

milieujaarprogramma2004

Ministerie van de
Vlaamse Gemeenschap

milieujaarprogramma2004

Inhoud

Inleiding 5

Leeswijzer 9

DEEL 1. **Algemeen kader** 11

DEEL 2. **Themabeleid** 23

1. Verdunning van de ozonlaag 25
2. Verandering van het klimaat door het broeikaseffect 29
3. Verontreiniging door fotochemische stoffen 35
4. Verzuring 41
5. Vermesting 46
6. Verspreiding van milieugevaarlijke stoffen 51
7. Verontreiniging en aantasting van de bodem 60
8. Verontreiniging door afvalstoffen 67
9. Verstoring van watersystemen 74
 - 9.a. Integraal waterbeleid 74
 - 9.b. Verontreiniging van oppervlaktewater 78
 - 9.c. Verdroging 83
10. Hinder 88
 - 10.a. Verstoring door geluid 89
 - 10.b. Verstoring door geur 92
 - 10.c. Verstoring door licht 95
11. Versnippering 97
12. Verlies van biodiversiteit 101

DEEL 3. **Gebiedsgericht beleid** 113

DEEL 4. **Actoren** 121

1. Doelgroepen 123
2. Burgers 126
3. Maatschappelijke organisaties 128

DEEL 5. **Geïntegreerd overheidsbeleid** 131

1. Geïntegreerd overheidsbeleid: organisatie 133
2. Geïntegreerd overheidsbeleid: externe integratie 135
3. Samenwerking met andere gewesten en gemeenschappen en met de federale overheid 143
4. Samenwerking met lokale overheden 146

DEEL 6. **Internationaal beleid** 149

DEEL 7. **Instrumenten** 157

1. Beleidsvoorbereiding, -evaluatie en -opvolging 159
2. Beleidsontwikkeling: kennisverwerving 162
3. Beleidsontwikkeling: informatiebeheer 165
4. Beleidsuitvoering: sociale instrumenten 169
5. Beleidsuitvoering: economische instrumenten 173
6. Beleidsuitvoering: juridische instrumenten 176

DEEL 8. **Kosten en financiering** 181

Bijlagen 187

Inleiding

Algemeen

Het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid, kortweg het DABM, bepaalt dat het milieubeleid in Vlaanderen door de milieubeleidsplanning gestalte krijgt waarbij het milieurapport, het milieubeleidsplan en de milieujaarprogramma's de hoekstenen zijn.

Het **milieurapport** (MIRA) is de wetenschappelijke onderbouwing van het milieubeleid. De opdracht van de milieurapportering is: het beschrijven van de kwaliteit van het leefmilieu (MIRA-T), aangeven hoe die kwaliteit zich zou kunnen ontwikkelen en via welke beleidsinterventies die ontwikkeling kan worden verbeterd (MIRA-S), en onderzoeken in welke mate en op welke wijze het beleid tot nu toe tot veranderingen in de milieukwaliteit heeft geleid (MIRA-BE). Hiermee zijn de milieurapporten complementair aan het milieubeleidsplan en de milieujaarprogramma's. In juni 2003 verscheen het eerste MIRA-BE rapport. Eind 2003 wordt MIRA-T 2003 gepubliceerd.

Het **milieubeleidsplan** bepaalt de hoofdlijnen van het milieubeleid dat door het Vlaamse Gewest, alsmede door de provincies en gemeenten in aangelegenheden van gewestelijk belang, dient te worden gevoerd. Het plan beoogt enerzijds de bescherming en het beheer van het milieu en anderzijds de doeltreffendheid, de efficiëntie en de interne samenhang van het milieubeleid op alle beleidsniveaus te bevorderen. Het wordt o.m. op basis van het scenariorapport opgesteld en om de vijf jaar door de Vlaamse regering vastgesteld.

De milieujaarprogramma's dienen ter uitvoering en operationalisering van het milieubeleidsplan. Waar het milieubeleidsplan een evenwicht tussen het actiegerichte en het strategische karakter moet bewaren, is dit minder het geval voor de milieujaarprogramma's. Hierin moet immers op het operationele niveau een nadere invulling gegeven worden. Nadruk wordt gelegd op de organisatie, het tijdspad en de prioriteitenstelling van de verschillende maatregelen. Ze worden jaarlijks door de Vlaamse regering vastgesteld.

Een milieujaarprogramma bevat ten minste:

- een verslag van de stand van uitvoering van het geldende milieubeleidsplan en de Europese milieuwetgeving;
- een verslag van de stand van zaken aangaande de goedkeuring van internationale overeenkomsten;
- een opgave van de door het Vlaamse Gewest in het komende jaar te verrichten activiteiten en te nemen maatregelen ter uitvoering van het geldende milieubeleidsplan;
- een overzicht van de in het ontwerp van begroting geraamde inkomsten en uitgaven ter uitvoering van het milieubeleidsplan;
- een lijst met alle geplande en lopende onderzoeken en herstelprogramma's.

Procedureel wordt elk milieujaarprogramma verankerd aan de begrotingscyclus. De Vlaamse regering stelt jaarlijks een ontwerp-milieujaarprogramma op, dat samen met het ontwerp van begroting aan het Vlaamse Parlement wordt bezorgd. Zowel de SERV als de MiNa-Raad brengen binnen de maand aan de Vlaamse regering en aan het Vlaamse Parlement advies uit. Na de goedkeuring van de begroting stelt de Vlaamse regering het milieujaarprogramma definitief vast.

Milieujaarprogramma 2004

Het Milieubeleidsplan 1997-2001 was het eerste plan in de rij. De Vlaamse regering besliste het openbaar onderzoek voor het ontwerp MINA-plan 3 met een jaar uit te stellen en de looptijd van het MINA-plan 2 met een jaar te verlengen. Omwille van de eerdere onzekerheid over de goedkeuring van MINA-plan 3 werd het MJP 2003 in verkorte vorm gepresenteerd als mededeling aan de Vlaamse regering. Na een lange beslissingsfase stelde de Vlaamse regering op 19 september 2003 het Milieubeleidsplan 2003-2007 vast. Dit MJP is bijgevolg het eerste volwaardige programma in uitvoering van het nieuwe Milieubeleidsplan. De Vlaamse regering nam akte van het MJP 2004 op 13 februari 2004.

Het spreekt voor zich dat nog een groot aantal stappen moet worden gezet om de uitvoering op snelheid te brengen. Voor een aantal eerder nieuwe projecten is er nog maar weinig voorgeschiedenis en geen volledige duidelijkheid over de concrete vorm die zij zullen krijgen. Deze projecten komen ofwel nog niet expliciet voor in dit MJP of er wordt verkennend beschreven hoe met de uitvoering gestart wordt. Voorbeelden hiervan zijn de projecten 'Strategische visie watervoorziening en watergebruik', 'Integratie hinderbeleid', 'Prioriteiten ontsnippering', 'Stedelijk milieubeleid', 'Samenwerking met milieu- en natuurverenigingen en andere maatschappelijke organisaties', 'Geïntegreerd overheidsbeleid', 'Integratie waterbeleid', 'Meetnetten en monitoring' en 'Fundamentele principes en instrumentenontwikkeling'. Toch wordt het merendeel van de projecten en de maatregelen reeds uitputtend besproken. Met het MINA-plan 3 en met dit MJP werd immers uitdrukkelijk gekozen voor continuïteit. Vaak wordt hierbij verder gebouwd op reeds bestaande initiatieven.

Zoals aangegeven in het MINA-plan 3 zal de rol van het MJP in de toekomst nog prominenter worden. Het plan is zo geconcipieerd dat de wijze waarop de doelstellingen worden bereikt en de daartoe voorziene maatregelen en projecten in de loop van de planperiode kunnen worden bijgesteld. Het actieplan moet een dynamisch gegeven blijven. Belangrijk is wel dat deze wijzigingen op een systematische wijze worden geprogrammeerd en opgevolgd. In de komende MJP's zal hiertoe een afzonderlijke rubriek opgenomen worden. Net na de goedkeuring van het MINA-plan zijn dergelijke wijzigingen uiteraard niet aan de orde. Uitzondering hierop vormt een maatregel die werd toegevoegd bij het thema 'Verontreiniging door afvalstoffen': 'Implementatie verordening EG/1774/2002 inzake niet voor menselijke consumptie bestemde dierlijke bijproducten'.

In het eerste jaar van uitvoering zal veel aandacht gaan naar het uitbouwen van een uitvoeringsnetwerk. Hierin wordt de taakverdeling en de communicatie tussen de diverse betrokkenen geregeld en worden concrete afspraken gemaakt over de uitvoering en de opvolging. Voor de thema's/delen en projecten worden verantwoordelijken aangeduid. Een basis voor een projectmethodologie werd reeds goedgekeurd. De methodologie moet helpen om de projecten op een gelijklopende, maar niet noodzakelijk gelijke wijze uit te voeren en op te volgen.

Dit MJP bevat een beknopt overzicht van de in 2004 in te zetten middelen. Vermits het volledige milieubeleid wordt gevat in het MINA-plan 3 kan voor een gedetailleerde opgave van de inkomsten en de uitgaven worden verwezen naar de leefmilieubegroting zelf. In tegenstelling tot de voorgaande MJP's valt ook de verduidelijking m.b.t. de specifieke MINA-plan uitgaven weg. De begrotingspost die daarvoor werd gecreëerd in 1998 verdwijnt vanaf 2004. Bij de voorbereiding van het MJP werd wel inhoudelijk afgestemd met de voorbereiding van de begroting. De gedane en voorziene uitgaven werden hierbij gekoppeld aan de maatregelen in het plan. Deze voorbereidende oefeningen kunnen hopelijk in de volgende MJP's worden omgezet tot een expliciete koppeling tussen inhoud en middelen.

Tabel: Verdeling van de in te zetten middelen voor 2004 per thema/deel van het MINA-plan 3 (in 1000 euro)

Thema's en delen	2004	in %
Oppervlaktewaterverontreiniging	510.335	62,00 %
Biodiversiteit	102.051	12,40 %
Afvalstoffen	31.063	3,77 %
Gebiedsgericht Beleid	29.469	3,58 %
Verdroging	27.183	3,30 %
Vermesting	18.215	2,21 %
Overheden en Geïntegreerd beleid	17.844	2,17 %
Bodem	17.518	2,13 %
Integraal Waterbeleid	12.500	1,52 %
Instrumenten	11.406	1,39 %
Lucht algemeen	7.486	0,91 %
Versnippering	6.292	0,76 %
Actoren	5.726	0,70 %
Gevaarlijke Stoffen	1.950	0,24 %
Internationaal Beleid	1.756	0,21 %
Kosten en Financiering	400	0,05 %
Fotochemie	225	0,03 %
Ozon	180	0,02 %
Klimaat	88	0,01 %
Verzuring	74	0,01 %
Hinder	68	0,01 %
Indirect	21.296	2,59 %
Eindtotaal	823.125	100 %

Voorafgaand aan de opmaak van deze tabel werden alle begrotingsposten op de administratieve begroting leefmilieu en op het MINA-fonds inhoudelijk gescreend en al dan niet gedeeltelijk toegewezen aan een thema/deel van het MINA-plan 3. Voor een aantal was een eenduidige toewijzing erg moeilijk. Zo werden de middelen voor een aantal meetnetten lucht ingeschoven onder de noemer 'Lucht algemeen'. De middelen die geen inhoudelijke component hebben (zoals huur van lokalen) werden als indirect ingegeven. Met een eventueel FFEU (financieringsfonds voor eenmalige uitgaven) werd geen rekening gehouden.

Leeswijzer

De inhoud en vorm van het voorliggende MJP wijkt af van de voorgaande MJP's. De nadruk komt meer en meer te liggen op beleidsopvolging. Er wordt gestreefd naar een korter, duidelijk en leesvriendelijk document, dat bovendien meer kwantitatieve evaluatie toelaat door de opname van diverse soorten indicatoren.

Dit MJP volgt de structuur van het MINA-plan 3. Het bestaat uit twee grote delen.

In een eerste deel wordt het kader geschetst waarbinnen het Vlaamse milieubeleid zich afspeelt. De plaats van het MJP in de planningscyclus wordt er verduidelijkt. Er wordt ingegaan op de afstemming tussen beleidsplanning en rapportering, en op de relatie tussen de beleidsbrief en het MJP. Op basis van een kernset van indicatoren wordt een beeld geschetst van de effecten van het beleid. In dit deel wordt ook aandacht besteed aan een andere benadering van het milieubeleid, namelijk als een concretisering van voorraadbeheer.

In een tweede deel wordt gerapporteerd over de aanpak voor de diverse milieuthema's en voor de meer horizontale delen. In een korte inleiding worden telkens de problematiek en de grote beleidslijnen belicht. Voor de themahoofdstukken worden de plandoelstellingen vermeld en wordt de evolutie van de bijhorende indicator besproken. Dit moet toelaten om snel in te spelen met het gevoerde beleid op trendwijzigingen in de milieuproblemen en een kritische evaluatie van het beleid mogelijk te maken. Voor de delen is een dergelijke opvolging niet voorzien, vermits de plandoelstellingen daar meestal kwalitatief geformuleerd werden. De toelichting over de projecten en maatregelen vormt de hoofdmoot.

Er wordt ingegaan op de stand van uitvoering van de projecten en maatregelen. Hierbij ligt het zwaartepunt bij de projecten en bij de maatregelen die in het MINA-plan 3 als prioritair aangeduid zijn. Meermaals worden de maatregelen gegroepeerd besproken, volgens de verschillende strategielijnen. Met behulp van relevante indicatoren wordt een beeld geschetst van de voortgang van de maatregelen. Voor elke indicator wordt de stand van zaken en, indien voorhanden, ook de doelstelling opgegeven. Deze doelstelling heeft bij voorkeur betrekking op 2007, het einde van de planperiode, maar kan ook gericht zijn op andere jaartallen. Dit wordt telkens duidelijk aangegeven in de tabel. Door omstandigheden kunnen indicatoren in de loop der jaren weggelaten of toegevoegd worden, maar het is de bedoeling om met het overgrote deel verder te gaan tot de afloop van het plan.

Verder worden waar mogelijk de mijlpalen voor 2003 en 2004 opgenomen. Mijlpalen vormen belangrijke inhoudelijke bakens voor de uitvoering van een maatregel of project. In de opeenvolgende MJP's worden de gemaakte voornemens aan de werkelijkheid getoetst.

Tenslotte wordt aangegeven waar de accenten in de toekomstige uitvoering zullen liggen. De projecten en maatregelen, waar relevant gegroepeerd per strategielijn, worden hierbij afzonderlijk besproken. Bij sommige thema's ligt het zwaartepunt eerder bij de operationalisering, uitvoering en evaluatie van de projecten, terwijl bij andere thema's dan weer de (prioritaire) maatregelen verder uitgewerkt en geëvalueerd worden. Voor een aantal projecten of (groepen van) maatregelen tekent er zich nu al een beeld af van het af te leggen uitvoeringstraject. In die gevallen worden de verschillende, over de planperiode gespreide deelstappen verduidelijkt met behulp van een werkschema. Het schema is een referentiepunt waar met de volgende milieujaarprogramma's naar kan worden teruggegrepen.

Een verslag van de stand van zaken aangaande de goedkeuring van Europese richtlijnen en internationale overeenkomsten, en een lijst met geplande en in het kader van het MINA-plan 2 lopende onderzoeken zijn als bijlage opgenomen.

deel 1 **algemeen kader**

Algemeen kader

Milieubeleid en langetermijnplanning

Afstemming van beleidsplanning en rapportering

Milieuproblemen zijn complex en hardnekkig. De aanpak ervan vraagt een volgehouden beleid, waarbij de koers voor een langere termijn wordt vastgelegd. Om dit beleid te kunnen evalueren, wordt een kernset van een dertigtal indicatoren gehanteerd. Hierbij wordt gefocust op de strategisch belangrijkste domeinen en thema's, o.a. gebaseerd op de doelstellingen van het DABM en op internationale strategieën en doelstellingen. In de onderstaande tabel zijn deze sleutelindicatoren opgenomen met vermelding van de recentste trend.

Het MINA-plan legt de hoofdlijnen van het milieubeleid vast voor de middellange termijn, tot 2007. Hierbij wordt de langetermijnkoers vertaald naar concrete doelstellingen voor de planperiode. Om opvolging van het beleid mogelijk te maken werden de plandoelstellingen in het MINA-plan 3 zoveel mogelijk meetbaar geformuleerd. De opvolging ervan gebeurt met behulp van de bijhorende indicatoren in de themahoofdstukken. Om de link met het beleid op lange termijn te versterken, werd bij de keuze van de indicatoren een goede afstemming met de hoger vermelde sleutelindicatoren nagestreefd. In deze gevallen wordt de indicator verder toegelicht (met focus op genomen / te nemen beleidsmaatregelen) in de respectieve themahoofdstukken.

Een uitgebreide rapportering van de toestand van milieu en natuur in Vlaanderen, en de evolutie ervan, is voorwerp van MIRA en NARA. Bij de selectie van de sleutelindicatoren werd een maximale afstemming met deze rapporten nagestreefd.

Thema	Indicator	Trend
Duurzaam gebruik van hulpbronnen		
Afvalstoffen	Totale hoeveelheid geproduceerde huishoudelijke afvalstoffen per inwoner	— De totale hoeveelheid geproduceerde huishoudelijke afvalstoffen per inwoner nam toe van 405 kg in 1991 tot 559 kg in 2001. In 2002 werd er een afname tot 556 kg/inwoner genoteerd.
Energiegebruik	Bruto binnenlands energiegebruik	— Hoewel de energie-intensiteit van de Vlaamse economie sinds 1998 verbeterde, nam het absolute energiegebruik de voorbije jaren geleidelijk toe. In 2002 is het bruto binnenlands energiegebruik met 36% gestegen t.o.v. 1990 (sinds 1998 schommelt dit rond 1600 PJ per jaar).
Watergebruik	Leidingwatergebruik	+/- Het totale drinkwaterverbruik vertoonde over de laatste 10 jaar geen duidelijke trend en schommelt rond 400 miljoen m ³ . Ook het drinkwaterverbruik door de bevolking ligt in 2000 op nagenoeg hetzelfde niveau als in 1991. In 2001 gebruikte de bevolking ca. 232 miljoen m ³ leidingwater of 107 liter per persoon en per dag.

Thema	Indicator	Trend
Duurzaam gebruik van hulpbronnen (vervolg)		
Grondstoffengebruik	Totale materialenbehoefte	- Over de periode 1991-1995 bedroeg de jaarlijkse totale materialenbehoefte (TMB) gemiddeld 118 ton/inwoner. De TMB nam toe tot 138 ton/inwoner in de periode 1996-2001.
Ruimtegebruik	Bebouwde oppervlakte	-- In 2002 nam bebouwd Vlaanderen 2.266 km ² in beslag. Dit komt neer op 16,8% van de totale oppervlakte. In de periode tussen 1991 en 2002 is de bebouwde oppervlakte toegenomen met gemiddeld 39 km ² per jaar.
Bescherming van het milieu		
Klimaat	Emissies van broeikasgassen	-- In 2002 waren de broeikasgasemissies gestegen tot 93,4 Mton CO ₂ eq, oftewel met 12,7% t.o.v. 1990.
Luchtkwaliteit – verzurende stoffen	Uitstoot van verzurende stoffen	+ De totale potentieel verzurende emissie verminderde in de periode 1990-2002 met 44,5 % tot 9.659 miljoen Zeq. De daling is vooral toe te schrijven aan een sterke afname van de SO ₂ -emissies (meer dan halvering). De NO _x -emissie namen daarentegen slechts geleidelijk af en pas vanaf 2000 werd een aanzienlijke NH ₃ -emissie-reductie gerealiseerd.
Kwaliteit van het oppervlaktewater	Percentage meetplaatsen van het oppervlaktewatermeetnet dat voldoet aan de basiskwaliteit voor biochemisch zuurstofverbruik (BZV)	+ In 2002 voldeden 47% van de meetplaatsen aan de basiskwaliteit voor BZV. Sinds 1998 (toen voldeden 29% van de meetplaatsen aan de basiskwaliteit) wordt een geleidelijke verbetering vastgesteld.
	Percentage meetplaatsen van het oppervlaktewatermeetnet met een score op de Belgisch Biotische Index van tenminste 7	+ In 2002 voldeden 30% van de meetpunten aan de basiskwaliteitsnorm. Dit is een geleidelijke verbetering ten opzichte van de voorgaande jaren.
Kwaliteit van het grondwater	Percentage meetplaatsen van het MAP-grondwatermeetnet met overschrijding van de nitraatnorm van 50 mg/l	... De resultaten van de eerste meetcampagne (2000) geven aan dat in 32% van de gevallen de maximaal toegelaten nitraat-concentratie in het grondwater werd overschreden.
Kwaliteit van de bodem – nutriënten	Overschot op de stikstofbalans	+ In de periode 1990-2002 is het overschot op de stikstofbalans met 34% gedaald tot 183 kg N/ha in 2002 (t.o.v. 276 kg N/ha in 1990).
Verspreiding van zware metalen	Emissie van zware metalen naar het oppervlaktewater	++ Voor Cd, Hg, Cr en Ni werden reducties van meer dan 70% bereikt. De As-emissies werden meer dan gehalveerd. De reducties Cu, Pb en Zn zijn minder uitgesproken.

Thema	Indicator	Trend
Bescherming van het milieu (vervolg)		
Verspreiding van chemicaliën	Gebruik van bestrijdingsmiddelen	+ Gewasbeschermingsmiddelen: In de periode 1990–2001 daalde het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, uitgedrukt in verspreidingsequivalenten (Seq), met 19% van 50,99 10⁹ Seq in 1990 tot 41,25 10⁹ Seq in 2001.
Milieu en gezondheid		
Luchtkwaliteit – omgevingslucht	Aantal dagen met overschrijding van de ozon drempelwaarde van 120 µg/m ³	+/- Los van de belangrijke jaarfluctuaties en sterke regionale verschillen inzake ozonoverlast, blijft het aantal dagen met overschrijding van de ozondrempel voor de bescherming van de volksgezondheid hoog. In 1995, 1999 en 2003 werden meer dan veertig dagen genoteerd, in 1996, 1997 en 2001 meer dan dertig. Het glijdend 3-jaargemiddelde bedroeg in 2002 25 dagen met overschrijding.
	Stedelijke luchtkwaliteitsindex	+ Zowel in Antwerpen als in Gent wordt in de periode 1996-2000 een geleidelijke verbetering van de luchtkwaliteit vastgesteld. In 2001 ging de kwaliteit evenwel wat achteruit in beide steden: in Gent was de luchtkwaliteit middelmatig tot en met zeer slecht op 28% van de dagen; in Antwerpen was dit op 40% van de dagen.
Gezondheidsschade	Gezondheidsimpact van zwevend stof – Disability Adjusted Life Years (DALY)	+/- Het aantal verloren gezonde levensjaren (DALY's) ten gevolge van blootstelling aan zwevend stof (PM10) wordt geschat op ongeveer 40 DALY's per 10.000 inwoners. De situatie is de laatste jaren nagenoeg onveranderd.
Hinder	Percentage van de bevolking dat potentieel ernstig wordt gehinderd door geluid.	+/- In 2002 was ongeveer 18% van de bevolking potentieel ernstig gehinderd door geluid. De situatie is vrijwel onveranderd sinds 1990.
Natuurbehoud		
Beschermde gebieden	Totale oppervlakte met hoofd-functie natuur en natuurgericht beheer	+ Zie thema 'Verlies aan biodiversiteit'
Biodiversiteit	Percentage niet bedreigde en (met uitsterven) bedreigde soorten	... In 2001 was 43% van de Rode Lijst-soorten niet bedreigd en 20% (met uitsterven) bedreigd.
Integratie	Transportvolume personenvervoer	-- In de periode 1990-2002 is het personenvervoer met 22% toegenomen. Deze toename is vooral toe te schrijven aan een verhoogd gebruik van de auto/moto als transportmiddel. Sinds 1997 is er evenwel ook een toename van het gebruik van het openbaar vervoer.

Thema	Indicator	Trend
Natuurbehoud (vervolg)		
Energievoorziening	Aandeel groene stroom in de distributieleveringen van elektriciteit	+ In 2001 bedroeg het aandeel groene stroom in de elektriciteitsleveringen 0,38%. Dit is bijna een verzesvoudiging ten opzichte van 1998, doch het aandeel blijft zeer klein.
Industrie	Eco-efficiëntie van de industrie	+ Terwijl de productie-index van de industrie steeg tussen 1990 en 2002, daalde de emissie van verzurende stoffen en van CZV en zware metalen in oppervlaktewater, wat op een verbetering van de eco-efficiëntie wijst. De afvalproductie steeg daarentegen sneller dan de productie-index; het energiegebruik en de broeikasgasemissies houden gelijke tred met de productie-index.
Bevolking	Aandeel selectief ingezameld huisvuil	++ De selectieve fracties in het totaal van het huishoudelijk afval zijn sterk gestegen van 34% in 1995 naar 69,5% in 2002.
Landbouw	Areaal biologische landbouw-productie	+ Het areaal biologische landbouw is sinds 1991 (493 ha) sterk toegenomen tot 3.879 ha in het jaar 2002. In 2002 werd de stijgende trend van de voorgaande jaren evenwel niet doorgezet. Het areaal bedraagt slechts 0,60% van de totale landbouwoppervlakte in Vlaanderen.
Samenwerking en draagvlak		
Draagvlak – bereidheid burgers	Bereidheid tot financiële inspanningen ten aanzien van het milieu	+/- Zowel in 1996 als in 2000 gaf 53% van de Vlamingen aan minstens deels bereid te zijn om een financiële bijdrage te leveren ten voordele van milieu.
Draagvlak – gedrag burgers	Feitelijk gedrag ten aanzien van het milieu	+/- Het percentage Vlamingen die consistent altijd of dikwijls milieuvriendelijk consumeren bleef in 2000 (13%) nagenoeg onveranderd ten opzichte van 1996 (12,5%).
Politiek draagvlak	Aandeel uitgaven van de Vlaamse overheid voor milieu	+ In de periode 1997-2002 steeg het aandeel milieu-uitgaven in het totaal van de Vlaamse overheidsuitgaven van 4,3% tot 4,8%. Ondanks de voorzichtig positieve trend, moeten in de komende jaren beduidend meer middelen vrijgemaakt worden wil men alle maatregelen uit dit plan uitvoeren.
Samenwerking – lokaal	Ondertekeningen samenwerkings-overeenkomst gemeenten – Vlaams gewest	+ 237 Vlaamse gemeenten hebben de samenwerkingsovereenkomst ondertekend (situatie eind 2003). Hiervan zijn er 156 ondertekeningen voor niveau 1 (basis) en 81 voor niveau 2.

Thema	Indicator	Trend
Samenwerking en draagvlak (vervolg)		
Samenwerking – internationaal	Bekrachtiging van internationale milieuverdragen	+/- Ongeveer 50% van de internationale milieuverdragen waarbij Vlaanderen betrokken is, werden door de Vlaamse regering bekrachtigd.
Legende trendevolutie: +++ : zeer gunstige trend; ++ : gunstige evolutie; + : voorzichtig positieve trend; +/- : toestand nagenoeg ongewijzigd; - : licht negatieve trend; -- : negatieve evolutie; --- : zeer negatieve evolutie; ... : geen trend beschikbaar		

Afstemming van de planningscycli

De Vlaamse regering hanteert een eigen planningscyclus, die start met de opmaak van een regeerakkoord. In uitvoering hiervan maakt elke minister een beleidsnota op die de regeringsperiode overspant. Deze beleidsnota wordt jaarlijks geconcretiseerd via een beleidsbrief. Deze planningscyclus en de bijhorende documenten overlappen de milieubeleidsplanningscyclus. Er is nood aan afstemming tussen beiden.

In dit MJP wordt hiervoor een eerste stap gezet, via de opvolging van de doelstellingen uit de beleidsnota leefmilieu 2000-2004. Op basis van deze doelstellingen en de beoogde effecten, werden 50 indicatoren geselecteerd. Analoog aan de rapportering van de indicatoren uit de kernset, wordt voor elke indicator de waargenomen trendevolutie weergegeven. In tweede instantie wordt, waar mogelijk, deze trend vergeleken met de voortgang vanaf 2000 (aanvang huidige regeerperiode).

Hieruit blijkt dat (analyse van de toestand begin 2003):

- voor 6 indicatoren een versnelde voortgang richting beoogd effect wordt vastgesteld vanaf 2000 (omkaderd in tabellen);
- voor 15 indicatoren er geen verbetering van de toestand wordt waargenomen vanaf 2000 (grijs ingekleurd in tabellen);
- voor 18 indicatoren er een voortzetting van de bestaande positieve trend wordt vastgesteld.

Ongeveer de helft van deze indicatoren is rechtstreeks te koppelen aan een plandoelstelling uit het MINA-plan 3. Een toetsing van de vastgestelde trend met de vooropgestelde plandoelstelling leert dat:

- voor 8 van deze indicatoren de plandoelstelling binnen bereik van de vastgestelde trend ligt;
- voor 17 indicatoren er een trendbreuk nodig zal zijn teneinde de plandoelstelling te halen.

Deze vergelijking geeft een indicatie van de knelpunten in het milieubeleid en vormt als dusdanig een basis voor de discussies ter bepaling van de beleidsprioriteiten. Op die manier is er ook een link met de jaarlijkse opmaak van de begroting en het milieujaarprogramma. Deze oefening werd naar aanleiding van de opmaak van dit Milieujaarprogramma voor het eerst gemaakt, doch vereist nog verdere verfijning en afstemming met alle betrokkenen. In het verder verloop van de planperiode kan ze een volwaardig onderdeel van de jaarlijkse cyclus worden (zie ook project 'Planningscyclus').

Bij onderstaande tabellen gelden een aantal randvoorwaarden. Zo is de analyse gebaseerd op een beperkt aantal indicatoren per milieuthema. De geschetste trend wordt afgeleid uit de beschikbare gegevens (soms beperkt in aantal en/of zekere foutenmarge). Bovendien is er niet altijd een éénduidig verband tussen de beleidsmaatregelen en de evolutie van de indicatoren.

Duurzaam beschermen van mens en milieu tegen verontreiniging, aantasting en onttrekking zonder afwenteling op andere landen of toekomstige generaties

INDICATOREN	Waargenomen indicator-trend		Toetsing aan plan-doelstelling	
	Globaal	Vanaf 2000	Doel in bereik	Knelpunt
1 Totale Materialenbehoefte (TMB)	-	+		
2 Bebouwde oppervlakte	-	-		
3 Oppervlakte multifunctioneel ingericht areaal	++	++		
4 Percentage gesaneerde vismigratieknelpunten	...	+		✓
5 Emissie van broeikasgassen	--	-		✓
6 Emissie van verzurende stoffen	++	++	✓	
7 Vermindering dierlijke fosfaatproductie als gevolg van maatregelen aan de bron	++	+	✓	
8 Hoeveelheid verwerkte en geëxporteerde mest	+	+		✓
9 Gebruik van gewasbeschermingsmiddelen	+	...	✓	
10 Biologische waterkwaliteit aan de hand van de Belgische Biotische Index	+	+/-		✓
11 Percentage meetplaatsen van het MAP-meetnet oppervlaktewater met overschrijding van de nitraatnorm van 50 mg/l	+	+		✓
12 Percentage meetplaatsen van het MAP-meetnet grondwater met overschrijding van de nitraatnorm van 50 mg/l	...	...		✓
13 Zuiveringsgraad van de huishoudens	+	+		✓
14 Aantal opgestarte projecten waterbodemsanering	...	+		
15 Concentratie zwevend stof in de omgevingslucht	++	+/-	✓	
16 Aantal dagen met overschrijding van de ozon-drempelwaarde voor de bescherming van de gezondheid	+/-	+/-		✓
17 Overschot op de stikstofbalans voor de landbouwsector	+	+		✓
18 Aantal gronden waarop bodemsanering is opgestart of afgerond op gekend aantal gronden met saneringsnoodzaak	+	+	✓	
19 Percentage van de bevolking potentieel ernstig gehinderd door geluid	+/-	+/-		✓
20 Percentage van de bevolking ernstig en extreem gehinderd door stank	...	...		✓
21 Gemiddelde dioxineconcentratie in het vet van koemelk	+	+		
22 PCB-concentratie in paling: percentage van de meetplaatsen met PCB-concentraties boven de norm voor volksgezondheid	+/-	+/-		
23 Percentage van de waterlopen met hoge en duurzame natuurwaarde	+/-	+/-		

Legende indicatortrend/ voortgang:

+++ : zeer gunstig;

++ : gunstig;

+ : voorzichtig positief;

+/- : toestand nagenoeg ongewijzigd;

- : licht negatief;

-- : negatief;

--- : zeer negatief;

... : onvoldoende gegevens beschikbaar

De natuur versterken en de biodiversiteit bevorderen in de open ruimte en in het stedelijk gebied

INDICATOREN	Waargenomen indicator-trend		Toetsing aan plan-doelstelling	
	Globaal	Vanaf 2000	Doel in bereik	Knelpunt
24 Oppervlakte natuurontwikkeling en bosuitbreiding	+	+		✓
25 Totale oppervlakte van het VEN + IVON dat afgebakend is	+/-	+/-		✓
26 Totale extra oppervlakte 'groengebied' op de gewestplannen of RUP's	+	+		✓
27 Oppervlakte erkende en aangewezen natuurreservaten	+	+		
28 Verdeling over rodelijstcategorieën	+/-	+/-		✓
29 Percentage beschadigde bomen in de bossen	-	+		
30 Ledenaantal Natuurpunt	+	+/-		
31 Totaal areaal goedgekeurde beheerovereenkomsten	++	++		

Milieuvriendelijk gaan leven en consumeren

INDICATOREN	Waargenomen indicator-trend		Toetsing aan plan-doelstelling	
	Globaal	Vanaf 2000	Doel in bereik	Knelpunt
32 Drinkwaterverbruik door de bevolking	+/-	+/-	✓	
33 Aangeboden hoeveelheid huishoudelijk afval	-	-		✓
34 Ozonprecursoren/ personen- en ton km (= eco-efficiëntie van het wegverkeer)	+	...		
35 Hoeveelheid termate te verwijderen huishoudelijk afval (niet-selectieve fractie)	+	+	✓	

De milieueffectiviteit en -efficiëntie van de Vlaamse productie brengen tot de wereldtop

INDICATOREN	Waargenomen indicator-trend		Toetsing aan plan-doelstelling	
	Globaal	Vanaf 2000	Doel in bereik	Knelpunt
36 Totaal industrieel watergebruik	+	...	✓	
37 Percentage bedrijfsafval gebruikt als secundaire grondstof	+/-	...		
38 energiegebruik/ productie-index (= eco-efficiëntie van de industrie)	+/-	+/-		
39 CO ₂ -emissie/ energie-output (= eco-efficiëntie van de energiesector)	+	+		
40 NH ₃ -emissie/BTW (= eco-efficiëntie van de landbouw)	++	...		
41 Omzet kringloopwinkels	++	++		

Inzake het internationale milieubeleid de impact van Vlaanderen versterken en een goed imago verwerven

INDICATOREN	Waargenomen indicator-trend		Toetsing aan plan-doelstelling	
	Globaal	Vanaf 2000	Doel in bereik	Knelpunt
42 Bekrachtiging door de Vlaamse regering van internationale milieuverdragen waarbij Vlaanderen betrokken is	+	+		
43 Jaarlijkse import van verzurende emissies	+/-	+/-		

De dienstbaarheid, beleidsimpact, efficiëntie en transparantie van de overheid verhogen

INDICATOREN	Waargenomen indicator-trend		Toetsing aan plan-doelstelling	
	Globaal	Vanaf 2000	Doel in bereik	Knelpunt
44 Aantal gegronde klachten bij de Vlaamse ombudsdienst met betrekking tot milieu	-	--		
45 Bereidheid tot financiële inspanningen ten aanzien van het milieu	+/-	...		
46 Feitelijk gedrag ten aanzien van het milieu	+/-	...		
47 Aantal ondertekeningen nieuwe samenwerkingsovereenkomst	...	...		
48 Totale productie bedrijfsafval	--	...		✓
49 Aantal scholen die deelnemen aan het educatieve project Milieuzorg op school	+	++		
50 Papierverbruik bij het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap	+	+		

Milieubeleid als vertaling van voorraadbeheer (project ‘Voorraadbeheer’)

De voorbije periode werd de toepassing van voorraadbeheer in Vlaanderen verkend. Dit beheer moet er voor zorgen dat we binnen één generatie tot een verdubbeling van de welvaart komen bij gelijktijdige halvering van de milieubelasting (factor 4). Op langere termijn en bij een beleid gericht op duurzame ontwikkeling zou factor 10/20 in beeld moeten komen. Er is gebleken dat de zogenaamde eco-efficiëntie, de milieudruk per dienst of product, op langere termijn hoogstens met een factor 2 zal verbeteren als we ons beperken tot maatregelen waarbij elke producent of consument geacht wordt naar best vermogen zijn milieugebruik te reduceren (te optimaliseren). Om een stap verder te zetten, zijn er verstrekkende innovaties en radicalere milieuverbeteringen nodig op systeemniveau. Deze systeeminnovatie kan optimalisatie en herontwerp inhouden, maar durft ook het consumptiepatroon of de organisatie van arbeid in vraag te stellen. Het houdt in dat men zich ten gronde bezint over de behoeften en diensten (functies) die men eigenlijk wil realiseren, om vervolgens de meest efficiënte systemen te ontwikkelen die deze diensten kunnen voortbrengen, zowel op korte als lange termijn. Tussen de actuele economie en de gewenste economie staat een transitie (omschakeling). Transities worden bepaald als een structurele en onderling afhankelijke veranderingen in verschillende domeinen van de samenleving die verschillende decennia kunnen duren vanwege hun structureel en diepgaand karakter. Transitie-management zal dit stimuleren en wordt gekenmerkt door een beleid gericht op lange termijn, voorraadbeheer, beleidsintegratie, multi-actorbeleid, een leerproces, systeeminnovatie en het openhouden van opties.

In 2004 worden de volgende aspecten belicht.

Voorraadbeheer binnen de milieugebruiksruimte: verdelingsvraagstukken, normstelling, milieugebruiksruimte als dynamisch concept. Stapsgewijs moeten systemen gebonden worden aan een ‘milieugebruiksruimte’, een serie grenswaarden inzake grondstofgebruik en emissies. De milieugebruiksruimte is een dynamisch gegeven dat voortdurend moet worden bijgesteld op basis van nieuwe inzichten, technologische ontwikkelingen of socio-economische opportuniteiten. Een onderzoek naar lange termijn doelstellingen zal worden opgestart. Specifiek zal er ook onderbouwing plaatsvinden van het stroombeheer (OVAM).

Het voorbereiden van toekomstverkenningen (focus op sleutelvoorraden zoals energie en water met mondiaal perspectief). Voor men start met het organiseren van de systeeminnovatie moet men vanzelfsprekend een idee hebben over de wenselijkheid en realiseerbaarheid van de ambitie die men op lange termijn (>20 jaar) nastreeft.

Met toekomstonderzoek kan men zoveel mogelijk informatie verzamelen waarmee een beslissing van vandaag kan geëvalueerd worden op basis van de (sociaal-economische en ecologische) return op langere termijn.

Daarbij is het vooral van belang te weten te komen in welke mate een bepaald technologische optie waarin men eventueel zou investeren, ook op langere termijn de meest wenselijke optie is, en ook een mogelijke optie blijft.

Toekomstonderzoek moet in belangrijke mate ook bijdragen tot de bereidheid van actoren om mee te werken aan systeemvernieuwing. In dit kader zal er samengewerkt worden met viwta (Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek, verbonden aan het Vlaams Parlement).

Systeeminnovatie: Er wordt overleg opgezet tussen het beleidsdomeinen leefmilieu en andere administraties/VOI's/onderzoeksinstituten die zich bezig houden met technologische onderzoek (en of duurzaamheid) om het aspect van systeeminnovatie

te concretiseren. Volgende vragen komen aan bod: welke instrumenten zijn nodig? waar kunnen bijkomende middelen gevonden worden (Europese...), welke omschakelingen zullen beleidsmatig noodzakelijk zijn? welke rollen worden er verwacht van de verschillende actoren? Door een gezamenlijke aanpak van bestaande knelpunten, kan de kloof tussen het technologiebeleid en milieubeleid worden gedicht. Er zal een bepaalde case worden opgezet (rond een bepaald behoeftesysteem zoals duurzaam bouwen, energie) met de verschillende betrokken actoren, wat de nodige leerervaring moet geven.

Concept transitie management: een verdere verkenning van wat dit beleidsproces aan meerwaarde kan bieden voor Vlaanderen zal plaatsvinden.

Multi-actor beleid: in de verschillende stappen blijft procesmanagement een belangrijke pijler. Zowel bij het toekomstonderzoek als bij systeeminnovatie en bij het bepalen van de gebruiksruijnte, is een vernieuwde samenwerking tussen actoren en een maatschappelijke toets/inspraak noodzakelijk.

deel 2
themabeleid

1. Verdunning van de ozonlaag

1.1. Inleiding

De stratosferische ozonlaag bevindt zich op een hoogte van vijftien tot dertig kilometer. Ze vormt een beschermend schild tegen de schadelijke UV(B) straling van de zon. De verdunning of de aantasting van de stratosferische ozonlaag is het gevolg van de emissies van bepaalde chloor- en broomhoudende verbindingen. De belangrijkste ozonafbrekende stoffen zijn: chloorfluorkoolstoffen (CFK's), halonen, tetrachloorkoolstof, 1,1,1-trichloorethaan, methylbromide en chloorfluorkoolwaterstoffen (HCFK's). Op mondiaal niveau zijn er afspraken vastgelegd in het protocol van Montreal. Voor Europa zijn deze afspraken in 2000 verder aangescherpt in een verordening betreffende de ozonlaag afbrekende stoffen. De verordening bevat uitfaseringsdata voor de productie, het op de markt brengen en het gebruik van de verschillende ozonafbrekende stoffen. De verordening regelt tevens de in- en uitvoer van deze stoffen en bevat bepalingen voor gebruikers van ozonafbrekende stoffen met betrekking tot de ontmanteling van apparatuur die deze stoffen bevat, de verplichte terugwinning van deze stoffen en het nemen van emissiereducerende maatregelen. Het Vlaamse beleid rond ozonafbrekende stoffen werkt op twee sporen: het gebruik van alternatieven stimuleren en waar ozonafbrekende stoffen nog worden gebruikt, de emissies zoveel mogelijk beperken. Bij de totstandkoming van het Vlaamse beleid rond ozonafbrekende stoffen wordt bovendien steeds een emissiereductie van geïmporteerde broeikasgassen beoogd (geïmporteerde broeikasgassen worden vaak als alternatief voor ozonafbrekende stoffen worden gebruikt).

1.2. Opvolgen van de plandoelstellingen

++ De emissies van ozonafbrekende stoffen terugdringen met ten minste 70% ten opzichte van de emissies in 1999

De **emissies van ozonafbrekende stoffen** werden in 2002 met 36% teruggedrongen ten opzichte van de emissies van 1999. Deze emissiereductie is voornamelijk te wijten aan de gefaseerde afbouw van het gebruik van ozonafbrekende stoffen zoals deze wordt bevolen door de Europese verordening. De aanscherping van de VLAREM-reglementering rond de uitbating van koelinstallaties en de gevoerde milieu-inspecties moeten deze afbouwende tendens in de toekomst nog verder versterken.

+/- Ozonafbrekende stoffen mogen nog slechts worden gebruikt in 11 t.o.v. 15 toepassingsgebieden in 2002

Het is te vroeg om een evolutie van deze indicator te kunnen vaststellen. Vanaf 1 januari 2004 mogen halonen niet meer worden gebruikt in niet-kritische toepassingen en mogen ozonafbrekende stoffen niet meer worden aangewend bij de productie van kunststofschuimen.

1.3. Projecten en maatregelen

1.3.1. Toelichting en evaluatie tot 2003

Op 14 maart 2003 zijn verscherpte voorwaarden voor de uitbating van koelinstallaties door de Vlaamse regering goedgekeurd en in het VLAREM II opgenomen.

In overleg met de betrokken sectoren, experts en opleidingscentra koeltechniek werd eind 2003 een ontwerp van reglementering voor de invoering van deze erkenningsregeling gefinaliseerd. Het voorstel van erkenningsregeling voor koeltechnici voorziet dat personen die werkzaamheden aan koelinstallaties uitvoeren (waarbij emissierisico van ozonafbrekende stoffen en/of gefluoreerde broeikasgassen optreedt) in het bezit moeten zijn van een certificaat van bekwaamheid in de koeltechniek. Deze personen moeten slagen in een specifiek examen inzake koeltechniek dat zal worden georganiseerd door exameninstellingen die hiervoor ook aan een aantal kwaliteitscriteria moeten voldoen. Het gefinaliseerde tekstvoorstel van erkenningsregeling voorziet immers dat deze certificaten van bekwaamheid enkel zullen mogen worden afgeleverd door certificatieinstellingen die hiervoor door BELCERT zijn geaccrediteerd. BELCERT accrediteert instellingen die producten, kwaliteitssystemen of personen certificeren en streeft een internationale erkenning na voor deze certificaten. Daartoe moeten de certificatieinstellingen voldoen aan een internationaal erkende kwaliteitsnorm.

Einde 2002 is een studie rond emissieprognoses voor ozonafbrekende stoffen en gefluoreerde broeikasgassen afgerond. Deze prognoses werden uitgewerkt voor verschillende beleidsscenario's. Naast deze emissieprognoses werd tevens de kosteneffectiviteit van mogelijke maatregelen onderzocht. Volgens deze studie wordt vooral een sterke toename van de emissies van gefluoreerde broeikasgassen ten gevolge van het gebruik als koelmiddel verwacht.

In 2003 werden koelinrichtingen verder gecontroleerd op de naleving van de milieuvoorschriften. Hoewel het aantal lekkende installaties ten opzichte van het aantal gecontroleerde installaties is afgenomen, is het voorbarig aan te nemen dat de exploitanten koelgasemissies beter opvolgen. Het aandeel geverbaliseerde bedrijven op het totaal der geïnspecteerde bedrijven neemt sinds 1999 af. Door gebrek aan personeel bij de milieu-inspectie halveerde het aantal inspecties van koelinstallaties.

Alle niet-kritische halonbevattende brandbeveiligingssystemen en blusapparaten moeten voor 1 januari 2004 buiten gebruik worden gesteld, en de halon teruggewonnen voor definitieve verwijdering. In de loop van 2003 is een enquête gehouden onder de mogelijke gebruikers van halonen en HCFK's in kritische toepassingen. De resultaten van deze enquête zijn aan de Europese Commissie overgemaakt. Omdat het niet wettelijke verplicht is de grootte en de lokalisatie van halon-blusinstallaties aan de overheid mede te delen, worden ter ondersteuning relevante gegevens bekomen uit willekeurige inspecties.

1.3.2. Mijlpalen en indicatoren

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting
Wettelijk kader erkenningsregeling koeltechnische bedrijven		Eind 2003
Reductieplan ozonafbrekende stoffen en gefluoreerde broeikasgassen		Begin 2004
Afvoerplan halonen		Begin 2004

Indicatoren	Stand van zaken	Verwachting/ Doelstelling
Aantal erkenningen koeltechnische bedrijven t.o.v. totaal te erkennen koeltechnische bedrijven	0%	100% (2007)
Aantal gecertificeerde personen t.o.v. totaal aantal bevoegde koeltechnici	0%	100% (2007)

1.3.3. Aanpak 2004

Erkenningsregeling koeltechnische bedrijven

In de loop van 2004 wordt de goedkeuringsprocedure voor de regelgeving rond de erkenningsregeling opgestart en nauwgezet opgevolgd. In 2004 zal in overleg met de betrokken sectoren richtlijnen met betrekking tot onder meer de aflevering van de certificaten, de organisatie van de examens en het toezicht op de gecertificeerden worden opgesteld. In de loop van 2004 kan de effectieve implementatie van de erkenningsregeling worden verwacht als de eerste certificatie-instellingen een aanvraag zullen indienen.

Controle op het gebruik van ozonafbrekende stoffen

In 2004 worden koelinrichtingen verder gecontroleerd op het gebruik van verboden koelmiddel en emissiebeperking van koelgas wordt afgedwongen. Er wordt ook opgetreden tegen niet-naleving van verordening 2037/2000 in andere exploitaties dan koelinrichtingen. Toezicht wordt uitgeoefend op de ontmanteling van niet-kritische haloninstallaties en de reguliere afvoer van gerecupereerde halon.

Emissiereductieplan voor ozonafbrekende stoffen en gefluoreerde broeikasgassen opstellen en uitvoeren

Begin 2004 zullen bijkomende initiatieven rond emissiereductie van ozonafbrekende stoffen en gefluoreerde broeikasgassen worden gebundeld in een emissiereductieplan. In 2004 zal met de uitvoering van dit plan worden gestart. Onder meer zal overleg met de federale overheid over mogelijke emissiereducerende maatregelen voor de emissies van gefluoreerde broeikasgassen in mobiele airconditioning worden opgestart. Daarnaast worden subsidiemogelijkheden voor het gebruiken van een milieuvriendelijk koelmiddel onderzocht. Er zal ook onderzoek gebeuren naar de meest voorkomende en grootste emissies in de koelsector en de mogelijke bijkomende maatregelen die hier rond kunnen worden genomen. Deze bijkomende maatregelen worden in 2004 uitgewerkt. Zo zal een voorstel van bijkomende verscherping van de uitbatingvoorwaarden voor koelinstallaties worden opgesteld.

Monitoring van de stopzetting van halonen

Er worden ook maatregelen getroffen voor de afbouw van het gebruik van halonen in brandblusinstallaties en brandbeveiligingsinstallaties. Er moet immers op worden toegezien dat deze uitbanning van het gebruik van halonen op de aangewezen manier gebeurt. Naast een inventarisatieoefening van de in 2002 nog in omloop zijnde hoeveelheden halonen zal tegen eind 2003 een afvoerplan worden opgesteld en in 2004 worden goedgekeurd. In 2004 moeten immers alle halonbevattende installaties worden ontmanteld waarbij de halonen op de aangewezen manier moeten worden teruggewonnen en afgevoerd voor vernietiging. In de loop van 2004 zal door de toezichthoudende overheden extra aandacht worden besteedt aan de naleving van het verbod op het gebruik en het bezit van halonen in brandblusapparatuur.

1.3.4. Werkschema

Een plan opstellen en uitvoeren voor de reductie van de emissies van ozonafbrekende stoffen en gefluoreerde broeikasgassen

2003	2004	2005	2006	2007
• opstellen van een reductieplan • onderzoek naar oorzaken van emissies in de koelsector en bepalen van mogelijke maatregelen opstarten • nota rond mogelijkheden subsidiebeleid voor milieuvriendelijke substitutie ozonafbrekende stoffen opstellen • overleg op basis van nota opstarten • overleg met koelsector naar bijkomende emissiereducerende maatregelen opstarten	• uitvoeren andere initiatieven in het reductieplan ozonafbrekende stoffen • opvolgen van studie emissie-inventarisatie van ozonafbrekende stoffen en gefluoreerde broeikasgassen • goedkeuring aanpassing milieuwetgeving • afstemming reductieplan op nieuwe Europese reglementering gefluoreerde broeikasgassen • opname parameter 'koelmiddelkeuze' in bestaand subsidiebeleid • eind 2004 voorstel aanpassing milieuwetgeving finaliseren	• uitvoering beleidsmaatregelen ten gevolge van nieuwe Europese reglementering		

Controle op het gebruik van ozonafbrekende stoffen

2003	2004	2005	2006	2007
• sanering van koelinstallaties afdwingen (eliminatie van verboden koelmiddel; koelgasemissies beperken tot 5% lekverlies per jaar) • naleving van verordening 2037/2000 afdwingen in andere toepassingen dan koelinrichtingen • haloninstallaties lokaliseren en de reguliere afvoer van halon reservetovoren afdwingen	• zelfde als 2003 en ontmanteling haloninstallaties afdwingen en afvoer halon opvolgen	• zelfde als 2004 en optreden tegen verboden gebruik van methylobromide		

2. Verandering van het klimaat door het broeikaseffect

2.1. Inleiding

De aanwezigheid van broeikasgassen in de atmosfeer zorgt voor een natuurlijk broeikaseffect: een gemiddelde temperatuur van 15°C in plaats van -18°C maakt leven op aarde mogelijk. Gedurende de laatste 100 jaar hebben menselijke activiteiten de concentratie van broeikasgassen in de atmosfeer verhoogd. Het broeikaseffect wordt zo versterkt, met een verhoging van de gemiddelde aardtemperatuur en een globale klimaatverandering tot gevolg. De belangrijkste broeikasgassen zijn koolstofdioxide (CO₂), methaan (CH₄), lachgas (N₂O) met respectievelijk een aandeel van 83%, 8% en 9% in het Vlaamse emissietotaal.

Met de ratificatie van het kaderverdrag inzake klimaatverandering van de Verenigde Naties (UNFCCC, 1992) verplichten de deelnemende partijen zich ertoe om hun broeikasgasemissies te stabiliseren op een niveau dat niet interfereert met het natuurlijk klimaatsysteem. Het bijhorende protocol van Kyoto zet voor de industrielanden concrete reductiedoelstellingen voorop voor de periode 2008-2012. België heeft zich volgens het Europese akkoord rond de lastenverdeling geëngageerd tot een emissiereductie van 7,5% ten opzichte van de uitstoot in 1990.

Bij de opmaak van het nationaal Klimaatplan 2002-2012 heeft de Vlaamse regering zich in een eerste fase voorwaardelijk verbonden tot het stabiliseren van de broeikasgasemissies in 2005 ten opzichte van 1990. Het Vlaams Klimaatbeleidsplan 2002-2005 dat op 28 februari 2003 werd goedgekeurd door de Vlaamse regering, zet de krijtlijnen uit van een geïntegreerd Vlaams klimaatbeleid. Drie belangrijke strategielijnen werden gedefinieerd: de strategische onderbouwing van het klimaatbeleid met de Taskforce Klimaatbeleid als spil, het vastleggen van een sectorale aanpak en de inzet van flexibiliteitsmechanismen.

2.2. Opvolgen van de doelstellingen

2.2.1. Plandoelstellingen

-- Stabiliseren van de broeikasgasemissies in 2005 op het niveau van 1990

In 2002 bedroeg **de totale uitstoot van broeikasgassen** in Vlaanderen 93.409 kton CO₂ equivalent. Vergeleken met de uitstoot in 1990, 82.885 kton CO₂ equivalent, betekent dit een toename van 12,7%. Voorzichtige prognoses stellen dat, zonder trendbreuk, deze stijging zich zal doorzetten in 2005. Het nakomen van de doelstelling voor 2005 vereist een jaarlijkse daling met 3,4 Mton of 3,8%. De projecten en maatregelen uit het Vlaams Klimaatbeleidsplan zijn momenteel niet voldoende om de stabilisatiekloof tegen 2005 te dichten. Bij de evaluatie in 2004 zal dan ook gezocht moeten worden naar extra emissiereducerende beleidsmaatregelen.

+ Bereiken van een aandeel van 2% groene stroom in de leveringen van elektriciteit tegen 2004, van 6% tegen 2010 en de maximale invulling van het haalbare potentieel aan hernieuwbare warmte

In 2002 bedroeg het **aandeel groene stroom in de elektriciteitsleveringen** 0,38%, wat gelijk staat met 150 GWh. Dit is een forse toename ten opzichte van 1998, toen groene stroom slechts 0,06% (27 GWh) uitmaakte van de elektriciteitsleveringen.

Vanaf 1 januari 2002 is het systeem van groenestroomcertificaten met succes van start gegaan, waarvan er in 2002 150.042 werden uitgereikt. Dit systeem moet een extra motor vormen in het realiseren van de doelstelling tegen 2004.

++ | De realisatie van het economisch potentieel aan kwalitatieve WKK ten belope van 1.227 MW_e in 2005 en 1.832 MWe in 2012

Het **totaal opgesteld WKK-vermogen** bedroeg in 2002 900 MW. Het uitgestippelde en berekende beleidspad werd tot nu toe gevolgd. Naar het voorbeeld van de groenestroomcertificaten wordt de oprichting van een systeem van WKK-certificaten voorbereid, waarbij voor elke 1.000 KWh warmtekrachtbesparing gerealiseerd in een kwalitatieve WKK een certificaat wordt toegekend aan de producent. Dit systeem zou begin 2004 in werking treden.

2.2.2. Richtinggevende doelstellingen

-- | Beperken van de stijging van de CO₂-emissies van de huishoudens over de periode 1990-2005 tot 8%

In 2002 bedroeg de CO₂-uitstoot van de huishoudelijke sector tengevolge van brandstofgebruik 12.322 kton CO₂eq. In 1990 lag deze uitstoot op 11.765 kton CO₂eq, wat over de periode 1990-2002 resulteert in een stijging van 5%.

++ | Tegen 2005 een energiebesparing van 15% realiseren in de glastuinbouw t.o.v. 1990

Het klimaatactieplan voor de landbouw geeft aan dat het energieverbruik in de glastuinbouw tussen 1990 en 2002 gedaald is van 1.689 kton CO₂eq naar 1.272 kton CO₂eq (24.7%).

... | Tegen 2004 het energieverbruik in de honderd meest energie-intensieve gebouwen van de Vlaamse overheid met gemiddeld 10 % verminderen t.o.v. 1999-2000

De implementatie van de resolutie vertaalt zich momenteel voornamelijk in proefprojecten. Bijgevolg zijn er nog geen algemene energiegegevens beschikbaar. Voor vijf gebouwsites werd een audit uitgevoerd en is het eindrapport volgens het uitgewerkte standaardformaat beschikbaar.

-- | Beperking van de stijging van de CO₂-emissies in de tertiaire sector in 2005 met 5% ten opzichte van 1990

De CO₂-emissies voortkomend uit het brandstofgebruik in de tertiaire sector bedroegen in 2001 3.831 kton CO₂eq, een toename van 80% ten opzichte van 1990.

-- | Tegen 2010 de uitstoot van CO₂ door verkeer ten opzichte van het referentiejaar 1990 stabiliseren

De CO₂-emissies in de transportsector zijn in 2002 gestegen tot 15,9 Mton CO₂eq, wat een stijging van 39% betekent t.o.v. het jaar 1990 en van 6% t.o.v. 1999.

2.3. Projecten en maatregelen

2.3.1. Toelichting en evaluatie tot 2003

Het Vlaams Klimaatbeleidsplan werd definitief goedgekeurd begin 2003, en het eerste voortgangsrapport op 5 september 2003. De werkgroep Emissies en Prognoses onder de Taskforce ging van start en verwezenlijkte de vooropgestelde planning voor 2003. Een audit bracht de organisatie en de knelpunten van de Vlaamse emissie-inventarisatie in kaart, wat met opmerkingen van een internationaal expertteam van de VN begin sep-

tember werd aangevuld. De werkgroep flexibiliteitsmechanismen splitste zich op. De subwerkgroep Richtlijn Emissiehandel zorgde voor de implementatie van de Europese richtlijn met de opmaak van een nationaal allocatieplan, in overleg met de andere gewesten en de federale overheid. De subwerkgroep 'JI/CDM' maakte een draaiboek op voor de opstart van zulke projectgebonden mechanismen met mogelijke financieringsmechanismen. Beide werkgroepen bogen zich ook over een algemene visietekst inzake flexibiliteitsmechanismen. De rol van de landbouw in de klimaatproblematiek werd uitgewerkt in het klimaatactieplan voor de landbouw. Vanuit leefmilieu werd ter ondersteuning daarvan een studie opgestart over de inventarisatie van N_2O en NH_3 -emissies bij mestverwerking. Het onderhoud en nazicht van stooktoestellen werd versterkt vastgelegd in een besluit van de Vlaamse regering. De opstart van de nationale klimaatcommissie in het najaar 2003 werd mee ondersteund, waarbij ook technische insteek werd geleverd voor het debat inzake de lastenverdeling.

Voor een gedetailleerde evaluatie van het Vlaamse klimaatbeleid wordt verwezen naar het voortgangsrapport 2003. Het realiseren van de stabilisatiedoelstelling wordt volgens het voortgangsrapport 2003 niet gehaald. Met de bestaande maatregelen kan slechts 47% van de kloof gedicht worden. Vertraging op de implementatie van de geplande projecten, een gebrek aan nieuwe projecten met extra emissiereductiepotentieel en nieuwe inventarismethodieken verklaren het magere resultaat.

In het project 'Klimaat' wordt gestreefd naar een effectieve integratie van alle participerende bevoegdheden in het klimaatbeleid. Het moet de bevoegdheid leefmilieu op twee vlakken aansporen: het maximaal gebruik van eigen instrumenten en maatregelen om de emissietrend van broeikasgassen om te buigen én het stimuleren van ambitieuze engagementen en acties vanuit andere klimaatrelevante beleidsdomeinen. De drie strategische pijlers van het Vlaamse klimaatbeleid vormen daarbij de leidraad. In 2003 was een belangrijke stap in dit proces de opmaak van een voortgangsrapport waarin het Vlaams klimaatbeleid anno 2003 werd geëvalueerd. De ongunstige evolutie van de broeikasgasemissies in het voortgangsrapport vraagt duidelijk om een bredere beleidsvisie en meer maatregelen.

2.3.2. Mijlpalen en indicatoren

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting
Opname energiebeheersing in VLAREM		Begin 2004
Opstart broeikasvergunning voor bedrijven		Eind 2004
Reductieplan salpeterzuurproductie		Eind 2004
Plan voor efficiënt onderhoud van particuliere stookinstallaties		Midden 2004
Opmaak klimaatactieplan landbouw	Ja, midden 2003	
Evaluatie klimaatactieplan landbouw		Begin 2004
Nota stortgasvalorisatie		Begin 2004
Opmaak nationaal allocatieplan voor de implementatie EU richtlijn verhandelbare emissierechten		Begin 2004
Voorstel draaiboek inzet projectgebonden mechanismen		Begin 2004
Eerste voorstel uitwerking sectorale doelstellingen		Midden 2004

Indicatoren	Stand van zaken	Verwachting/ Doelstelling
Hoeveelheid stortgas gevaloriseerd en in aanmerking voor groenestroomcertificaten	7.165 MWe	
Aantal proefprojecten CDM	0	2 (2004)
Aandeel gecontroleerde stookinstallaties bij particulieren	0	
Aantal uitgereikte broeikasgasvergunningen aan bedrijven	0	

2.3.3. Aanpak 2004

Strategische onderbouwing van het klimaatbeleid

Tegen februari 2004 moet het tweede voortgangsrapport van het Vlaams klimaatbeleid voorgelegd worden aan de Vlaamse regering. Een belangrijk onderdeel daarvan zullen de prognoses voor broeikasgasemissies tot 2010 zijn, zodat een toetsing op lange termijn mogelijk wordt. Aan de kwaliteit van de emissie-inventaris wordt continu verder gewerkt, in overleg met VITO en VMM en met de IPCC Good Practice Guidance als leidraad. Internationaal en Europees klimaatbeleid blijft vanuit de Taskforce opgevolgd worden, met speciale aandacht voor het politieke thema 'further actions'.

Sectorale doelstellingen

De IPCC verplichting rond energiebeheersing wordt opgenomen in VLAREM, en afgestemd met andere beleidsinstrumenten uit het Vlaamse energie- en klimaatbeleid. Technische aspecten worden tot in detail uitgeklaard en gecommuniceerd naar de betrokken doelgroepen. In overleg met de aardgasdistributiesector wordt een code van goede praktijk voor deze sector afgerond, waarin een juiste inventarisatiemethodologie en emissiereducerende maatregelen worden beschreven. De broeikasgasemissies in de landbouwsector worden verder in kaart gebracht, waarop eventuele extra maatregelen in het klimaatactieplan landbouw kunnen gebouwd worden.

De reductiemogelijkheden voor de verschillende klimaatrelevante sectoren worden verder berekend om een sectorale afweging mogelijk te maken. De verschillende sectorspecifieke nota's en actieplannen, die in de loop van 2003 alsook 2004 worden opge maakt, moeten bijdragen aan een globaal beeld op de emissietrends en reductiemogelijkheden van de relevante sectoren in Vlaanderen. Ook de beleidsaanpak van andere thema's zoals verzuring, fotochemische luchtverontreiniging en verdunning van de ozonlaag wordt meegenomen in de uit te voeren evenwichtsoefening.

Flexibele mechanismen

De omzetting van de Europese richtlijn Verhandelbare Emissierechten wordt zowel op juridisch als technisch vlak afgerond en afgestemd op andere beleidsinstrumenten. In overleg met de andere gewesten en de federale overheid wordt een nationaal allocatieplan met evenwichtige allocatiemethode afgerond tegen eind maart 2004 en besproken met de Europese Commissie.

De eerste pilootprojecten inzake CDM worden opgestart. De ervaring hiervan wordt vertaald in een duidelijk Vlaamse beleidsaanpak, afgestemd op de Europese richtlijn rond JI en CDM. Het respecteren van de milieu-integriteit van het Kyoto-protocol en de principes van duurzame ontwikkeling moeten daarbij de belangrijkste beleidscriteria vormen.

2.3.4. Werkschema

Strategische onderbouwing Vlaams klimaatbeleid

2003	2004	2005	2006	2007
• opstart werkgroep emissies en prognoses • opmaak BKG prognoses tot 2012 • eerste analyse IPCC Good Practice Guidance • Vlaamse bijdrage opstart Nationale Klimaatcommissie • onderhandelen EU RL MM	• implementatie IPCC GPG met QA/QC plan • insteek NKC • opstellen nationale inventarissysteem (NIS, cfr. art 5.1 van KP) • onderzoek CO₂/energie taks/heffing • implementatie nieuwe EU RL MM	• evaluatie Vlaams klimaatbeleidsplan 2002-2005 • opmaak Vlaams klimaatbeleidsplan 2006-2012 • implementatie IPCC GPG met QA/QC plan olv werkgroep empro • opmaak LULUCF inventaris • opmaak rapport 'demonstrable progress' • opmaak AAU inventaris	• implementatie IPCC GPG met QA/QC plan olv werkgroep empro • actualisering prognoses	

BKG: broeikasgassen

NKC: Nationale Klimaatcommissie

RL MM: Europese richtlijn Monitoring Mechanism – Richtlijn die de jaarlijkse rapportering van de lidstaten aan de Europese Commissie inzake klimaat (broeikasgasemissies en beleidsaanpak) vastlegt.

GPG: Good Practice Guidance – Code van goed praktijk, opgesteld door het IPCC, voor de opmaak van broeikasgasinventarissen.

QA/QC: Quality assessment /Quality control – deel van de IPCC GPG

NIS: Nationaal Inventaris Systeem

LULUCF: Land Use, Land Use Change and Forestry – Verzamelnaam voor alle activiteiten die onder art 3.3 en 3.4 van het Kyoto-protocol worden beschreven en bijdragen aan zowel de uitstoot als vastlegging van broeikasgasemissies: be-, her- en ontbossingsactiviteiten, Demonstrable progress: Aantoonbare vooruitgang – Het Klimaatverdrag vraagt van elke partij in 2005 een rapport dat aangeeft in welke mate deze partij reeds een aantoonbare vooruitgang heeft geboekt op het vlak van klimaatbeleid en emissiereductie.

AAU: Assigned amount units – Volgens het Kyoto-protocol zal elke partij een bepaalde toegewezen hoeveelheid emissies krijgen voor de periode 2008-2012, die niet mag overschreden worden, de zgn. toegekende kwantiteitseenheden.

Vastleggen van een sectorale aanpak

2003	2004	2005	2006	2007
• voorbereiding Vlarem-wijziging energie-beheersing • evaluatienota beleid stortgassen • studie N-emissies mestverwerking • opmaak en eerste uitvoerfase klimaat-actieplan landbouw • eerste beleidsvisie sinks • afronden besluit stookinstallaties • eerste overleg met de FIGAS over EF • opmaak bosinventaris	• eerste afbakening sectorale doelstellingen • implementatie REG in Vlarem ism verificatiebureau • opmaak code aardgasdistributie • implementatie besluit stookinstallaties met erkenningsregeling technici • evaluatie inventaris niet-energie CO₂ emissies • beleidsnota sinks • studie emissies uit de bodem	• evaluatie eerste jaar REG in VLAREM • eerste toets sectorale benadering • evaluatie CASTEC/Metageproject naar art 3.4 KP • onderzoek naar reductiemaatregelen in IT sector • studie waterzuivering • implementatie reductiemaatregelen aardgas-sector • opmaak beleidsplan mestverwerking	• actieplan emissies waterzuivering • goedkeuring sectorale doelstellingen • implementatie	• opvolging sectorale doelstellingen • evaluatie beleid MINA 3 voor eerste Kyotoperiode

Vastleggen van een sectorale aanpak (vervolg)

2003	2004	2005	2006	2007
	• onderzoek reductie-maatregelen tertiaire sector • eerste analyse reductie-mogelijkheden salpeter-zuurproductie	• overleg maatregelen niet energetische CO₂		

FIGAS: Verbond der Gasnijverheid**EF:** Emissiefactor**CASTEC/METAGE:** Studieproject van DWTC over de inventarisatie van LULUCF activiteiten in België**Inzet flexibele mechanismen**

2003	2004	2005	2006	2007
• opstellen Vlaams beleidskader flexibele mechanismen • eerste fase van omzetting EU RL VER	• implementatie Vlaamse beleidskader • onderhandeling EU RL JI/CDM • voorbereiding opstart EU RL VER • opstart proefprojecten JI/CDM	• implementatie EU RL JI/CDM • begeleiding EU systeem VER • evaluatie JI/CDM proefprojecten	• begeleiding EU systeem VER • opstart effectief JI/CDM	• opvolging laatste handelsjaar onder EU RL VER • voorbereiding criteria tweede handelsperiode EU VER • begeleiding JI/CDM projecten

3. Verontreiniging door fotochemische stoffen

3.1. Inleiding

Fotochemische luchtverontreiniging is de verontreiniging van de omgevingslucht met chemische stoffen die een oxiderende werking hebben. Deze stoffen ontstaan in aanwezigheid van stikstofoxiden (NO_x) en vluchtige organische stoffen met uitzondering van methaan (NMVOS), onder invloed van zonlicht op warme dagen. De belangrijkste NMVOS-bronnen zijn industrie en verkeer en vervoer met bijdragen van 40% en 29% in de NMVOS-emissies. Sommige NMVOS hebben ook een direct effect (bv. toxisch of kankerverwekkend).

Het AUTO-OIL programma legt op Europees niveau grenswaarden op voor emissies van personenwagens en vrachtwagens en kwaliteitsnormen voor benzine en diesel. Onder invloed van Europese reglementering en BBT wordt het damprecuperatiesysteem voor benzinestations ingevoerd. Voor de industrie is de Europese Solventrichtlijn van belang die in 2001 in VLAREM wetgeving werd geïmplementeerd. De Solventrichtlijn legt voor verschillende industriële installaties emissiegrenswaarden op voor geleide en diffuse emissies en/of totale emissies. Daarnaast legt de NEC-richtlijn nationale emissieplafonds op voor de emissies van NO_x en NMVOS. Sinds 2002 is ook de nieuwe EG-richtlijn betreffende ozon in de lucht in werking getreden. Deze richtlijn legt nieuwe immissiewaarden op voor ozon in de omgevingslucht en is afgestemd op de resultaten die moeten behaald worden op Europees vlak door toepassing van de bovenvermelde NEC- en Solventrichtlijn en het AUTO-OIL programma.

Vlaanderen pakt de emissies aan op drie fronten, met name door emissiereductieprogramma's voor de industrie, de beperking van huishoudelijke NMVOS-emissies en maatregelen in verkeer en vervoer. Bijkomende prioriteiten zijn een verhoogde opvolging van het internationaal beleid, het verder uitbouwen van een emissie-inventaris en de integratie tussen mobiliteits- en milieubeleid.

3.2. Opvolgen van de plandoelstellingen

+/- De overschrijdingsindicator volksgezondheid voor ozon verminderen tot maximaal 25 dagen per jaar

Het **aantal dagen, waarop het hoogste 8-uurgemiddelde van de dag de drempelwaarde van $120 \mu\text{g}/\text{m}^3$ overschrijdt** is in 2002 naar 20 dagen gedaald. In 2003 werd deze drempel echter op 65 dagen ergens in Vlaanderen overschreden. Het hoog aantal overschrijdingen is te wijten aan de uitzonderlijke hoge temperaturen in Vlaanderen tijdens de eerste helft van augustus. Het glijdend 3-jaargemiddelde daalde in 2002 naar 25 dagen overschrijding per kalenderjaar. In de nieuwe Ozonrichtlijn 2002/3/EG is de langetermijndoelstelling gelijk aan nul, wat snel duidelijk maakt dat een trendbreuk nodig, maar niet evident is. De langetermijnmaatregelen die Vlaanderen in het kader van NEC-richtlijn moet implementeren, zijn de belangrijkste weg om het ozonprobleem duurzaam op te lossen.

++ | Vermijden van plaatselijke overschrijding van de AOT40ppb-vegetatie-waarde van 18.000 ($\mu\text{g}/\text{m}^3\cdot\text{uren}$)

Gemiddeld blijft de **AOT40ppb – vegetatie** sinds 1991 onder de plandoelstelling, maar ze ligt nog ver boven de langetermijndoelstelling van 6.000 ($\mu\text{g}/\text{m}^3\cdot\text{uren}$). Het glijdend 5-jaargemiddelde van de seizoensoverlast voor gewassen en semi-natuurlijke vegetatie vertoont een duurzame daling sinds 1994. De eerste evaluatie van de ozonconcentraties volgens de nieuwe richtlijn zal in 2005 worden uitgevoerd en, indien nodig, acties omvatten om de doelstellingen voor de bescherming van vegetatie te halen.

+ | De totale NO_x -emissie verminderen tot maximum 94 kton

De **emissie van NO_x** daalde geleidelijk sinds 1990, met in 2002 een emissie van 163,9 kton. Weliswaar blijft de te reduceren hoeveelheid NO_x nog aanzienlijk en blijven verdere inspanningen nodig.

++ | De totale NMVOS-emissie verminderen tot maximum 93,1 kton

De **NMVOS-emissies** voor Vlaanderen lagen 35% lager in 2002 dan in 1990 maar bedroegen toch nog 164,9 kton. De invoering van een emissiemaximum voor Vlaanderen op 16/06/2001 van 93,1 kton NMVOS tegen 2010 (in het kader van de Europese richtlijn Nationale Emissiemaxima) en de invoering van de Solventrichtlijn in Vlaanderen (2001) zullen tot verdere reducties leiden, voornamelijk door inspanningen van de industrie. Een emissiereductieprogramma voor de diverse industriële deelsectoren is in opmaak en zal mee de plandoelstelling helpen realiseren.

3.3. Projecten en maatregelen

3.3.1. Toelichting en evaluatie tot 2003

Voor de industriële sectoren zullen door de introductie van de Solventrichtlijn en de verplichting tot damprecuperatie in benzinestations in 2001 in de komende jaren belangrijke emissiereducties gerealiseerd worden. In het kader van het project 'Emissiereductiebeleid lucht' (zie thema 'Verzuring') werden op basis van de BBT-studies maatregelenpakketten samengesteld waardoor de BBT via VLAREM uiterlijk in 2010 verplicht worden. Voor een hele reeks sectoren is/was er echter onvoldoende informatie voorhanden en worden/werden sectorstudies uitgevoerd. De studies voor de sectoren metaalontvetting, grafische, raffinaderijen en chemie werden eind 2002 afgerond. Tevens werd begin 2003 een studie over de aanpak van fugatieve procesemissies in chemie en petrochemie afgerond, die leidt tot de verplichting van het uitvoeren van een meet- en beheersprogramma.

Voor de reductie van de emissie van het huishoudelijk gebruik van oplosmiddelhoudende producten is de totstandkoming van een Europese ontwerp kaderproductrichtlijn een belangrijke stap. Voor de productengroepen decoratieve verven en carrossierverven zullen in 2007-2010 maximumgehalten voor VOS worden opgelegd.

Voor verkeer en vervoer werd, aanvullend op het Europees beleid, het actieprogramma omtrent milieuvriendelijke voertuigen en brandstoffen verder uitgewerkt. De Lijn heeft in 2003 een eerste grote bestelling geplaatst van CRT-roetfilters. Om ook de NO_x -emissies aan te pakken, werden in de zomer van 2003 basismetingen uitgevoerd om bussen uit te rusten met gecombineerde NO_x/PM -nabehandelingssystemen. Ook de mogelijkheden van het gebruik van waterstof als brandstof voor voertuigen, inclusief de emissies die vrijkomen bij productie, werden in kaart gebracht. Midden 2003 werd ook gestart met de uitwerking van een ecoscore voor alle voertuigen, waarmee op basis van de emissies en het brandstofverbruik bepaald wordt hoe milieuvriendelijk een voertuig is. De gemeenten worden sinds 2002 gestimuleerd om hun wagenpark milieu-

vriendelijk uit te bouwen. Begin 2003 werd hiertoe een brochure met voorbeelden van goede praktijk en een handleiding voor uitvoering van de cluster mobiliteit aan de gemeenten ter beschikking gesteld. Dankzij de ROB-campagne is er een groeiend bewustzijn dat een aangepast rijgedrag de emissies doet dalen. In september 2003 bracht een radiospot ROB terug onder de aandacht. De prijs voor de ROB-gemeente 2003 ging naar Zemst; de Heilige Hart School uit Beveren werd ROB-school 2003. Op basis van de voorbereidende studie omtrent emissies en rijgedrag werd een nota voor weg-beheerders uitgewerkt met aanbevelingen omtrent het gebruik van verkeersdrempels, rotondes, zone 30 en groene golf. Er werd begin 2003 ook gestart met het in kaart brengen van de knelpunten als gevolg van het verkeer voor het behalen van de internationale luchtkwaliteitsdoelstellingen voor NO₂ en fijn stof.

De emissie-inventaris werd verder uitgebouwd. Na afronding in 2002 van de studie ter ontwikkeling van een methodologie voor het opstellen van een emissie-inventaris NMVOS werd de tijdsreeks 1990-2001 op basis van de beschikbare informatie opgesteld. In 2003 werd de methodologie verder aangepast en geactualiseerd (1990-2002) aan de hand van de resultaten van de verschillende sectorstudies. Verdere stappen werden ondernomen naar de informatieleveranciers toe om de inputgegevens te verfijnen en uit te breiden. In 2003 werd ook het ozonvoorspellingsmodel SMOGSTOP uitgebreid met een kortetermijnmodule die in de loop van de dag zelf preciezere voorspellingen van kansen op normoverschrijdingen in België oplevert. In 2003 werd er een voorbereidende studie ter ontwikkeling van de emissiemodules spoor en scheepvaart uitgevoerd.

3.3.2. Mijlpalen en indicatoren

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting
Maatregelenpakketten voor droogkuis, carrossier, houtverduurzaming, beton en asfalt	Ja	
Maatregelenpakketten raffinaderijen, grafische sector, op- en overslag		Eind 2003
Maatregelenpakketten verfindustrie, auto-mobiel, diverse		Midden 2004
Maatregelenpakket chemische industrie		Eind 2004
Omzetting productrichtlijn decoratieve en carrossierverven in nationale wetgeving		Midden 2004
Actieprogramma milieuvriendelijke voertuigen klaar	Ja	
Actieprogramma milieuvriendelijk rijgedrag klaar		Eind 2003
Convenant mobiliteit en milieu met bedrijven uitgewerkt		Eind 2004
Methodologie ecoscore voertuigen uitgewerkt		Begin 2004
Uitbouw draagvlak voor maatregelen milieuvriendelijke voertuigen		Midden 2004
Evaluatienota inzake knelpunten en maatregelen verkeer voor bereiken internationale luchtkwaliteitsdoelstellingen		Begin 2004
Ontwikkeling emissiemodule spoor en binnenvaart		Eind 2004
Verruiming ozonvoorspellingstool naar andere pollutanten		Eind 2004
Meet- en beheersprogramma fugatieve emissies in VLAREM		Eind 2003
Beleidsmodel BELEUROS operationeel		Eind 2003

Indicatoren	Stand van zaken	Verwachting/ Doelstelling
Aantal industriële sectoren in kaart gebracht	5	11 (2004)
Aantal gemeenten ingetekend op cluster mobiliteit	193 niveau 1: 170 niveau 2: 23	205 (2004) niveau 1: 155 niveau 2: 50
Aantal bussen uitgerust met CRT-roetfilter	80	765 (2005)
Aandeel milieuvriendelijke voertuigen in volledig Vlaams overheidspark		personenwagens: 5% (2004) vrachtwagens: 3% (2004)
Aantal gemeenten die deelnemen aan de ROB-campagne	65	120 (2004)

3.3.3. Aanpak 2004

Europees beleid

De Europese Unie legt doelstellingen vast voor de luchtkwaliteit en vaardigt richtlijnen uit waarmee emissieplafonds aan de verschillende lidstaten worden opgelegd. Europa heeft ook wetgeving voor sectoren ontwikkeld. Het belangrijkste instrument om de emissies van de transportsector terug te dringen, zijn bv. de normen voor voertuigen en brandstofkwaliteit. Aangezien het Vlaamse emissiereductiebeleid in sterke mate door Europese ontwikkelingen bepaald wordt, is het van groot belang die van nabij op te volgen en actief te participeren in de Europese beleidsvorming. In 2003 en 2004 gaat de aandacht hierbij naar de evaluatie van de emissieplafonds voor 2010 en de uitwerking van nieuwe plafonds voor 2015 en 2020. Daarnaast dienen voor de verschillende sectoren reductieprogramma's uitgewerkt te worden om aan de opgelegde emissieplafonds te kunnen voldoen.

Emissiereductie industriële deelsectoren

Het proces waarmee het emissiereductiebeleid voor de industriële deelsectoren wordt uitgewerkt, kadert in het project 'Emissiereductiebeleid lucht', opgenomen in het thema verzuring. Op basis van de sectorstudies en de intersectorale afweging zullen ook in 2004 verder maatregelen voor het terugdringen van de VOS-emissies worden uitgewerkt. Bestaande instrumenten zoals de VLAREM-wetgeving, individuele milieuvergunningen, milieueffectenrapporten en inspectiecampagnes worden daarbij gericht ingezet. Andere mogelijke acties zijn onder meer demonstratieprojecten, subsidieregelingen en sensibilisatiecampagnes.

Beperking van de huishoudelijke NMVOS-emissies

Aanvullend op het federaal productbeleid wordt de bevolking gesensibiliseerd tot het gebruik van solventarme producten door middel van tips opgenomen in de brochure 'Adem diep in'.

Gebruik van milieuvriendelijke voertuigen en brandstoffen stimuleren

Een federale studie brengt momenteel het potentieel van toekomstige technologieën in kaart. Op basis hiervan wordt een demonstratieprogramma uitgewerkt dat moet toelaten nieuwe technologieën in de praktijk te evalueren en bekendheid te geven. In 2004 worden gidsen verspreid en wordt de ROB-website uitgebreid met informatie over milieuvriendelijke voertuigen. Ondertussen wordt ook een quotum bepaald voor de overheidsvloot en worden bijkomende maatregelen voorbereid om het gebruik van milieuvriendelijke voertuigen te stimuleren.

Milieuvriendelijk rijgedrag bewerkstelligen

De ROB-campagne wordt ook in 2004 verder gezet. Daarnaast starten er onderhandelingen met de federale overheid om principes milieuvriendelijk en energiezuinig rijgedrag op te nemen in de rijopleidingen. Er wordt ook nagegaan hoe vloothouders in het proces betrokken kunnen worden.

Integratie milieu en mobiliteit bevorderen

Ook mobiliteitsmaatregelen dragen bij tot het wegwerken van de knelpunten als gevolg van het verkeer. Deze maatregelen worden in overleg met het mobiliteitsbeleid uitgewerkt. Monitoring van de milieueffecten van het mobiliteitsbeleid maakt deel uit van het globaal mobiliteitsmonitoringsysteem. Indicatoren en modellen om de milieueffecten in kaart te brengen worden door het mobiliteitsbeleid en het milieubeleid in samenwerking uitgewerkt. Er wordt ook een stap verder gezet in de afstemming van instrumenten. In 2004 wordt gestart met de ontwikkeling van een (gedetailleerde) methodologie ter berekening van de emissies van luchtverontreinigende stoffen door spoorverkeer en scheepvaart.

De NMVOS-uitstoot verder inventariseren

In 2004 zal het overleg met de informatieleveranciers worden verder gezet en zal eveneens de mogelijkheid onderzocht worden tot het uitbouwen van de nodige modulaties (bv. tijdsdimensie, geografische spreiding) en aanverwante elementen (bv. omgevings-temperatuur) die de fotochemische verspreidingsmodellen vereisen. Voor 2004 wordt een verruiming van het ozonvoorspellingsmodel SMOGSTOP naar andere polluenten voorzien om de algemene luchtkwaliteit, in de vorm van een index, te voorspellen. Eind 2003 wordt het ozonbeleidmodel (BELEUROS), waarmee scenario's kunnen worden doorgerekend, operationeel gemaakt en wordt een modelvalidatie uitgevoerd. In 2004 zullen nog aanvullende testen uitgevoerd worden. Ook de mogelijke toepassing op PM10 zal onderzocht en eventueel geïmplementeerd worden.

Beoordeling, bewaking en rapportering van ozon optimaliseren

Na de inwerkingtreding van de nieuwe EU richtlijn 2002/3/EG betreffende ozon in de lucht worden in de loop van 2003 de nodige meetstrategie-aanpassingen doorgevoerd (4 nieuwe meetplaatsen in Vlaanderen). Ook de nieuwe rapporteringsvereisten worden in 2003 en 2004 intergewestelijk op IRCEL-niveau geïmplementeerd. De eerste evaluatie van de ozonconcentraties volgens de nieuwe richtlijn zal in 2005 worden uitgevoerd over het jaar 2004 en zal, indien nodig, acties omvatten om de doelstellingen voor de bescherming van de gezondheid en de vegetatie te halen.

3.3.4. Werkschema**Emissiereductie programma's voor industriële deelsectoren**

2003	2004	2005	2006	2007
• omzetting technische en economisch haalbare maatregelen in wetgeving: • op- en overslag • raffinage en chemie • grafische sector • diverse kleinere sectoren	• automobielassemblage • industrieel gebruik verf en lijn • bijkomende reductiemaatregelen op basis van intersectorale studie	• nieuwe maatregelen invoeren		• evaluatie beleid

Verkeer en vervoer - Milieuvriendelijke voertuigen

2003	2004	2005	2006	2007
• installatie roetfilters op bussen van De Lijn • pilootprojecten gecombineerde NO_x/PM-nabehandeling bussen	• uitbouw overheidsvloot • informatiecampagne • convenants met industrie	• demonstratieprogramma nieuwe technologieën • financiële stimuli • emissiearme zones		• herziening milieu-convenant

Verkeer en vervoer - Integratie milieu en mobiliteit

2003	2004	2005	2006	2007
• evaluatie bijdrage transportsector tot behalen internationale emissiedoelstellingen • uitwerken emissiereductieprogramma's		• optimalisatie monitoringsysteem • emissiereductiedoelstellingen verder uitwerken	• evaluatie plan-m.e.r. • problematiek emissies luchtvaart	

Beleidsondersteuning

2003	2004	2005	2006	2007
• optimalisatie model- lering wegverkeer emissies	• ontwikkeling emissiemodules spoor en binnenvaart		• ontwikkeling luchtkwaliteitsindex • evaluatie ozonconcentraties + actieprogramma	

4. Verzuring

4.1. Inleiding

Verzuring staat voor de gezamenlijke effecten van zwavel- en stikstofhoudende verbindingen die via de atmosfeer worden aangevoerd en waaruit zuren (zwavelzuur en salpeterzuur) gevormd kunnen worden. Hoofdoorzaak ervan is de verontreiniging van de lucht door emissies van zwaveldioxide (SO_2 – vnl. van dieselverkeer en industrie), stikstofoxiden (NO_x – vnl. van verkeer en verbrandingsprocessen) en ammoniak (NH_3 – vnl. van landbouw).

Tegen 2010 wil de EU de door kwetsbare ecosystemen bedekte oppervlakte, waar de kritische belasting in 1990 werd overschreden, halveren. De ozonoverlast voor de volksgezondheid moet met twee derden worden verminderd en de ozonoverlast voor vegetatie met een derde. Met het RAINS-model (regional air pollution information and simulation model) dat beheerd wordt door het Oostenrijkse onderzoeksinstituut IIASA werd berekend welke reducties in elke lidstaat nodig zijn voor het bereiken van deze milieudoelstellingen. Dit heeft geleid tot de NEC-richtlijn (2001/81/EG) waarin voor NH_3 , NO_x , SO_2 en VOS voor alle lidstaten emissieplafonds worden opgelegd. Een andere richtlijn legt emissiegrenswaarden en meetstrategieën op voor stookinstallaties met een vermogen van minstens 50 MW.

Op nationaal niveau werd in 2003 naar aanleiding van twee Europese richtlijnen de emissiegrenswaarden voor stookinstallaties en stationaire motoren verscherpt. Het zwavelgehalte in zware stookolie werd beperkt tot maximaal 1% en de NO_x -emissies voor nieuwe huishoudelijke stookinstallaties werden evenals de SO_2 -emissies van de keramische industrie strenger gereguleerd. In uitvoering van de Europese richtlijn Nationale Emissieplafonds, richt het beleid zich voornamelijk op het verder reduceren van de NH_3 -, NO_x - en SO_2 -emissies. Andere prioriteiten zijn de ontwikkeling en operationalisering van een depositiemeetnet, het uitwerken van een regeling rond emissiearme stallen en de afbakening van bufferzones rond kwetsbare gebieden.

4.2. Opvolgen van de plandoelstellingen

-
- +**

De totale NO_x -emissie verminderen tot maximum 94 kton tegen 2010

De **emissies van NO_x** daalden geleidelijk sinds 1990, met in 2002 een emissie van 163,9 kton (waarvan 46% door het wegverkeer). Weliswaar blijft de te reduceren hoeveelheid NO_x nog aanzienlijk en blijven verdere inspanningen nodig. In het kader van de NEC-richtlijn werd een emissiereductieplan opgesteld waarin voor de betrokken sectoren maatregelen werden uitgewerkt.

 - ++**

De totale SO_2 -emissie verminderen tot maximum 66,8 kton tegen 2010

De **SO_2 -emissie** is tussen 1990 en 2002 gedaald van resp. 252,2 kton per jaar tot 92,2 kton per jaar (waarvan 38% door de industrie). Deze daling situeert zich zowel bij de industrie als bij het wegverkeer en de residentiële sector. Ook hier blijven aanzienlijke inspanningen nodig om de doelstellingen te halen. Ook hiervoor werd een reductieplan uitgewerkt.

 - +**

De totale NH_3 -emissie verminderen tot maximum 45 kton tegen 2010

De **NH_3 -emissie** wordt voor meer dan 95% veroorzaakt door landbouwactiviteiten en daalde van 79,9 kton in 1990 tot 54,7 kton in 2002. Tussen 1999 en 2002 nam de NH_3 -emissie met ca. 17 kton af. Dit is het gevolg van het in voege treden van het Mestactie-

plan 2-bis, waarin o.m. de snelle onderwerking van mest wordt opgelegd. Er worden nog maatregelen voorzien (o.m. m.b.t. voeder- en staltechnieken) die momenteel worden uitgewerkt.

4.3. Projecten en maatregelen

4.3.1. Toelichting en evaluatie tot 2003

De aanpak van de NO_x-emissies afkomstig van het verkeer komen in het thema 'Verontreiniging door fotochemische stoffen' aan bod. Het beleid rond NH₃ komt zowel hier als in het thema 'Vermesting' ter sprake. Voor de voornaamste industriële sectoren werd het reductiepotentieel voor emissies naar de lucht in kaart gebracht. In het kader van de NEC-richtlijn (2001/81/EG) werd een emissiereductieprogramma tot 2010 voor o.m. SO₂, NO_x en NH₃ uitgewerkt. De VLAREM-voorwaarden voor stookinstallaties en stationaire motoren worden aangepast. Tussen de elektriciteitssector en de Vlaamse overheid werd reeds een principieel akkoord bereikt over een milieubeleidsvereenkomst lopend van begin 2004 tot eind 2008 en verlengbaar tot eind 2013. Met de raffinaderijsector werd een principieel akkoord bereikt over een aanpassing van de VLAREM-voorwaarden. De SO₂-emissiegrenswaarden voor de keramische industrie werden verscherpt. Op federaal niveau werd een KB gepubliceerd inzake productnormering voor lage NO_x-branders in residentiële toepassingen.

Er werd een depositiemeetnet opgestart op 10 meetplaatsen (waarvan de fractie natte depositie sinds 2001 wordt gemeten; de fractie droge depositie is in opstart). Aanvullend werd het OPS-model dusdanig aangepast dat er berekeningen kunnen uitgevoerd worden voor heel Vlaanderen. Op basis van de meetresultaten uit het meetnet zal het OPS-model gevalideerd worden. Om gebiedsgerichte uitspraken te doen zijn evenwel nog bijkomende aanpassingen aan het model noodzakelijk.

Om de NH₃-emissies in de landbouw te beperken, werden de toegelaten aanwendings technieken beperkt tot mestinjectie, onderwerking binnen de twee uur en sleepslang-techniek. Er werd een wijziging van VLAREM II goedgekeurd waarin bepaald wordt dat elke nieuw te bouwen varkens- en pluimveestal emissiearm dient uitgevoerd te worden.

Ter ondersteuning van een gebiedsgericht beleid werden signaalkaarten voor verzuring voor het VEN en de groengebieden opgesteld. Pilootprojecten werden opgestart om gebiedsgerichte milieukwaliteitsnormen te bepalen.

4.3.2. Mijlpalen en indicatoren

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting
Richtlijn Grote Stookinstallaties omgezet		Begin 2004
Omzetting richtlijn nationale emissie maxima, gekoppeld aan opstellen reductieprogramma voor SO ₂ , NO _x , NH ₃ en VOS	ja	
Maatregelenpakket voor de keramische sector, industriële stookinstallaties en emissiearme stallen	ja	
Maatregelenpakket voor de ijzer- en staalsector en de non-ferro sector		Begin 2004
Verstrenging emissiearme aanwending in Mestdecreet	ja	
Beoordelingsrichtlijn emissiearme stallen opgesteld		Begin 2004
Certificeringsprocedure mestverwerkingsinstallaties		Begin 2004

Indicatoren	Stand van zaken	Verwachting/ Doelstelling
Aantal industriële sectoren in kaart gebracht	6	8 (2007)
Aantal beleidsovereenkomsten met industrie	1	2 (2004)

4.3.3. Aanpak 2004

Project 'Emissiereductiebeleid lucht'

Dit project beoogt de emissiereductie van zowel NO_x en SO₂ als VOS (fotochemische verontreiniging). Voor de nog niet behandelde industriële sectoren zal op basis van de beschikbare studieresultaten in 2004 een eerste set van maatregelen, welke zonder intersectorale afweging kunnen worden opgelegd, worden uitgewerkt. Het gaat om maatregelen met de laagste marginale kosten en hoogste technische haalbaarheid. De voorwaarden voor deze sectoren zullen bijgevolg aangepast worden, hetzij via de VLAREM-reglementering, hetzij via de individuele vergunningen. Hierbij wordt rekening gehouden met de IPPC-richtlijn, die vanaf 2007 de toepassing van de best beschikbare technieken oplegt. In het kader van deze richtlijn worden ook sectoren waarvoor geen sectorstudie werd uitgevoerd (bv. glassector) doorgelicht. Momenteel loopt een studie omtrent de mogelijkheden van toepassing van de verschillende economische instrumenten. Deze zal, in combinatie met de intersectorale afweging van emissiereducties tussen sectoren, aanleiding geven tot een tweede set van maatregelen. Deze intersectorale afweging zal niet enkel rekening houden met technische criteria, maar zal ook sociaal-economische en organisatorische aspecten in rekening brengen. De maatregelen die hieruit zullen voortvloeien zijn duurdere maatregelen dan deze, die in de eerste set werden opgenomen. Ze zijn evenwel noodzakelijk om te kunnen voldoen aan de emissieplafonds uit de NEC-richtlijn.

Bij de federale overheid wordt aangedrongen op het nakomen van de engagementen m.b.t. zwavelarme vloeibare brandstoffen.

Opvolgen van het internationale beleid

Momenteel zijn binnen de EU en UNECE voorbereidingen aan de gang voor de herziening van respectievelijk de NEC-richtlijn en het protocol van Göteborg. Dit zal o.m. leiden tot een aanpassing van de nationale emissieplafonds voor 2010, maar ook tot een voorstel van plafonds voor 2020. Deze werkzaamheden worden opgevolgd door actieve participatie in de internationale werkgroepen.

Verdere ontwikkeling van het depositiemeetnet verzuring.

Sinds 2001 worden wekelijks stalen verzameld van natte depositie op 10 meetplaatsen van het meetnet. De meetstrategie voor droge depositie zal in 2004 verder worden gecontroleerd op inzetbaarheid en implementatie in het meetnet.

Verfijning OPS-model + vergelijken met gebiedsgerichte metingen.

Het OPS-model vereist een continue aanpassing, zodat uiteindelijk de berekeningen nauwer aanleunen bij de meetresultaten (d.i. modelvalidatie). In 2004 zal gestart worden met het aankopen, testen en plaatsen van de noodzakelijke apparatuur om, aanvullend bij de meetresultaten van het depositiemeetnet, eveneens te kunnen beschikken over gebiedsgerichte meetresultaten.

Ammoniakemissiereductie uit de landbouw

Er zal in 2004 een systeem voor certificering/prototypekeuring voor emissiearme aanwendingstechnieken uitgewerkt worden. Met betrekking tot emissiearme stallen zal een commissie van deskundigen opgericht worden voor het keuren en evalueren van (nieuwe) emissiearme staltechnieken a.d.h.v. een beoordelingsrichtlijn. Er worden informatiecampagnes opgezet in 2004 rond het stimuleren van NH₃-reductie op stal-niveau door voedertechische maatregelen. In 2004 zal verder werk gemaakt worden van een prototypekeuring/certificeringsprocedure voor mestverwerkinginstallaties waarin de efficiënte van de installatie naar NH₃-emissie een belangrijke rol speelt.

4.3.4. Werkschema**Emissiereductie programma's voor industriële deelsectoren**

2003	2004	2005	2006	2007
• omzetting technische en economisch haalbare maatregelen in wetgeving: • raffinaderijen • electriciteitssector • stookinstallaties	• ijzer- en staalindustrie • non-ferro industrie	• chemie		• evaluatie beleid
• bijkomende reductiemaatregelen op basis van intersectorale studie		• nieuwe maatregelen invoeren		

Ontwikkelen depositiemeetnet

2003	2004	2005	2006	2007
• verderzetten metingen natte depositie • uittesten meet-methodiek droge depositie • uittesten surrogaat substraten voor droge depositie van grote aerosolen • aankoopdossier voldoende substraten en apparatuur opstarten indien goede testresultaten	• implementatie van de meetmethodiek op 1 meetplaats in het meetnet	• aankoopdossier apparatuur opstarten voor overige meet-plaatsen • levering apparatuur + tests • opstarten metingen droge depositie (aerosolen)	• opstarten metingen droge depositie (gassen) • verderzetten metingen • verderzetten metingen	• opstarten metingen indien goede apparatuur
	• uittesten mistdepositie apparatuur			

Verfijning van het OPS model

2003	2004	2005	2006	2007
• aanpassen van het model zodat berekeningen voor meerdere puntreceptoren (gebiedsgericht) kunnen uitgevoerd worden • uitvoeren van modelberekeningen ter ondersteuning van rapporten (jaarrapport meetnet, MIRA hoofdstuk verzuring, etc.) en ter beleids-ondersteuning	• jaarlijks noodzakelijke (interface) aanpassingen aan het model laten uitvoeren; aanpassingen worden voorgesteld op basis van recente wetenschappelijke literatuur en op basis van de resultaten uit modelvalidaties • opstarten aankoop via aanbesteding van apparatuur voor gebiedsgerichte depositiemetingen	• levering en testen van apparatuur • plaatsen van apparatuur in veld (gebiedsgerichte metingen) en opstarten metingen	• verder zetten metingen	• modelvalidatie a.d.h.v. metingen uit depositi meetnet • modelberekeningen en vergelijking met gebiedsgerichte metingen en modelvalidatie voor gebiedsgerichte metingen • beleidsondersteuning op basis van conclusies uit modelberekeningen, meetresultaten en modelvalidaties

Ammoniakreductie

2003	2004	2005	2006	2007
• evaluatie emissiearme aanwendingstechnieken via praktijkonderzoek	• ontwikkelen van een certificeringssysteem voor het toekennen van kwaliteitslabels aan emissiearme aanwendingsapparatuur	• oprichten van een commissie van deskundigen die (nieuwe) emissiearme staltechnieken evalueert • oprichten permanente meet- en controleploeg voor stallen	• gegevens BREF intensieve veeteelt omzetten naar Vlaamse BBT • omzetting BREF intensieve veeteelt naar sectorale voorwaarden voor GPBV bedrijven • stimuleren van het toepassen van voedertecnische maatregelen op stalniveau • uitwerken certificeringsprocedure voor mestverwerkingsinstallaties met aandacht voor ammoniakemissie	• evaluatie maatregelen NH₃-reductieplan

5. Vermesting

5.1. Inleiding

De verhoging van de nutriëntenconcentratie in bodem, grond- en oppervlaktewater in Vlaanderen is een gevolg van historische en huidige ontwikkelingen, waarbij de intensivering van de landbouw, industrialisatie en urbanisatie de belangrijkste zijn. Het beleid richt zich vooral op de vermindering van de mestoverschotten in de landbouwsector, de afvalwaterzuivering (zie thema 'Verontreiniging van oppervlaktewater'), de reductie van de uitstoot van NO_x door verkeer en industrie (zie thema 'Verzuring'). In het mestbeleid lag de nadruk aanvankelijk op de spreiding van de mestoverschotten over Vlaanderen. In de volgende fasen (MAP 2 en 2bis) werden o.a. strengere bemestingsnormen uitgevaardigd en werd de nutriëntenstop en de mestverwerkingsplicht ingevoerd. De huidige prioriteiten in het vermestingsbeleid worden weergegeven in het driesporenbeleid: het verminderen van de dierlijke productie (stimuleren van de afbouw van de veestapel en het handhaven van een vergunningenstop), het stimuleren van de mestverwerking en het oordeelkundig benutten van mest op de bodem.

5.2. Opvolging van de plandoelstellingen

+ | *De ammoniakemissie verminderen tot maximaal 45 kton in 2010*

De **NH_3 -emissie** wordt voor meer dan 95% veroorzaakt door landbouwactiviteiten en daalde van 79,9 kton in 1990 tot 54,7 kton in 2002. Tussen 1999 en 2002 nam de NH_3 -emissie met ca. 17 kton af. Dit is het gevolg van het in voege treden van het Mestactieplan 2-bis, waarin o.m. de snelle onderwerking van mest wordt opgelegd. Er worden eveneens maatregelen uitgewerkt o.m. m.b.t. voeder- en staltechnieken.

++ | *Geen overschrijdingen meer van de maximale nitraatnorm in oppervlaktewater*

Het **aantal meetplaatsen uit het MAP-meetnet oppervlaktewater met overschrijding van de nitraatnorm van 50 mg/l** nam in de periode 1/7/2002 tot 30/6/2003 verder af tot 32 % van het totaal aantal meetplaatsen. Ondanks de gunstige trend van de voorbije jaren, zullen blijvend inspanningen nodig zijn om de doelstelling te halen. Vermindering van de opbrenging van nutriënten uit dierlijk mest op de bodem (o.a. via de afbouw van de veestapel, het gebruik van efficiëntere voedertechnieken en nutriëntenarme voeders, het verwerken en exporteren van mestoverschotten en het toepassen van de nieuwe afbakening van kwetsbare gebieden) en een verdere uitbouw van de sensibilisering inzake oordeelkundige bemesting zijn belangrijke actiepunten voor 2003 en 2004.

Het **aantal meetplaatsen uit het oppervlaktewatermeetnet met overschrijding van de grenswaarde van 10 mg N/l (nitraat en nitriet)** nam in de periode 2000 tot 2002 af tot 25%.

... | *Geen overschrijdingen meer van de maximale nitraatconcentratie in grondwater*

Het **aantal meetplaatsen uit het MAP-grondwatermeetnet met overschrijding van de nitraatnorm van 50 mg/l** bedroeg in 2000 32%. De beschikbare cijfers laten niet toe een gebiedsdekkende uitspraak te doen voor heel Vlaanderen. Daarom wordt in 2003 concreet gewerkt aan de uitbreiding van het grondwatermeetnet teneinde een beter beeld te krijgen van de omvang en de spreiding van het probleem.

+ Overschot op de bodembalans terugbrengen tot maximaal 70 kg N/ha

Het **overschot op de stikstofbalans** (bodembalans) bedroeg 184 kg N/ha in 2002. Hoewel er een duidelijke daling wordt geconstateerd, dient de hoeveelheid stikstof die op de Vlaamse bodem terechtkomt verder te verminderen. Belangrijkste actiepunten zijn de vermindering van de dierlijke mestproductie gekoppeld aan een verhoging van de netto uitvoer van mest (al dan niet met mestverwerking) en de sensibilisering m.b.t. bedrijfsvoering (o.a. gebruik nutriëntenbalansen en nitraatresidumetingen in het najaar).

+ 40% van de meetplaatsen van het oppervlaktemeetnet voldoet aan de basiskwaliteit voor orthofosfaat (0,3 mg P/l)

In 2002 voldeden 27% van de **meetpunten aan de basiskwaliteitsnorm voor orthofosfaat**. Sinds 1990 (1%) is dit percentage continu gestegen. Er wordt verwacht dat deze positieve trend zich in de toekomst verderzet, gezien de genomen maatregelen sinds MAP 2 en 2bis om het mestoverschot weg te werken. Bovendien is de dierlijke fosfaatproductie afgenomen door het gebruik van fosforarme voeders waardoor de fosfaatbelasting op het milieu afnam.

+ Maximaal 54 miljoen kg P_2O_5 uit dierlijk mest op Vlaamse landbouwgrond opbrengen in 2007

Globale berekening van de **op landbouwgrond opgebrachte hoeveelheid dierlijk mest** toont aan dat deze in 2002 60 miljoen kg P_2O_5 bedroeg, wat een lichte daling is ten opzichte van de voorgaande jaren, en dit dankzij de vermindering van de dierlijke mestproductie als gevolg van afbouw van de veestapel (6,5 miljoen kg P_2O_5 , waarvan 1 miljoen kg P_2O_5 door warme sanering) en de vermindering van de productie door voedermaatregelen (12,6 miljoen kg P_2O_5). Daarentegen lagen de mestverwerking (1,7 miljoen kg P_2O_5) en de mestexport (3,6 miljoen kg P_2O_5) in 2002 lager dan in 2001. De doelafstand blijft groot. Niettemin zal het accent in 2004 liggen op de stimulering van de afbouw van de veestapel, het gebruik van nutriëntarme voeders en de mestverwerking (inclusief verhoging netto export van mest).

5.3. Projecten en maatregelen

5.3.1. Toelichting en evaluatie tot 2003

In uitvoering van het Stopzettingsdecreet, in voege sinds 2001, werd voor een periode van drie jaar (2001-2003) ongeveer 100 miljoen euro voorzien voor bedrijven die vrijwillig, volledig en definitief stoppen met het houden van dieren. Deze afbouw gaf aanleiding tot een aanzienlijke vermindering van de dierlijke fosfaatproductie (zie opvolging plandoelstellingen). In 2003 was er ongeveer 50 miljoen euro beschikbaar voor het stopzetten van veeteeltbedrijven. De uitvoering van het Stopzettingsdecreet werd in dat jaar ook uitgebreid naar andere diersoorten (pluimvee en rundvee).

Inzake mestverwerking werd een ruimtelijk afwegingskader voor de inplanting van mestverwerkingsinstallaties opgesteld en werden de milieuvergunningsvoorwaarden, waaraan deze initiatieven moeten voldoen, vastgelegd in VLAREM II. In 2002 waren 137 vergunningen verleend voor een totale verwerkingscapaciteit van 3 miljoen ton mest. De geraamde operationele verwerkingscapaciteit bedraagt evenwel slechts 723.000 ton. Het betreft voornamelijk initiatieven van mestverwerking op niveau van het landbouwbedrijf. Tevens werd de export van mest (al dan niet na be-/verwerking) verder gestimuleerd. In 2002 werd 280.000 ton mest (voornamelijk pluimveemest en dikke fractie van varkensmest) verwerkt en/of geëxporteerd. Begin 2003 werd een proeftransport van mest overzee uitgevoerd.

Via het nitraatresidu in de bodem in het najaar wordt oordeelkundige bemesting gestimuleerd. In 2002 werd een onderzoek afgerond dat bepaalt hoe de huidige nitraatresiduwaarde van 90 kg N/ha in een perceelsgewijze controleerbare norm verder kan vertaald en verfijnd worden. Ook op niveau van de bedrijfsvoering kunnen nog bijkomende maatregelen genomen worden teneinde de nutriëntenverliezen te beperken. Het gebruik van de nutriëntenbalansen op bedrijfsniveau werd hiertoe als sensibiliserend instrument gepromoot. Meer concreet werden in 2002 werkboeken nutriëntenbalansen als voorlichtingsinstrument uitgewerkt.

In 2002 werden bijkomende kwetsbare gebieden in het kader van de Nitraatrichtlijn afgebakend, welke via een uitvoeringsbesluit op het Mestdecreet van toepassing werden vanaf 1 januari 2003. In deze gebieden mag maximaal 170 kg stikstof uit dierlijk mest per hectare toegediend worden. Een wetenschappelijk onderbouwde aanvraag tot derogatie van deze norm in de bijkomende kwetsbare gebieden 'water' werd in 2003 decretaal ingeschreven. Gebiedsgerichte bemestingsbepalingen zijn ook vastgelegd in de beheerovereenkomsten type water en natuur.

De administratieve vereenvoudiging is tevens een belangrijk aandachtspunt. In 2002 werd reeds gewerkt aan een geïntegreerd Vlaams aangifteformulier en de eenmalige perceelsregistratie door de landbouwers. Cruciaal hierin is de uitbouw van een geïntegreerde landbouwdatabank.

Eind 2003 werd de actualisatie van de uitscheidingscijfers voor pluimvee uitbesteed.

Uitvoering ammoniakreductieplan: zie thema 'Verzuring'.

5.3.2. Mijlpalen en indicatoren

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting
Bijkomende afbakening kwetsbare gebieden	Ja, midden 2002	
Werkboek nutriëntenbalansen	Ja, eind 2002	
Meetnet grondwater is operationeel		Eind 2003

Indicatoren	Stand van zaken	Verwachting/ Doelstelling
Aantal vergunde dierplaatsen (varkens) die definitief verdwijnen	177.389 (2001)	varkens idem voor 2002 + uitbreiding naar runderen en pluimvee (vanaf 2003)
Aantal vergunningen voor mestverwerkingsinstallaties verleend	137 (2002) voor een vergunde capaciteit van 3 mio ton	
Aantal bedrijven waarop nutriëntenbalansen worden ingevoerd in bedrijfsvoering	40 (2002)	30 (2003)
Areaal waarop gebiedsgerichte maatregelen van toepassing zijn	311.885 ha (1/1/2003)	In functie van de resultaten van het oppervlakte- en grondwatermeetnet
Aantal afgesloten beheerovereenkomsten (type water en natuur)	24.675 (2002) voor een oppervlakte van 33.979 ha	Toename t.o.v. 2002

5.3.3. Aanpak 2004

Afbouw van de veestapel en wegwerken mestoverschot

Ter ondersteuning van de afbouw van de veestapel wordt verder gewerkt aan de opmaak van een databank van de vergunde dierlijke productie (volledig operationeel in 2006).

Inzake mestverwerking worden bijkomende stappen ondernomen om de verwerking te stimuleren. Meer specifiek zal de aandacht gaan naar de labeling van de eindproducten van mestverwerking teneinde de export te stimuleren, naar de certificering van mestverwerkingsinstallaties en naar de valorisatie van de resteffluënten in de landbouw, o.a. via een onderzoek dat in 2004 verder loopt. Verder zullen mogelijkheden voor export van verwerkte mest verder onderzocht worden.

De invoering van het gebruik van nutriëntenbalansen op bedrijfsniveau zal bevorderd worden. Via een groep van voorbeeldbedrijven, die nutriëntenbalansen in de praktijk toepassen, zullen de resultaten worden gecommuniceerd naar de sector.

Gebiedsgerichte bepalingen realiseren

In het kader van de recente afbakening van de bijkomende kwetsbare gebieden zal de controle op de derogatie uitgebouwd worden.

Sensibilisering inzake mestproblematiek

Tevens worden de sensibiliserende acties naar landbouwers toe verder gezet op basis van de meetresultaten in grond- en oppervlaktewater. In 2004 worden de eerste resultaten van het grondwatermeetnet, dat midden 2003 operationeel zal zijn, verwacht.

Ondersteunend beleid

De actualisatie van de uitscheidingscijfers voor pluimvee moet toelaten om de dierlijke stikstof- en fosfaatproductie voor pluimvee te evalueren. Tevens staat in 2004 onderzoek voorop waarbij de technisch-economische mogelijkheden voor de vermindering van de stikstofuitscheiding en ammoniakuitstoot via voedermaatregelen (rundvee) nagegaan wordt. Daarnaast wordt nagegaan in hoeverre ondersteunend onderzoek voor de aanpak van de vermestingsproblemen in de tuinbouwsector en voor de bodembalans noodzakelijk is.

Verder wordt er in 2004 gewerkt aan de uitbouw van de landbouwdatabank gekoppeld met de milieudatabank. Hiervoor is er een nauwe samenwerking tussen verschillende landbouw- en milieuadministraties noodzakelijk.

5.3.4. Werkschema

Mestoverschot wegwerken

2003	2004	2005	2006	2007
Vermindering dierlijke productie en strikt vergunningenbeleid				
• stimulering gebruik efficiëntere voedertechnieken en nutriëntarme voeders • uitvoering van het stopzettingsdecreet • opmaak databank vergunde productie		• bijsturing maatregelen na evaluatie		• evaluatie beleid
	• doorlichting vergunningen	• regelgeving aanpassen i.f.v. vergunde productie		

Mestoverschot wegwerken (vervolg)

2003	2004	2005	2006	2007
Mestverwerking realiseren				
	• adviesverlening mestverwerkingsinitiatieven • stimulering via labeling eindproducten mestverwerking • stimulering via certificering mestverwerkingsinstallaties	• bijsturing maatregelen na evaluatie		• evaluatie beleid
Oordeelkundige bemesting/sensibilisering				
	• stimulering via bodembalans en nitraatresidunorm • toepassing nutriëntenbalans op voorbeeldbedrijven	• bijsturing maatregelen na evaluatie • communicatie resultaten naar de sector	• stimulering gebruik in de praktijk	• evaluatie beleid

De gebiedsgerichte bepalingen in functie van water en natuur realiseren

2003	2004	2005	2006	2007
• toepassing afbakening kwetsbare gebieden + bewarende maatregelen	• uitbouw controle inzake derogatie	• evaluatie afbakening i.f.v. resultaten grond- en oppervlaktewatermeetnet		
• beheersovereenkomsten toepassen	• communicatie rond beheersovereenkomsten	• hernieuwing lopende contracten		

Beleidsondersteuning

2003	2004	2005	2006	2007
• onderzoek mestcijfers pluimvee	• onderzoek nutriëntengebruik in open lucht tuinbouw	• evaluatie uitscheidingscijfers		
• onderzoek valorisatie resteffluenten mestverwerking	• onderzoek voedermaatregelen rundvee • onderzoek bodembalans	• opstellen code goede landbouwpraktijk m.b.t. gebruik resteffluenten in de landbouw		
• uitbouw Vlaamse landbouwdatabank				

6. Verspreiding van milieugevaarlijke stoffen

6.1. Inleiding

De verspreiding van milieugevaarlijke stoffen kan de ecologische kwaliteit in de compartimenten lucht, water en bodem sterk beïnvloeden. De vorige planperiode resulteerde in de onderbouwing en opmaak van maatregelenprogramma's voor de stofgroepen metalen, bestrijdingsmiddelen, POP's (PCB's, PAK's en dioxines) en asbest. De prioriteiten in de huidige planperiode zijn de verdere aanpak inzake bestrijdingsmiddelen, asbestrisico's en de diffuse verontreiniging met metalen, dioxines en PAK's. Vanuit de invalshoek milieu en gezondheid wordt over de problematiek hormoonverstoring en de problematiek fijn stof in lucht nader onderzoek gevoerd en het beleid ontwikkeld. Centraal staat de uitvoering van de kaderrichtlijnen Water en Lucht voor de aspecten gevaarlijke stoffen.

6.2. Opvolgen van de doelstellingen

6.2.1. Plandoelstellingen

++ 70% minder zware metalen naar de lucht (2010 t.o.v. 1995)

Voor wat betreft de **emissie van zware metalen in lucht** is de doelafstand in 2002 het grootst voor Cu, Ni, Hg en Zn. Voor Hg wordt zelfs een toename van 23% vastgesteld. Voor Pb en Cd daarentegen werd de doelstelling reeds bereikt. De cijfers van de laatste jaren wijzen enigszins op een stabilisatie van de toestand voor de overige zware metalen. Sectorstudies dienen uit te wijzen hoe en waar de meeste reducties nog mogelijk zijn.

+/- 50 % minder zware metalen naar oppervlaktewater (2010 t.o.v. 1998)

De **emissie van zware metalen naar oppervlaktewater** in 2001 is t.o.v. 1998 niet meer substantieel gewijzigd. De gerichte aanpak van diffuse verontreiniging (zie thema 'Verontreiniging van oppervlaktewater') moet de doelstelling korter binnen bereik brengen.

+ Maximaal 192 ton PAK-emissie naar lucht (2010)

De **PAK-emissie naar lucht** daalde in de periode 1990-2001 van 547 tot 299 ton. In 2002 wordt er een relatief beperkte stijging gemeten tot 309 ton. Om de doelafstand exacter weer te geven worden de emissieberekeningen tijdens de planperiode verder verfijnd, vooral m.b.t. het aandeel aan diffuse bronnen.

+ 50% minder verspreiding van bestrijdingsmiddelen (2005 t.o.v. 1990)

De **som van de jaarlijkse verspreidingsequivalenten van de gewasbeschermingsmiddelen** gebruikt in Vlaanderen daalde in de periode 1990-2001 reeds met 19 %. Een eliminatiebeleid voor de meest risicovolle stoffen in navolging van het Europees pesticiden- en biocidenbeleid heeft een belangrijke invloed op het verder dalen van de verspreiding.

+++ | Maximaal 100 g per jaar TEQ dioxines in lucht (2010)

De **emissie van dioxines naar lucht** daalde in de periode 1990-2002 van 523,70 tot 87,02 g TEQ. Recent verbeterde emissieberekeningen, gekoppeld aan een terugrekening over de voorbije jaren, tonen dat de doelstelling van 100 g per jaar TEQ reeds in 1999 werd bereikt en niet langer meer relevant is als plandoelstelling.

Een verdere daling van de dioxine-emissies wordt evenwel gepland via een verderzetting van de sanering van de grootste dioxinepunten, informatiecampaagnes, maatregelenpakketten voor dioxinebeladen afvalstromen en gebouwenverwarming en een juridische verankering van de richtinggevende doelstelling inzake depositie (zie onder 2.2).

+ | Geen overschrijdingen van 40 µg/m³ jaargemiddelde fijn stof (2005)

In 2002 werden in de individuele meetstations geen **overschrijdingen van 40 µg/m³ fijn stof (jaargemiddelde PM₁₀)** meer vastgesteld. Wel werden er in 2002 op 13 van de 16 meetplaatsen meer dan 35 dagen per jaar concentraties van boven de 50 µg/m³ (daggemiddelde) gemeten. De emissieberekeningen worden tijdens de planperiode verder verfijnd om de doelafstand exacter te kunnen weergeven.

6.2.2. Richtinggevende doelstellingen

+/- | Maximaal 20 µg fijn stof PM₁₀ per m³ (2010)

Het **jaargemiddelde concentratie fijn stof (PM₁₀)** vertoont de laatste jaren, na een gunstige evolutie in de periode 1996-1998, een eerder ongewijzigde trend. In 2002 variëren de waarden van de meetplaatsen tussen 30 en 38 µg/m³ (= uitmiddeling volgens groepering in stedelijk, voorstedelijk, industrieel en landelijk gebied).

+ | Maximaal 26 pg dioxinedepositie per m² per dag (2005)

Globaal wordt sinds 1993 een dalende trend in **dioxinedepositie** vastgesteld. In de periode april 2001 – april 2002 werd bij maandelijkse metingen 6 maal een waarde hoger dan 26 pg gemeten. Een verbeterde handhaving van puntbronnen gekoppeld aan een aanpak voor diffuse verontreiniging dient de depositie in de toekomst te verminderen.

6.3. Projecten en maatregelen

6.3.1. Toelichting en evaluatie tot 2003

Het thema wordt in twee richtingen uitgewerkt, enerzijds beleidsonderbouwend en -vernieuwend, anderzijds stofspecifiek.

Voor het eerste spoor werd in 2003 voorbereidend en verkennend studiewerk afgevoerd rond effecten van hormoonverstoring en beleidsscenario's voor fijn stof. Tevens wordt gezocht naar een instrument om maatregelen ook economisch te kunnen evalueren en werd een stofstrooimethodologie uitgewerkt en uitgetest op een aantal stoffen. Het (Europees) beleid inzake gevaarlijke stoffen water en lucht wordt doorlopend gevolgd, becommentarieerd en geïmplementeerd.

Voor het tweede spoor werden voor de pollutanten zware metalen, PAK's, dioxines, bestrijdingsmiddelen, PCB's en asbest tijdens de voorbije planperiode meetstructuren opgezet en geoptimaliseerd, punt- en diffuse bronnen gekwantificeerd, stofspecifiek onderzoek uitgevoerd, doelgroepen geconsulteerd en inventarissen van mogelijke beleidsmaatregelen opgemaakt.

Voor de meeste van deze polluenten werd een strategie beschreven in de respectievelijke nota's. De nota's voor dioxines en PAK's werden geïntegreerd in een nota voor POP's. Deze nota's vormen de basis voor de implementatie van concrete maatregelen.

Parallel met de afwerking van de beleidsnota's werden concrete activiteiten uitgevoerd o.a. het lanceren van campagnes met betrekking tot de aanpak van diffuse bronnen dioxines, de versterkte handhaving op het PCB-verwijderingsplan en de coherentie VLAREM/VLAREA, de opmaak van een implementatieplan voor het decreet gebruik bestrijdingsmiddelen bij openbare besturen (met o.a. de voorstelling van een draaiboek, de lancering van een website en een communicatiecampagne), de opmaak van extra milieukwaliteitsnormen in uitvoering van een Europese richtlijn m.b.t. waterkwaliteit (EU 76/464), het voorleggen van een Vlaams/Luxemburgs OSPAR achtergronddocument aan OSPAR 2003, de ratificatie van het verdrag i.v.m. TBT en het UNEP-POP's protocol, VLAREM-wijzigingen voor de houtverduurzamingssector en voor de asfaltcentrales in het kader van PAK-reductie enerzijds en voor de omzetting van de tweede dochterrichtlijn luchtkwaliteit (2000/69/EG) CO-benzeen. Verder vond de nodige rapportering plaats in Europese en internationale context (bv. in het kader van de Asbestrichtlijn).

Beide gevolgde sporen zijn essentieel in het kader van het beleid inzake gevaarlijke stoffen van hogere overheden.

Om het knelpunt van een onvoldoende coördinatie van standpunten en implementatie van het Europees chemicaliënbeleid binnen Vlaanderen te stroomlijnen werd op Vlaams niveau een overleggroep Gewestelijk Productenbeleid opgericht.

6.3.2. Mijlpalen en Indicatoren

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting
Project 'Beleid milieugevaarlijke stoffen'		
Achtergronddocument trichloorbenzeen vastgesteld door OSPAR 2003	Ja, midden 2003	
Actualisering reductieprogramma i.k.v. uitvoering RL 76/464 is klaar		Midden 2005
Voorstel vernieuwde milieukwaliteitsnormen water is opgesteld	Ja, begin 2003	
Vaststelling vernieuwde milieukwaliteitsnormen water		Eind 2004
Emissie-inventaris fijn stof (situatie 2001 en 2002) is opgemaakt en geografisch toegekend	Ja, begin 2003	
Saneringsplan(nen) fijn stof voor kaderrichtlijn Lucht zijn opgemaakt		Eind 2004
Stofspecifiek beleid		
Bestrijdingsmiddelen: ingediende reductieprogramma's openbare besturen zijn geëvalueerd		Eind 2004
Dioxines: actieplan aanpak reststromen is opgesteld	Ja, eind 2003	
Asbest: voorstel van luchtkwaliteitsnormen en van veilige behandelingen en verbod op agressieve bewerkingen is goedgekeurd		Midden 2004
PCB's: voorstel aanvaardingsplicht elektrische en elektronische apparaten is goedgekeurd (selectief demonteren van PCB-houdende onderdelen)		Begin 2004
PAK: aanvang uitvoering deel PAK van de POP-nota		Midden 2004
Metalen: maatregelenpakketten diffuse verontreiniging metalen zijn opgesteld		Eind 2004

Indicatoren	Stand van zaken	Verwachting/ Doelstelling
Aantal afgewerkte stofdossiers in voorbereiding op de uitvoering van de kaderrichtlijn Water – art. 16	0	33 (2007)
Aantal saneringsplannen opgemaakt i.k.v. uitvoering kaderrichtlijn Lucht	0	1 (2004)
Aantal prioritaire stoffen waarvoor een substitutiebeleid is opgestart	0	6 (2007)
Aantal stoffen waarvoor een volledige stofstroomanalyse is uitgevoerd	3	3 (2004)

6.3.3. Aanpak 2004

Project ‘Beleid milieugevaarlijke stoffen’

Uitvoering kaderrichtlijn Water (art. 16), aspecten gevaarlijke stoffen

De opmaak van reductieprogramma's en beleidsvoorbereiding voor de aspecten gevaarlijke stoffen van de kaderrichtlijn bouwt verder op het Vlaams reductieprogramma dat opgemaakt werd in het kader van de uitvoering van Art. 7 van richtlijn 76/464. Een actualisering van dit reductieprogramma is voorzien voor juni 2005. Voor wat betreft milieukwaliteitsnormen 'water' wordt onderzoek gevoerd naar achtergrondconcentraties voor PAK en metalen, wordt afgestemd met methodologieën om milieukwaliteitsnormen voor lucht en bodem op te maken en wordt de procedure voor vaststelling verdergezet.

Voor de 33 prioritaire stoffen van de kaderrichtlijn Water wordt gewerkt aan het verzamelen van stofspecifieke informatie die moet toelaten de haalbaarheid/opportuniteit van de door Europa voorgestelde maatregelen en normen binnen Vlaanderen te duiden. Doorlopend worden beleidsstandpunten geformuleerd op Europese voorstellen van normen en maatregelen. Nieuwe stoffen worden geëvalueerd in opvolging van het Europees EAF (Expert Advisory Forum on Priority Substances).

Uitvoering kaderrichtlijn Lucht, aspecten gevaarlijke stoffen

De uitvoering van de kaderrichtlijn Lucht vraagt significante inspanningen m.b.t. emissieregistratie en monitoring enerzijds en de opmaak van saneringsplannen en milieukwaliteitsnormen anderzijds.

Inzake emissieregistratie en monitoring worden in 2004 mogelijke optimalisaties voorzien van de methodiek om de emissies voor PM10 en PM2,5 geografisch toe te kennen (gemeente, km²).

De emissie-inventaris van zware metalen door de industrie wordt op basis van de milieujaarverslagen en de bijschatting 'collectief industrie' (methodiek ontwikkeld door VITO) in kaart gebracht. Daarnaast wordt ook de inbreng van het wegverkeer berekend. In 2004 zal het aandeel van andere bronnen worden ingeschat.

Inzake monitoring worden de metingen van PM10 en PM2,5 in Menen en Kortrijk verder uitgebreid naar Evergem en Roeselare. Ook lopen metingen op vier plaatsen in het Antwerpse havengebied (PM10) en in de stedelijke gebieden van Gent en Antwerpen (achtergrondconcentraties PM10). Complementaire data voor het meetnet worden gegenereerd uit de studie 'Modellisatie zwevend stof'. Hg-metingen in de omgevingslucht worden verdergezet.

Inzake de opmaak van saneringsplannen en beleidsvoorbereiding worden PM10, Pb en benzeen behandeld in de geldende dochterrichtlijnen luchtkwaliteit. Voor benzeen worden zes gebieden met een gemodelleerde overschrijding van de toekomstige grens-

waarde (2005) via monitoring gescreend op effectieve overschrijdingen. Effectieve overschrijdingen zullen saneringsplannen tot gevolg hebben.

Ontwikkeling beleid fijn stof

Voor PM10 wordt er op basis van de studie 'Immissieproblematiek ten gevolge van het verkeer: knelpunten en maatregelen' (einde medio 2004), de studie 'Evaluatie van het reductiepotentieel voor fijn stof emissies naar het compartiment lucht in een aantal sectoren in Vlaanderen' en diverse aanvullende sectorstudies gestart met de opmaak van een reductieplan.

Dit is enerzijds bedoeld voor de officiële rapportering op Europees niveau in functie van de overschrijding van de toekomstige grenswaarden (2005) en anderzijds in functie van het opstellen van (een) saneringsplan(nen) (= gedetailleerder plan voor de concrete uitvoering in Vlaanderen) in uitvoering van de eerste dochterrichtlijn Lucht. Voor elke overschrijding dient een plan opgemaakt te worden.

In 2004 start een diepgaand onderzoek naar de stofbronnen in de overschrijdingsgebieden, waarbij reductiemaatregelen voorgesteld en geëvalueerd worden. Deze saneringsplannen zullen onderdeel vormen van een fijn stof dossier dat een overzicht bevat van de bronnen en hun bijdrage, de gemeten concentraties in de buitenlucht, buitenlandse en binnenlandse bijdrage, de samenstelling van fijn stof, Europees beleid, het huidige Vlaamse beleid en voorstellen voor bijkomend beleid. In het kader van dit dossier zal in 2004 een onderzoek opgestart worden teneinde de huidige leemte in de kennis betreffende diffuse bronnen van fijn stof (en de erop aanwezige zware metalen, PAK, dioxines en andere micropolluenten) in Vlaanderen op te vullen.

Doorlopend worden de onderhandelingen op internationaal niveau opgevolgd in het kader van de opname van fijn stof in het LRTAP-protocol. Dit impliceert meer concreet dat de ontwerp kostencurven voor België worden geanalyseerd op haalbaarheid en er desgevallend opmerkingen worden geformuleerd. Als basis hiervoor dienen de emissie-inventaris en de sectorstudies.

Ontwikkeling strategische visie hormoonverstoring

Op basis van een studie naar hormoonverstorende effecten in het bekken van de Bovenschelde en afhankelijk van de resultaten van de studiedag 'Hormoonverstoring Vlaanderen', waar zowel de onderzoekswereld als beleidsmensen zich zullen buigen over de problematiek en de mogelijke beleidsantwoorden erop, worden in 2004 beleidsaanbevelingen voorzien. De opportuniteit van het opstarten van verder onderzoek naar de stand van zaken in andere bekkens dient te worden bekeken.

Doorlopend wordt de wetenschappelijke kennis ter zake opgevolgd evenals de uitvoering van de Europese strategie.

Uitwerken van een Vlaams substitutieprogramma

Een aantal beleidsvoorstellen met betrekking tot een Vlaams substitutiebeleid die in een oriënterend onderzoek werden geformuleerd, zullen verder geoperationaliseerd worden. Het Vlaams bevoegdheidssterrein is beperkt tot substitutie op procesniveau.

De substitutiestrategie dient geënt te worden op het nieuwe Europese beleid inzake chemische stoffen (REACH). In 2004 worden de ontwikkelingen op Europees niveau opgevolgd en wordt onderzocht welke bijkomende instrumenten op Vlaams niveau kunnen ingezet worden. Het Europees beleid zal als basis fungeren voor het opstellen van een prioritaire stoffenlijst en een aanvullende observatielijst, als signaal voor toekomstige acties. Bijzondere aandacht dient hierbij te gaan naar gegevensinzameling met betrekking tot deze prioritaire stoffen. De betrokkenheid van de industrie met

betrekking tot de prioriteitenlijst, de observatielijst en de in te zetten instrumenten is hierbij essentieel.

Operationaliseren stofstroommethodologie

Tijdens de vorige planperiode werd gewerkt aan een methodologie voor de opmaak van stofstroomanalyses. De ontwikkeling van het model werd geconcretiseerd aan de hand van de problematiek van zware metalen en nutriënten. In deze planperiode zal deze methodologie verder op punt worden gesteld voor PAK. De stofboekhouding voor het compartiment lucht zoals opgenomen in het PAK-reductieprogramma kan hierbij als input dienen. In 2004 zal bijkomend een PAK-inventaris voor het compartiment water opgesteld worden. Op basis van deze stofboekhoudingen zal in 2005 een stofstroomanalyse uitgevoerd worden. In de interpretatiefase zullen aan de hand van het overzicht van stofstromen en voorraden van PAK's conclusies getrokken worden ter ondersteuning van het in het reductieprogramma uitgestippelde PAK-beleid.

Uitvoering onderzoeksprogramma milieugevaarlijke stoffen

Een onderzoeksprogramma gevaarlijke stoffen wordt opgezet. Als basis fungeert een voorbereidende studie die de onderzoeksnoten ter zake duidt. Onderzoek is nodig naar het verband tussen emissie en immissie voor dioxines evenals de relatie met gezondheidsaspecten en met effecten op natuur. Het gecombineerde effect van verschillende milieugevaarlijke stoffen (in het bijzonder bestrijdingsmiddelen) verdient eveneens meer aandacht.

Vlaanderen dient kennis op te bouwen in domeinen die momenteel hoog op de internationale agenda staan, teneinde maximaal af te stemmen op deze initiatieven en om op deze fora (EU, UNEP, OSPAR) een actieve rol te kunnen spelen. Inzake zwevend stof wordt onderzoek voorzien i.f.v. de opmaak van een emissienorm voor PM10 en PM2,5. Verspreidingsmodellen voor lucht en water dienen verder worden ontwikkeld met het oog op het voeren van een immissiegericht emissiebeleid.

Stofspecifiek beleid

Metalen

Onder meer op basis van de studie, die de diffuse verontreiniging van het oppervlaktewater met metalen bekkengericht in kaart brengt (zie aspecten diffuse verontreiniging bij thema 'Verontreiniging van oppervlaktewater'), worden concrete maatregelen geformuleerd vanaf begin 2004. De diffuse bronnen worden nu reeds aangepakt via productregelgeving en op vrijwillige basis i.k.v. de convenants met de lokale besturen. Specifiek wordt, in uitvoering van het uitvoeringsplan Slib (zie thema 'Verontreiniging door afvalstoffen'), de problematiek van metalen in slib aangepakt.

De puntbronnen water worden meegenomen in het Vlaams reductieprogramma gevaarlijke stoffen waarvoor een actualisering voorzien is eind 2004 (zie eerder 'Uitvoering kaderrichtlijn Water (art. 16), aspecten gevaarlijke stoffen'). In functie van een gerichte aanpak van puntbronnen lucht worden sectorale studies uitgevoerd (zie eerder 'Uitvoering kaderrichtlijn Lucht, aspecten gevaarlijke stoffen').

Bestrijdingsmiddelen

In 2004 wordt de oprichting van een steunpunt voorzien dat erop gericht is de openbare besturen te ondersteunen. Een evaluatie van de ingediende reductieprogramma's door de openbare besturen, evenals een nulmeting wordt voorzien. De nulmeting zal de overheid in staat stellen de doelstelling van het decreet gebruik bestrijdingsmiddelen bij openbare besturen op te volgen.

In het kader van het ondertekende protocol inzake gegevensoverdracht tussen de federale overheid, Phytofar en het Vlaamse Gewest worden berekeningen van de Seq-indicator voorzien. De registratie van biociden is ten vroegste in 2004 voorzien wegens budgettaire redenen.

Het structureel overleg tussen de Vlaamse leefmilieu- en landbouwadministratie over het landbouwspecifieke bestrijdingsmiddelenbeleid wordt verder vormgegeven.

Doorlopend wordt het Europese en internationale beleid evenals het federale beleid inzake bestrijdingsmiddelen en biociden opgevolgd. De Europese thematische strategie rond duurzaam pesticidengebruik zal in de planperiode geagendeerd worden door de Europese Commissie.

Er wordt een insteek gegeven voor het Vlaams reductieprogramma gevaarlijke stoffen evenals voor de prioritaire stoffen van de kaderrichtlijn Water.

Dioxines

Een verdere daling van de dioxinedepositie en de dioxineconcentratie in de lucht wordt gepland via een verderzetting van de sanering van de grootste puntbronnen dioxines (onder meer via aanscherping van sectorale emissiegrenswaarden), informatiecampagnes, maatregelenpakketten voor dioxinebeladen afvalstromen en gebouwenverwarming en een juridische verankering van de plandoelstelling inzake depositie.

Na het verschijnen van de Europese geharmoniseerde normen voor verwarmings-toestellen op vaste brandstoffen in de eerste helft van 2004 wordt in samenwerking met de federale overheid, de overige gewesten en de sector een KB uitgewerkt met betrekking tot het rendement, de CO-emissie en de kwaliteit van de vaste brandstoffen.

De sensibilisering van de bevolking omtrent de problematiek van de particuliere afvalverbranding en verwarming met vaste brandstoffen wordt verdergezet met behulp van de bestaande brochures. Handhaving van de maatregelen voor de industrie, voor de afvalverbranding en voor de kleinere bronnen (o.a. kleine stookinstallaties, gieterijen) is op regelmatige basis voorzien.

Tenslotte wordt begin 2004 gestart met de uitwerking van maatregelen ter preventie en vernietiging van dioxines in reststromen van industriële procesinstallaties en van afvalverbranding op basis van reeds beschikbare maatregelenprogramma's.

Inzake emissie-inventarisatie wordt voor een bestaande methodologie voor dioxines de mogelijke uitbreiding naar PCB's en PAK's nagegaan.

PAK

De uitvoering van de POP-nota omvat zowel een dioxine- als PAK-programma. In het kader van de geplande VLAREM-herziening zijn in uitvoering van de POP-nota voorstellen opgenomen tot wijziging van de sectorale voorwaarden voor de sectoren houtverduurzaming, scheepsbouw en asfaltcentrales. Verder worden in 2004 de in de POP-nota geselecteerde sectorgerichte maatregelen geïmplementeerd voor de sectoren: elektriciteitsproductie, huishoudelijke en industriële verwarming, staal- en betonbescherming, ijzer- en staalproductie, verkeer en huisvuilverbranding. Bovendien worden in 2004 maatregelenpakketten gepland voor de verdere reductie van de PAK-uitstoot door het gebruik van producten.

Voor de vordering en planning van de emissie-inventaris PAK wordt verwezen naar de maatregel 'Operationaliseren stofstroommethodologie'.

Asbest

In uitvoering van de beleidsnota asbest en via de eerder voorgestelde aanpassingen in een VLAREM-herziening, worden de specifieke risicosituaties aangepakt. Het betreft hier de afbraak en het reinigen van asbest, de afbraak van losgebonden toepassingen bij particulieren en de verbetering van de situatie op containerparken en bij breekinstallaties. Kleine hoeveelheden gevaarlijk asbesthoudend afval van particulieren zullen mogelijk kunnen verzameld worden op een containerpark, zoals voorzien in eerdere voorstellen tot aanpassing van VLAREA. De sensibiliseringscampagne voor particulieren wordt verder gezet en uitgebreid naar andere risicosituaties. Doorlopend wordt handhaving van de asbestwetgeving uitgevoerd.

PCB

In de aangepaste VLAREA is o.m. voor elektrische en elektronische apparaten een aanvaardingsplicht opgenomen. Indien dergelijke apparaten worden verwerkt, moeten de PCB-houdende onderdelen selectief worden gedemonteerd. De aanvaardingsplicht is voorzien voor 1 januari 2004.

Doorlopend wordt de uitvoering van het PCB-verwijderingsplan verder opgevolgd. Er wordt gefocust op de schrootsector en de kleinere condensatoren.

Metingen van PCB's in de omgevingslucht worden verdergezet. Hiervoor worden plaatsen uitgekozen in potentiële probleemgebieden: Menen, Zelzate, Hoboken en Mol als achtergrondlocatie.

6.3.4. Werkschema**Project 'Beleid milieugevaarlijke stoffen'**

2003	2004	2005	2006	2007
Uitvoering kaderrichtlijn Water:				
• stofdossiers opmaken • reductieprogramma 76/464 actualiseren en uitvoeren				
Uitvoering kaderrichtlijn Lucht:				
• afwerken sectorstudies • saneringsplannen opmaken en uitvoeren				
Beleid fijn stof:				
• emissie-inventarisatie • stofdossier opmaken • saneringsplan(nen) opmaken en uitvoeren				
Beleid hormoonverstoring:				
• bekkengerichte verkenning van de effecten • beleidsnota opstellen • uitvoeren beleidsnota				
Opzetten substitutiebeleid:				
• opvolgen internationaal, Europees en federaal productenbeleid • selectie instrumenten • uitvoering substitutiebeleid • prioritaire stoffenlijst				
Opzetten onderzoeksprogramma en uitvoeren van stofstroomanalyses:				
• stofstroomanalyse Cd, Cr en N • stofstroomanalyse PAK • stofstroomanalyse PAK • voorbereidende studie • onderzoeksprogramma				

Stofspecifiek beleid: bestrijdingsmiddelen

2003	2004	2005	2006	2007
Uitvoering verzekeren decreet Openbare Besturen:				
• draaiboek	• ondersteuning openbare besturen			
• evaluatie ingediende reductieprogramma's				
Beleidsontwikkeling en -uitvoering pesticidenreductieprogramma:				
• opvolging internationale, Europese en federale ontwikkelingen				
• coördinatie Vlaams pesticidenbeleid				
• protocol gegevens-overdracht	• registratiesysteem	• bijsturing pesticidenreductieprogramma		
• evaluatie gebruik en verspreiding				
Sensibilisering				
• campagne 'Zonderisgezonder'				

7. Verontreiniging en aantasting van de bodem

7.1. Inleiding

Bodemverontreiniging heeft betrekking op situaties waarbij door menselijke activiteiten milieugevaarlijke stoffen in de bodem terechtkomen en de kwaliteit ervan nadelig beïnvloeden. Het bodemsaneringsbeleid richt zich vooral op de opvolging van de vrijwillige en verplichte bodemsaneringen. De hieraan gekoppelde krachtlijnen en bepalingen zijn vastgelegd in het Bodemsaneringsdecreet (BSD) en uitvoeringsbesluiten (VLAREBO). De huidige prioriteiten liggen bij het versnellen van de ambtshalve saneringen, de geïntegreerde aanpak van brownfields en woonzones, het uitwerken van een alternatieve financiering en een verfijning van de wetgeving.

Waterbodembodemverontreiniging betreft de opname en vrijstelling van milieugevaarlijke stoffen in relatie tot de draagkracht en de kwaliteitsdoelstellingen van het aquatische milieu (in situ). Verder komt ook de problematiek van de ruimingsspecie aan de orde (ex situ). Beleidsprioriteiten zijn de afwerking van een sectoraal uitvoeringsplan Bagger- en Ruimingsspecie, het ruimen en saneren van waterlopen, slibverwerking volgens het BATNEEC-principe en het beter onderbouwen van het waterbodembodembeleid.

Bodemaantasting heeft betrekking op het verlies aan bodemkwaliteit als gevolg van onder meer bodemerosie, verlies van organisch materiaal, bodemafdichting, bodemverdichting, verzilting en verminderde diversiteit van bodemfauna en -flora. Op Europees niveau werd de 'Soil communication' in juli 2002 goedgekeurd door de Europese Raad en werd de opmaak van een thematische strategie rond bodembescherming voorzien in het 6de MAP. In 2003 kreeg het bodembeschermingsbeleid in Vlaanderen verder gestalte met het uitvoeren van de eerste erosiebestrijdingswerken en het voorbereiden van enerzijds wetgeving rond bodembescherming en anderzijds beheerovereenkomsten voor erosiebestrijding. Prioritair is de ontwikkeling van een beleidskader voor erosiebestrijding en een beleids- en juridisch kader voor bodemaantasting.

7.2. Opvolgen van de plandoelstellingen

+ 30% (+/- 22.500 gronden) van de gronden met potentieel bodembedreigende inrichtingen of activiteiten is onderzocht

Het **aantal onderzochte gronden met potentieel bodembedreigende inrichtingen of activiteiten** nam in 2002 toe met +/- 3.000. Eind 2002 was 22% (+/- 16.700 gronden) van de gronden onderzocht. De vooropgestelde doelstelling is haalbaar indien jaarlijks ongeveer 1.700 gronden met potentieel bodembedreigende inrichtingen of activiteiten worden onderzocht. In 2004 en 2005 zal bijkomend onderzoek plaatsvinden van een aantal gronden i.k.v. woonzones en/of brownfields.

+ De sanering van 23% (+/- 2.450 gronden) van de gronden met historische bodembesmetting is minstens opgestart (d.w.z. een project is ingediend)

Het **aantal gronden met potentieel bodembedreigende inrichtingen of activiteiten waarvan de sanering minstens is opgestart**, neemt nog steeds per jaar toe met 310 in 2001 en 377 in 2002. Eind 2002 is de sanering van reeds 12% (1.318 gronden) van de gronden opgestart. De doelstelling ligt in het verlengde van deze trend. Wel zal het aantal in 2004 en 2005 voornamelijk dienen toe te nemen door de versnelling van de ambtshalve saneringen.

Voor de onbevaarbare waterlopen van eerste categorie (geactualiseerde cijfers op basis van het SUP):

+ +/- 600.000 m³ van de historische ruimingsachterstand van hydraulische aard weggewerkt

+ +/- 1.000.000 m³ van de historische saneringsachterstand van ecologische aard weggewerkt

De **hoeveelheid specie afkomstig van hydraulische ruiming en saneringen** van de onbevaarbare waterlopen van eerste categorie i.k.v. de uitvoering van 12 projecten bedroeg in 2001 ruim 103.000 m³. In 2002 werden in totaal 19 sanerings-/ruimingsprojecten gerealiseerd. Het totale gesaneerde/geruimde volume in deze projecten bedroeg 122.000 m³. Concreet zullen in 2003 22 projecten oftewel bijna 180.000 m³ aan ruiming/saneringen van onbevaarbare waterlopen van eerste categorie uitgevoerd zijn. Voor 2004 wordt eveneens de ruiming van minimum 150.000 m³ van onbevaarbare waterlopen van eerste categorie voorzien.

+ Minstens 1.000.000 m³ van de hoeveelheid specie afkomstig van hydraulische ruiming en ecologische saneringen is verwerkt volgens BATNEEC (geactualiseerde cijfers op basis van het SUP)

De **hoeveelheid specie verwerkt volgens BATNEEC** afkomstig van ruiming en saneringen van de onbevaarbare waterlopen van eerste categorie bedroeg i.k.v. de uitvoering van twee projecten in 2001 68.000 m³. 26.500 m³ werd gedeponeed op de oevers, terwijl 9.000 m³ gestort werd. Van de projecten in 2002 werd 47.500 m³ verwerkt volgens BATNEEC, 68.000 m³ gedeponeed op de oever en 6.400 m³ hergebruikt als bodem. Van de 180.000 m³ specie die in 2003 geruimd werd, werd 149.000 m³ verwerkt volgens BATNEEC, 23.000 m³ gedeponeed op de oever en 7.700 m³ hergebruikt als bodem. De aanpak via het sectoraal uitvoeringsplan Bagger- en Ruimingsspecie (SUP) is voorzien als prioritaire maatregel.

... Voor 90% van de gemeenten met erosieknelpunten zijn erosiebestrijdingsplannen opgesteld

De eerste **volledig afgewerkte erosiebestrijdingsplannen** worden verwacht in 2004. Ter voorbereiding (zie tabel met outputindicatoren) werden in 2002 reeds dossiers voor de opmaak van een gemeentelijk erosiebestrijdingsplan goedgekeurd voor financiering. Bijkomend werden 29 dossiers voor de opmaak van een gemeentelijk erosiebestrijdingsplan opgenomen in het investeringsprogramma voor 2003. De ondersteuning van de gemeenten wordt voortgezet in 2004.

... Voor minimaal 20% van de actuele erosieknelpunten zijn erosiebestrijdingsmaatregelen op het terrein uitgevoerd en voor minstens 5% van de potentiële erosieknelpunten is de huidige situatie op het terrein bestendigd

Met de uitvoering van **erosiebestrijdingsmaatregelen op het terrein i.f.v. actuele erosieknelpunten en de bestendiging van de huidige situatie i.f.v. potentiële knelpunten** werd eind 2002 gestart. Ter voorbereiding (zie tabel met outputindicatoren) werden in 2002 reeds dossiers voor het uitvoeren van kleinschalige erosiebestrijdingswerken goedgekeurd voor financiering via het erosiebesluit. Bijkomend werden 11 dossiers voor het uitvoeren van kleinschalige erosiebestrijdingswerken opgenomen in het basisprogramma van het investeringsprogramma voor 2003 en 11 dossiers in het reserveprogramma. De knelpunten worden afgebakend bij de opmaak van de gemeentelijke erosiebestrijdingsplannen. Door de eerste 15 dossiers zullen een 25-tal knelpunten opgelost worden.

7.3. Projecten en maatregelen

7.3.1. Toelichting en evaluatie tot 2003

Bodemverontreiniging

Doorlopend vond de opvolging plaats van vrijwillige en verplichte bodemsaneringen. In 2002 werden ook 26 besluiten tot ambtshalve bodemsanering opgesteld. De verdere uitvoering van deze besluiten verliep in functie van de beperkte beschikbare budgetten voor de zgn. ambtshalve versnelling van bodemsanering. Naast de toepassing van de bestaande procedure (aanmaning, ingebrekestelling en besluit ambtshalve) om een versnelde ambtshalve sanering te realiseren, werd als bijzondere doelstelling voor 2003 een alternatieve aanpak 'complexe verontreinigingen' uitgewerkt. Dit zijn terreinen waarop over een grote oppervlakte bodem en/of grondwaterverontreinigingen voorkomen waarbij meerdere potentieel saneringsplichtige exploitanten en/of eigenaars aanwezig zijn. Op te merken is dat hierbij geen grote financiële overheidsmiddelen zijn vereist. OVAM vervult hierbij de rol van katalysator om betrokken partijen aan tafel te brengen waarbij een ambtshalve medewerking weliswaar niet uitgesloten is. In de tweede helft van 2003 werd gestart met de aanpak van 'complexe verontreinigingen' onder de vorm van een beperkt aantal proefprojecten.

Adviezen werden geformuleerd omtrent de inventarisatie van brownfields in Vlaanderen, de financiering van brownfieldontwikkeling en diverse maatregelen die deze ontwikkeling kunnen stimuleren. Verder is gewerkt aan dertien proefprojecten (in 2001 opgestart). Op basis van de wijzigingen van het Bodemsanerinsdecreet (BSD) m.b.t. de sitegebonden aanpak van bodemverontreiniging en de systematiek voor prioriteitsbepaling voor aanpak van woonzones werden vijf proefprojecten opgestart. Eén project werd inmiddels afgerond. Op basis hiervan is verder gewerkt aan de opmaak van een draaiboek woonzones.

In het kader van alternatieve financiering werden de financieringsbehoeften ingeschat en alternatieve financieringsmiddelen verder uitgewerkt. Zo vonden voorbereidingen plaats voor de oprichting van drie sectorale fondsen voor bodemsanering, meer bepaald voor benzinestations (Bofas), stookolietanks (Premaz) en de droogkuissector.

Een eerste wijzigingsbesluit van het VLAREBO werd van kracht en een bijkomend wijzigingsbesluit definitief goedgekeurd. De implementatie van de regelgeving rond het gebruik van uitgegraven bodem is in voorbereiding. Een voorstel tot wijziging van het bodemsaneringsdecreet werd gefinaliseerd in 2003.

Waterbodems

In de loop van 2002 en 2003 werd intensief gewerkt aan de opmaak van het sectoraal uitvoeringsplan Bagger- en Ruimingsspecie (SUP) en het bijhorende analysedocument. Een regeling werd voorbereid (= afstemming van o.a. VLAREBO, VLAREA en VLAREM) die een evenwicht zoekt tussen de bescherming van milieu, natuurontwikkeling en het nuttig gebruik van bagger- en ruimingsspecie conform het BATNEEC-principe. Het doel ervan is om een belangrijk deel van het slib via behandelingstechnieken herbruikbaar te maken als bodem of bouwstof.

De voorbije jaren werden 600 meetplaatsen van het waterbodemmeetnet eenmaal bemonsterd. Op basis van deze gegevens wordt de waterbodemkwaliteit bepaald. In 1999 werd ook gestart met de uitbouw van een sedimentmeetnet. Dit meetnet moet aangeven waar zich de belangrijkste sedimentbronnen bevinden als uitgangspunt voor het uitwerken van erosiewerende maatregelen. Een aantal pilootprojecten werd opgestart in de Vlaamse Ardennen met in totaal 9 operationele meetposten. Het verspreidingsrisico en de ecologische risico's van verontreinigde ruimingsspecie op de oevers van onbevaarbare waterlopen worden verder onderzocht.

Bodemaantasting

De juridische basis voor bodembescherming werd verder voorbereid en een voorontwerp van decreet tot aanvulling van het DABM met een titel bodembescherming werd afgewerkt. Een intensieve opvolging van het Europese bodembeleid vond plaats met onder meer de voorbereiding van de EU-raadsconclusies (Soil policy), deelname aan het advisory forum en chair van de werkgroep Erosie.

In het kader van het subsidiebesluit 'kleinschalige erosiebestrijdingsmaatregelen' vond de begeleiding van gemeenten plaats en werden de eerste dossiers in 2002 goedgekeurd. Gelijklopend wordt praktijkervaring opgebouwd in het kader van de opvolging van kleinschalige erosiewerken. Twee nieuwe Interreg-projecten rond erosiebestrijding startten begin 2003. Verder werden voordrachten gehouden voor landbouwers, intensieve contacten onderhouden met gemeenten met erosieproblemen en voorbereidingen getroffen om beheerovereenkomsten erosiebestrijding te kunnen aanbieden aan landbouwers. Deze voorstellen werden op 5 augustus 2003 goedgekeurd door de Europese Commissie. Eind 2001 werd een code van goede praktijk voor het opmaken van een gemeentelijk erosiebestrijdingsplan opgesteld. Deze code werd geactualiseerd op basis van de eerste ervaringen.

7.3.2. Mijlpalen en indicatoren

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting
Voorstel van gewijzigd Bodemsaneringsdecreet is ingediend	Ja, begin 2003	
Draaiboek aanpak woonzones is afgewerkt	Ja, eind 2003	
Leidraad brownfieldontwikkeling is afgewerkt	Ja	Herziening begin 2004
Voorstel alternatieve financiering via algemeen fonds bodemsanering is ingediend		Eind 2004
Een definitief ontwerp SUP is opgesteld	Ja, eind 2003	
Code van goede praktijk voor ecologische saneringen en hydraulische ruiming is uitgewerkt		Eind 2004
Voorstel van een titel bodembescherming in het DABM is ingediend	Ja, midden 2003	
Voorstel van beheerovereenkomsten erosiebestrijding is goedgekeurd door de Europese Commissie	Ja, midden 2003	

Indicatoren	Stand van zaken	Verwachting/ Doelstelling
Aantal dossiers waarvan de versnelde ambtshalve bodemsanering is opgestart	25 (eind 2002)	42 (2004)
Aantal opgestarte projecten brownfields	13 (eind 2002)	25 (2004)
Aantal opgestarte projecten woonzones	10 (eind 2002)	20 (2004)
Aantal afgewerkte bekkenbeheerplannen	Zie thema 'Verstoring van watersystemen'	
Aantal operationele meetposten sedimentatie	9 (begin 2003)	19 (2003)
Aantal goedgekeurde dossiers voor de opmaak van een gemeentelijk erosiebestrijdingsplan	39 (eind 2002)	75 (2004)
Aantal goedgekeurde dossiers voor het uitvoeren van kleinschalige erosiebestrijdingswerken	15 (eind 2002)	45 (2004)

7.3.3. Aanpak 2004

Project 'Bodemsanering'

Doorlopend vindt de opvolging van de vrijwillige en verplichte bodemsaneringen plaats. Wat betreft ambtshalve versnelling kunnen met de huidige middelen 8 bijkomende dossiers worden opgestart in 2003. Mits goedkeuring van het gevraagde budget kan de vooropgestelde doelstelling worden gehaald. Voor 2004 wordt de opstart van een 10-tal dossiers "complexe verontreinigingen" voorzien. Verder wordt intensief prospectie gevoerd naar potentieel verontreinigde woonzones, waarbij verschillende mogelijkheden van aanpak worden onderzocht. De opstart van vier omvangrijke projecten van woonzones is voorzien. Randvoorwaarde voor de opstart van de geplande dossiers "complexe verontreiniging" en projecten van woonzones is de goedkeuring van de nodige budgetten.

Vanaf 2004 wordt de lokale overheid ondersteund bij de uitwerking van brownfield-projecten via de samenwerkingsovereenkomsten die gemeenten kunnen afsluiten met het Vlaamse Gewest. De leidraad brownfieldontwikkeling wordt herzien. Projectvoorstellen die kaderen in het lokaal milieubeleid en tegelijkertijd een geïntegreerde aanpak en een maatschappelijke meerwaarde nastreven kunnen in aanmerking komen voor een financiële ondersteuning in 2004.

Maatregelen naast het project 'Bodemsanering'

Inzake alternatieve financiering wordt de oprichting van het algemeen fonds inzake bodemsanering verder voorbereid. Verder wordt het fonds voor de financiering van de droogkuissector uitgewerkt en treedt begin 2004 Bofas (fonds voor de sanering van benzinestations) in werking. Voor Premaz (financiering van de sanering van particuliere stookolietanks) vinden parlementaire besprekingen over MBO-voorstellen plaats.

Wat communicatie betreft, zijn beperkte financiële middelen voorzien. De briefwisseling met de betrokkenen in het kader van het bodemsaneringsdecreet wordt vereenvoudigd. Begin 2004 wordt de regelgeving over uitgegraven bodem in het VLAREBO effectief van kracht. De wijzigingen van het bodemsaneringsdecreet worden verder voorbereid. Inhoudelijke ondersteuning voor het DABM en het Europese bodembeleid m.b.t. bodemverontreiniging is voorzien. Inzake handhaving worden standaard-PV's voor bodemsanering opgesteld, administratieve controles van onderzoeken (bv. om niet-decretale overdrachten op te sporen) en toezicht op het terrein uitgevoerd.

Project 'Waterbodemsanering'

Een planmatige aanpak voor de sanering van waterlopen met een Triadekwaliteitsbeoordeling 3 en 4 wordt verder uitgewerkt via een waterbodembeheerprogramma (in het MINA-plan 3 waterbodemsaneringsplannen genoemd). Deze maken deel uit van de (deel)bekkenbeheerplannen. Een ontwerpbekkenbeheerplan voor het Netebekken wordt midden 2004 voltooid. Het opstellen van de bekkenbeheerplannen voor het Dender- en Ijzerbekken is voorzien in het najaar van 2004. Een aantal eerder uitgevoerde saneringen wordt geëvalueerd.

Maatregelen naast het project 'Waterbodemsanering'

Voor het wegwerken van de historische achterstand inzake ruimingen en de (eind)verwerking van de vrijgekomen specie wordt een planmatige aanpak uitgewerkt in het kader van het SUP. De concrete invulling gebeurt in de (deel)bekkenbeheerplannen waarbij ook de aanpak via preventieve maatregelen wordt ontwikkeld (om bv. de sedimenttoevoer in waterlopen te beperken). De regelgeving inzake hergebruik van specie wordt gefinaliseerd. Ook de opmaak van een besluit over de erkenning van labo's voor de bemonstering en analyse van waterbodems is voorzien.

Begin 2004 wordt de planning opgemaakt van de bemonstering van de waterbodems voor 2004 en zullen 150 meetplaatsen opnieuw bemonsterd worden. De keuze van de 150 monsters zal afhangen van mogelijke saneringswerken die gebeurd zijn. Saneringswerken kunnen zijn: effectieve bagger- of ruimingswerken, afsluiten van belangrijke lozingen. Dit waterbodemmeetnet wordt uitgebreid met extra parameters zoals dikte van de sliblaag, breedte van de bedding, schattingen van hoeveelheden. Bovendien wordt de mogelijkheid voorzien analyseresultaten te toetsen aan verschillende normeringskaders (bv. Triade, Uniforme gehalte toets uit de 4de NWH, VLAREA). Alle gegevens worden opgenomen in de waterbodemdatabank en voor alle waterloopbeheerders toegankelijk gemaakt. De historische en nieuwe gegevens in de waterbodemdatabank worden opgenomen. Voor het sedimentmeetnet worden in het voorjaar van 2004 tien nieuwe meetposten in het zuidelijke Demerbekken operationeel. Sinds 1996 is de Triadekwaliteitsbeoordeling voor waterbodems operationeel voor zoetwatersystemen. In 2004 wordt een onderzoeksproject voorzien voor het uitwerken van een Triadebeoordelingssysteem voor brakke en zoute wateren.

Project 'Bodembescherming'

Inzake bodemaantasting is inhoudelijke ondersteuning voorzien van de adviesrondes en parlementaire besprekingen over het voorontwerp van decreet tot aanvulling van het DABM met een titel bodembescherming. Verder wordt medewerking verleend aan de voorbereiding van het Europese bodembeleid. De ontwikkeling van een structuur voor een gegevensdatabank en indicatoren is voorzien. De visie rond ophogingen en aanvullingen wordt geactualiseerd en verfijnd in de context van de afzet van grondoverschotten.

In het kader van erosiebestrijding worden de activiteiten verder gezet in het kader van het subsidiebesluit inzake de uitvoering van kleinschalige erosiebestrijdingsmaatregelen door gemeenten. Dit omvat onder meer het begeleiden, evalueren en bijsturen van de opmaak en uitvoering van erosiebestrijdingsplannen. Een code van goede praktijk wordt voorbereid voor het uitvoeren van kleinschalige erosiebestrijdingswerken. Verder wordt er nagegaan hoe erosiebestrijding kan geïntegreerd worden in andere beleidsdomeinen zoals landbouw en ruimtelijke ordening en wordt een kader ontwikkeld voor het verwijderen van in erosiepoelen en achter dammetjes opgevangen grond. Verdere sensibilisering van onder meer landbouwers en gemeenten is gepland. Beheersovereenkomsten 'erosie' met landbouwers worden operationeel. Een coördinatie van verschillende erosiebestrijdingsinitiatieven (o.a. Interreg-projecten, provincies) is voorzien. Ook is onderzoek naar efficiëntie, nieuwe ontwikkelingen en schaalgrootte van erosiebestrijding gepland en worden gegevens over de toestand van actuele erosie op het terrein verder verzameld. De uitbouw van een steunpunt inzake erosiebestrijding wordt voorzien.

Maatregelen naast het project 'Bodembescherming'

Via advisering van de instrumenten plan- en project-MER en stedenbouwkundige vergunningen (+/- 10.000 dossiers per jaar in het agrarisch gebied) worden de inrichtingen, constructies of activiteiten die mogelijk bodemaantasting kunnen veroorzaken beoordeeld en desgevallend bijgestuurd.

7.3.4. Werkschema

Ondersteuning van het beleid rond bodemverontreiniging

2003	2004	2005	2006	2007
Financiering bodemsanering				
• Premaz: parlementaire besprekingen MBO-voorstellen	• implementatie			• evaluatie
• Bofas: implementatie		• bedrijvenregeling van kracht (vw: goedkeuring gewijzigd BSD)		
• uitwerken fonds droogkuis				
• verdere uitwerking algemeen fonds bodemsanering				
Verfijning van de wetgeving				
• voorbereiding en implementatie regelgeving uitgegraven bodem			• uitwerken ontwerp wijziging BSD	
			• goedkeuring VLAREBO	
		• grondige evaluatie BSD en VLAREBO		
		• uitwerken ontwerp wijziging VLAREBO		
Kenniscentrum bodem				
• opstart	• uitbouwen kennisinfrastructuur			• volledig operationeel
		• aanvragen toegang databank en aankopen literatuur		

Sectoraal uitvoeringsplan (SUP) Bagger- en Ruimingsspecie (zie ook thema 'Verontreiniging door afvalstoffen')

2003	2004	2005	2006	2007
• opmaak plan	• goedkeuring door VR	• start uitvoering		
• openbaar onderzoek	• voorbereiding uitvoering	• opmaken en uitvoeren van jaarlijkse actieprogramma's gericht op de stimulering van preventie en verwerking van specie, de afzetbevordering van de secundaire grondstoffen (uit specie) en het voorzien van de nodige eindverwerkingscapaciteit voor niet-verwerkbare specie		
				• evaluatie

Ontwikkelen van een juridisch en beleidskader voor bodemaantasting

2003	2004	2005	2006	2007
• onderzoek naar bodemaantasting en ontwikkelen van bodembeschermende alternatieven				
• integratie van bodembescherming in andere beleidsdomeinen				
• opvolgen ontwikkeling Europees bodembeleid				
• voorbereiding aanvulling DABM met een onderdeel bodembescherming		• opstellen richtlijnen voor bodembescherming	• promoten bodembeschermingspraktijken	
			• ontwikkelen financiële instrumenten	
			• ontwikkelen juridische instrumenten	
				• implementatie instrumenten

8. Verontreiniging door afvalstoffen

8.1. Inleiding

Productie van afval betekent verlies van grondstoffen, energie en ruimte. De opslag, het transport en de verwerking, of kortweg het afvalbeheer, kan diverse vormen van verontreiniging veroorzaken. Het is bovendien nauw verbonden met het energie- en grondstoffenvraagstuk. Ongeveer 90% van de totale afvalhoeveelheid zijn bedrijfsafvalstoffen. Het aandeel gevaarlijk afvalstoffen is bovendien grotendeels van bedrijfsmatige oorsprong.

De klemtoon van het Afvalstoffendecreet en uitvoeringsbesluiten – gebundeld in het Vlaams reglement inzake Afvalvoorkoming en -beheer (VLAREA) – is door herhaalde wijzigingen verschoven van definitieve verwijdering naar het voorkomen en nuttig toepassen van afvalstoffen. Het zwaartepunt van de beleidsvoorbereiding verschuift naar het Europese niveau, waarbij wordt gestreefd naar een minimale verstoring van zowel het milieu als de interne markt. Prioritair in dit jaarprogramma blijft preventie, hergebruik en recyclage van afvalstoffen. Verder ligt de klemtoon op een maximale energierugwinning uit hoog calorisch afval, een sterkere profilering op Europees niveau en handhaving.

8.2. Opvolgen van de plandoelstellingen

- De hoeveelheid bedrijfsafvalstoffen verminderen t.o.v. 2002

De totale productie bedrijfsafval - de som van primair en secundair bedrijfsafval - vertoont een stijgende trend. De **totale hoeveelheid primair geproduceerde bedrijfsafvalstoffen** - primair afval ontstaat op het moment dat een product voor het eerst afval wordt - nam globaal toe van 12,8 miljoen ton in 1992 tot 18,1 miljoen ton in 2000. In 2001 was er een lichte daling tot 17,8 miljoen ton (-1,7%). Preventie van dit afval in bedrijven zal blijvend worden gestimuleerd vooral door maatregelen m.b.t. sensibilisering, informatieverlening en subsidiëring o.a. voorzien in het project 'Afvalvoorkoming via proces- en productbeleid'. Aandacht gaat hierbij zowel naar kwantitatieve als kwalitatieve preventie.

De hoeveelheid secundair afval – afkomstig van afvalverwerkende bedrijven – blijft globaal toenemen (7,8 miljoen ton in 2001). Een belangrijke oorzaak van deze stijging is dat steeds meer afval geconditioneerd (= elke mogelijke voorbehandeling) wordt, waardoor bepaalde stromen verschillende malen voorkomen in de meldingscijfers.

... De productie van bedrijfsafval blijft meer achter op de economische groei t.o.v. 2002

De **totale hoeveelheid primair geproduceerde bedrijfsafvalstoffen per eenheid Bruto Regionaal Product** (BRP = Vlaams BBP) vertoont momenteel nog geen ontkoppeling. De productie van primair afval houdt min of meer een gelijke tred met het BRP.

+ De hoeveelheid definitief verwijderde bedrijfsafvalstoffen vermindert met minstens 20% t.o.v. 2000 (2010)

De **totale hoeveelheid gestorte bedrijfsafvalstoffen** nam af van 5,48 miljoen ton in 1992 tot gemiddeld 3 miljoen ton in de periode van 1997 t.e.m. 2000. In 2001 was er een stijging tot 3,8 miljoen ton. Hoewel verbranden de voorkeur geniet boven storten, werd in 2001 nog steeds meer bedrijfsafval gestort (12,8% van het bedrijfsafval) dan verbrand (1,4 miljoen ton of 5%).

Aanvullend aan de aanpak inzake hergebruik en preventie wordt een daling nagestreefd d.m.v. heffingen op storten, stort- en verbrandingsverboden voor recycleerbare afvalstoffen, de regelgeving inzake secundaire grondstoffen, het exportverbod voor te verwijderen afval, de aanvaardingsplichten en de wet op de ecotaks. Selectieve inzameling van afvalstromen bij bedrijven zal verder worden gestimuleerd.

- De totale hoeveelheid huishoudelijk afval blijft minstens gelijk of vermindert t.o.v. 2000

De **totale hoeveelheid geproduceerde huishoudelijke afvalstoffen** per inwoner nam toe van 405 kg in 1991 tot 559 kg in 2001. In 2002 was er een afname van ongeveer 3 kg per inwoner t.o.v. 2001. Het aandeel selectief ingezameld afval steeg hierbij van 67,7% in 2001 naar 69,5% in 2002 en gaat nagenoeg volledig naar hergebruik of wordt gerecycleerd of gecomposteerd. In het uitvoeringsplan Huishoudelijke Afvalstoffen (2003-2007) gaat extra aandacht naar preventie, hergebruik, compostering en recycling. Een preventieve aanpak wordt bijkomend uitgewerkt in het project 'Afvalvoorkoming via proces- en productbeleid'. Prioritaire maatregelen zijn het stimuleren van milieubewustwording, het verminderen van het aanbod aan wegwerpverpakkingen en het hergebruik ervan stimuleren, het hergebruik van producten bevorderen evenals de stimulering van thuiscompostering.

++ De productie van huishoudelijk afval blijft meer achter op de groei van de consumptie t.o.v. 2000

Een **selectie van huishoudelijke afvalstoffen t.o.v. euro besteed door Vlaamse huishoudens aan overeenkomstige producten** in de periode 1996-2000 (uitgezonderd 1997) geeft een ontkoppeling aan. Gegevens na 2000 zijn nog niet beschikbaar. Indien deze trend de volgende jaren aangehouden wordt, is de doelstelling haalbaar. De voorziene prioritaire maatregelen (reeds genoemd bij de vorige doelstelling) zijn eveneens voorzien in het kader van het uitvoeringsplan Huishoudelijke Afvalstoffen.

+++ De hoeveelheid definitief verwijderde huishoudelijke afvalstoffen vermindert tot gemiddeld 150 kg/inwoner

De **totale hoeveelheid gestorte en verbrande huishoudelijke afvalstoffen per inwoner** verminderde aanzienlijk van 325 kg in 1995 tot 169 kg in 2002. Positief is ook dat het aandeel verbranden (85,5% in 2002) verder is toegenomen t.o.v. het aandeel storten (14,5% in 2002). Belangrijke gerealiseerde maatregelen in dit verband zijn de hogere heffingen voor storten van huishoudelijke afvalstoffen, het instellen van stortverboden op bepaalde afvalstoffen, een verbeterde invulling en een uitbreiding van de beschikbare capaciteiten bij verbrandingsinstallaties en het nauwgezet opvolgen van de afwijkingen op de stortverboden. Het uitvoeringsplan Huishoudelijke Afvalstoffen (2003-2007) blijft deze aanpak volgen. Zo wordt onder meer voorgesteld om de capaciteit voor storten verder te beperken en af te bouwen.

8.3. Projecten en maatregelen

8.3.1. Toelichting en evaluatie tot 2003

In het kader van een beleidsondersteunende studie werd een lijst van prioritair aan te pakken bedrijfsafvalstoffen opgesteld. Er werd gestart met de invulling van deze aanpak per afvalstof gaande van preventie tot storten.

Campagnes werden gevoerd om bedrijven aan te zetten tot preventie. Het Presti-4 programma werd verder gezet, het Presti-5 programma opgestart, een nieuwe marketingsstrategie voor MAMBO (softwarepakket 'Minder afval en meer bedrijfsopbrengsten') voorbereid en 'Milieu en winst' verder uitgebouwd. Informatieverlening en sensibilise-

ring vond onder meer plaats via STIP (Steunpunt en Informatiecentrum voor Preventie van Afval) en Factor 10 (Vlaams Informatiepunt voor Ecodesign). Studies inzake fiscale stimuli en preventie-indicatoren voor bedrijfsafvalstoffen werden afgerond.

Aansluitend werd gestart met een proefproject 'Indicatoren'. In het kader van de voorbereiding van het sectoraal uitvoeringsplan (SUP) Houtafval werd een onderdeel preventie uitgewerkt. In het kader van het SUP slib hebben de sectoren voorbereidingen getroffen voor het opstellen van een code van goede praktijk om het ontstaan van slib te voorkomen en de kwaliteit van het slib te verbeteren.

Stimulering van preventie van huishoudelijke afvalstoffen gebeurde onder meer via sensibiliseringscampagnes. Ook werd een actieplan voor afvalpreventie op school uitgevoerd, gebruiksklare info over milieuvriendelijke producten aangeleverd over milieuzorg bij openbare besturen, een handboek 'milieuvriendelijk consumeren' verspreid en tuinaannemers gesensibiliseerd in samenwerking met Vlaco. Een set preventie-indicatoren werd ontwikkeld. De uitvoering van een pakket aan preventieve acties vond verder plaats in het kader van het SUP huishoudelijke afvalstoffen.

Wat betreft bedrijfsafvalstoffen werd via het SUP bouw- en sloopafval een aanpak voor selectief slopen uitgewerkt. Nieuwe initiatieven omtrent selectieve inzameling werden eveneens voorbereid in het kader van het SUP gescheiden inzameling van bedrijfsafval van kleine ondernemingen. Binnen de samenwerkingsovereenkomst betreffende de preventie en het beheer van verpakkingsafval werd een actieplan voor kleine ontpakkers goedgekeurd. De regelgeving over het gebruik van afvalstoffen als secundaire grondstoffen werd aangepast en uitgebreid.

In het kader van het SUP huishoudelijke afvalstoffen startten twee proefprojecten voor gedifferentieerde tarifiering (DIFTAR). Selectieve inzameling werd versneld via een geografische uitbreiding. Gemeenten startten diverse proefprojecten om inzamelscenario's te evalueren die afwijken van het Fost-Plusscenario.

Een verdere uitbouw van kringloopcentra vond plaats en opnieuw werd een vijfjarige samenwerkingsovereenkomst met de Koepel van Vlaamse Kringloopcentra (KVK) afgesloten. Proefprojecten ter stimulering van herbruikbare drankverpakking werden opgestart. Het gebruik van herbruikbare drinkbeker op evenementen werd onderzocht en gepromoot. Stimulering van thuiscompostering gebeurde via het netwerk van compostmeesters.

Optimalisatie van de milieubeleidsovereenkomsten (MBO) vond plaats om hergebruik en recyclage – en waar mogelijk preventie – van afvalstoffen te bevorderen. Voor de MBO afvalbanden werd een akkoord bereikt met de beroepsorganisaties voor een nieuwe MBO. Voor batterijen en loodstartbatterijen is een definitief ontwerp van MBO opgesteld. Inzake vervallen geneesmiddelen is met de sector een overeenkomst afgesloten in afwachting van een nieuwe MBO. Een sensibiliseringscampagne vond plaats.

Energiereducatie bij verbranden werd planmatig uitgewerkt in een ontwerp van een SUP hoogcalorisch afval. Een voorstel van VLAREM-wijziging inzake afvalverbranding werd opgesteld. Een nieuwe richtlijn inzake storten gaf aanleiding tot herziening van alle stortvergunningen. Verder vond een campagne plaats om particuliere afvalverbranding tegen te gaan.

Ter voorbereiding van het SUP bagger- en ruimingsspecie (zie ook thema 'Verontreiniging en aantasting van de bodem') werd een studie naar de beschikbare verwerkingstechnieken uitgevoerd. Voor de verwijdering van asbest en PCB wordt verwezen naar het thema 'Verspreiding van milieugevaarlijke stoffen'.

Een aanpak werd uitgewerkt inzake het verwijderen van krengen, dierlijk afval en ander organisch-biologisch afval ten gevolge van calamiteiten op het vlak van hygiëne en volksgezondheid (BSE, PCB/dioxines en MPA-vervuilde stroop). Een vernieuwd

financieringssysteem voor veehouders inzake kringnophaling werd uitgewerkt. En ter uitvoering van het Belgisch (federaal-regionaal) protocol inzake dierlijk afval dat vrijkomt in slachthuizen en slagerijen startte de praktische uitwerking en omzetting in Vlaamse wetgeving. In het kader van het SUP organisch-biologisch afval werd door de federale bevoegde overheid een definitief verbod ingevoerd op vervoederen van keukenafval en etensresten.

Talrijke terreincontroles werden uitgevoerd in functie van de lopende MBO's. Een actieprogramma om het zwerfvuil te verminderen werd opgestart in het kader van het SUP huishoudelijke afvalstoffen. Een inventarisatie en controle van de ophalers en smelters van gebruikte frituurvetten en -oliën vond plaats. Verscherpte controles op de toepassing van het verlaagd tarief voor het verbranden en storten van recyclageresidu's werden uitgevoerd. Wat betreft in- en uitvoer werd een onderzoek afgerond naar afvaltransporten die gewestgrenzen overschrijden. Een proefproject voor afvalmeldingen via internet werd gestart (zie ook deel 'Instrumenten'). Beleidsevaluatie vond plaats op niveau van projecten of uitvoeringsplannen.

Een werkdocument over de Europese verordening inzake gezondheidsvoorschriften bij niet voor menselijke consumptie bestemde bijproducten werd opgemaakt. In uitvoering van de richtlijn inzake ontvangst en verwerking van scheepvaartafvalstoffen is een afvalbeheersplan in voorbereiding in overleg met de sector.

8.3.2. Mijlpalen en indicatoren

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting
Goedkeuring besluiten Presti-4 en Presti 5	Ja, resp. eind 2001 en eind 2002	
Nieuw subsidiëringsprogramma ter ondersteuning van de kringloopcentra is goedgekeurd door VR	Ja, begin 2003	
Gewijzigd VLAREA is goedgekeurd door VR		Eind 2003
Subsidiebesluit lokale overheden is geactualiseerd		Eind 2003
Plan scheepvaartafvalstoffen in uitvoering van richtlijn 2000/59/EG is opgesteld		Eind 2004
Aanpassing wetgeving inzake dierlijke bijproducten		Eind 2003
Opstellen van uitvoeringsplannen en jaarlijkse actieprogramma's: zie werkschema		

Indicatoren	Stand van zaken	Verwachting/ Doelstelling
Aantal uitgereikte milieucharters aan bedrijven i.k.v. Presti-4	417 charters aan 286 bedrijven (eind 2002)	600 charters aan 300 bedrijven (2004)
Aantal goedgekeurde Presti-5 projecten	13 (*) (eind 2003)	12 per jaar (tem 2006)
Aantal definitief goedgekeurde MBO's	5 (medio 2003)	12 (2007)
Omzet kringloopcentra (miljoen euro)	15.6 (medio 2003)	+ 15 % (2004)
Aantal opgeleide compostmeesters	3646 (medio 2003)	3800 (2004); 4250 (2007)
Energetisch rendement Vlaamse huisvuilverbrandingsinstallaties	nader te bepalen in uitvoering van het SUP huishoudelijke afvalstoffen	

Indicatoren (vervolg)	Stand van zaken	Verwachting/ Doelstelling
Verbrandingscapaciteit met hoog energierendement voor bedrijfsafvalstoffen	nader te bepalen in uitvoering van het SUP	hoogcalorisch afval

(*) dient nog definitief goedgekeurd te worden

8.3.3. Aanpak 2004

De planmaatregelen zijn opgenomen in volgende 4 projecten. Eén bijkomende maatregel is voorzien.

Project 'Prioritaire bedrijfsafvalstoffen'

Op basis van een multicriteria-analyse worden de bedrijfsafvalstoffen gerangschikt in functie van hun dalende milieu-impact. Deze rangschikking zal getoetst worden aan het huidig beleid en aan andere gewestelijke, intergewestelijke en internationale verplichtingen. Tevens wordt het belang nagegaan van bepaalde bedrijfsafvalstoffen in andere beleidsdomeinen zoals bijvoorbeeld volksgezondheid en worden beleidstendenzen bij een aantal landen onderzocht. Een prioriteitenlijst zal worden opgemaakt waarbij afvalstoffen met een hoge milieu-impact mogelijk kunnen verschuiven naar een lagere rangschikking wanneer een afvalstoffenbeleid ter zake reeds van toepassing is.

Voor de geselecteerde prioritaire bedrijfsafvalstoffen worden kwantitatieve doelstellingen voor preventie, hergebruik en recyclage in overleg met de betrokken sector(en) vastgelegd. Een voorstel van instrumentenmix – al dan niet gestructureerd in een uitvoeringsplan – wordt opgemaakt. Dit geldt onder meer voor de regelgeving i.v.m. het gebruik van afvalstoffen als secundaire grondstof. De mogelijkheden van een verhoogd gebruik van gerecycleerde materialen worden onderzocht.

Project 'Afvalvoorkoming via proces- en productbeleid'

Een nieuwe mediacampagne over eco-efficiëntie in bedrijven wordt gevoerd. Presti 4 en 5 worden verder gezet, MAMBO verspreid op basis van de aangepaste marketingstrategie, IFEST 2004 in het teken van eco-efficiëntie geplaatst en 'Milieu en winst' geëvalueerd en aangepast. Via STIP en Factor 10 wordt de bedrijfswereld verder geïnformeerd en gesensibiliseerd. De uitwerking van een databank voor de toepassing van ecodesign en workshops zijn onder meer voorzien. Het overleg met de federale overheid rond productbeleid wordt verder geïntensiveerd. Specifieke proefprojecten rond ketenbeheer staan op stapel.

Sensibilisering en informatieverlening van de doelgroepen gezinnen, scholen, overheden, eindverkopers en tuinaannemers wordt verder gezet. Zo wordt het actieplan afvalpreventie op school verder uitgevoerd, een actie in overleg met de distributiesector uitgevoerd en de website 'Ecologisch groen' uitgebouwd. Basismateriaal voor acties gericht naar overheden en socioculturele verenigingen wordt verspreid. Verdere ontwikkeling van preventie-indicatoren gebeurt in overleg met de voedings- en distributiesector. Sensibilisatie van burgers zal o.m. gebeuren door hen te informeren over het kostenaspect van hun afvalproductie. Bijkomende acties over preventie zijn voorzien in het SUP Huishoudelijke Afvalstoffen en de uitvoeringsplannen Hout, Slib en Bouw- en Sloopafval (zie werkschema).

Project 'Uitvoeringsplan Huishoudelijke Afvalstoffen 2003–2007'

Het plan omvat 131 acties i.f.v. preventie, hergebruik, selectieve inzameling, recyclage en eindverwerking van huishoudelijke afvalstoffen. Voor de periode tot eind 2004 worden volgende accenten gelegd in de uitvoering.

De acties ter bevordering van preventie en hergebruik zijn rechtstreeks gericht naar de consument (zowel fractiegebonden als doelgroepgebonden acties) of onrechtstreeks via de producent/invoerder. Inzake preventie worden deze doelgroepen verder bewust gemaakt van hun verantwoordelijkheid, hun rol en de mogelijkheden van preventie. Een accent inzake hergebruik ligt op herstelarbeid en de sortering van grofvuil i.f.v. herbruikbaarheid, met de kringloopcentra als spil.

Het principe 'de vervuiler betaalt' wordt na onderzoek en overleg verder ingevuld via een voorstel van gepaste financieringssystemen. Via aanvaardingsplichten en MBO's wordt de toepassing van de producentenverantwoordelijkheid verder geoptimaliseerd. De aanpak inzake verpakkingsafval wordt vooral interregionaal (IVC) gerealiseerd door de invulling van de nieuwe erkenning van Fost Plus, met aandacht voor hervulbare verpakkingen en zwerfvuil (o.a. handhaving). Vlaco wordt verder uitgebouwd als een kennis- en coördinatiecentrum voor zowel professioneel- als thuiscomposteren en kringlooptuinieren. Voor de restfractie van het huishoudelijk afval, categorie-2-bedrijfsafval en hoog – laagcalorische fracties uit voorbehandelingsinstallaties (zie SUP Hoogcalorisch Afval voor de verwerking van de hoogcalorische fracties), wordt de stort- en verbrandingscapaciteit verder planmatig aangepakt. Het beheer- en opvolgingssysteem en/of online beschikbare informatie over vraag en aanbod worden verder verfijnd. Ook de milieuheffingen worden aangepast (zie ook deel 'Instrumenten') voornamelijk in functie van een verbetering van het energierendement.

Project 'Hoogcalorisch afval'

De uitvoering van het actieprogramma wordt gestart in 2004. De instrumenten om het storten van hoogcalorisch afval tegen te gaan zoals heffingen, exportverbod en het verbod op storten van ongesorteerd afval, worden effectiever gemaakt. Gelijktijdig worden de (economische) instrumenten operationeel voor de realisering van de meest geschikte verwerkingscapaciteit en een doeltreffende energiewinning. De financiële tussenkomst dient gradueel te zijn in functie van de hoogte van de energieprestatiegraad (EPM). De mogelijkheden van meeverbranden van hoogcalorisch afval worden verder onderzocht. Ook zijn acties voorzien voor een verbeterde selectieve inzameling van hoogcalorisch afval. Handhaving van de stortverboden en exportverbod op verwijdering zullen bijdragen tot het verhogen van de effectiviteit.

Implementatie verordening EG 1774/2002 inzake niet voor menselijke consumptie bestemde dierlijke bijproducten (bijkomende maatregel)

Dit nieuwe Europese beleidskader voor dierlijke bijproducten (alle afvalstoffen welke stoffen van dierlijke oorsprong bevatten) heeft als doel de voedselveiligheid in brede zin te maximaliseren op basis van o.a. risico-analyse, transparantie en naspeurbaarheid (traceerbaarheid) van de verschillende schakels in de keten (van productie tot en met eindverwerking). Hoewel de verordening rechtstreeks toepasbaar is, wordt een herziening voorbereid van het Afvalstoffendecreet, het besluit van de Vlaamse regering betreffende de ophaling en de verwerking van dierlijk afval en het VLAREM. Een verdere planmatige opvolging, overleg en communicatie is voorzien. In 2004 wordt verder een inventarisatie, analyse en eerste evaluatie van de ingevoerde wetgeving gepland.

8.3.4. Werkschema

Sectorale uitvoeringsplannen (SUP) afvalstoffen

2003	2004	2005	2006	2007
Project 'Hoogcalorisch afval'				
• opmaak plan • openbaar onderzoek • goedkeuring door VR	• start uitvoering	• opmaken en uitvoeren van jaarlijkse actieprogramma's • voortgangsrapport		
Project 'Huishoudelijke afvalstoffen (2003-2007)'				
• opmaken en uitvoeren van jaarlijkse actieprogramma's	• voortgangsrapport		• voortgangsrapport	• evaluatierapport
Houtafval				
• opmaak plan • openbaar onderzoek • goedkeuring door VR	• start uitvoering	• opmaken en uitvoeren van jaarlijkse actieprogramma's • voortgangsrapport		
Organisch biologisch				
• voortgangsrapport	• evaluatie • opmaak plan • openbaar onderzoek	• goedkeuring door VR	• opmaken en uitvoeren van jaarlijkse actieprogramma's	• voortgangsrapport
Slib				
• opmaken en uitvoeren van jaarlijkse actieprogramma's	• voortgangsrapport		• voortgangsrapport	
Bouw – en sloopafval				
• evaluatie • opmaak nieuw plan	• openbaar onderzoek • goedkeuring door VR	• opmaken en uitvoeren van jaarlijkse actieprogramma's • voortgangsrapport		
Gescheiden inzameling van bedrijfsafval van kleine ondernemingen				
	• opmaak GISTI-programma (*)			
Bagger- en ruimingsspecie:				
zie thema 'Verontreiniging en aantasting van de bodem'				
(*) Gescheiden inzameling stimulerend programma				

9. Verstoring van watersystemen

9a. Integraal Waterbeleid

9a.1. Inleiding

Integraal waterbeleid beoogt het gecoördineerd en geïntegreerd ontwikkelen, beheren en herstellen van watersystemen. Dit met het oog op het bereiken van de randvoorwaarden die nodig zijn voor het behoud van dit watersysteem als zodanig, en met het oog op het multifunctionele gebruik. Hierbij worden de behoeften van de huidige en komende generaties in rekening gebracht.

Het thema 'Integraal waterbeleid' brengt de juridische, organisatorische en planmatige aspecten van het integraal waterbeleid in beeld. Hierbij wordt ook ingegaan op de milieudoelstellingen voor het watersysteem en de uitbouw en afstemming van de watersysteemkennis.

9a.2. Opvolgen van de plandoelstellingen

Voor concrete plandoelstellingen wordt verwezen naar de thema's 'Verontreiniging van oppervlaktewater' en 'Verdroging'.

9a.3. Projecten en maatregelen

9a.3.1. Toelichting en evaluatie tot 2003

Op 18 juli 2003 werd het decreet Integraal Waterbeleid door de Vlaamse regering goedgekeurd. Via dit decreet wordt de Europese kaderrichtlijn Water omgezet in Vlaamse wetgeving.

Eind 2002 werden de bestaande verdragen van de ICBS en de ICBM vervangen door nieuwe verdragen. De nieuwe Internationale Scheldecommissie (ISC) en Internationale Maascommissie (IMC) werken als gevolg hiervan niet enkel meer aan de verbetering van de oppervlaktewaterkwaliteit in de hoofdriever, maar rond alle aspecten van het waterbeheer over de totale oppervlakte van de stroomgebieden. Het zijn deze commissies die de coördinatie op zich nemen voor de opmaak van de internationale stroomgebiedbeheerplannen. Voor het Scheldestroomgebieddistrict werd het ambitieuze project Scaldit opgestart. Het project loopt van 1 januari 2003 tot 31 december 2005 en wordt mee gefinancierd door Interreg. De doelstelling van het project is om met alle oeverstaten van de Schelde te komen tot een transnationale karakterisering van het stroomgebieddistrict met als leidraad de informele handleidingen op Europees niveau.

Een werkgroep bereidt de omzetting van de kaderrichtlijn Water in Vlaanderen technisch en inhoudelijk voor, stuurt deze omzetting en volgt ze op. Er wordt gewerkt aan een herziening van de huidige milieudoelstellingen zodat ze in overeenstemming zijn met "de goede toestand" van oppervlaktewater en grondwater, zoals bepaald in de kaderrichtlijn Water. Als voorbereiding hiervoor werden voor grondwater alle watervoerende lagen gekarteerd. Voor alle kwaliteitselementen van oppervlaktewater werden voorbereidende studies opgestart. Eind 2003 was een eerste voorstel inzake de referentietoestand van de waterlichamen beschikbaar. Daarnaast werd een aanzet gegeven tot aanduiding van de sterk veranderde waterlichamen, waarvoor minder

strengere ecologische doelstellingen gelden. De modellering voor de definiëring van de goede toestand voor grondwater werd opgestart.

In afwachting van de operationalisering van het decreet Integraal Waterbeleid werd de bekkenwerking verder uitgebouwd. In elk bekken staan planningsverantwoordelijken in voor de opmaak van de bekkenbeheerplannen. Het bekkenbeheerplan voor het Netebekken is het verst gevorderd. Midden 2003 werden de deelbekkens afgebakend en werden deze gegevens doorgestuurd naar de lokale overheden. Op basis van deze afbakening en de code van goede praktijk inzake opmaak DuLo-waterplannen werken de lokale overheden en polders en wateringen verder aan de opmaak van deelbekkenbeheerplannen. Deze moeten passen binnen de bekkenbeheerplannen.

De verdere uitbouw en optimalisering van de bestaande monitoringmeetnetten, waaronder de nitratenmeetnetten oppervlaktewater en grondwater, zijn aan de gang. Belangrijk voor de uitbouw van de watersysteemkennis zijn ook de oppervlaktewatermodelleringen zowel voor kwaliteit (zie ook thema 'Verontreiniging van oppervlaktewater') als voor kwantiteit. Het eerste operationeel bekkenmodel (OBM) van het Demerbekken is in werking sinds maart 2003. Daarnaast werd ook het concept van de metadatabank watersysteemkennis verder uitgewerkt.

De website voor het Waterloket werd gelanceerd. Deze website bestaat uit waterinformatie in de vorm van vraag en antwoord op maat van de doelgroepen.

Het informatieaanbod naar de doelgroepen werd verder uitgebreid, o.m. naar de bedrijven. Het aantal informatievragen dat het Waterloket te verwerken kreeg, steeg verder.

In 2003 verzorgde het Waterloket diverse informatiesessies over duurzaam omgaan met water, waarbij de nadruk lag op kleinschalige waterzuivering, maar ook op regenwatergebruik en duurzaam gebruik van water in het algemeen.

9a.3.2. Mijlpalen en indicatoren

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting
Goedkeuring decreet Integraal Waterbeleid	Ja, midden 2003	
Klassegrenzen tussen hoge, goede en matige ecologische toestand van oppervlaktewater liggen vast		Eind 2004
Operationele structuren voor integraal waterbeleid op Vlaams (CIW) en bekkenniveau		Eind 2004
Afgewerkt ontwerp Bekkenbeheersplan Nete		Midden 2004
Goedkeuring Waterbeleidsnota		Eind 2004
Koppeling grondwaterdatabank aan databank ondergrond Vlaanderen	Ja, midden 2003	
Beschikbaarheid eerste Vlaams grondwatermodel		Eind 2004

Indicatoren	Stand van zaken	Verwachting/ Doelstelling
Aantal afgewerkte bekkenbeheerplannen	0	11 (eind 2006)
Aantal OBM (operationele bekkenmodellen)	1	2 (2005)
Aantal meetpunten van freatisch nitraatmeetnet	2107	

9a.3.3. Aanpak 2004

Juridische en organisatorische basis voor integraal waterbeleid

Aanvullend bij het decreet Integraal Waterbeleid zal een uitvoeringsbesluit uitgewerkt worden, onder meer voor de concretisering van de werking van de verschillende organisatiestructuren (CIW, bekkenstructuren) en instrumenten (o.a. watertoets).

Op Europees niveau wordt er verder actief geparticipeerd in de gemeenschappelijke implementatiestrategie, o.m. door medewerking aan de werkgroepen Ecologische Toestand, Geïntegreerd Stroomgebiedbeheer, Grondwater en Rapportering. De belangrijkste input vanuit Vlaanderen zal komen vanuit het Scaldit-project. In het kader van dit project dient eveneens een aanzet gegeven te worden naar de opmaak van een stroomgebiedbeheerplan. Het project zal resulteren in een analyserapport voor het Scheldestroomgebied, dat de basis zal vormen voor het maatregelenprogramma.

Op niveau van de internationale riviercommissies zal de nieuwe structuur van de ISC en IMC geëvalueerd worden tegen eind 2004.

Op Vlaams niveau zal vorm gegeven worden aan de organisatie en samenstelling van de Coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid (CIW). Het decreet integraal waterbeleid voorziet ook de invoering van een watertoets: het toetsen van een vergunning, plan of programma op schadelijke effecten. De uitvoering van de watertoets zal bijkomende inspanningen vergen. In 2004 dienen nadere regels en algemene richtlijnen voor deze watertoets uitgeschreven te worden.

Op bekkenniveau zal de driedelige structuur, zoals omschreven in het decreet Integraal Waterbeleid, uitgebouwd worden. Aan de organisatie van de waterschappen op deelbekkenniveau zal vanuit het Vlaamse Gewest geparticipeerd worden.

Geïntegreerde milieudoelstellingen vastleggen voor watersystemen

Het voorbereidende werk voor het definiëren van de goede toestand voor oppervlaktewater en grondwater wordt verder gezet. De verschillende ecologische beoordelingsystemen voor oppervlaktewateren zullen op een selectie van meetplaatsen toegepast worden. Er zal ook een evaluatiesysteem voor de hydromorfologische structuur uitgewerkt zijn. Tegen eind 2004 zullen de verschillende ecologische milieudoelstellingen voor oppervlaktewater vastgelegd worden, waarbij de grens zal gedefinieerd worden tussen hoge, goede en matige ecologische toestand.

Opmaken analyses en plannen voor watersystemen (project 'Integraal waterbeleid')

Eind 2004 zal het transnationaal rapport klaar zijn met de uitgevoerde analyses op het niveau van het Scheldestroomgebiedsdistrict. Dan zal de ook analyse van de Maas (Vlaams deel) beschikbaar zijn.

Een Vlaamse Waterbeleidsnota zal worden opgemaakt, waarbij de krachtlijnen van het integraal waterbeleid zullen omschreven worden, die de basis vormen voor de opmaak van de stroomgebiedbeheerplannen en bekkenbeheerplannen.

Het ontwerp-bekkenbeheersplan van de Nete wordt afgewerkt, waardoor de goedkeuringsprocedure zoals vastgelegd in het decreet Integraal Waterbeleid kan starten. In 2004 worden de ontwerp-bekkenbeheersplannen voor Ijzer en Dender afgewerkt. De analyses op bekkenniveau zullen afgerond worden en de noodzakelijke input aanleveren voor de analyses op stroomgebiedniveau.

Watersysteemkennis verder uitbouwen

In 2004 dient gestart te worden met de voorbereiding van de monitoringprogramma's, die in uitvoering van de KRLW tegen eind 2006 dienen operationeel te zijn. Daarnaast zal ook de uitbouw van permanente meetstations geïntensifieerd worden.

Het grondwatermeetnet wordt permanent geëvalueerd en verder uitgebouwd naar kwantiteit en kwaliteit. Naast nitraat worden ook andere parameters gemeten. In het kader van de overstromingen is de uitbouw van operationele bekkenmodellen noodzakelijk.

Sensibiliseren rond duurzaam waterbeheer en -gebruik

Het Waterloket zal zijn dienstverlening verderzetten en optimaliseren. Het informatieaanbod van het Waterloket zal verder bekendgemaakt worden. Verwacht wordt dat het aantal vragen opnieuw zal stijgen. In 2004 krijgt de landbouw speciale aandacht en is een nieuwe campagne 'Water. Elke druppel telt.' gepland.

9a.3.4. Werkschema**Project "Integraal waterbeleid"**

2003	2004	2005	2006	2007
Stroomgebiedniveau				
tussentijdse rapportering over analyses voor Scheldestroomgebieddistrict, in uitvoering van SCALDIT	opstellen werkprogramma voor de ontwikkeling van het stroomgebiedbeheerplan voor de Schelde in uitvoering van SCALDIT			
opmaken analyses op stroomgebiedniveau			organisatie inspraak over de aanpak en timing opmaak stroomgebiedbeheerplannen	organisatie inspraak over de belangrijkste waterbeheerkwesties in het stroomgebied
Vlaams niveau				
opmaak Waterbeleidsnota				
Bekkenniveau				
- opmaak analyses op bekkenniveau - opmaak bekkenbeheersplan Nete - opmaak bekkenbeheersplan Dender en Ijzer - opmaak overige bekkenbeheersplannen				
Deelbekkenniveau				
opmaak deelbekkenbeheersplannen				

9b. Verontreiniging van oppervlaktewater

9b.1. Inleiding

De verontreiniging van het oppervlaktewater wordt veroorzaakt door afvalwater van huishoudens, industrie, landbouw en andere diffuse bronnen.

Het naleven van de Europese richtlijn Stedelijk Afvalwater en de implementatie van de Europese kaderrichtlijn Water zijn de belangrijkste randvoorwaarden voor de verdere bijsturing van het waterzuiveringsbeleid.

Bij de sanering van bedrijfsafvalwater vormt de omzendbrief inzake de beoordeling van de verenigbaarheid van de lozing van bedrijfsafvalwater in de riolering met de beleidsaanpak inzake RWZI-exploitatie een dwingende leidraad voor de bij het afvalwaterbeleid betrokken instanties en diensten.

De sanering van de diffuse bronnen zal met het systematisch wegwerken van de puntbronnen steeds meer aandacht krijgen. Voor de sanering van de verontreiniging door de landbouw wordt verwezen naar het thema vermessing en voor de problematiek van de bestrijdingsmiddelen naar het thema 'Verspreiding van milieugevaarlijke stoffen'.

9b.2. Opvolgen van de plandoelstellingen

+ | Het aantal meetplaatsen dat voldoet aan de basiskwaliteit voor biochemisch zuurstofverbruik (BZV) verhogen tot 66%

Het **aantal meetplaatsen** dat in 2002 **voldeed aan de basiskwaliteit voor BZV** bedroeg 47%. Hiermee zette de gestage verbetering van de kwaliteit van de Vlaamse oppervlaktewateren gedurende de jaren '90 zich door in 2002. De evolutie in de belasting van het oppervlaktewater verschilt sterk naargelang de verantwoordelijke actor. De industrie slaagde erin haar lozingen te reduceren tot 21% van de vracht BZV ten opzichte van 1992. De BZV-vracht afkomstig van huishoudelijke belasting van het oppervlaktewater daalde met 38% t.o.v. 1992.

Als gevolg van de verstrengde lozingsnormen opgelegd in de milieuvergunningen, de betere handhaving van deze normen, de invoering van schonere productiewijzen en vooral de stijging van de heffingstarieven, hebben heel wat bedrijven forse inspanningen geleverd.

De zuiveringsrendementen van de RWZI's zijn voor BZV en nutriënten geoptimaliseerd. De huishoudelijke vuilvrachten kunnen nog aanzienlijk gereduceerd worden door de uitvoering van de reeds goedgekeurde investeringsprogramma's en subsidiëringsprogramma's. Door een stringenter beleid inzake vrachtverwijderingspercentages dient de effectiviteit van de RWZI's systematisch verbeterd te worden.

De impact van de overstorten dient verminderd te worden door de progressieve afkoppeling van relevante lozingen van hemelwater en gezuiverde bedrijfsafvalwaters.

+ | Het aantal meetplaatsen dat voldoet aan de biologische kwaliteitsnorm verhogen tot 40%

In de periode 1989-2001 is het aantal punten met een uiterst slechte, zeer slechte en slechte kwaliteit sterk afgenomen. In 2002 **voldeden** 30% van de **meetplaatsen aan de biologische kwaliteitsnorm (BBI-score van tenminste 7)**. Om de biologische kwaliteit van het oppervlaktewater te garanderen en om tegen 2015 overal de goede ecologische toestand te kunnen halen, is naast de sanering van de verontreinigende oppervlaktewateren en de waterbodems, ook de herinrichting van het waterlopenstelsel en andere maatregelen in het kader van integraal waterbeleid noodzakelijk.

- – **Het percentage meetplaatsen dat voorheen (2001) wél voldeed aan de basiskwaliteitsnorm voor de biologische waterkwaliteit (BBI) maar in 2007 niet meer, mag maximaal 25% bedragen (vergrijzingsindicator)**

In 2001 **voldeden** 50% van de **meetplaatsen die eerder wel een goede score haalden, niet meer aan de basiskwaliteitsnorm voor de biologische waterkwaliteit**. De bescherming van de goede kwaliteit van onze waterlopen is een belangrijk aandachtspunt bij de opmaak van bekkenbeheerplannen en lokale waterplannen.

- + **Verhogen van de zuiveringsgraad van de huishoudens tot 80%**

Eind 2002 bedroeg de **zuiveringsgraad van de huishoudens** 60%. De zuiveringsgraad is op 10 jaar verdubbeld. Er wordt verwacht dat de zuiveringsgraad naar 80% kan opklimmen tegen 2007 nadat de goedgekeurde en aan Aquafin opgedragen investeringsprogramma's en gemeentelijke subsidiëringsprogramma's zijn uitgevoerd. Dit is afhankelijk van de wegwerking van de achterstand met betrekking tot de reeds opgedragen investeringsprogramma's, de goedgekeurde subsidiëringsprogramma's en gerichte acties inzake het toezicht op naleving van de aansluitingsplicht.

9b.3. Projecten en maatregelen

9b.3.1. Toelichting en evaluatie tot 2003

De huishoudelijke belasting van het oppervlaktewater is sinds 1990 duidelijk afgenomen. Ondanks deze vooruitgang behoort Vlaanderen nog tot de achterblijvers in Europa, en werd België in 2003 door de Europese Commissie gedagvaard wegens het niet-naleven van de richtlijn Stedelijk Afvalwater, met name de collectering- en zuiveringsbepalingen in agglomeraties van meer dan 10.000 IE tegen eind 1998.

Midden 2003 zijn de gesprekken met tien pilootgemeenten gestart om de zoneringsmethodiek toe te passen.

Met betrekking tot de slechte werking van de RWZI's en de overmatige werking van de riooloverstorten door de aanvoer van te veel verdund afvalwater werd er bij de opmaak van de investeringsprogramma's op toe gekeken dat geen bijkomende aansluitingen werden opgenomen indien die onvoldoende vuilvracht bevatten.

Voor KWZI's werd een ontwerp van exploitatiebesluit uitgewerkt.

Het subsidiebedrag voor de gemeentelijke rioleringen werd opgetrokken tot 65 mio euro. Supplementair werd in 2003 nog eens 12,5 mio euro uit het FFEU vrijgemaakt en 50 mio euro uit de verkoop van gewestelijk aandeel in VMW in het vooruitzicht gesteld (vermoedelijk pas beschikbaar in 2004), met de bedoeling om alle dringende dossiers te deblokken.

Er wordt een ecologisch evaluatiesysteem per zuiveringsgebied ontwikkeld. Hiertoe werd voor de opmaak van effectiviteitsrapporten de methodologie op punt gesteld en werd een selectie gemaakt van verschillende indicatoren voor de kwaliteit van de werking van rioleringsstelsels en RWZI's op basis van bestaande gegevensbronnen. Tevens worden indicatoren ontwikkeld voor de mogelijke uitbouw tot een volwaardige ecologische regulator voor de controle op Aquafin.

Voor de uitbouw van een ecologisch evaluatiesysteem werd begin 2003 een meetnet riooloverstorten opgestart. Deze studie heeft tot doel het uittekenen van een plan van aanpak van een dergelijke inventaris en zal beschikbaar zijn begin 2004. De eerste resultaten worden snel verwacht.

In het kader van de lozing op particulier domein werd recent een verkennende inventarisatiestudie opgestart.

Inzake de inventaris van de riolerings- en lozingssituatie op het openbare domein werd begin 2003 een samenwerkingsovereenkomst opgesteld met Aquafin.

Om de rioleringsdatabank verder te verfijnen met gegevens van het openbare domein en eventueel tot op het niveau van de individuele woning kregen de gemeenten een softwarepakket ter beschikking.

De administratieve opvolgingscommissie afvalwater (ADOPA), die op een gestructureerde wijze uitvoering moet geven aan de ministeriële omzendbrief inzake de verenigbaarheid van bedrijfsafvalwater, is sedert begin 2002 operationeel. Op dit ogenblik wordt de doorlichting van de zuiveringsgebieden gefinaliseerd zodat een volledige inventaris ter beschikking zal zijn van de relevante bedrijven die saneringsstappen dienen te nemen. Tegen eind 2003 zal een evaluatie van de werking van ADOPA worden opgemaakt en zal een geactualiseerde lijst van P-bedrijven beschikbaar zijn. Inmiddels zijn onderhandelingen lopende met een tiental bedrijven die een aanvraag deden voor het aangaan van een contract met Aquafin.

De kwantificering van de diffuse bronnen van nutriënten, bestrijdingsmiddelen en metalen wordt op dit ogenblik geoptimaliseerd. Voor nutriënten en bestrijdingsmiddelen gebeurt dit respectievelijk met behulp van het SENTWA-model (model voor de diffuse verontreiniging van stikstof en fosfor door de landbouw) en het SEPTWA-model (model voor een bekkengerichte inschatting van de diffuse verontreiniging met bestrijdingsmiddelen). Voor metalen gebeurt dit aan de hand van een studie-opdracht.

In het kader van de opmaak van de emissie-inventaris water werd gestart met de ontwikkeling van een methodologie en de toepassing ervan in een stofboekhouding voor zware metalen.

In het kader van de heffingen grootverbruikers werd voorbereidend studiewerk verricht naar de aanpassing van de omzettingsscoëfficiënten van de grootverbruikers. Hierbij werd de huidige sectorindeling kritisch geëvalueerd en werd een methodologie uitgewerkt voor het herbepalen van omzettingsscoëfficiënten.

Momenteel zijn zeven waterkwaliteits (SIMCAT-)bekkenmodellen beschikbaar: Dender, Ijzer, Nete, Demer, Bovenschelde, Dijle-Zenne en Leie. Voor het stroomgebied van de Schelde werd verder gewerkt aan de revisie van het PEGASE-model. Het PEGASE-model van het Albertkanaal, de Zuid-Willemsvaart en de Kempische kanalen wordt geactualiseerd, waardoor een koppeling wordt mogelijk gemaakt tussen de stroomgebieden van de Schelde en de Maas.

9b.3.2. Mijlpalen en indicatoren

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting
Zoneringsprocedure is beschikbaar		Eind 2003
Methodiek ecologische regulering Aquafinoperatie is klaar		Eind 2004
Alle zuiveringsgebieden door ADOPA doorgelicht		Begin 2004
Stofboekhouding zware metalen is klaar		Eind 2004
AWP 2's zijn beschikbaar voor 11 bekkens		Eind 2003
Indicatoren	Realisatie	Doelstelling
Aantal gemeenten waarvoor zoneringsplannen zijn goedgekeurd		308 (2007)
Aantal meetpunten overstortmeetnet	45	600 (2006)

9b.3.3. Aanpak 2004

Huishoudelijk afvalwater

Begin 2004 wordt het proefproject zoneringsplannen geëvalueerd. Nadien wordt het overleg inzake ontwerp-zoneringskaarten verder gevoerd. Inzake de aflijning van de grens bovengemeentelijk en gemeentelijk zal in het voorjaar 2004, op basis van een inschatting van de kostprijs van de nog uit te voeren gemeentelijke en bovengemeentelijke werken, een beslissing genomen worden.

Ook in 2004 wordt een maximaal budget ter beschikking gesteld om de achterstand in de vastleggingen van de rioleringsdossiers volledig weg te werken.

De prioritering in de toekenning van subsidies zal opnieuw geëvalueerd worden. Eventueel zal verdere subsidiëring afhankelijk gemaakt worden van het hebben van een duidelijke inventaris van de bestaande rioleringstoestand en van de autonomie die de gemeente heeft over haar eigen rioleringsstelsel.

De methodologie m.b.t. het ecologisch evaluatiesysteem zal tegen eind 2004 toegepast worden op een aantal pilootgebieden. Tegelijk wordt het overstortmeetnet uitgebreid tot 220 meetpunten. Een verdere graduele uitbouw van 150 meetpunten per jaar wordt voorzien.

Een theoretische studie over de lozings situatie op particulier domein zal, afhankelijk van de beschikbaarheid van middelen, op het terrein in een aantal proefgebieden worden toegepast.

Inzake de verdere financiering van het waterzuiveringsbeleid dienen de mogelijkheid voor verhoging van de heffingen en het instellen van een rioolrecht bekeken te worden. Tenzij er voldoende kredieten gevonden worden in de algemene middelen is dit de enige manier om het financieringsprobleem structureel op te lossen.

Bedrijfsafvalwater

In 2004 zal de ADOPA zich concentreren op de omzetting van de saneringsstappen in concrete vergunningsbepalingen voor de bedrijven. Hierbij zal maximaal afgestemd worden met de verstrenge VLAREM-effluentnormering voor de RWZI's, waarbij én de effluentnormen én de reductiepercentages van toepassing werden gesteld. Voor ieder RWZI zal zonodig een saneringsplan worden vastgesteld waarbij de verantwoordelijkheid van iedere actor zal geduid worden. Tegelijk wordt een sluitende beleidsvisie inzake hergebruik van het RWZI-effluent opgemaakt. Per RWZI zal ook een saneringsprogramma voor het influent worden vastgesteld dat betrekking heeft op bedrijfsafvalwater en hemelwater.

Voor P-bedrijven wordt een rollend herzieningsprogramma voor de milieuvergunning uitgevoerd. De lijst met P-bedrijven wordt jaarlijks geactualiseerd en er wordt systematisch gerapporteerd over de evolutie van de impact van deze P-bedrijven. Bovendien wordt gestart met de aanpassing van het zelfcontroleprogramma van de bedrijven en wordt de realisatie van het integraal milieujaarverslag getest.

De uitwerking van BBT-studies wordt opgevolgd en uitgewerkt in de milieuvergunningen. Dit staat nu reeds op stapel voor tankcleaners, groentenbedrijven, textielveredeling en slachthuizen.

Verder zal aandacht besteed worden aan de systematische afstemming van de vergunde lozingen op betaalde en gemeten lozingen.

De acties m.b.t. gevaarlijke stoffen uit het uitvoeringsplan Slib worden opgestart en een beleidsvisie inzake septisch materiaal wordt opgemaakt.

Aanpak diffuse bronnen

Bijkomend onderzoek is nodig om de resultaten van SENTWA beter te kunnen vergelijken met de metingen van het MAP-meetnet en een betere koppeling met het waterkwaliteitsmodel (SIMCAT) te kunnen verwezenlijken.

De betere kwantificering van diffuse bronnen in 2003 moet toelaten gerichte maatregelen te ontwikkelen voor nutriënten en bestrijdingsmiddelen. Ook voor zware metalen wordt de sanering van diffuse bronnen opgestart.

Efficiënt ondersteunend beleid uitbouwen

De AWP 2's voor de 11 bekkens werden opgemaakt. Hiermee wordt de input inzake oppervlaktewaterkwaliteit voor de bekkenbeheerplannen gefinaliseerd (zie thema 'Integraal waterbeleid').

In het kader van de emissie-inventaris water is de publicatie van de stofboekhouding voor zware metalen voorzien. Om de methodologie voor de opmaak van een emissie-inventaris water en de hieruit resulterende stofboekhouding te kunnen toepassen op andere stoffen dan de zware metalen, wordt gestart met de inventarisatie van emissies aan de bron voor PAK's, fenolen, fluoriden en cyaniden.

Om het regulerend effect van de heffingen kleinverbruikers (de gezinnen) te verhogen wordt onderzoek gedaan naar een opdeling van de kleinverbruikers in functie van hun verbruiks- en lozingsgedrag.

Voor de ontwikkeling van gedifferentieerde regulerende heffingen en het inbrengen van een ecologische component voor de grootverbruikers (de bedrijven) is ook bijkomend studiewerk noodzakelijk.

Bestaande datawervingssystemen dienen te worden uitgebreid en aangepast om de bestaande decretale taken (bv. overstortmeetnet, vergunningsadvies, afvalwater- en waterbodemmeetnet, emissie-inventarissen water en lucht, planning waterzuiveringsinfrastructuur met ecologische aansturing van de NV Aquafin) te kunnen uitvoeren. De huidige ICT-investeringsmiddelen dienen te worden uitgebreid, ook al omdat er behoefte is aan een geïntegreerd rapporteringssysteem, via een zogenaamde datawarehouse, om de impact van enerzijds de sanering van de huishoudelijke vuilvracht (AWIS) en anderzijds de sanering van de industriële vuilvracht op te volgen (AVOS).

9b.3.4. Werkschema**Zuivering huishoudelijk afvalwater**

2003	2004	2005	2006	2007
opmaak IP 2005–2009 (definitieve begrenzing van de agglomeraties > 2000 IE)	opmaak IP 2006–2010 (optimalisatieprojecten binnen de agglomeraties en in het buitengebied)	opmaak IP 2007–2011 en IP 2008–2012		opmaak IP 2009–2013
wegwerken achterstand subsidiëringsprogramma gemeenten en opmaak GIP	opmaak verfijnde subsidieregeling	opmaak GIP volgens nieuwe methodiek en scheidingslijn en zoneringsplannen		

Zuivering huishoudelijk afvalwater (vervolg)

2003	2004	2005	2006	2007
• vastleggen aanpak inventaris lozings- en riolerings situatie	• uitvoering 10 KWZI's en aansluitende 2 DWA-riolering • creatie van geschematiseerde rioleringsdatabank • ontwikkeling project AWIS	• afwerken geschematiseerde rioleringsdatabank • verdere ontwikkeling en implementatie project AWIS		• uitbreiding AWIS
• opmaak zonerings-procedure	• toelichten zoneringsplannen bij 100 gemeenten in functie van goedkeuring binnen 1 jaar	• toelichten zoneringsplannen overige gemeenten		• afwerken goedkeuring en bijwerken eerste reeks
• vastleggen scheidingslijn en financieel aandeel gemeentelijk/bovengemeentelijk	• ontwikkelen methodiek ecologische regulering Aquafin (investering en exploitatie)	• uitwerken ecologische regulering Aquafin		
		• ontwikkelen methodiek ecologische regulering per zuiveringsgebied	• opmaak individuele effectiviteitsrapporten	

9c. Verdroging

9c.1. Inleiding

Onder verdroging wordt hier verstaan: de verstoring van de waterinhoud en –cyclus van grondwaterlagen, waterlopenstelsel en bodem door menselijke beïnvloeding. Het waterbeheer evolueert steeds meer naar een geïntegreerde benadering. Die sluit zo dicht mogelijk aan bij het natuurlijk watersysteem. Ook het grondwater maakt deel uit van die waterkringloop.

Er is een aanzet tot het erkennen van watersystemen als één van de ordenende principes in de ruimtelijke planning, o.a. in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV), het MINA-plan 2 en meer recent in het decreet Integraal Waterbeleid. Op die manier kan de overstromingsproblematiek efficiënt aangepakt worden. Het decreet (8 mei 2001) betreffende water bestemd voor menselijke aanwending beoogt een duurzame watervoorziening en een duurzaam watergebruik.

9c.2. Opvolging van de plandoelstellingen

... **Verbeteren van de structuurkwaliteit van de waterlopen**

Er zijn geen nieuwe gegevens beschikbaar over het **percentage waardevolle en slechte trajecten**, vergeleken met de referentiebepaling van 1994. Vanaf augustus 2003 zijn er gegevens voor tien waterlopen van eerste categorie. Deze gegevens moeten nog vergeleken worden met de situatie van 1994.

Om de doelstelling te bereiken wordt bij het uitvoeren van projecten en werken aan waterlopen systematisch aandacht besteed aan het verbeteren van de structuurkwaliteit.

+ | Extra beschermen van 200 ha oeverzones waarvan minstens 50% wordt gerealiseerd door verwerving

In 2002 bedraagt de **oppervlakte oeverzone via aankoop** 34 ha (*) en zijn voor 120 ha aan **beheersovereenkomsten** afgesloten. Er zijn nog geen recentere gegevens voorhanden.

(*) In 2001 en 2002 werden drie onteigeningsbesluiten getekend voor de aankoop van 34 ha oeverzones.

... | Het waterpeil in de watervoerende lagen blijft minstens status-quo

Voor alle watervoerende lagen wordt een indicator ontwikkeld op basis van de stijghoogte (waterpeil) in de peilputten. De gegevens van het huidige meetnet wijzen nog steeds op een daling van het waterpeil van de Sokkel en de Kolenkalk.

+/- | Afname van drinkwatergebruik bij de bevolking tot 215 miljoen m³ (ca. 98 l/p.dag)

In 2001 gebruikte de bevolking ca. 232 miljoen m³ **leidingwater** (ca. 107 l/p.dag).

Naast de uitvoering van het decreet betreffende water bestemd voor menselijke aanwending is ook een blijvende sensibilisatie nodig rond duurzaam watergebruik om de doelstelling te kunnen bereiken.

+ | Stijging van het hemelwatergebruik bij de bevolking tot 30 miljoen m³

Het **hemelwatergebruik** steeg tussen 1991 en 1999 van 2,8 miljoen m³ tot ca. 19,3 miljoen m³. Recentere cijfers zijn niet beschikbaar. Verschillende mogelijkheden voor het bekomen van nieuwe cijfers worden onderzocht.

+ | Afname van het industrieel watergebruik exclusief koelwater tot 430 miljoen m³

Het **industrieel watergebruik** exclusief koelwater bedroeg in 1997 453,8 miljoen m³. De sterke daling van 1998 tot 2000 (315,2 miljoen m³) zette zich niet door. In 2001 werd opnieuw meer dan 400 miljoen m³ water gebruikt (403,5 miljoen m³).

... | Afname van het totaal watergebruik voor de landbouw tot 43 miljoen m³

In 1999 gebruikte de **landbouwsector** 50,5 miljoen m³ water. Verschillende nieuwe pistes worden uitgewerkt om eind 2005 gegevens voor het jaar 2004 te hebben.

9c.3. Projecten en maatregelen

9c.3.1. Toelichting en evaluatie tot 2003

Het Project "Strategische visie watervoorziening en watergebruik" heeft tot doel een visie te ontwikkelen rond het duurzaam beheer van de waterketen in Vlaanderen. Deze visie, die gezamenlijk ontwikkeld wordt met alle betrokken 'stakeholders', vormt de basis én het toetsingskader. De beschikbaarheid van water wordt bepaald en gedifferentieerd naar onder meer gebied, oorsprong (grondwater, oppervlaktewater, opvang hemelwater) en kwaliteit. Deze gegevens zullen vervolgens geplaatst worden naast de prognose van de vraag, eveneens gedifferentieerd naar gebied, type, aanwending, vereiste kwaliteit, e.d.

Ondertussen is er een uitgebreide prognose inzake watergebruik in Vlaanderen opgesteld én is de huidige toestand van de watervoerende lagen in kaart gebracht. De projectorganisatie wordt geoperationaliseerd en de eerste contacten worden gelegd.

Naast het project wordt de verdrogingsproblematiek aangepakt op de drie hierna

besproken terreinen:

Wat de natuurlijke werking en hydromorfologische structuur van watersystemen betreft, krijgen vooral in gebieden met als hoofdfunctie natuur, maar ook in andere gebieden, de waterlopen meer ruimte door aankoop van oeverzones, aanleg overstromingsgebieden en herstel van de natuurlijke vallei. Hydrologische en hydraulische modellering is daarbij een belangrijk instrument.

Onder andere langs de Aabeek, de Winge en de Kalkense vaart worden percelen aangekocht. Overstromingsgebieden zijn in aanleg langs de Molenbeek te Geraardsbergen, Zwalm, de Leibeek-Molenbeek (regio Mechelen), de Kemmelbeek, de Vrouwvliet en de Laan. Wat het herstel van de natuurlijke structuur betreft zijn bijkomende projecten opgestart of al in de uitvoeringsfase. Dit is o.m. het geval langs de Zwalm, Poekebeek, Aabeek, Winge, Kalkense vaart, de IJsse, Noordede.

Voor een ecologisch herstel van de rivieren en beken is een gesaneerde waterbodem in vele gevallen noodzakelijk. Deze ecologisch ruiming is vervat in het project 'Waterbodemverontreiniging'. In vele waterlopen is er echter ook een overvloedige kruidgroei. Een alternatieve kruidruiming in blok wordt uitgetest in verschillende waterlopen, o.a. de Aa. Een specifiek ruimingsbeheer voor grote watervlakte is in de bestekken opgenomen.

Daarnaast wordt de infrastructuur om wateroverlast te voorkomen geoptimaliseerd.

In 2002 werd gestart met overleg tussen verschillende watergebruikers om standplaatsverdroging door waterwinning of overmatige drainage tegen te gaan, daar waar de natuurwaarden hoog zijn. Hierbij zijn ingrepen op het oppervlaktewaterstelsel nodig om de natuurlijke grondwaterstanden te herstellen. Dit gebeurt o.m. in de speciale beschermingszones Stropersbos (Stekene, Sint-Gillis-Waas), Hannecartbos (Koksijde), Zammels Broek (Geel), Groot Schietveld (Brecht, Wuustwezel) en Demerbroeken (Scherpenheuvel-Zichem).

In het kader van de bescherming en het herstel van de watervoorraden is er een analyse gemaakt van de huidige toestand van de watervoerende lagen. Daaraan gekoppeld wordt een visie uitgewerkt over de toekomstige ontwikkelingen.

In 2002 keurde het Vlaams Parlement het decreet goed betreffende water bestemd voor menselijke aanwending. Het duurzaam watergebruik vormt - samen met een uitgebreide controle op de kwaliteit van het drinkwater - één van de speerpunten van dit decreet. De oprichting van een reguleringsinstantie is in voorbereiding.

Om een beter inzicht te krijgen van de mogelijkheden in de industrie en de landbouw om duurzaam om te gaan met water, zijn een aantal wateraudits gepland.

9c.3.2. Mijlpalen en indicatoren

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting
Lancering website ecologisch herstel en inrichting van watersystemen – eerste fase		2004
Operationele reguleringsinstantie		2004
Risicokaarten overstromingen beschikbaar (definitieve versie)		2004
Subsidiebesluit over gebruik tweedecircuitwater in werking		2004
Afgewerkte visie over watervoerende lagen		Midden 2004

Indicatoren	Stand van zaken	Verwachting/ Doelstelling
Aantal hydraulisch belangrijke waterlopen met afgebakende en/of ingerichte overstromingsgebieden	20	40 (2004)
Aantal uitgewerkte herstelprogramma's voor bedreigde en verontreinigde watervoerende lagen	0	10 (2007)
Regionale grondwatermodellen	1	5 (eind 2004)

9c.3.3. Aanpak 2004

Project 'Strategische visie watergebruik en watervoorziening'

In 2004 wordt een opdracht gegund aan een externe consultant die de visieontwikkeling zal begeleiden. Dit omvat het verzamelen van standpunten en gegevens bij de verschillende stakeholders, het organiseren van communicatie, het faciliteren van interactieve visievorming en het formuleren van ontwerpen waar de stakeholders zich over uitspreken en uiteindelijk het realiseren van een consensus over de visie van de waterketen. Dit alles passend binnen het duurzaam watergebruik.

Natuurlijke werking en hydromorfologische structuur van watersystemen beschermen, herstellen en verbeteren

In de meeste toekomstige projecten wordt waterberging gekoppeld aan ecologisch herstel.

Langs de Oude Kale (Caele), Poekebeek, Zwalm, Mandel, Poperingevaart en Noordzuidverbinding staan aankoopprojecten op het programma. Ecologische herstelprogramma's zijn er o.a. voor de Jeker, Zwalm, Mark, Kleine Nete, Aabeek. Afbakening en inrichten van overstromingsgebieden wordt voorbereid langs o.a. de Voer, Jeker, Maarkebeek, IJsse, Barebeek, Herk, Winge, Mark en Vliet. De alternatieve kruidruiming in blok zal meer uitgebreid worden. Om het ecologisch waterbeheer verder te promoten, zal in 2004 een website ecologisch herstel en inrichting van watersystemen worden gelanceerd.

In 2004 zijn provinciale infosessies voorzien gericht naar de lokale waterbeheerders: provincies, gemeenten, polders en wateringeng.

De noodzakelijke infrastructuur om wateroverlast te voorkomen wordt verder geoptimaliseerd.

Bescherming en herstel van de watervoorraden

Midden 2004 zal de visie op de verdere ontwikkeling van de watervoerende lagen afgewerkt zijn. Deze visietekst zal in de Waterbeleidsnota (zie thema 'Integraal waterbeleid') worden opgenomen.

Naarmate de visie vordert, en met behulp van grondwatermodellering, wordt gewerkt aan herstelprogramma's voor bedreigde en verontreinigde watervoerende lagen. Jaarlijks worden op die manier twee grondwatersystemen aangepakt.

Gelijktijdig wordt voor deze grondwatersystemen het sturend vergunningen- en heffingenbeleid uitgewerkt. In 2004 wordt gewerkt aan een voorstel voor een concrete invulling van de factoren voor het bepalen van de grootte van de grondwaterheffing (regio/laag waar uit opgepompt wordt) en van de quota van de grondwatervergunning. Uit de grondwatermodellering volgt ook de afbakening van de infiltratiegebieden en kwelzones.

Duurzaam watergebruik

Een subsidiebesluit voor stimuleren van het gebruik van tweedecircuitwater wordt uitgewerkt. Midden 2004 zullen bijna alle wateraudits afgerond zijn. Op basis van deze studies worden concrete richtlijnen uitgewerkt zowel voor de industrie als voor de landbouw. Sensibilisatie en informatieverstrekking over duurzaam watergebruik zijn eveneens voorzien.

9c.3.4. Werkschema**Project 'Strategische visie watergebruik en watervoorziening'**

2003	2004	2005	2006	2007
• projectorganisatie voor de visievorming	gegevensverzameling • naar de beschikbaarheid en vraag naar water • de visies van de stakeholders • knelpunten • organisatie interactieve besluitvorming, communicatie (intern en extern) • verslaggeving en formuleren van (ontwerp)visie	• stappenplan voor uitvoering van de maatregelen in de visie		

10. Hinder

10.1. Inleiding

Hinder omvat de verstoring door geluid, geur en licht. De bronnen van geluids- en geurhinder zijn in eerste instantie verkeer, burenen en industrie. Kenmerkend voor verstoring is het lokale karakter ervan. Het hinderfenomeen speelt zich meestal af binnen een afstand van enkele honderden meter van de bron en hoe verder men er zich van verwijdt, hoe kleiner het effect. Door de historisch gegroeide ruimtelijke ordening in Vlaanderen is er meestal geen scheiding tussen potentiële hinderbronnen en gevoelige zones. Op een ogenblik waarop het RSV invulling krijgt via de ruimtelijke uitvoeringsplannen dient vermeden te worden dat nieuwe hindersituaties ontstaan. Om integratie van het hinderbeleid in de ruimtelijke ordening te bewerkstelligen werd een project opgestart.

10.2. Project 'Integratie hinderbeleid'

10.2.1. Toelichting en evaluatie tot 2003

Wat betreft geluidshinder werd een uitgebreide wetenschappelijke studie uitgevoerd i.v.m. gevelisolatie.

In de methodologie voor de bepaling van geurkwaliteitsdoelstellingen is een luik 'contextuele aspecten' (factoren eigen aan de omgeving van een inrichting, zoals ligging van het bedrijf zelf volgens gewestplan/RUP, aard van en afstand tot de aanwezige geurgevoelige objecten, ingebracht.

10.2.2. Aanpak 2004

Er zal onderzoek worden gevoerd naar de mogelijke juridische ingangspoorten in de wetgeving ruimtelijke ordening en stedenbouw uit het oogpunt van hinderbestrijding. In eerste instantie zal voor de luchthavens onderzocht worden welke de mogelijke opties zijn voor geluidsmaatregelen in het domein van de ruimtelijke ordening. Een overzichtsrapport over de geluidsmaatregelen (inbegrepen de ruimtelijke ordeningsmaatregelen) rond buitenlandse luchthavens zal begin 2004 klaar zijn. De studie gevelisolatie zal worden vertaald naar een informatiebrochure voor administraties en geïnteresseerden.

De implementatie van geurkwaliteitsdoelstellingen en afstandsregels zal worden getoetst op mogelijke implicaties op de ruimtelijke ordening. De resultaten van het onderzoek naar de inschatting van cumulatieve effecten bij geurhinder (zie ook thema 'Verstoring door geur') zullen kunnen bijdragen tot een betere onderbouwing van het concept 'milieuzonering' voor het aspect geurhinder bij de inrichting van bedrijventerreinen, rond industriezones en bronnenclusters. De invulling van dit concept zal in 2005 uitmonden in een richtlijnennota. Er zal ook worden gewerkt aan de uitbreiding van de sectorale milieuzonering in de richting van een integrale milieuzonering.

10a. Verstoring door geluid

10a.1. Inleiding

Het verkeer is de belangrijkste bron van geluidshinder: zowel weg- als trein- en luchtverkeer dragen bij tot het probleem. Ook economische activiteiten (industrie, handel en diensten) en luidruchtige recreatie kunnen veel geluid produceren. Het feit dat een grote groep mensen op een relatief kleine oppervlakte samenwoont, zorgt op zich al voor een belangrijke hinder door burengeluid. Op federaal niveau en in de verschillende gewesten heeft de lawaaihinder van luchthavens tot diverse beleidsinitiatieven geleid. Bovendien werd sedert 2000 een aantal politieke akkoorden afgesloten over de nachtvluchten op de nationale luchthaven. Geluidshinder van industrie en van sommige recreatieve activiteiten wordt in Vlaanderen bestreden aan de hand van de bepalingen in VLAREM II. Ook internationaal zijn een aantal zaken in beweging: de geluidsemmissie van buitenshuis gebruikt materieel (2000/14/EG), het bandengeluid (2001/43/EG) en de geluidsemmissie van vliegtuigen (92/14/EEG, na 01.04.2002) werden recent Europees geregeld. Over de milieubijdrage van richtlijn 2002/30/EG (regels en procedures i.v.m. geluidgerelateerde exploitatiebeperkingen op luchthavens) zijn de meningen verdeeld.

10a.2. Opvolgen van de plandoelstellingen

+/- | *Het aantal potentieel ernstig gehinderden door geluid ligt niet hoger dan 15% van de bevolking*

Het **percentage van de bevolking dat potentieel ernstig gehinderd wordt door geluid** bedraagt ongeveer 18% en is in 2002 niet significant gewijzigd, net zomin als in de jaren daarvoor. De doelgroep verkeer en vervoer levert veruit de belangrijkste bijdrage (56%). Binnen deze groep zorgt wegverkeer voor drie vierden van de hinder en luchtverkeer voor een vierde. Industrie, handel en diensten, bouw en sloop, recreatie en burenlawaai zijn verantwoordelijk voor de andere helft van de potentieel ernstig gehinderden. Ruimtelijk gezien situeren de knelpunten voor lawaai zich voornamelijk ter hoogte van de stadskernen en in het gebied van de Vlaamse ruit. Met de implementatie van de nieuwe EU-richtlijn Omgevingslawaai wordt prioritair de geluidshinder van belangrijke wegen, spoorwegen, luchthavens en grotere industriële vestigingen aangepakt, met bovendien grote agglomeraties als belangrijk aandachtspunt.

+/- | *Afspraken maken over een totale oppervlakte aan stiltegebieden van minstens 300 km²*

Het gebied Dender-Mark heeft als stiltegebied een oppervlakte van 28 km² en fungeert als pilootproject om beleidsmaatregelen rond stiltebehoud uit te werken.

10a.3. Projecten en maatregelen

10a.3.1. Toelichting en evaluatie tot 2003

Er werd intens meegewerkt aan het begeleiden en onderbouwen van de werkzaamheden rond de politieke akkoorden voor de luchthaven van Zaventem, zoals onder andere door uitvoeren van meetactiviteiten, prognoseberekeningen, deelname aan werkgroepen en adviescommissie, en onderbouwen van een isolatieprogramma. Een ontwerp wijzigingsbesluit van VLAREM hfst 5.57 werd opgesteld. Daarnaast werd gezorgd voor gegevensuitwisseling en werd deelgenomen aan de overlegcommissie in uitvoering van het technisch samenwerkingsprotocol over Bierset.

De meetresultaten rond knelpuntgebieden werden gebundeld in geluidrapporten.

De voorziene voorbereidingen voor de implementatie van de EU-richtlijn konden daarvoor niet worden aangevat. Wel zijn al geluidskaarten voor luchthavens voorhanden.

In het gebied Dender-Mark verklaarden de lokale overheden (gemeenten en provincies) en het gewest zich via een samenwerkingsprotocol akkoord om in gezamenlijk overleg het stiltekarakter van het gebied te vrijwaren en te bevorderen. De eerste initiatieven voor dit gebied werden uitgewerkt: instelling van een stiltepad, voorbereiding van een studie geluid-ruimtelijke planning-mobiliteit.

Er werden contacten gelegd voor de ondertekening van samenwerkingsprotocols rond stiltegebieden in de verschillende provincies.

Het geluidmeetnet ANNE levert de beleidsondersteunende gegevens voor o.a. de luchthavenproblematiek. Er werd gewerkt aan de uitbouw van een geluidsdatabase, waarin naast de meetgegevens van de meetposten ook gegevens opgenomen zijn die nodig zijn voor het beantwoorden van beleidsvragen en het opstellen van extrapolaties en scenario's. Het gaat dan bijvoorbeeld over emissiegegevens, geografische data, contouren, enz.

10a.3.2. Mijlpalen en indicatoren

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting
Juridische omzetting richtlijn Omgevingslawaaï is gebeurd		Midden 2004
Website meetgegevens luchthaven Zaventem operationeel		Eind 2003

Indicatoren	Stand van zaken	Verwachting/ Doelstelling
Aantal samenwerkingsprotocols stiltegebieden	1	9 (tegen eind 2007)
Aantal geluidrapporten over knelpuntgebieden	21	29 (tegen eind 2007)
Aantal rapporten Adviescommissie Zaventem	1	4 (tegen eind 2007)

10a.3.3. Aanpak 2004

EU-richtlijn Omgevingslawaaï

Prioritair wordt gewerkt aan de juridische omzetting van en de voorlichtingsbrochure over de richtlijn Omgevingslawaaï en aan het verzamelen van inputgegevens. Voor wegverkeer en stadslawaaï worden de eerste berekeningen uitgevoerd.

Luchthavens

Naast de werkzaamheden binnen het kader van de Adviescommissie Zaventem (zoals het opstellen van een jaarlijks rapport door deze Adviescommissie) en de opvolging van de akkoorden rond Bierset, zullen nieuwe politieke besprekingen gevoerd worden rond de geluidshinder van de luchthavens met daaraan gekoppeld ondersteunende werkzaamheden.

Samenwerking AROHM

Om tot een gecoördineerd en geïntegreerd beleid te komen wordt een werkgroep opgericht met de betrokken administraties en actoren. In eerste instantie zal voor de luchthavens onderzocht worden welke de mogelijke opties zijn voor geluidsmaatregelen in het domein van de ruimtelijke ordening. De uitgevoerde studie naar gevelisolatie wordt tegen midden 2004 vertaald naar een informatiebrochure voor administraties en geïnteresseerden.

Stiltegebieden

In 2004 trachten we nieuwe samenwerkingsprotocols te finaliseren en wordt een hand-leiding stiltegebieden ter beschikking gesteld. Een overkoepelende structuur voor de werking rond stiltegebieden zal uitgewerkt worden.

Beleidsontwikkeling

De geluidsdatabase wordt verder uitgebouwd. De meetgegevens in verband met de luchthavenproblematiek zullen openbaar worden gemaakt via publicatie op een web-site.

10a.3.4. Werkschema**EU-richtlijn**

2004	2005	2006	2007
• inventaris van te modelleren agglomeraties, wegen en spoorwegen fase 1, luchthavens en industrieën • modellering wegverkeer-, spoorweg- en stads-lawaai wordt onderbouwd (inputgegevens) • overleg en afstemming met AWW, mobiliteitscel (mobiliteitsplan), NMBS, stad Antwerpen	• opmaak strategische geluidskaarten Antwerpen en wegverkeer • onderzoek regelgeving en maatregelen in andere landen • strategische geluidskaarten industrieën • bepalen grenswaarden (te hanteren in actieplannen)	• opmaak strategische geluidskaarten spoorwegen • oplijsten van maatregelen voor actieplannen voor agglomeraties, wegen, spoorwegen	• bekendmaking geluidskaarten bij het publiek • gegevens fase 1 worden aan de Europese Commissie meegedeeld • actieplannen voor agglomeraties, wegen, spoorwegen fase 1 en luchthavens worden opgesteld • inventaris van te modelleren agglomeraties, wegen en spoorwegen fase 2

Stiltegebieden

2004	2005	2006	2007
• samenwerkingsprotocols voor gebieden in verschillende provincies worden ondertekend • handleiding voor afbakening stiltegebieden • overkoepelende structuur oprichten voor de stiltegebieden in Vlaanderen	• indien nodig juridische aanpassingen invoeren • onderzoek mogelijkheden voor stille zones in woongebieden		• indien nodig maatregelen stille zones in actieplannen EU-richtlijn integreren

Beleidsonderbouwing

2004	2005	2006	2007
• sensibilisering en technische handleidingen • opvolging geluidssituatie in knelpuntgebieden via geluidmeetnet ANNE • geluidsdatabank wegverkeer, spoorwegen en agglomeraties • juridisch kader geluid herwerken			

10b. Verstoring door geur

10b.1. Inleiding

Geurhinder treedt op als mensen een geur, die ze in hun leefomgeving waarnemen, als onaangenaam en/of schadelijk voor hun welzijn beoordelen. Vanuit beleidsstandpunt wordt over geurhinder gesproken van zodra de hinder een gevolg is van een herhaalde blootstelling aan een hinderlijke geur. 19% van de bevolking in Vlaanderen is op één op andere manier gehinderd door geurtjes afkomstig van allerlei activiteiten, waarbij de belangrijkste in volgorde van afnemend belang zijn: straatverkeer, verbranding van afval door particulieren, uitspreiden van mest, riolering, chemische industrie, varkenshouderijen, waterlopen, luchtverkeer, slachterijen, composteringsinstallaties en de voedings- en drankenindustrie.

Met het eerste decretale milieubeleidsplan werd een belangrijke aanzet gegeven tot de onderbouwing van het beleid inzake geurhinder. In het MINA-plan 3 worden voor het eerst ook instrumenten geïntroduceerd en kwantitatieve doelstellingen voor het Vlaamse Gewest vooropgesteld.

10b.2. Opvolgen van de plandoelstellingen

- ... | **Minimaal het aantal gehinderden gelijkhouden ten opzichte van 2001**
 Een nieuw schriftelijk leefomgevingsonderzoek (SLO-1) dat **het percentage door geur gehinderde burgers** in Vlaanderen zal bepalen is voorzien voor begin 2004. Er kunnen momenteel nog geen inschattingen worden gemaakt van de evolutie van deze doelstelling. In 2004 zal de uitvoering van de cluster hinder uit de Samenwerkingsovereenkomst met gemeenten op volle snelheid zijn, waardoor naar verwachting deze doelstelling haalbaar is.
- ... | **Verminderen van het aantal ernstig gehinderden ten opzichte van 2001**
 Ook voor een inschatting van de evolutie in **het percentage van de bevolking ernstig tot extreem gehinderd door geur** is het voorlopig nog wachten op de resultaten van SLO-1.
- ... | **Verminderen van het aantal geurbronnen boven het aanvaardbaarheidsniveau**
 Van zodra het milieuklachten registratie- en opvolgingsstelsel MKROS volledig operationeel is, zal **het aantal bronnen van geurklachten gelinkt aan vergunningsplichtige inrichtingen** ingeschat kunnen worden. Aangezien de implementatie van nieuwe regelgeving via de milieuvergunning pas voorzien is vanaf 2004, wordt voorlopig nog geen merkbare daling verwacht.

10b.3. Projecten en maatregelen

10b.3.1. Toelichting en evaluatie tot 2003

Centraal stond de implementatie van de beleidsinstrumenten en de analyse van onderzoeksresultaten als voorbereiding op de implementatie ervan in beleid en regelgeving. In dit licht werd gewerkt aan een visiedocument rond het totale geurbeleid, waarin de resterende hiaten worden aangegeven en oplossingsrichtingen gesuggereerd worden.

Momenteel wordt de meetprocedure voor de bepaling van geuremissies uit veestallen gevalideerd, als voorbereiding op de implementatie van emissie-arme stalsystemen. Daarnaast werd voor vijf pilootsectoren onderzoek uitgevoerd naar de dosis respons relaties, die nadien werden vertaald naar nuleffect-niveaus en voor een aantal sectoren ook omgezet werden in ontwerpnormen.

Aanvullend op de ontwikkelde methodiek voor het opstellen van geurnormen voor geïsoleerd gelegen geurbronnen is een onderzoek opgestart naar de inschatting van cumulatieve effecten zowel van bronnencomplexen (ongelijksoortige geuren) als van bronnenclusters (gelijksoortige geuren).

In uitvoering van de Samenwerkingsovereenkomst tussen het Vlaamse Gewest en de gemeenten werd MKROS gedurende drie maanden uitgetest bij 10 gemeenten. De evaluatie van de testfase resulteerde in een opmerkingenlijst met meer dan 80 voorstellen van aanpassing. Er werd een opdracht aanbesteed voor ontwikkeling van versie 3 van MKROS. Verder werd er gewerkt aan het stappenplan voor implementatie van MKROS, met aandacht voor de privacywetgeving en de potentiële inbreng van politie en parketten.

10b.3.2. Mijlpalen en indicatoren

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting
Visiedocument 'De weg naar een duurzaam geurbeleid' afgewerkt		Eind 2003
SLO-1 afgerond en verwerkt		Midden 2004
Ingebruikname MKROS versie 3		Begin 2004
Studieresultaten sectorale geurnormering omgezet in regelgeving		Eind 2004

Indicatoren	Stand van zaken	Verwachting/ Doelstelling
Percentage van gemeenten die MKROS als operationele milieuklachten-databank gebruiken	6,5%	80% (2004)
Aantal gemeenten ingetekend op cluster 'hinder' uit SO	183 (146 op niveau 1 en 37 op niveau 2)	190 (150 op niveau 1 en 40 op niveau 2) (2004)

10b.3.3. Aanpak 2004

Introduceren van regelgeving inzake geurhinder voor puntbronnen en verspreide bronnen

De validatie van de meetprocedure voor bepaling van geuremissies van stallen wordt afgerond. Op basis van de resultaten en van onderzoeksresultaten inzake geurnormering zal een onderbouwde herziening van de afstandsregels voor de varkenshouderij kunnen voorbereid worden.

Het visiedocument geurbeleid zal in het voorjaar van 2004 worden voorgelegd aan de belangrijkste Vlaamse adviesraden. In functie van hun opmerkingen over het visiedocument kunnen bijkomende initiatieven worden genomen rond aspecten als de aanvulling van informatie/kennis omtrent rendementen en kosten van geurreducerende maatregelen, de juiste bepaling van de maatschappelijk kostprijs van geurhinder, de inschatting van gevolgen van geurnormering voor bepaalde sectoren. Het overleg met sectoren om tot nieuwe regelgeving te komen wordt opgestart en er wordt een start genomen met de invoering van de geurnormering in de milieuvergunning.

Ondersteunen van het beleid

Een tweede meting naar het voorkomen van geur-, geluid- en lichthinder bij de Vlaamse bevolking (SLO-1) zal worden uitgevoerd. Na analyse van de resultaten zal het mogelijk zijn een eerste evaluatie van het gevoerde beleid te maken.

Versie 3 van MKROS zal in exploitatie worden genomen. Een MKROS nieuwsbrief zal worden gelanceerd. Er wordt verder gewerkt aan het stappenplan voor implementatie van MKROS, waarbij kritische succesfactoren zoals (on)duidelijkheid rond privacy-wetgeving en de potentiële inbreng van politie en parketten worden aangepakt. Het gebruik van MKROS door toezichthoudende diensten zal verder aangemoedigd worden via info- en demosesies van MKROS versie 3. In 2004 wordt de contracttekst van de SO cluster 'hinder' herzien in functie van de resultaten van SLO-1 en beleidsevoluties.

10b.3.4. Werkschema

Introduceren van regelgeving inzake geurhinder voor puntbronnen en verspreide bronnen

2003	2004	2005-2007
- opmaak visiedocument voor advies SERV en MiNa-Raad - afronding project meet-procedure veestallen - start project bronnen-clusters/ bronnen-complexen	- voorbereiden sector-overleg normering homogene sectoren - opvullen hiaten metho-diek geurnormering - implementatie regel-geving - herziening afstandsregels voor varkensstallen - implementatie resultaten bronnenclusters en -complexen in milieu-vergunningeninstrument - screening maatregelen uit andere beleidsdomeinen	- sectoroverleg en -studies geurnormering - implementatie regelgeving

Ondersteunen van het beleid

2003	2004	2005	2006	2007
- uitvoeren SLO-1 - ontwikkelen MKROS versie 3	- evaluatie resultaten SLO-1 en eventueel bijsturing beleid - implementatie en uitbouw MKROS versie 3	uitbouw MKROS versie 3	- uitvoeren SLO-2 - evaluatie MKROS versie 3; ontwikkelen versie 4	evaluatie resultaten SLO-2 en eventueel bijsturing beleid

10c. Verstoring door licht

10c.1. Inleiding

Overmatig gebruik van kunstlicht 's nachts leidt tot lichtvervuiling. Allerlei bronnen kunnen aanleiding geven tot lichtvervuiling en lichthinder: straatverlichting, verlichting van openbare ruimten, parkeerruimten, sport- en recreatieterreinen en industrieterreinen, klemtoonverlichting bij monumenten en gebouwen, sky-tracers bij bioscopen e.d., lichtreclame en verlichte uitstalramen, serreverlichting in de glastuinbouw, verlichting van tuinen en opritten.

Lichthinder is een nieuw thema in het MINA-plan 3. Wel werd in 1997 het Vlaams urgentieplan betreffende maatregelen om de lichtvervuiling te beperken goedgekeurd. Het aantal concrete maatregelen is echter beperkt gebleven. VLAREM II geeft slechts algemene voorschriften ter beperking van lichthinder, zowel voor ingedeelde als niet-ingedeelde inrichtingen. Er bestaan geen internationale afspraken of richtlijnen in verband met lichthinder.

10c.2. Opvolgen van de plandoelstellingen

... **Nieuwe lichtvervuiling voorkomen en bestaande lichtvervuiling verminderen**

Dit zal gebeuren via sensibilisering en doorgedreven samenwerking met andere overheden en administraties. Er bestaat momenteel geen goede indicator voor het opvolgen van lichthinder. Onderzoek hiernaar is wenselijk.

10c.3. Projecten en maatregelen

10c.3.1. Toelichting en evaluatie tot 2003

Mede in uitvoering van het Vlaams urgentieplan betreffende maatregelen om de lichtvervuiling te beperken (1997) wordt 's nachts de verlichting op de continue secties van de autosnelwegen gedoofd en bij de vergunningen voor reclame langsheen autosnelwegen worden voorwaarden gesteld aan de luminanties.

Een coördinatiegroep Lichthinder werd opgericht, die de acties van de diverse gewestelijke administraties i.v.m. het urgentieplan lichthinder opvolgt. Er werd een brochure uitgewerkt i.v.m. publiciteit en lichtvervuiling. Ontwerpteksten voor een VLAREM-aanpassing dienaangaande zijn voorbereid. In samenwerking met de stad Herentals is een studie uitgevoerd, die voor wat betreft gemeentelijke straatverlichting, het aspect lichtvervuiling uitdiept. In de Samenwerkingsovereenkomst met de lokale besturen werd een cluster 'hinder' opgenomen, waarin ook maatregelen tegen lichthinder thuishoren.

Bij uitwerken van sensibiliseringsacties werd aansluiting gezocht met de acties van de elektriciteitssector in het domein van REG (actieplannen VIREG).

10c.3.2. Mijlpalen en indicatoren

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting
Eindrapport studie 'Lichtplan stad Herentals'	Ja, midden 2003	
Brochure 'Wegverlichting zonder lichtvervuiling' klaar	Ja, eind 2003	

Indicatoren	Stand van zaken	Verwachting/ Doelstelling
Aantal gemeenten die een inventaris opstellen van lichthinderbronnen (cluster 'hinder' - niveau 2)		

10c.3.3. Aanpak 2004

Samenwerking

De coördinatiegroep Lichthinder zal worden uitgebreid met of vervangen door een klankbordgroep waarin ook vertegenwoordigers van de betrokken sectoren en belangengroepen kunnen zetelen. Omdat veel gemeenten vragen hebben over hoe een gemeentelijke inventaris van lichthinderbronnen op te stellen - zoals opgenomen in de Samenwerkingsovereenkomst - zal ondersteuning worden geboden o.m. onder vorm van technische leidraden.

Sensibiliseren

In functie van de resultaten van de lichtstudie Herentals zal mogelijk bijkomende informatie moeten verzameld worden, eventueel via een BBT-studie. Dit zal uitmonden in een brochure over openbare verlichting voor de lokale overheden. Het volgende onderwerp, dat technisch zal worden uitgediept, is de verlichting van sportterreinen. Via een BBT-studie glastuinbouw wordt de problematiek van de serreverlichting bekeken.

Sensibiliseringsacties zullen ook in de toekomst aansluiten bij de campagnes rond REG. In uitvoering van het Vlaamse Klimaatbeleidsplan zal worden gewerkt aan het beperken van energiegebruik door informatie- en sensibiliseringscampagnes rond lichthinder.

Beleidsonderbouwing

Het algemeen beleidsonderbouwend onderzoek (o.a. mogelijkheid van donkertegebieden, relatie verlichting, criminaliteit en veiligheid) zal worden voorbereid. Een onderzoek naar inventarisatie van bronnen en hun aandeel in de lichthinderproblematiek is als reserve in het onderzoeksprogramma 2004 opgenomen.

Technische richtlijnen zullen opgemaakt worden rond openbare verlichting op sportterreinen. Vooraleer kan gewerkt worden rond normering en certificering dient eerst onderzocht te worden tot waar de Vlaamse bevoegdheden in deze strekken.

11. Versnippering

11.1. Inleiding

Versnippering vormt in Vlaanderen één van de belangrijkste oorzaken voor de achteruitgang van de natuurwaarden. Het wordt gedefinieerd als een proces waarbij ruimtelijke en functionele entiteiten (bv. biotopen, landschappen, grondwaterstromen) worden verbroken of verstoord. Het vormt een milieuprobleem wanneer de samenhang tussen deze entiteiten zodanig wordt verstoord dat het functioneren ervan gevoelig verslechtert. Versnippering is in onze contreien vooral een probleem voor soorten met een gering kolonisatievermogen.

Het beleid heeft hier vooral op ingespeeld door bestaande versnipperingsknelpunten weg te werken (bv. d.m.v. natuurtechnische milieubouw, aanmaak van een prioriteitenatlas voor te ontsnipperen weginfrastructuren) en nieuwe te voorkomen (bv. d.m.v. versnipperingsproblematiek in de MER-plicht op te nemen). Naar de toekomst toe zal er enerzijds veel aandacht besteed worden aan het wegwerken van de vismigraatieknelpunten om aldus te kunnen voldoen aan de Benelux-beschikking en het decreet Integraal Waterbeleid, en anderzijds aan de afbakening en inrichting van de natuurverbindingsgebieden (in uitvoering van het Natuurdecreet en het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen).

11.2. Opvolgen van de plandoelstellingen

... ***Bevorderen van de mogelijkheden van migratie tussen en binnen leefgebieden voor bepaalde (land)doelsoorten***

Het % versnipperingsknelpunten dat weggewerkt moet worden kan nog niet met juistheid bepaald worden. Er zal in de loop van de planperiode werk gemaakt worden om deze indicator opvolgbaar te maken. Er zullen, in het kader van de natuurtechnische milieubouw, een aantal strategische en vernieuwende ontsnipperingsingrepen worden uitgevoerd. Ook in het kader van de methodologische studie voor afbakening en inrichting van de natuurverbindingsgebieden zullen prioriteiten van te ontsnipperen locaties worden aangeduid.

... ***Saneren van 75% van de bestaande vismigraatieknelpunten op het netwerk van prioritaire waterlopen voor vismigratie en het zoveel mogelijk voorkomen van nieuwe knelpunten***

In totaal zijn 48 van de 821 (6%) knelpunten gesaneerd. Een versnelling van de uitvoering is vereist om tegen 2010 een vrije migratie te kunnen realiseren.

11.3. Projecten en maatregelen

11.3.1. Toelichting en evaluatie tot 2003

Met het in kaart brengen van de ontsnipperingsproblematiek werden tijdens de vorige planperiode grote vorderingen gemaakt (o.a. door de VLINA-projecten). Dit heeft geleid tot ecosysteemkwetsbaarheidskaarten voor ecotoopverlies en barrière-effect, de prioriteitenatlas ontsnippering voor het hoofdnetwerk lineaire transportinfrastructuur Vlaams gewest, het opstellen van connectiviteitskaarten en een toetsing van een connectiviteitsmodel. De afbakening en inrichting van de natuurverbindingsgebieden werd op methodologisch vlak voorbereid. De provincies worden actief

betrokken en er is een initiatief opgezet om een overlegplatform tussen de provincies op te richten.

Ook uit de studie 'Onderzoek naar de mogelijke verbindingen tussen de Grensmaas, het Kempisch Plateau en het Stamprooierbroek' kunnen nuttige gegevens worden gehaald om de prioritering van te ontsnipperen locaties uit te werken. Hetzelfde geldt voor het proces van de afbakening van de ecologische infrastructuur in de Antwerpse haven.

Een aantal belangrijke en omvangrijke strategische en vernieuwende dossiers die verder werden uitgewerkt zijn de ontsnipperingsstudies voor de E19 ten noorden en ten zuiden van Antwerpen, de N25 in het Meerdaalwoud en de E34 in de Mechelse Heide. Ook werden de doelmatigheid en effectiviteit van een aantal reeds uitgevoerde ontsnipperingsprojecten verder onderzocht.

Het al dan niet periodiek of tijdelijk autovrij maken van wegen is een nieuwe methode om gebieden met harde, onomkeerbare versnipperende infrastructuren te ontsnipperen. Zo werd in het kader van de totale ontsnippering van de Mechelse Heide, de N730 over een lengte van ruim 3 km definitief afgesloten voor gemotoriseerd verkeer en werd een bestaande brug over de E314 heringericht tot een ecoduct met fietspad. Dit is een proefproject en een belangrijke doorbraak in het kader van het hele ontsnipperingsbeleid.

Door de administratie Wegen en Verkeer (AWV) werd een ontsnipperingsstrategie opgesteld. Het overleg rond ontsnippering tussen de beleidsdomeinen binnen de federale en Vlaamse overheid, met lokale overheden en met federale overheidsbedrijven (NMBS, TUC-Rail) wordt verder uitgebouwd en geformaliseerd.

De voorbije jaren werd een plan van aanpak opgemaakt om in een eerste fase de verschillende waterbeheerders te laten samenwerken aan de vrije migratie van vissen in en naar waterlopen met een hoge structuurdiversiteit en/of bedreigde soorten. Dit resulteerde in de opmaak van een kaart met een netwerk van 3.000 km prioritaire waterlopen voor herstel van een vrije vismigratie. Deze kaart met prioritaire vismigratieknelpunten werd goedgekeurd door het VIWC. De saneringen kunnen worden onderscheiden volgens de categorie van de waterloop. De beheerders van de bevaarbare waterlopen hebben enkele projecten op de Bovenschelde in voorbereiding. Er wordt gewerkt aan de opmaak van een uitvoerings- en financieringsplan voor het herstel van vrije vismigratie op de bevaarbare prioritaire waterlopen. De beheerders van de waterlopen van eerste categorie hebben tot nog toe 18 van de 213 (8%) herstelprojecten gerealiseerd op prioritaire waterlopen. Momenteel zijn 37 herstelprojecten in voorbereiding. Van de waterlopen tweede categorie werden 30 knelpunten van de 458 (7%) aangepakt. Op de waterlopen van derde categorie hebben de beheerders nog geen knelpunten aangepakt.

Recent werden bijkomende initiatieven genomen. In de Samenwerkingsovereenkomst met gemeenten en provincies werd de subsidiëring van herstelprojecten opgenomen, alsook in het recente subsidiebesluit voor polders en wateringen. Bijkomend werd de opmaak van een handleiding voor de sanering van vismigratieknelpunten uitbesteed en wordt gewerkt aan de opmaak van een uitvoeringsbesluit vismigratie. Overleg met de afdeling Monumenten en Landschappen voor een geïntegreerde aanpak van het herstel van watermolens en de sanering van vismigratieknelpunten werd opgestart.

11.3.2. Mijlpalen en indicatoren

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting/ doelstelling
Methodologische studie voor afbakening en inrichting van de natuurverbindings-gebieden is afgewerkt		Begin 2004
Proefproject 'Auto-vrij maken Mechelse Heide' voltooid		Eind 2004
Overleg tussen beleidsdomeinen en beleidsniveau en andere actoren is opgestart	Ja	
Handleiding voor de sanering van vismigratieknelpunten is gepubliceerd		Eind 2004
Goedkeuring uitvoeringsbesluit vismigratie		Eind 2004

Indicatoren	Realisatie	Verwachting/ Doelstelling
Aandeel vismigratieknelpunten van de bevaarbare waterlopen gesaneerd	0 (0%)	3 (5%)
Aandeel vismigratieknelpunten waterlopen eerste categorie gesaneerd	18 van de 213 (8%)	18 in 2003 + 25 in 2004 (20%)
Aandeel vismigratieknelpunten waterlopen tweede categorie gesaneerd	30 van de 458 (7%)	30 in 2003 + 15 in 2004 (10%)
Aandeel vismigratieknelpunten waterlopen derde categorie gesaneerd	0 (0%)	
Aantal uitwerkte ecologische visiestudies voor waterlopen en valleigebieden (voorstellen voor sanering vismigratie worden samen met andere inrichtingsmaatregelen geïntegreerd bestudeerd)	15	20

11.3.3. Aanpak 2004

Project 'Prioriteiten ontsnippering'**Bepalen van prioriteiten van de te ontsnipperen locaties**

In 2004 zal de methodologische studie afbakening en inrichting NVBG verder opgevolgd worden. De provincies krijgen verdere ondersteuning bij de afbakening en inrichting van de natuurverbindingsgebieden om afstemming tussen afbakening en inrichting van natuurverbindingsgebieden te garanderen. Deze activiteit kadert ook in de maatregel 'Opmaak atlas ruimtelijke versnippering voor Vlaanderen'. Er wordt voorgesteld om de bestaande kwetsbaarheidskaarten m.b.t. biotoopverlies en barrière-effect te actualiseren en uit te breiden met bijkomende effectgegevens. Bijkomend wordt verder gezocht naar meer bruikbare indicatoren voor versnippering.

In 2004 zullen op basis van de gegevens van het onderzoek naar de mogelijke verbindingen tussen het Grensmaasgebied, het Kempisch Plateau en het Stamprooierbroek de nodige conclusies worden getrokken. Hetzelfde geldt voor de ervaringen uit het proces van de afbakening van de ecologische infrastructuur in de Antwerpse haven. Aan de hand van deze conclusies en ervaringen zal een werkwijze voor de prioritering van ontsnipperingswerken worden uitgewerkt.

Verder uitvoeren van andere lopende en nieuwe ontsnipperingsdossiers

De omvangrijke strategische en vernieuwende dossiers (E19, E34, N25, E313) worden verder uitgewerkt. De start van de uitvoering van het ontsnipperingproject E34 in de Mechelse Heide wordt voorzien in 2004.

Nieuwe dossiers zijn onder meer:

- voorbereiden van de plaatsing van fauna-uitstapplaatsen voor dassen en reeën in de oevers van het Albertkanaal tussen Bilzen en Riemst;
- inrichtingen van een niet meer in gebruik zijnde spoorwegbrug over het Albertkanaal (Lanaken) als dassenecoduct.

Uitbouwen en formaliseren overleg

Het overleg rond ontsnippering tussen de beleidsdomeinen binnen de federale en Vlaamse overheid en met de lokale overheden wordt verder uitgebouwd en geformaliseerd. Volgende activiteiten worden verder opgevolgd:

- finaliseren en laten goedkeuren van ontsnipperingsstrategie voor AWV;
- officialiseren en/of concretiseren van het ontwerp-Mobiliteitsplan Vlaanderen;
- uitbouwen van een gestructureerde samenwerking tussen de cel NTMB en TUC-Rail en NMBS.

Vrije vismigratie mogelijk maken in zoveel mogelijk prioritaire waterlopen

Voor 2004 wordt de uitvoering van projecten en wetenschappelijke ondersteuning verder gezet en worden nieuwe projecten opgestart. Indien het uitvoeringsbesluit wordt goedgekeurd, zal dit de strategische aanpak van het vismigratiebeleid versterken, o.a. voor de noodzakelijke verwerving van gronden voor de realisatie van nevengeulen.

Nieuwe herstelprojecten zullen maximaal gekoppeld worden aan andere projecten zoals de inrichting van oeverzones of overstromingsgebieden (zie ook thema 'Verdroging'). Er wordt vertrokken vanuit een ruimere, ecologische visie op het vallei-gebied. De onderbouwing van deze projecten wordt uitgewerkt in het kader van ecologische visiestudies voor waterlopen en bijhorende valleigebieden. Ook zullen de reeds aangelegde visdoorgangen worden geëvalueerd.

12. Verlies aan Biodiversiteit

12.1. Inleiding

Op 19 juli 2002 werden de aanpassingen aan het decreet Natuurbehoud goedgekeurd. Deze aanpassingen hielden naast de omzetting van de Europese Habitat- en Vogelrichtlijn voornamelijk de invoering in van een openbaar onderzoek voor afbakeningen van gebieden, de herziening van de natuurvergunning, een verdere uitwerking van het natuurrichtplan en een aanpassing van het kader voor soortenbescherming. In uitvoering van het gewijzigd decreet Natuurbehoud en van het Bosdecreet werden verschillende uitvoeringsbesluiten inzake gebiedsgerichte maatregelen goedgekeurd. Hierdoor is een belangrijke stimulans gegeven aan een doelgerichte en efficiëntere gebiedsspecifieke planning en uitvoering op terrein. Ook voor het soortenbeleid werd een juridisch kader uitgewerkt. Monitoring wordt gericht op internationale verantwoordelijkheden en op beheersmaatregelen. Inzake het bosbeleid werden tal van voorstellen uit het ontwerp-actieplan bos geoperationaliseerd en gerealiseerd.

Om er echter in te slagen het verlies aan biodiversiteit tegen 2010 stop te zetten (zoals gesteld tijdens WSSD in Johannesburg) of zelfs om te keren (zoals gesteld door de EU) dient de uitvoering op terrein en het maatschappelijk draagvlak voor natuurbehoud enorme versterking te krijgen.

12.2. Opvolgen van de plandoelstellingen

De oppervlakte met ecologische waarde doen toenemen

+ Het afbakenen van 125.000 ha VEN en 150.000 ha natuurverwevingsgebieden

De Vlaamse regering heeft op 18 juli 2003 de eerste fase van de afbakening van het VEN (85.500 ha) definitief goedgekeurd. De afbakening is in werking getreden op 31 oktober 2003. Tegen eind 2003 wordt een startnota voorbereid voor verschillende van de gebieden die in deze tweede fase worden opgenomen. Het Vlaamse grondgebied werd hiervoor opgedeeld in een 15 deelgebieden (3 per provincie) waarin het gewestplan wordt aangepast aan de bepalingen van het RSV. Dit gebeurt dan via een buitengebied-RUP waarin de natuurlijke en de agrarische structuur gelijktijdig en gelijkwaardig wordt ingevuld. Op deelruimten daarbinnen kunnen meteen ook prioriteiten gelegd worden. Het plan van aanpak voor deze tweede fase is op 10 oktober 2003 bevestigd door de Vlaamse regering.

+ De totale oppervlakte groengebied doen stijgen met 38.000 ha natuur en 10.000 ha bosgebied en bosuitbreidingsgebied ten opzichte van begin 1994

Tussen 1994 en 2002 is de oppervlakte natuurgebied (en reservaatgebied) netto toenomen met **8.641 ha** en de oppervlakte bosgebied met **1.481 ha**. Midden 2003 zijn er een aantal groene ruimtelijke uitvoeringsplannen (RUP's) in procedure, waarbij netto 908 ha bijkomend natuurgebied met overdruk VEN zal worden gerealiseerd.

De oppervlakte overig groen (park- en buffergebieden in de gewestplannen) is in dezelfde periode met 518 ha afgenomen. Hier zal een inhaalbeweging nodig zijn om terug op het niveau van 1994 te komen.

In de loop van 2003 en 2004 gaat de volgende fase van de afbakening van de onderdelen van de natuurlijke structuur van start, waarbij voorgesteld werd om alvast 8.000 ha extra bestemmingswijzigingen naar natuur- en reservaatgebied door te voeren.

++ | 50.000 ha onder effectief natuurbeheer (erkend, Vlaams en/of bosreservaat en/of natuur- en bosgebieden met een goedgekeurd beheersplan)

In november 2003 zijn er 75 Vlaamse natuurreservaten aangewezen met een gezamenlijke oppervlakte van **5.069 ha**, een groei met slechts 402 ha. Het aantal erkende natuurreservaten bedraagt 267 met een totale oppervlakte van **8.006 ha**, een groei met slechts 122 ha. Jaarlijks zouden beide oppervlakten elk met 1.000 ha moeten toenemen. De totale oppervlakte bosreservaat bedraagt **1.765 ha**. Eind 2003 wordt gemikt op een totale oppervlakte van 2.300 ha, jaarlijks uit te breiden met 200 ha. Voor **5.350 ha** openbaar bos bestaat er een goedgekeurd uitgebreid bosbeheersplan. Voor ongeveer **8.440 ha** privé-bos (erkende bosgroeperingen) bestaat er een uitgebreid beheersplan. Tegen eind 2004 zal voor 3.200 ha domeinbos, 7.000 ha privébos in VEN en 5.000 ha openbaar bos een uitgebreid beheersplan opgesteld worden (volgens het vernieuwd besluit rond beheersplannen).

Naast de erkende of aangewezen natuurreservaten bestaat nog geen type van beheersplanning en -opvolging voor natuurgebieden. Via informeel overleg door privé-eigenaars of gemeenten werd echter reeds voor meer dan 1.000 ha natuurgebied een beheersplan goedgekeurd. Ook voor deze aanpak wordt een formeel kader en mogelijke subsidiëring uitgewerkt.

Voor de inzet van groene jobs werd een BVR goedgekeurd en wordt een specifieke planning en opvolging uitgewerkt.

+ | Het jaarlijkse aankoopritme van natuur- en bosgebied doen stijgen tot 3.000 ha

In 2002 is door de verenigingen 833 ha natuurgebied gekocht. Het Vlaamse Gewest kocht 965 ha natuur en 845 ha bos. Het totale aankoopritme lag bijgevolg op **2.643 ha**. De globale doelstelling valt ook voor de komende jaren richtinggevend uit- een in telkens 1.000 ha.

+ | Inrichten van 20.000 ha natuur via natuurinrichting, bosuitbreiding en natuurontwikkeling

Eind 2003 zijn er 20 natuurinrichtingsprojecten opgestart voor een totale oppervlakte van 7.084 ha. Eén project van **95 ha** werd reeds afgerond. Daarnaast zijn er nog een 14-tal nieuwe projectgebieden waarbinnen nagegaan wordt of natuurinrichting kan toegepast worden. Jaarlijks zullen er bijkomende projecten worden opgestart. De gerealiseerde bosuitbreiding bedroeg **732 ha** aan te vullen met **450 ha** aangekochte gronden, die wachten op bebossing. De bijkomende oppervlakte waar natuurontwikkeling werd uitgevoerd bedroeg ca. **4.300 ha**.

De natuurgerichte milieukwaliteit verhogen**... | Milieukwaliteit afstemmen op de ecologische vereiste van de kwetsbare soorten en habitats in het VEN, de groen-, park-, buffer- en bosgebieden en in de speciale beschermingszones**

De verstoorde milieukwaliteit vormt een sterk beperkende factor voor het herstel van de biodiversiteit. Om gepaste maatregelen te nemen, zoals normering of randvoorwaarden invoeren, ontbreken vaak kwantitatieve basisgegevens. In het kader van vijf pilootprojecten worden gegevens verzameld om inzake bodemkwaliteit grens- en streefwaarden te bepalen voor een aantal natuurdoeltypen. Inzake depositiewaarden wordt een verzuringsnetwerk uitgetest en voor metingen van waterkwaliteit worden gevoeligere detectiemethodes uitgewerkt.

De relatie van de milieukwaliteitsgegevens, randvoorwaarden en natuurdoeltypen met de natuurgebiedendatabank zal dan toelaten om gebiedsgericht specifieke maatregelen uit te voeren om milieucondities te verbeteren.

Mogelijke indicator: populatiedensiteit en -verspreiding van meest kwetsbare of gevoelige soorten (indicatorsoorten) of vegetatie-associaties van elk natuurdoeltype en relatie met terreincondities.

Het soortenbeleid versterken

- **Stopzetten van het verlies aan biodiversiteit**

De Rode Lijsten worden voor de meeste soortengroepen slechts om de 5 à 10 jaar geëvalueerd zodat het moeilijk is om op kortere termijn trends te kunnen aantonen. Om hieraan tegemoet te komen worden in de toekomst nieuwe indicatoren getoetst: de Soortgroep Trend Index (beschrijft de trend van afzonderlijke soortengroepen of deelsets daarvan vanaf een vast vergelijkingsjaar) en de Rode Lijst Indicator (beschrijft de mate waarin een hele soortgroep zich richting uitsterven beweegt). In de eerste plaats zullen de bestaande Rode Lijsten gebruikt worden om deze indicatoren te toetsen. Daarnaast wordt met de Instituten nagegaan hoe de monitoring gerichter kan ingezet worden om trends duidelijker aan te tonen.

Samenwerking met doelgroepen versterken en draagvlak verhogen

... **De oppervlakte met beheerovereenkomsten voor natuurgerichte maatregelen doen toenemen tot 16.500 ha**

In oktober 2003 waren voor **3.551 ha** natuurgerichte beheerovereenkomsten afgesloten. Het merendeel hiervan had betrekking op de zogenaamde beheerovereenkomst 'natuur'.

+/- **Instellen van een gebiedsdekkend systeem van wildbeheerseenheden (200) en bosgroepen (19)**

Er werden tot nu toe **133 WBE's** erkend. Aangezien het uitvoeringsbesluit voor de bosgroepen pas werd definitief goedgekeurd, konden nog **geen bosgroepen** erkend worden. Er werden wel 9 pilootprojecten opgezet.

Samenwerking met lokale besturen versterken

- **Verbeteren van de ondersteuning van lokale besturen**

Er werd nog **geen** natuurverbingsgebied afgebakend en dus ook geen natuurrichtplan voor een dergelijk gebied goedgekeurd omdat de afbakening van het volledige VEN en verwevingsgebieden nog geen feit is. In samenwerking met de provincies wordt inmiddels de methodologie voor de afbakening van verbingsgebieden uitgewerkt. Om een gelijkvormige aanpak te verzekeren werd een project opgestart om de voorbereiding van zowel de afbakening als de invulling van natuurverbingsgebieden bij de provinciale besturen te ondersteunen.

12.3. Projecten en maatregelen

12.3.1. Toelichting en evaluatie tot 2003

Ruimte voor natuur

Van 23 september tot 21 november 2002 werd een openbaar onderzoek gevoerd over de eerste fase in de afbakening van het VEN. De Vlaamse regering nam op 18 juli 2003 een definitieve beslissing op advies van de MiNa-Raad Vlaanderen.

Begin 2003 werd een besluit betreffende de natuurrichtplannen goedgekeurd. Op basis van dit besluit werd een draaiboek uitgewerkt voor de opmaak van een natuurrichtplan, zodat in het najaar 2003 gestart kan worden met de effectieve opmaak. Ook het

ondersteunende besluit houdende de maatregelen ter uitvoering van het gebiedsgericht natuurbeleid werd goedgekeurd. Het herwerkte Reservatenbesluit treedt in werking op 1 januari 2004.

Voor het werkjaar 2002 werd een recordoppervlakte private natuurreservaten erkend, nl. 1.240 ha. In 2003 staat de teller in oktober pas op 402 ha. Het onderdeel beheer van visiegebieden en beheer van percelen werd reeds geïmplementeerd in de natuurgebiedendatabank. Het onderdeel erkenning/aanwijzing wordt getest en later opgestart.

De mogelijkheden tot uitgaven voor het normale beheer zowel als voor investering en éénmalige inrichting werden door de Vlaamse regering in 2003 ten opzichte van 2002 wezenlijk teruggeschoefd waardoor het instandhoudingsbeheer vertraagt en verschillende éénmalige inrichtingen in Vlaamse natuurreservaten worden uitgesteld of gespreid over meerdere jaren.

In aanvang werd ambitieus gestart met de instelling van een achttal natuurinrichtingsprojecten per jaar. Gaandeweg werd het accent echter verschoven van kwantiteit naar kwaliteit van de projecten. Het aantal jaarlijks ingestelde projecten is hierdoor in de loop der jaren gedaald: in 2002 werden slechts twee nieuwe projecten ingesteld (totaal 572 ha) en één om procedurele redenen heringesteld. In 2003 werd slechts één nieuw natuurinrichtingsproject (ca. 400 ha) ingesteld. Het uitvoeringsbesluit rond natuurinrichting wordt grondig herwerkt en later voorgelegd aan de Vlaamse regering.

Door het verder uitwerken van de principes harmonisch park- en groenbeheer is ook het herzien van het huidige beheer van het parkdomein Vordenstein te Schoten (in functie van het aanwijzen van parken) kunnen starten.

Voor het beheer van militaire domeinen (protocol met de federale overheid) werd een nieuwe financiering van de EU goedgekeurd (LIFE-project 2004-2008). Dit samenwerkingsproject bevat beheersplanning en -uitvoering van 9.500 ha natuurgebied in de militaire domeinen, vegetatiekartering, monitoring, sensibilisering en educatie.

In het kader van de uitvoering van het Validatiedecreet van eind 2001 wordt de inrichting en beheer van de natuurcompensaties voor het Deurganckdok en het historisch passief op de Linkeroever verder uitgevoerd. De beheersvisie voor de gebieden op Linkeroever is opgemaakt, inrichtingsmaatregelen en beheer van gebieden (zoals begrazing) zijn opgestart.

Soortenbescherming

Een ontwerpтекст voor het uitvoeringsbesluit Soortbescherming ligt klaar ter bespreking. Een aantal maatregelen ten gunste van soortenbescherming werden tot nu toe ad hoc toegepast (zoals het formele gebruik van Rode Lijsten, soortenbeschermingsplannen, schaderegeling). Met dit project worden nu een aantal maatregelen bestendigd.

De verspreidingskaarten van soorten(groepen) van internationaal belang werden verrijkt en aangevuld. Naast de opvolging van Rode Lijsten en planning van de evaluatie ervan, werden nieuwe indicatoren getoetst. De criteria om te bepalen voor welke soorten een soortenbeschermingsplan nodig is werden uitgewerkt en een aantal prioritaire soortengroepen vastgelegd. Tevens werd de blauwdruk voor het inhoudskader van een soortenbeschermingsplan uitgewerkt en bekendgemaakt.

Een aantal acties ter uitvoering van de soortenbeschermingsplannen 'vleermuizen', 'das', 'hamster' werden of worden verder uitgevoerd of opgestart.

Zorg voor natuur

Vanaf 2002 werd in opvolging van de milieuconvenanten de Samenwerkingsovereenkomst met gemeenten en provincies opgestart (zie ook deel 'Geïntegreerd overheids-

beleid'). Het hogere ambitieniveau t.o.v. voorheen blijkt in de praktijk moeilijk overbrugbaar. Dit geldt zeker voor de cluster 'natuurlijke entiteiten', waarin een integratie van natuur, bos, groen en landschap ingevoerd wordt.

Het afbakenen van natuurverbingsgebieden moet door de provincies gebeuren, maar de coherentie tussen de provincies en het Vlaamse kader van VEN en natuurverwevingsgebieden moet gegarandeerd worden. Een methodologie hiervoor wordt uitgewerkt.

Communicatiecampagnes zijn vooral gefocust op de belangrijke aspecten rond de afbakening van VEN, Natura 2000 en het opstellen van natuurrichtplannen. Er werden zowel provinciale als algemene informatiesessies gehouden over de wijzigingen in het decreet Natuurbehoud en de gebiedsgerichte maatregelen voor VEN en Natura 2000. In samenwerking met GIS-Vlaanderen werd naast het geoloket Natura 2000 nu ook een geoloket voor VEN-IVON opgezet. Rond het nieuw besluit inzake beheersovereenkomsten werd een communicatieplan uitgewerkt dat vanaf begin 2004 in uitvoering gebracht wordt.

De erkenning van WBE's is lopende en wordt voortgezet. Het uitvoeringsbesluit voor de erkenning van bosgroepen werd definitief goedgekeurd en kan op basis van de lopende pilootprojecten meteen in uitvoering gebracht worden. In 2002 is gestart met het opleiden van lesgevers "harmonisch park- en groenbeheer".

Bosbeleid

Aandachtsgebieden voor bosuitbreiding werden geselecteerd op basis van de 'gewenste bosstructuur'. Tegelijkertijd werd de taakstelling naar effectieve bosuitbreiding en bestemmingswijziging (10.000 ha) via aanpak in drie stappen, verdeeld over Vlaanderen:

1. Verdeling tussen de verschillende provincies, met bijzondere aandacht voor de bosarme provincies
West-Vlaanderen: 2.500 ha, Oost-Vlaanderen: 3.000 ha, Vlaams-Brabant, Antwerpen en Limburg: elk 1.500 ha.
2. Binnen de provincies worden beide taakstellingen verdeeld over bosregio's op basis van wenselijkheid en haalbaarheid. Deze regio's zijn gebiedsdekkend. Zij worden bepaald door de invloedssfeer van belangrijke steden (o.a. voor de realisatie van stadsbossen) en/of homogene landschappelijke kenmerken (o.a. herstel van historische boscomplexen).
3. Binnen de regio's wordt een scenario ontwikkeld voor verdeling van de effectieve bosuitbreidingsdoelstellingen en de gewenste bestemmingswijzigingen over de aandachtsgebieden voor bosuitbreiding. Dit scenario kan gewijzigd en/of verfijnd worden (tot op perceelsniveau) aan de hand van lokale studies (lokalisatiestudies, visievorming, operationeel inrichtingsplan en/of ontwerp-RUP). Uit deze studies vloeien concrete voorstellen tot bestemmingswijziging voort die de effectieve bosuitbreiding ondersteunen en op korte of lange termijn versterken.

Naast de 10.000 ha netto bosuitbreiding moeten er nog 3.900 ha compensatiebossen worden gerealiseerd (totaal 13.900 ha). Ter realisatie hiervan zijn reeds verschillende projecten gepland (wenselijke oppervlakten), al dan niet met een lopende lokalisatiestudie, of zijn deels gerealiseerd. Begin 2003 werd voor een oppervlakte van 5.205 ha stadsbossen (inclusief compensatiebossen) gepland met eventueel een lopende lokalisatiestudie. Geen enkel stadsbosproject is reeds volledig gerealiseerd. Daarnaast zijn er nog andere projecten zoals de regionale bossen, historische bosgebieden met een totaal van 8.695 ha (inclusief compensatiebossen) gepland en of in uitvoering/ gerealiseerd.

In totaal werd in de periode 1994-2002 1.440 ha grond voor bebossing aangekocht, waarvan er 1.234 ha reeds bebost is of bebost zal worden, 209 ha blijft open ruimte.

De geplande subsidieregeling voor verwerving van te bebossen terreinen voor openbare besturen is momenteel nog in voorbereiding.

Begin 2002 werd een nieuwe besluit goedgekeurd betreffende de subsidiëring van de bebossing van landbouwgronden. 133 dossiers (voor een totale oppervlakte van 165 ha) werden nu reeds ingediend. In het kader van het vorige besluit werden voor de periode 1997-2000 voor een oppervlakte van 662 ha dossiers ingediend.

Steunend op voorbereidend werk in 2002, onder meer in uitvoering van het Vlaamse Plattelandsontwikkelingsplan werden de besluiten in uitvoering van het Bosdecreet definitief goedgekeurd door de Vlaamse regering. Het betreft hier de nieuwe subsidie-regelingen voor openbare en privé-bossen, de herwerkte regeling inzake beheerplannen en het besluit inzake de criteria duurzaam bosbeheer.

Inzake de bekendmaking van de nieuwe subsidieregelingen werd reeds een uitgebreide 'ronde van Vlaanderen' georganiseerd voor het eigen personeel en de bosgroepcoördinatoren. Tevens werden de nieuwe regelingen uitgebreid gecommuniceerd tijdens de infodagen van de eerste fase van de afbakening van VEN in de verschillende provincies. Een uitgebreide informatiecampaagne (folders, brochures) ten aanzien van de verschillende doelgroepen loopt.

In het proces van duurzaam bosbeheer vervullen beheersplannen een belangrijke rol als toetsingskader. Een goedgekeurd beheersplan met duidelijk gestelde doelen en middelen vormt de leidraad voor de uitvoering van het bosbeheer. In Vlaanderen worden verschillende beheersniveaus onderscheiden: de beheersvisie voor openbare bossen, de criteria duurzaam bosbeheer en het basisniveau. Om aan de criteria duurzaam bosbeheer of aan het basisniveau te voldoen is respectievelijk een uitgebreid of een beperkt beheersplan nodig.

Tussen 1990 en 2002 kreeg 5.350 ha openbaar bos een uitgebreid beheersplan, wat overeenkomt met 12% van de 45.000 ha openbaar bos (excl. reservaten). In privé-bos werd voor een totale oppervlakte van 24.500 ha, ongeveer 25% van de totale oppervlakte privé-bos, een beperkt beheersplan opgesteld. Ongeveer 33% privé-bos (erkende bosgroeperingen) bezit een uitgebreid beheersplan.

De ervaringen met de bestaande pilootprojecten (9 in totaal) leren dat het heel wat voeten in de aarde heeft om een bosgroep van de grond te krijgen en een erkenningsdossier klaar te maken. Een nieuwe regeling inzake bosgroepen werd definitief goedgekeurd door de Vlaamse regering.

De implementatie van de werkervaringsprojecten in de bosbouw wacht voorlopig nog op het in voege treden van het besluit houdende de toekenning van een subsidie aan uiteenlopende actoren voor het natuur-, bos- en groenbeheer via groene, duurzame jobs toegankelijk voor doelgroepwerknemers.

Wat het herstel en behoud van stabiele boscossystemen betreft, werd de initiële oppervlakte doelstelling om 3.000 ha bosreservaat tegen eind 2002 te realiseren, niet gehaald. De achterstand heeft in de eerste plaats te maken met de tijdrovende procedure om de dossiers in te dienen en op te volgen. Anderzijds dient opgemerkt dat deze procedure, waarin een adviescommissie voor de bosreservaten een essentiële rol speelt, tot inhoudelijk goed uitgewerkte en door een ruime groep mensen gedragen voorstellen leidt. Ook door de tijdrovende aankoopprocedures kunnen een aantal dossiers voor nieuwe bosreservaten of uitbreidingen van bestaande reservaten vertraging oplopen.

Tenslotte dient opgemerkt dat de afhandeling van bosreservaatdossiers bij privé-eigenaars vaak nog extra tijd in beslag neemt. Eens de reservaten aangewezen zijn, gebeurt een goede opvolging qua planning en beheer. 17 beheersplannen voor de bosreservaten werden reeds via een ministerieel besluit goedgekeurd. 9 beheersplannen zitten in fase van eindredactie en 9 beheersplannen bevinden zich in opstartfase.

Voor een eerste luik van een langlopend monitoringproject voor de bosreservaten wordt momenteel de basisinventarisatie van 8 bosreservaten uitgevoerd.

Een eerste, noodzakelijke stap in het behoud en beheer van autochtone genenbronnen is een gebiedsdekkende inventarisatie van de nog resterende populaties en relictten in Vlaanderen. De houtvesterijen Hechtel, Bree, Hasselt, Leuven, Antwerpen en Turnhout zijn reeds geïnventariseerd, alsook de regionale landschappen Vlaamse Ardennen en West-Vlaamse heuvels. De volgende stap is de vermeerdering en verspreiding van autochtoon plantsoen. De aanleg van de eerste zaadboomgaarden is in 2002 van start gegaan.

Eind 2002 keurde de Vlaamse regering het besluit houdende de erkenning van kopers en exploitanten van hout goed. Het gaat om een nieuwe regeling die in het bijzonder vanwege de betrokkenen in de bosuitbatingsector een inspanning vraagt. Om die reden zal de invoering van de erkenningsregeling ook geleidelijk gebeuren.

Internationaal beleid

In het kader van de conventie voor trekkende diersoorten (Bonn, 1979) werden twee nieuwe overeenkomsten geratificeerd: EUROBATS voor de vleermuizen en AEWa voor watervogels. Er werden verscheidene projecten opgestart die passen in het kader van conventies en overeenkomsten, zowel op regionaal als internationaal niveau. Voor de rapporteringen in uitvoering van de diverse internationale conventies en overeenkomsten werd i.s.m. het Instituut voor Natuurbehoud een systeem uitgewerkt voor gerichtere en efficiëntere aanlevering van gegevens.

Het Vlaams impulsprogramma tropisch bos werd officieel opgestart. Eind 2002 werden acht dossiers door NGO's en instituten in kader van een duurzaam bosbeheer in de tropen ter subsidie goedgekeurd, waaronder onder andere de ondersteuning aan het Raoni-Instituut, waar tevens een directeur-coördinator vanuit Vlaanderen werd tewerkgesteld. De projectstructuur ter opvolging van de projecten wordt uitbesteed. Een nieuwe project-oproep wordt gelanceerd naar bv. NGO's, instituten, waarna een selectie volgde van waardevolle projecten in het kader van duurzaam bosbeheer in de tropen.

12.3.2. Mijlpalen en indicatoren

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting
Goedkeuring van VEN eerste fase	Ja, midden 2003	
Goedkeuring: besluit betreffende de natuurrichtplannen	Ja, begin 2003	
Goedkeuring: besluit houdende de maatregelen ter uitvoering van het gebiedsgericht natuurbeleid		Eind 2003
Code goede natuurpraktijk herzien en goedgekeurd		Eind 2004
Natuurgebiedendatabank operationeel		Eind 2003
Uitvoeringsbesluit 'Soortenbescherming'		Eind 2004
Operationele set indicatoren inzake draagvlak voor natuurbeleid		Midden 2004
Nieuwe uitvoeringsbesluiten voorbereid en goedgekeurd (i.v.m. bosbeheer)		Eind 2003
Groepscertificeringssysteem domeinbossen operationeel		Begin 2004
De uitbouw van een intern controlesysteem operationeel		Begin 2004

Mijlpalen (vervolg)	Realisatie	Verwachting
Monitoring uitgevoerd van 8 bosreservaten		Eind 2004
Vademecum principes harmonisch park- en groenbeheer klaar	Deel beheersplanning is klaar: eind 2003	Eind 2004

Indicatoren	Realisatie	Verwachting/ Doelstelling
Aantal beheersplannen voor eigen parkdomeinen		3 (2004)
Oppervlakte speciale beschermingszones	SBZ-H (2001): ca. 102.000 ha SBZ-V (2001): ca. 97.000 ha	Toename tegen eind 2003 (aanwijzing van diepere waters in estuarium van Schelde en van IJzer)
Oppervlakte Vlaams natuurreservaat met beheersplan	5.096 ha (oktober 2003)	6.000 ha (2004)
Oppervlakte erkend natuurreservaat met beheersplan	7.827 ha (oktober 2003)	8.600 ha (2004)
Aantal goedgekeurde natuurrichtplannen	0	5 (2004)
Aantal gemeenten en provincies die de cluster 'natuurlijke entiteiten' van de Samenwerkingsovereenkomst ondertekend hebben en goedgekeurd werden voor 2002	194 gemeenten en de 5 provincies goedgekeurd na tweede evaluatieronde, eind januari 2003	
Aantal nieuw opgestelde Rode Lijsten		1 (2005) 2 (2006)
Aantal nieuw opgestelde soortenbeschermingsplannen	2 (2003)	2 (2004)
Aantal soortenbeschermingsplannen waarvan de uitvoering is opgestart	4	5 (2004) 7 (2007)
Aantal nieuw gecreëerde groene jobs: - 'groenjobs' voor verenigingen - minawerkers bij gemeenten (jaarlijks)	120 goedgekeurd 120 (begin 2004)	164 aangeworven 162 goedgekeurd (2004)
Aantal gemeenten en provincies die d.m.v. een project harmonisch park- en groenbeheer toepassen	26	30 (2004) 150 (2007)
Oppervlakte bosreservaat met beheersplan (voor reservaten)	850 ha	
Oppervlakte bos met beperkt beheersplan	24.500 ha privé-bos	
Oppervlakte bos met uitgebreid (ontwerp) beheersplan (volgens criteria duurzaam bosbeheer)	1.900 ha domeinbos en 400 ha militair domein (eind 2003)	3.200 ha domeinbos 7.000 ha privé-bos in VEN 5.000 ha andere openbare bossen (eind 2004)
Aantal erkende bosgroepen	0	1
Aantal ha landbouwgrond met goedgekeurd dossier voor bebossing		165 ha (eind 2003)

12.3.3. Aanpak 2004

Project 'Ruimte voor Natuur'

Ruimtelijk veilig stellen van gebieden

In 2004 worden de grote buitengebied-RUP aangepakt op basis van de startnota's die momenteel in voorbereiding zijn. Er wordt gestart met de opmaak van de eerste natuurrichtplannen – hiermee wordt de blauwdruk eveneens getoetst. Als basis wordt eerst een algemene visie ontwikkeld voor een planregio dat verschillende natuurrichtplangebieden bevat. De nadruk bij de opmaak ligt op het proces en de begeleiding ervan. Het doel is om dit jaar per provincie minimaal één natuurrichtplan definitief te laten goedkeuren.

Verwerving natuurgebieden

De planning van de aankopen zijn erop gericht om de doelstellingen van de regeringsverklaring te realiseren, nl. 3.000 ha/jaar – indien de financiële mogelijkheden dit terug toelaten.

Inrichten en beheer van gebieden

Er zal getracht worden om de oppervlaktetrend van erkenning/aanwijzing van natuurreservaten van 2002 aan te houden. Ook wordt er naar gestreefd om de erkennings/aanwijzingstermijn verder terug te schroeven met één à twee maanden. In 2004 wordt verder gewerkt aan het inhalen van de achterstand met betrekking tot de oprichting van Vlaamse natuurreservaten en het opmaken van de beheersplannen. Hiertoe werd in het eerste kwartaal van 2003 een nieuwe richtlijn uitgevaardigd. Deze richtlijn schakelt de inhoud van de beheersplannen van erkende en Vlaamse natuurreservaten gelijk waardoor versneld beheersplannen kunnen worden opgemaakt.

Beheer van militaire domeinen wordt versneld en projectmatig aangepakt in het kader van een nieuw LIFE-project. Een beheersvisie voor KBR wordt afgewerkt en in uitvoering gebracht, de beheersmaatregelen en natuurontwikkeling op Linkeroever worden verder gezet. In uitvoering van het nieuwe besluit inzake groene jobs wordt de aanwerving en inzet van de eerste 120 afgerond en een evaluatie uitgevoerd. Vanaf 2005 wordt een inzet van 175 groene jobs per jaar vooropgesteld.

Er worden vijf natuurinrichtingsprojecten ingesteld en vier projecten afgewerkt. Daarnaast blijft veel aandacht gaan naar het verder kwaliteitsvol uitwerken van de reeds ingestelde projecten. Inspraak en communicatie zijn hierbij belangrijke aandachtspunten. Op basis van vragen van openbare besturen of particulieren zal voor nieuwe gebieden nagegaan worden of natuurinrichting hier kan ingezet worden en een meerwaarde oplevert. De verdere aanpassing en vereenvoudiging van de regelgeving rond natuurinrichting blijft een punt van aandacht. Afstemming op andere wetgeving en optimaal inzetten van het instrument staan hierbij centraal.

Voor stroomminnende vissoorten worden twee pilootprojecten opgestart voor herstel en inrichting van de specifieke habitat.

De functie en opname van parken in de natuurlijke structuur, specifiek NVWG en NVBG is nog onvoldoende uitgewerkt, evenals de relatie tussen de natuurlijke structuur en stedelijke gebieden. Hiertoe worden initiatieven opgestart in 2004. Het beheersplan voor het parkdomein Paelsteenveld te Bredene en Groenenberg te Sint-Pieters-Leeuw wordt opgemaakt. Het beheersplan voor Vordenstein is klaar in de loop van 2004.

Project 'Soortenbeleid versterken'

In 2004 zal de start gegeven worden voor het opstellen van een aantal nieuwe soorten-beschermingsplannen, voor de soorten die volgens de opgestelde criteria werden op-gelijst (veenhuibeestje en vogels van het agrarisch gebied). Tegelijk zullen er acties gestart worden in uitvoering van de reeds opgestelde soortenbeschermingsplannen (gentiaanblauwtje, nachtzwaluw). Zo zullen ook de specifieke maatregelen voor vleer-muizen, de das en de hamster verder gezet worden in 2004, waarbij de nadruk wordt gelegd op de uitwisseling van informatie en samenwerking tussen de verschillende beheerders. Er worden pilootprojecten opgestart voor bestrijding van exoten. Tevens zal er specifieke aandacht gegeven worden aan de educatie en de sensibilisatie van doelgroepen in het kader van een betere soortenbescherming. Voor de monitoring van soorten wordt de aandacht toegespitst op een aantal doelsoorten(groepen) en soorten van internationaal belang.

Voor de reïntroductie van de bever zal men zich concentreren op de inrichting en het beheer van kernleefgebieden en een aangepaste communicatie naar de bevolking.

Project 'Zorgplicht'

De samenwerkingsovereenkomsten met provincies, gemeenten en NGO's lopen eind 2004 af. Dit betekent dat in 2004 wel nog de volledige evaluatieprocedure moet door-lopen worden. De evaluatie van de huidige werking werd in het najaar uitgevoerd. Indien de Vlaamse regering beslist om nieuwe samenwerkingsovereenkomsten vanaf 2005 te laten ingaan, zal dit in 2004 moeten voorbereid en op punt gesteld worden.

De lopende studie om een methodologie uit te werken voor de natuurverbindingsge-bieden zal in het voorjaar van 2004 afgerond worden. Om deze methodologie dan ook toe te passen werd eind 2003 gestart met technische ondersteuning aan de provincies voor de voorbereiding en realisatie van de afbakening van natuurverbindingsgebieden.

Het werk rond communicatie en draagvlakverbreding wordt voortgezet met de huidige accenten en werkwijze. De nadruk op de afbakening van VEN en Natura 2000 en de natuurrichtplannen blijft behouden. Specifieke inzet is voorzien in de communicatie-aspecten ter ondersteuning van het planproces bij de opgestarte natuurrichtplannen. Gezien het succes van de natuur-fietszoektochten in Natura 2000 wordt deze campag-ne ook in 2004 opgezet.

De integratie van de natuurzorgplicht in andere beleidsdomeinen zal verder uitge-bouwd worden in overleg met de betrokken actoren. De lopende onderhandelingen en overleg met andere beleidsvelden en niveaus wordt verdergezet en de afspraken wor-den uitgevoerd. Zo starten onderhandeling met de federale overheid om voor lucht-vaart een overeenkomst te sluiten. Meer specifiek overleg en voorbereiding van afspra-ken zal gebeuren met de sector toerisme en recreatie. Ook wordt het onderdeel natuur van de code goede landbouwpraktijken uitgewerkt en zal verder overleg plaatsvinden via de pas opgestarte werkgroep Doelgroepenbeleid Landbouw. Ook met de visserij-sector zal via overleg een kader uitgewerkt worden voor het uitzetten van vis. De code goede natuurpraktijk wordt geactualiseerd en uitgebreid.

Voor een ruimere toepassing van beheersovereenkomsten zijn een aantal nieuwe besluiten in voorbereiding waardoor nieuwe pakketten mogelijk zouden worden. Erkenning van bosgroepen wordt opgestart en het beleid rond de WBE's zal voortgezet worden. Naast de twee bestaande worden de overige drie provinciale visserijcommis-sies opgezet en geoperationaliseerd. Per provincie wordt minimum één visserijontwik-kelingsplan geïnitieerd.

Er worden verder acties opgezet om het draagvlak voor de principes harmonisch park-en groenbeheer, waaronder biodiversiteit, te verhogen. Deze kennis en informatie

wordt in het bijzonder aangeboden aan de lokale besturen gezien ook zij een belangrijke rol vervullen in het aanpassen van het groenbeheer en communiceren over de initiatieven t.b.v. de biodiversiteit.

Project 'Bosbeleid'

Bestaande bossen vrijwaren en beschermen tegen vernietiging

In 2004 worden de geplande projecten (zowel stadsbos als overige), de projecten waar reeds een lokalisatiestudie voor werd uitgevoerd en de reeds deels gerealiseerde projecten (zowel stadsbos als overige) verder gezet. Indien opportuun zullen nieuwe projecten worden opgestart.

Duurzaam en kwalitatief hoogstaand bosbeheer

De nieuwe uitvoeringsbesluiten op het Bosdecreet (subsidieregelingen voor openbare en privé-bossen, herwerkte regeling inzake beheersplannen, nieuwe regeling inzake bosgroepen en het besluit inzake de criteria duurzaam bosbeheer) zullen worden geïmplementeerd.

Het concept 'criteria duurzaam bosbeheer' dient te worden bekendgemaakt en er wordt voor gezorgd dat er voldoende aandacht is voor de toepassing ervan. Hierin is een belangrijke rol weggelegd voor de bosgroepen. Ook de nieuwe subsidieregeling voor duurzaam bosbeheer zal bekendheid moeten krijgen o.a. via studiedagen, workshops en informatiebrochures.

De beheersvisie voor de openbare bossen wordt verder verfijnd en op punt gesteld.

Nieuwe subsidieaanvragen door openbare en privé-boseigenaars zullen worden begeleid, opgevolgd en behandeld. Tevens wordt het proces 'opstellen van beheersplannen' zowel voor de eigen domeinbossen als voor derden intens begeleid (o.a. aanbieden formats basisinventarisatie).

In 2004 zal een aanvang genomen worden met het erkennen van bosgroepen, op voorwaarde dat het uitvoeringsbesluit terzake van kracht is. Het is de bedoeling om tegen 2008 gebiedsdekkend in Vlaanderen erkende bosgroepen te hebben. Er zal ingespeeld worden op lokale initiatieven en deze zullen via nieuwe pilootprojecten begeleid worden naar verzelfstandiging als erkende bosgroep. Waar geen lokale initiatieven ontstaan zal de administratie zelf de nodige lokale partners aanspreken om nieuwe pilootprojecten op te starten. Zodra het besluit van toepassing op de sociale tewerkstellingsprojecten in de bosbouw is goedgekeurd zullen dossiers door de bosgroepen worden ingediend.

Het Vlaamse Gewest streeft ernaar tegen voorjaar 2004 een groepscertificeringssysteem voor eigen bossen operationeel te hebben. Hierbij staat de integratie van het concept 'certificering' in het huidige Vlaamse bosbeleid centraal. Een uitgebreide voorbereidingsfase gaat hieraan vooraf. Zo wordt momenteel een definitieve groepsstructuur bepaald (aanduiding betrokkenen), procedures aangaande het functioneren van het groepsschema uitgewerkt en een draaiboek, dat de interpretatie van de certificeringstandaards weergeeft op het terrein, opgesteld. De uitbouw van een intern controlesysteem zal aan deze groepscertificering gekoppeld worden om de nodige kwaliteitsbewaking binnen het groepsschema te kunnen garanderen. In een eerste fase zal gestart worden met de opbouw van een groepscertificaat voor de domeinbossen met als groepsleden de houtvesters van de afdeling Bos en Groen. In een latere fase wordt ook het groepscertificaat voor (grotere) privé-eigenaars en het groepscertificaat voor openbare besturen opgestart. De module via het instrument bosgroepen wordt actief gezien in een latere fase. Zodra er gezamenlijke beheersplannen (op boscomplexniveau) conform de criteria duurzaam bosbeheer zijn afgewerkt, kan met groepscertificering bij de bosgroepen van start worden gegaan.

Herstel en behoud van stabiele bosccosystemen

Om de doelstelling inzake bosreservaten te halen, is de aanwijzing van meer dan 500 ha bosreservaat gepland, waarbij enkele grote boscomplexen het bosreservaten-netwerk zullen versterken.

Ook voor 2004 is een verderzetting van de extra inspanningen noodzakelijk. Hiertoe zal 400 ha bos worden aangekocht met het oog op de opname van bijkomende grote bos-complexen in het bosreservaten-netwerk.

De zaadbomenbanken (inventarisatie, ev. genetische analyse en vermeerdering in-situ en ex-situ) worden verder aangelegd om te komen tot een volledige gebiedsdekkende inventarisatie, voorzien voor 2005. De zaadboomgaarden worden ook verder aange-legd.

Verhogen van de verwevenheid met andere functies

Begeleiding, opvolging en behandeling van dossiers ingediend in het kader van de bebossing van landbouwgronden zullen worden uitgevoerd voor een jaarlijkse opper-vlakte die opbouwt tot 2.760 ha in 2007.

De geleidelijke invoering van de erkenningsregeling voor bosexploitanten wordt verdergezet. Uiterlijk tegen 1 juli 2005 dient elke koper of exploitant te beschikken over een erkenningsnummer.

Ook het overleg met doelgroepen o.m. in specifieke gebiedsgerichte projecten waarin bos een belangrijk onderdeel vormt, wordt versterkt. Een nieuw communicatiebeleid wordt ontwikkeld en uitgevoerd. Belangrijke projecten zoals de uitvoering van het pro-tocol met het jeugdwerk rond spelen in bossen worden verdergezet.

Actief participeren in internationale processen

De ondersteuning van internationale samenwerkingsprojecten wordt voortgezet. Waar mogelijk wordt een actieve participatie in de besprekingen van de programma's van de conventies en overeenkomsten versterkt. Ook zal er bijkomende aandacht gaan naar een effectievere opvolging van en rapportering voor conventies en overeenkomsten en een verbeterde communicatie over internationale processen.

In het kader van het Vlaams impulsprogramma tropisch bos zal opnieuw een projec-toproep gelanceerd worden naar o.a. NGO's en instituten

deel 3 **gebiedsgericht beleid**

Gebiedsgericht beleid

1. Inleiding

Het deel gebiedsgericht beleid behandelt enerzijds het beleid waarbij men de milieuproblemen aanpakt op het niveau van specifieke gebieden om er tot de specifiek vereiste milieukwaliteit te komen, en anderzijds het beleid met als doel een verbeterde afstemming tussen de (conflicterende) functies van het gebied te bewerkstelligen. Hierbij staat de inbreng en afweging in het kader van de ruimtelijke ordening tussen de diverse functies en doelstellingen van een gebied (leven, wonen, werken, vervoer, industrie, natuur...) en de milieudoelstellingen centraal.

Gebiedsgericht beleid richt zich zo in hoofdzaak op drie 'typen' gebieden: gebieden waar een betere dan de algemene milieu- of natuurkwaliteit vereist is, gebieden waar een achterstand moet worden ingehaald om de basismilieukwaliteit te bereiken (stedelijke gebieden, economische knooppunten) en gebieden met een grote verwevenheid van functies. Tevens gaat het ook over gebieden met zgn. complexe problematieken, d.w.z. waar verschillende functies en beleidsdomeinen eerder conflicteren. Hier wordt de methodiek 'geïntegreerde gebiedsgerichte aanpak' toegepast. Wat betreft het buitengebied zijn de centrale instrumenten enerzijds het inrichtingsinstrumentarium (landinrichting, ruilverkaveling en natuurinrichting die vraaggestuurd via een modulair systeem zullen worden ingezet) en anderzijds het grondbeleid (onder meer door onroerende goederen op het meest geschikte ogenblik tegen billijke voorwaarden ter beschikking te stellen aan de daartoe meest geschikte personen).

Het stedelijk milieubeleid is enigszins nieuw, waarbij daarom vooral visievorming en pilootwerking centraal staan.

2. Projecten en maatregelen

2.1. Toelichting en evaluatie tot 2003

Een evaluatie van het inrichtingsinstrumentarium resulteerde in een evaluatienota en een visietekst aangaande een hernieuwde aanpak van dit instrumentarium: vraaggestuurd, modulair en procesbegeleiding.

- Een vraaggestuurde benadering: d.w.z. een projectmatige inrichting die gebeurt op vraag van derden (bv. andere Vlaamse overheidsinstellingen, provincies, natuurverenigingen).
- Modulair: een instrumentarium op maat (flexibel; het instrumentarium wordt 'samengesteld' op maat van het project).

Momenteel worden de inrichtingsinstrumenten bijgesteld in functie van deze visie op inrichting. Bij grote projecten werd er via een combinatie van een lokale grondenbank (om een aanbod van compenserende gronden te voorzien) en mogelijkheden tot gebruikswissel (i.k.v. ruilverkaveling) een 'herstructurerings'-aanbod voor landbouw mogelijk. Voorbeelden hiervan zijn o.m. natuurcompensatie in Doel, gecontroleerde overstroming in Kruibeke, Parkbos Gent. Dit maakt het mogelijk om deze projecten te realiseren en tegelijkertijd de impact voor eigenaars en gebruikers te beperken.

Voor de natuurinrichting is een voorstel van aanpassing van uitvoeringsbesluit uitgewerkt om bepaalde onderdelen sneller op terrein te kunnen realiseren.

Er werd een voorstel tot aanpassing van het uitvoeringsbesluit in het kader van de actualisatie van de landinrichting uitgewerkt. Daarbij wordt een planprogramma opge maakt, dat een aantal inrichtingsprojecten motiveert. De inrichtingsprojecten richten zich op inrichtingsvraagstukken die prioritair zijn voor één van de Vlaamse overheden en waarvoor deze een meerwaarde zijn en dus beroep willen doen op het inrichtings-instrumentarium. Per inrichtingsproject wordt een planbegeleidingsgroep opgericht.

Door in te zetten op procesbegeleiding wordt gewerkt aan de opbouw van een draagvlak voor inrichtingsprojecten. In de verschillende projecten worden werkwijzen toegepast om de opmaak en uitvoering van plannen met betrokkenen op te bouwen. Via vorming van projectleiders worden vaardigheden op het vlak van procesbegeleiding verhoogd.

Een voorstel van beleidsnota geïntegreerd plattelandsbeleid werd begin 2003 aan de minister voorgelegd. Centraal staat hierbij een interdepartementale Vlaamse aansturing van het plattelandsbeleid en een gebiedsgerichte coördinatie van de uitvoering van het plattelandsbeleid door provincies en gemeenten. In het kader van het kerntakendebat werd hierover een consensus bereikt met de provincies en gemeenten.

In het kader van het PDPO werden in 2002 en 2003 provinciale plattelandsprojecten uitgevoerd. De medefinanciering gebeurde in 2002 zonder een structurele Vlaamse inbreng en hoofdzakelijk door provincies en gemeenten. Begin 2003 keurde de minister een reeks nieuwe projecten goed (ca. 80). Door een eerste beperkte Vlaamse cofinanciering (10% voor het merendeel van de projecten) kunnen nu meer projecten worden gerealiseerd.

De grondenbank die belast is met het verwerven, (tijdelijk) beheren en, overdragen van onroerende goederen, moet de Vlaamse overheid toelaten om op een dynamische, minder tijdrovende manier de doelstellingen op terrein te realiseren.

Een ontwerpdecreet en de memorie van toelichting betreffende de oprichting van de Vlaamse grondenbank werden voorbereid. Het loket recht van voorkoop ruilverkaveling en natuur werd uitgebouwd en operationeel gemaakt. Er werd gestart met het ontwikkelen van een centraal informatiesysteem (of 'land management informatiesysteem'). Dit centraal informatiesysteem is een kruispunt databank die zowel administratieve als thematische informatie verschaft over onroerende goederen gelegen in het Vlaamse gewest of toebehorend aan een administratieve overheid van het Vlaamse Gewest.

Verschiedende overeenkomsten werden afgesloten (een aantal zijn nog in voorbereiding) met partners die de oprichting van een lokale grondenbank (Blankaart, Linkerscheldeover, Kruikeke, Parkbos Gent, havenuitbreiding Zeebrugge) voorbereiden.

Inzake het stedelijk milieubeleid werd met vertegenwoordigers van de milieudiensten van alle groot- en regionale steden een (telkens bilateraal) overleg gehouden. Er werd gestart met de oprichting van een interne overlegstructuur. Binnen deze overlegstructuur werd een eerste aanzet gegeven voor de opmaak van een geïntegreerde beleidsvisie stedelijk milieubeleid. Extern overleg op gewestelijk niveau (in eerste instantie AROHM en EWBL) wordt voorbereid. De afbakening en classificatie van stedelijk groen (onderzoek mogelijkheden satellietbeelden) en de economische waardering van parken worden onderzocht.

In het kader van harmonisch park- en groenbeheer werd gestart met de realisatie van zeven groene verbindingen in de verstedelijkte omgeving.

Vanuit het milieubeleid wordt nog steeds actief meegewerkt aan de opmaak van strategische plannen voor de zeehavens en het economisch netwerk Albertkanaal. Getracht wordt de coördinatie van allerlei aspecten (natuur en ecologische infrastructuur, luchtkwaliteit, geluids- en geurhinder,...) te koppelen aan elementen van leefbaarheid en instrumenten ter reductie van eventuele hinder (milieuzonering, bufferbeleid,...).

Bij de opmaak van een langetermijnvisie voor deze poorten wordt de economische ontwikkeling afgestemd op diverse randvoorwaarden vanuit milieu, natuur en veiligheid. Hiervoor wordt onder meer gebruik gemaakt van het eigen instrumentarium zoals de plan-mer, de ruimtelijke veiligheidsrapportage en het NEC-reductieprogramma.

De vraag naar extra bedrijventerreinen neemt toe. In strategische planningsprocessen zoals het Economisch Netwerk Albertkanaal en de Brabantse Poort wordt gezocht naar een goede afstemming tussen extra bedrijventerreinen en het behoud van waardevolle open-ruimtegebieden.

Vanuit de strategische plannen van de zeehavens en andere GGB-projecten (bv. Denderlandproject) wordt verdere info verkregen over de succesfactoren en zwakke punten van een GGB-aanpak. Via diverse andere kanalen (o.m. het Pegasusproject van de EU, dat poogt een dergelijk aanpak op Europees niveau uit te werken) wordt de GGB-aanpak verder getoetst aan andere gebiedsgerichte initiatieven. Op die manier wordt info verzameld voor een grondige evaluatie later in de planperiode.

2.2. Mijlpalen en indicatoren

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting
Visie stedelijk beleid is opgesteld		Eind 2003
De politieke besluitvorming rond decreet Grondenbank wordt gefinaliseerd		Eind 2003
De grondenbank is operationeel		Begin 2004
Uitwerken van groennormen		Eind 2004
Uitwerken indicatoren voor groen op gewestelijk en lokaal niveau		Eind 2004

Indicatoren	Stand van zaken	Verwachting/ doelstelling
Aantal ha verworven via Vlaamse grondenbank t.b.v. inrichtingsprojecten		250 ha (2004)
Aantal ha verworven via Vlaamse grondenbank t.b.v. lokale grondenbanken (ruilgronden)		600 ha (2004)
Aantal gefinancierde plattelandsprojecten per jaar	88	80 (2004)
Aandeel goedgekeurde plattelandsprojecten dat rechtstreeks bijdraagt tot het milieubeleid	25%	25%

2.3. Aanpak 2004

Project 'Instrumenten voor het buitengebied' met bijhorende maatregel 'Versterken van het gebiedsgericht milieu beleid in het buitengebied'

Inrichting

Lopende prioritaire projecten worden verder opgevolgd en uitgevoerd: Blankaart, hanggebieden (Rechterscheldeover, Linkerscheldeover, Zeebrugge, Gentse Kanaalzone), ondersteuning bij stadsbossen en bosuitbreiding (o.m. Parkbos Gent), grote infrastructuurwerken (tweede spoorontsluiting Antwerpen). Eventueel nieuwe prioritaire projecten worden opgenomen (prioritair bij Vlaamse regering, minister of één van de Vlaamse overheidsinstanties): samenwerkingsverband Denderland (gebiedswerking rond acht strategische uitvoeringsprojecten die onder meer de kwaliteit van

het open-ruimtesysteem moeten versterken, naast de uitvoering van aspecten van integraal waterbeheer), Grensmaas, projecten in Brugse Veldzone, Brabants Plateau en Zuiderkempem. De nieuwe visie over inrichting (vraaggestuurd, modulair en proces-begeleiding) wordt ingebracht in de uitvoering van alle landinrichtings-, ruilverkavelings- en natuurinrichtingsprojecten.

Plattelandsbeleid

De beleidsnota plattelandsbeleid ondergaat een politieke besluitvorming en wordt geoperationaliseerd door de verdere ontwikkeling van structuren en een verdere inhoudelijke uitwerking. In 2004 zal een nieuwe reeks plattelandsprojecten op het terrein worden uitgevoerd. Deze projecten werden in het najaar van 2003 geselecteerd. Door een meer uitgebreide inzet van Vlaamse cofinanciering (politieke besluitvorming) kunnen meer vernieuwende projecten worden gestimuleerd. Er worden initiatieven ontwikkeld om de rol van de regionale landschappen in het Vlaamse milieubeleid (doelgroepen en gebiedsgericht beleid) verder te verduidelijken.

Vlaamse grondenbank

De politieke besluitvorming rond het decreet Grondenbank zal gefinaliseerd worden. De projectgebonden grondenbank wordt door middel van overeenkomsten, of indien van toepassing, op basis van het decreet Grondenbank, in lopende en eventueel nieuwe prioritaire projecten ingezet. De grondenbank wordt eerst operationeel gemaakt voor wat betreft het verwerven, beheren en overdragen van onroerend goed voor de overheden van het Vlaamse Gewest. De regeling m.b.t. de koopplichten treedt pas in werking 6 maanden na de publicatie van het decreet in het B.S. en de regeling m.b.t. de rechten van voorkoop treedt pas in werking 1 jaar na publicatie van het decreet in het B.S. Concreet wordt verwacht dat vanaf half 2004 een decretaal kader bestaat om de opdrachten van de partners efficiënt te kunnen uitvoeren. In tussentijd gebeurt dit met getekende overeenkomsten met de partner. Vanaf eind 2004 worden de decretale koopplichten vervuld en half 2005 worden de decretale rechten van voorkoop uitgeoefend. Voor 2004 werd ook de uitbreiding van het loket recht van voorkoop tot alle rechten van voorkoop in het Vlaamse gewest en verdere ontwikkeling van het 'land management informatiesysteem' gepland.

Project 'Stedelijk milieubeleid' met bijhorende maatregel 'Versterken van het gebiedsgericht milieubeleid in de stedelijke ruimte'

De overlegstructuur wordt verder uitgebouwd, niet enkel intern maar ook naar de steden toe. Nadruk wordt gelegd op informatie-aanbieding aangaande de stedelijke RUP's en de aansluiting op de natuurlijke structuur.

Inzake het extern overleg op Vlaams niveau wordt verder aansluiting gezocht bij de reeds bestaande overlegstructuren om een actieve inbreng vanuit het beleidsdomein leefmilieu te kunnen doen.

De groenvisies voor steden worden verder uitgewerkt. Deze visies zullen bijhorende actieplannen bevatten. Daarbij wordt speciaal gefocust op de relatie tussen het algemene milieubeleid, ruimtelijke ordening, water, natuur... (geïntegreerde visie).

Er worden tevens initiatieven genomen voor het verder uitwerken van groennormen en er wordt onderzocht hoe deze kunnen geïntegreerd worden in de ruimtelijke ordening. Groennormen zijn momenteel enkel beschikbaar m.b.t. bereikbaarheid van groene ruimte: de afstand is de belangrijkste factor voor het bezoek van groene ruimte. Gebiedsspecifieke normen zijn niet voorhanden. Het uitwerken van groennormen gebeurt vooral in relatie tot het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen II (waarbij de diversificatie tussen stedelijke gebieden meer gedetailleerd wordt ingevuld).

Indicatoren voor groen zijn noch op gewestelijk, noch op lokaal niveau voorhanden. Deze worden uitgewerkt in het kader van de Samenwerkingsovereenkomst. Deze indicatoren zullen toelaten om op te volgen of de groennormen bereikt worden en welke vorderingen worden gemaakt (kwantitatief), maar ook kwalitatief (in de eerste plaats het soort beheer).

Versterken van het gebiedsgericht milieubeleid in concentratiegebieden van economische activiteiten

De strategische plannen worden verder uitgewerkt, met de bedoeling deze legislatuur een visievormend document voor te leggen aan de Vlaamse regering.

deel 4 **actoren**

1. Doelgroepen

1.1. Inleiding

Het Vlaamse natuur- en milieubeleid stelt nieuwe uitdagingen voor vele doelgroepen. Hoewel het beleidsdomein leefmilieu en natuur reeds op vele terreinen intensief interageert met de doelgroepen blijft de behoefte om dit op een sterker gecoördineerde en meer consistente wijze te doen zodat de betrokkenheid meer bevredigende resultaten oplevert, zowel voor de doelgroep als voor de milieuoverheid, en dit bij de voorbereiding en uitvoering van het beleid. Het nieuwe Milieubeleidsplan bouwt in deze verder op 'Het uitbouwen van een organisatiestructuur voor het doelgroepenbeleid' (actie uit het MINA-plan 2). Het project 'Beter Bestuurlijk Beleid' heeft deze actie in 2002-2003 versterkt door de grondslag te leggen voor een structurele verankering van een gecoördineerd doelgroepenbeleid.

1.2. Projecten en maatregelen

1.2.1. Toelichting en evaluatie tot 2003

Het centraal projectteam inventariseerde informatie over de veelvormige wijzen van betrokkenheid van alle doelgroepen van het natuur- en milieubeleid en over de kanalen waarlangs overlegd en geadviseerd wordt. De doelgroepen industrie, landbouw en consumenten kregen totnogtoe de meeste aandacht. In een pilootproject met de pilootsectoren voedingsnijverheid en de staalindustrie wordt sinds de lente van 2002 een meer systematische aanpak van overleg uitgetest. In de eerste helft van 2003 werd dit pilootproject tussentijds geëvalueerd om te kijken of er bijsturing nodig was. Tegelijk worden binnen de Vlaamse milieuoverheid door werkgroepen de contouren van het doelgroepenbeleid leefmilieu en natuur voor de industrie en voor de landbouw geconcretiseerd. Op deze fundamenteen zal in 2004 verder gebouwd worden.

1.2.2. Mijlpalen en indicatoren

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting
Inventaris milieubeleidsprocessen met doelgroepen, overlegfora actualiseren	Ja, midden 2003	
Analysenota's doelgroepenbeleid industrie, landbouw	Ja, begin 2003	
Analysenota doelgroepenbeleid consumenten	Ja, begin 2003	
Afronding pilootproject Voeding (VLIMO-Voeding) en Staal (VLIMO-Staal)	Ja, eind 2003	
Ontwerp 'Integrale milieuanalyse' voedingsnijverheid en staalindustrie	Ja, midden 2003	
'Integrale milieutaakstelling' voor pilootsectoren	Ja, eind 2003	
Toelichting doelgroepenbeleid voor gewestelijke milieumambtenaren, versie 1	Ja, eind 2003	

1.2.3. Aanpak 2004

Opvolgen en afstemmen van bestaand doelgroepenoverleg

De centrale informatie over het bestaande doelgroepenoverleg wordt periodiek geactualiseerd en regelmatig gebruikt. Daarnaast wordt een bevattelijk en eenvoudig document voor het brede publiek opgesteld dat een overzicht biedt van de bestaande inspraakkanalen waarlangs de diverse doelgroepen van het gewestelijke milieu- en natuurbeleid hun stem kunnen laten horen. Dit kan gebruikt worden voor externe communicatie over de toepassing van het verdrag van Aarhus en een nieuwe Europese richtlijn in Vlaanderen. De bestaande interacties met de doelgroep verkeer en vervoer zullen worden geanalyseerd. Hierbij zullen, wanneer gekoppeld aan deze interacties, ook de samenwerkings- en afstemmingsverbanden met het beleidsdomein mobiliteit mee in beeld gebracht worden. Het centraal projectteam blijft ook faciliterend werken. Dit geldt in het bijzonder voor de reeds gestarte processen van doelgroepenoverleg zoals dat met de houders van erkenningen, de sectoren betrokken bij het klimaatbeleid en sectoren waarvoor ingrijpende aanpassingen aan de milieuregelgeving op til zijn (bv. project 'Integrale milieuvorwaarden, meet-, registratie- en informatieplichten').

Verruimen van gestructureerd doelgroepenbeleid

De uit de werkgroepen Industrie en Landbouw weerhouden organisatorische voorstellen voor een betere afstemming worden geïmplementeerd.

De segmentatie en aanpak van enkele minder sterk georganiseerde doelgroepen (verkeer en vervoer, consumenten (bevolking), bos- en natuurbeheer) wordt verder bekeken met het oog op praktische toepassing. Ook wordt de (eerste) selectie van prioritaire doelgroepen voor een gestructureerde benadering afgerond op basis van een toetsing die in het begin van 2004 wordt afgerond. Voor de prioritair verklaarde doelgroep consumenten wordt een project opgestart.

Verfijnen van doelgroepenbeleid

Per prioritaire doelgroep wordt bekeken welke mogelijkheden bestaan voor efficiënter maatwerk, gaande van integratie van milieuinformatie op maat van de doelgroep (bv. 'Integrale milieuanalyse' voor andere deelsectoren van industrie en/of landbouw) tot een strakkere coördinatie van overleg/interactie met die doelgroep, o.a. gedreven door een specifieke communicatiestrategie. Voor minstens één prioritaire doelgroep wordt een voorbeeld van een geïntegreerde communicatiestrategie ontwikkeld, in samenwerking tussen het projectteam doelgroepenbeleid en de communicatieverantwoordelijken van de verschillende organisaties.

Organisatorische voorwaarden doelgroepenbeleid vervullen

In 2004 zou de reorganisatie van de Vlaamse overheidsadministratie een feit moeten zijn, ook op het vlak van een gezamenlijk doelgroepen- en communicatiebeleid. De creatie van deze subentiteit is een cruciale voorwaarde voor de aanstelling van aanspreekpunten/doelgroepverantwoordelijken/doelgroepmanagers. Deze interne reorganisatie zal ook implicaties hebben voor alle andere maatregelen/activiteiten in 2004 en volgende jaren. Een bijzonder aandachtspunt hierbij is de realisatie van een coherent advies- en overlegstelsel zodat de rollen van de strategische adviesraad en van overlegfora complementair gemaakt worden. Daarbij dient er vooral aandacht gegeven te worden aan de doelgroepen die een belang hebben bij de bestaande Hoge Raden en bij de stuurgroep Vlaamse Mestproblematiek.

1.2.4. Werkschema

2004	2005	2006	2007
Opvolgen en afstemmen van bestaand doelgroepenoverleg			
• externe informatie-verschaffing over bestaand overleg en inspraak • analyse en voorstellen doelgroep verkeer en vervoer	• analyse en voorstellen voor doelgroep handel en diensten /toerisme en recreatie	• onderzoek mogelijkheden van overleg- en inspraak-monitoring	
Verruimen van gestructureerd doelgroepenbeleid			
• keuze prioritaire doelgroepen	• geïntegreerde benadering van de prioritaire doelgroepen, startend bij industrie en landbouw	• geïntegreerde benadering van de prioritaire doelgroepen (vervolg)	• een coherent en transparant overlegstelsel voor de belangrijkste doelgroepen
Verder verfijnen doelgroepenbeleid			
• aandachtspunt: ontwikkeling van een voorbeeld van een geïntegreerde communicatiestrategie	• aandachtspunt: gecoördineerd overleg met representatieve organisaties van prioritaire sectoren	• aandachtspunt: versterking interne samenwerking omtrent kennis over doelgroepen	• aandachtspunt: doorvertaling finale onderzoeksresultaten Steunpunt MBW
Organisatorische voorwaarden doelgroepenbeleid vervullen			
• operationeel maken entiteit Doelgroepen- en Communicatiebeleid'	• uitbouwen operationeel stelsel van doelgroepverantwoordelijken/doelgroepmanagers		

2. Burgers

2.1. Inleiding

Via de parlementaire representatie heeft de burger een stem in het beleid. Toch is dit maar een heel beperkte manier om de burger te betrekken bij het beleid en het te legitimeren. Daarom doet de overheid extra inspanningen, ze vraagt de mening van de burger en stimuleert zijn betrokkenheid en participatie door bijkomende instrumenten in te zetten: inspraakprocedures voor bepaalde plannen en instrumenten, adviesraden op gemeentelijk vlak, enquêtes, referenda, comités met omwonenden voor bepaalde gebiedsgerichte instrumenten (ruilverkaveling, landinrichting), informatie (openbaarheid van beleid), medewerking op basis van vrijwilligheid, partnerschap, enzovoort.

De voorbije planperiode stond vooral in het teken van de omzetting van het verdrag van Aarhus. Naar de toekomst toe zal dit verdrag verder getoetst worden aan de verschillende inspraakmogelijkheden bij het Vlaamse milieubeleid. Naast deze juridische vorm van participatie zal er ook gezocht worden naar meer interactieve vormen van beleidsvorming. Verschillende experimenten zullen worden opgezet of verdergezet.

2.2. Projecten en maatregelen

2.2.1. Toelichting en evaluatie tot 2003

Tijdens het opstellen van het Milieubeleidsplan 2003-2007 werden er verschillende momenten voorzien waarbij door middel van workshops of discussiesessies verschillende actoren hebben kunnen deelnemen aan het planningsproces. Zo werden er bij de start van het planningsproces SWOT-analysen uitgevoerd met de verschillende experten van andere overheden (federale, gemeenten en provincies, andere departementen op Vlaams niveau), universiteiten, studiebureaus, etc. Ook de eerste teksten werden bediscussieerd met de leden van de MiNa-Raad en de SERV. Tijdens het openbaar onderzoek zijn verschillende initiatieven uitgewerkt naast de decretaal verplichte (twee sessies per provincie en publicaties in dagbladen...). Andere geplande initiatieven, zoals de voorbereiding met gemeenten en provincies en de inschakeling van intermediaire organisaties konden niet uitgevoerd worden door een vertraging in het politieke besluitvormingsproces. Wel werden er experimenten met focusgroepen opgezet waarbij via een gerichte discussie over een geselecteerd aantal thema's ervaringsdeskundigheid van de burgers ingebracht kon worden. De ervaringen werden gesynthetiseerd en kunnen het toekomstig openbaar onderzoek, alsook andere openbare onderzoeken, verder verrijken.

In het kader van het verdrag van Aarhus wordt een inventaris opgesteld van alle procedures waarbij een openbaar onderzoek bestaat en in tweede instantie wordt de coherentie met de bepalingen van het verdrag van Aarhus nagegaan.

Verschillende overheidsinstellingen trachten vormen van interactief beleid te implementeren bij het beleidsvormingsproces: zo worden bij de inrichtingsinstrumenten, bij de opstelling van beheersplannen in het kader van het harmonisch parkbeheer, bij de opstelling van de bekkenbeheersplannen in het kader van het integraal waterbeleid, bij de afbakening van de stadsbossen, bij het openbaar onderzoek van het Milieubeleidsplan nieuwe vormen van interactief beleid geïmplementeerd op experimentele basis. Deze zoektocht van de overheid wordt ondersteund door het Steunpunt

Milieubeleidswetenschappen. Hier wordt o.m. het theoretisch kader met concepten, aanpakken en methoden voor interactief beleid verder uitgewerkt.

2.2.2. Mijlpalen en indicatoren

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting
Inventaris van beleidsprocessen met inspraakprocedure is afgewerkt		Begin 2004
Onderzoeksrapport 'Het abc van interactief beleid' is afgewerkt		Eind 2003
Afwerken internationale/ nationale case interactief beleid		Eind 2004

2.2.3. Aanpak 2004

Openbaar onderzoek en inspraakprocedure tijdens het proces van opmaak van het gewestelijk milieubeleidsplan meer toegankelijk maken

Deze maatregel zal geen extra aandacht krijgen in 2004.

Informatieverstrekking rond voortgang beleid

Na de goedkeuring van het Milieubeleidsplan door de Vlaamse regering start een meer doelgroepgerichte en in de tijd gespreide informatiecampagne. Uiteraard zullen een aantal producten voor het bredere publiek beschikbaar zijn, zoals een folder, de interactieve website, een e-zine enz. Een bevattelijke synthesesetekst zal het lijvige plan toegankelijker maken voor geïnteresseerden met enige voorkennis. Tevens worden in samenwerking met de cel Doelgroepenbeleid over de eerste jaren van de nieuwe planperiode een aantal brochures ontwikkeld die gericht zijn op de doelgroepen consumenten, landbouw, industrie en in een later stadium ook verkeer en vervoer, handel en diensten, recreatie en toerisme. Informatiesessies zullen deze producten kunnen aanvullen, en daarbij wordt ook specifiek gedacht aan de milieuambtenaren van lokale besturen.

Openbaar onderzoek en inspraakprocedures bij andere beleidsinstrumenten evalueren

De inventaris van beleidsprocessen waarbij een openbaar onderzoek/inspraak vereist is wordt verder opgesteld, waarna bestaande procedures worden getoetst en eventueel aangepast worden in functie van het verdrag van Aarhus.

Experimenten met interactief beleid

Binnen het Steunpunt Interactief Beleid zal verder gewerkt worden aan het kader 'Het abc van interactief beleid'. Eind 2003 zal er een workshop plaatsvinden waar dit kader zal besproken worden en waarop een eerste toetsing met lopende processen kan plaatsvinden. Nadien wordt het kader afgewerkt. In 2004 wordt er een internationale en nationale case-studie uitgevoerd: in deze gevalstudie worden de inzichten van het theoretisch kader getoetst.

3. Maatschappelijke organisaties

3.1. Inleiding

Maatschappelijke organisaties vervullen een belangrijke scharnierfunctie tussen de overheid en de burger. In dit hoofdstuk komen vooral de milieu- en natuurverenigingen aan bod. Ook de thematische verenigingen die zich bezig houden met ruimere en aanverwante thema's zoals duurzame ontwikkeling of duurzaam bouwen worden behandeld. Dergelijke verenigingen spelen een actieve rol in het beleid. De overheid ondersteunt hun werking met subsidies.

3.2. Projecten en maatregelen

3.2.1. Toelichting en evaluatie tot 2003

In het kader van het project 'Samenwerking met milieu- en natuurverenigingen en andere maatschappelijke organisaties' werd gewerkt aan een versterking van de rol die milieu- en natuurverenigingen in het beleid kunnen spelen. Daartoe werd een grondige hertekening van het subsidielandschap voorbereid. Hierover vond uitvoerig overleg met de sector plaats. Een nieuw besluit inzake erkenning en subsidiering werd opgesteld en regelt de structurele ondersteuning van deze verenigingen. Dit besluit werd goedgekeurd door de Vlaamse regering op 10 oktober 2003. Verder werd de oprichting van een projectenfonds voorbereid, voor de ondersteuning van de huidige lopende MINA-projecten en van projecten rond duurzaam lokaal beleid en rond NME. Het besluit dat hiervoor werd opgemaakt, werd goedgekeurd door de Vlaamse Regering op 10 oktober 2003. De samenwerking tussen NGO's en lokale overheden wordt gesticuleerd via een samenwerkingsovereenkomst met de NGO's BBL en VODO. Deze laatste twee punten worden verder behandeld in het deel 'Geïntegreerd overheidsbeleid', onderdeel 'Lokale besturen'.

Aandacht ging ook naar het betrekken van socio-economische verenigingen bij het beleid, in de eerste plaats door ondersteuning van de milieuwerking van de vakbonden. Er werd een onderzoek gevoerd waarbij een zestigtal sociaal-culturele en natuur- en milieuorganisaties werden bevraagd omtrent het aanbod, de knelpunten en de behoeften op vlak van NME voor volwassenen.

3.2.2. Mijlpalen en indicatoren

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting
Definitieve goedkeuring subsidie- en erkenningsbesluit van milieu- en natuurverenigingen		Eind 2003
Projectenfonds operationeel		Begin 2004
Indicatoren	Stand van zaken	Doelstelling
Opgestarte projecten/opdrachten NGO's duurzaam lokaal milieubeleid	14 (eind 2003)	20 (eind 2004)

3.2.2. Aanpak 2004

Project 'Samenwerking met milieu- en natuurverenigingen en andere maatschappelijke organisaties'

Er zal een overzicht opgemaakt worden van de initiatieven die op dit vlak lopende zijn. Op basis van deze inventaris zal ook een strategie ontwikkeld worden. Volgende initiatieven worden alvast hierin opgenomen:

Door de goedkeuring door de Vlaamse regering van het nieuwe erkennings- en subsidiebesluit kunnen milieu-, natuur- en andere thematische verenigingen subsidieaanvragen doen. De nieuwe regeling voorziet een vaste personeels- en werkingstoelage en zal professionalisering bevorderen.

De samenwerkingsovereenkomsten met VODO en BBL zullen worden opgevolgd en geëvalueerd. In 2004 zal het nieuwe projectenfonds de huidige betoelaging van MINA-projecten vervangen en zal een ruimere waaier aan initiatieven kunnen ondersteund worden.

De vakbeweging zal worden ondersteund bij de uitbouw van de milieudeskundigheid en het milieubewustzijn binnen hun verenigingen en bij de sensibilisering van hun achterban. Pilotprojecten zullen opgezet worden rond twee thema's: ruimtelijke verweving en hinder enerzijds, en milieu en gezondheid anderzijds.

De hervorming van het adviesradenlandschap wordt verder voorbereid. Dit proces loopt parallel met de hervorming van de Vlaamse administratie (zie hiervoor het deel 'Geïntegreerd overheidsbeleid', onderdeel 'Organisatie').

Er wordt een methodiek ontwikkeld waarmee sociaal-culturele organisaties aan de slag kunnen om interne milieuzorg in hun werking te implementeren. Bijzondere aandacht gaat hierbij naar de educatieve meerwaarde van het milieuzorgsysteem ten aanzien van de doelgroep van de beoogde organisaties.

De mogelijkheden worden onderzocht om in de bestaande programma's van sociaal-culturele organisaties NME-aspecten te integreren. Een doorlichting (duurzaamheids-scan) van de milieusituatie en -intenties in jeugthuizen zal de basis vormen voor een intensieve begeleiding van een aantal pilootjeugthuizen, uitgaande van de behoeften en dynamiek van de doelgroep. NME-accenten zullen binnen de kadervorming van de diverse jeugdwerkorganisaties ingebracht of uitgebreid worden. Op basis van een inventarisatie en bevraging van de doelgroep, zullen diverse NME-themamodules worden uitgewerkt.

deel 5

geïntegreerd

overheidsbeleid

Om de milieuproblemen op te lossen is samenwerking tussen de verschillende beleidsdomeinen en bestuurlijke niveaus vereist. Dit wordt integratie van beleid genoemd. De nood aan beleidsintegratie stelt zich op alle beleidsniveaus, waarvan het Europese proces van Cardiff, gericht op integratie van milieuzorg in andere beleidsdomeinen, het meest toonaangevende voorbeeld is.

In het MINA-plan 3 wordt het accent voor beleidsintegratie gelegd bij de horizontale coördinatie van milieurelevant beleid in andere beleidsdomeinen (externe integratie) waarvoor Vlaanderen bevoegd is. Daarnaast is er aandacht voor de inhoudelijke afstemming binnen het milieubeleid zelf (interne integratie) en voor verticale integratie via afstemming van milieubeleid met federale en lokale overheden.

1. Geïntegreerd Overheidsbeleid: organisatie

1.1. Inleiding

Hier wordt gefocust op de organisatorische en structurele aspecten van integratie. In dit licht is ook de nakende hervorming van de Vlaamse administratie belangrijk.

1.2. Projecten en maatregelen

1.2.1. Toelichting en evaluatie tot 2003

De vernieuwde uitvoeringsstructuur voor het MINA-plan 3 werd in 2003 voorbereid en kreeg de goedkeuring van het GMO. Dit punt komt verder aan bod in het project 'Planningscyclus' in het deel 'Instrumenten'. Er werd gewerkt aan de interdepartementale integratie via de overlegfora over gezondheid, economie, ruimtelijke ordening en interne milieuzorg. Hierop wordt verder ingegaan in het hoofdstuk 'Externe integratie: voorbeelden' en voor wat interne milieuzorg betreft, bij het deel 'Instrumenten'.

Wat duurzame ontwikkeling betreft, werd er begin 2003 een informeel ambtelijk overleg opgericht van waaruit een gecoördineerde inbreng van Vlaamse standpunten in bovengewestelijke processen wordt verzorgd. Er werd ook inbreng geleverd bij het uittekenen van het federale beleid inzake duurzame ontwikkeling. Meer details zijn te vinden in het hoofdstuk 'Samenwerking met de andere gewesten en de federale overheid'. Veel energie ging naar het uittekenen en detailleren van een nieuwe structuur van de milieuadministratie, en van de wijze van samenwerking en de taakafbakening binnen deze nieuwe structuur.

1.2.2. Mijlpalen en indicatoren

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting
Vlaamse strategie voor duurzame ontwikkeling		Eind 2004
Vernieuwde uitvoeringsstructuur MINA-plan 3 operationeel		Begin 2004
Afronding voorbereiding BBB		Eind 2003

1.2.3. Aanpak 2004

Werking GMO en uitvoeringsstructuur uitdiepen

Nu het MINA-plan 3 werd vastgesteld door de Vlaamse regering, kan de vernieuwde uitvoeringsstructuur van start gaan. Na een inlooperperiode zullen in 2004 de eventueel noodzakelijke aanpassingen gebeuren en zal de werking op kruissnelheid komen.

Interdepartementale integratie versterken

Het bestaande overleg tussen de afzonderlijke departementen wordt verder gestructureerd. In 2004 zal worden bekeken of een overkoepelende overlegstructuur kan worden opgestart en zal de werking van het bestaande overleg worden geïntensiveerd.

Werken aan duurzame ontwikkeling

De milieupijler van een Vlaamse strategie voor duurzame ontwikkeling wordt verder ingevuld, zodat deze strategie kan afgewerkt worden tegen eind 2004. Dit opmaakproces zal worden bevorderd door de oprichting van een Vlaams overlegorgaan voor duurzame ontwikkeling. Dit overlegorgaan zal ook een positieve bijdrage kunnen leveren bij de uitvoering van deze strategie nadien.

Uitvoeren van hervormingen in het beleidsdomein Leefmilieu en Natuur

Wanneer de voorbereidende fase van Beter Bestuurlijk Beleid wordt afgerond en er duidelijkheid is over de nieuwe structuur van het toekomstige Beleidsdomein Leefmilieu en Natuur, begint de uitvoerende fase. Tegen eind 2004 moet de nieuwe organisatiestructuur een feit zijn.

2. Geïntegreerd overheidsbeleid: externe integratie

2.1. Inleiding

Omdat de ervaringen met externe integratie op Vlaams niveau tot nu toe eerder beperkt gebleven zijn, werden vijf beleidsdomeinen uitgekozen waarvoor integratie met het milieubeleid belangrijk is.

De gezondheid van de mens is in belangrijke mate afhankelijk van de milieukwaliteit van zijn leefomgeving. Ruimtelijke aspecten zijn onlosmakelijk verbonden met de milieuthema's. Ook de beleidsdomeinen economie en energie, landbouw en mobiliteit hebben belangrijke raakvlakken met het milieubeleid.

2.2. Projecten en maatregelen

2.2.1. Toelichting en evaluatie tot 2003

De opvolging van het milieu- en gezondheidsbeleid gebeurt op Vlaams niveau door de administratie Gezondheidszorg en de administratie Milieu- Natuur-, Land- en Water-beheer (AMINAL). In 2003 werd de expertise verder uitgebouwd.

Vanuit de administratie Gezondheidszorg werd ook werk gemaakt van het integreren van de zorg voor milieugerelateerde gezondheid in de gezondheidswetgeving. Een ontwerpdecreet betreffende het preventief gezondheidsbeleid werd op 9 mei 2003 ingediend bij het Vlaams Parlement.

Een inventaris van lopend onderzoek, onderzoeksinspanningen en onderzoekspotentieel werd opgemaakt. Samen met een programma ter verbetering van de effectiviteit van beleidsacties en instrumenten voor de bescherming van de volksgezondheid zal dit bijdragen tot een werkprogramma. In overleg met alle betrokken diensten wordt een draaiboek opgesteld dat als gemeenschappelijke basis kan dienen voor het opmaken en evalueren van milieukwaliteitsnormen voor lucht, water en bodem. Aandacht gaat hierbij naar transparantie en bescherming van kwetsbare groepen zoals ouderen en kinderen. Verschillende initiatieven rond binnenhuisproblematiek worden gebundeld in een voorstel voor een meer performant Vlaams beleid inzake binnenhuismilieu.

De administratie Gezondheidszorg staat in voor de medisch milieukundige uitbouw van de LOGO's (loco-regionale overlegplatforms). Dertien medisch milieukundigen zullen onder meer instaan voor eerste klachtenopvang, mee ingeschakeld worden in risicocommunicatie, instaan voor het signaleren van loco-regionale medisch milieukundige problemen aan de Vlaamse overheid en voor platformontwikkeling op het vlak van gezondheid en milieu. Zij zullen burgers en intermediairen zoals huisartsen ondersteunen. Met het optimaliseren van het 'milieuklachtenregistratie opvolgingssysteem' (MKROS), dat ter beschikking zal staan van de gemeentelijke milieuambtenaren, kan ook op dit vlak een samenwerking inzake milieu- en gezondheidsadministraties tot stand komen.

Voor de wetenschappelijke beleidsondersteuning werd in 2001 het Steunpunt Milieu en Gezondheid opgericht. Een biomonitoringsprogramma met als doel inzicht te verwerven in de impact van leefmilieuverstoringen op de gezondheid door gegevensverzameling, -opvolging en -verwerking over blootstelling van de bevolking aan

milieupolluenten is op kruissnelheid. Parallel loopt ook een vervolgstudie rond astma en allergie bij pasgeborenen.

Literatuurstudies vormen onder meer de voorbereiding van de ontwikkeling van een optimale set van biomerkers. De creatie van de milieugezondheidskruispuntdatabank wordt voorbereid. Een inventarisatierapport van milieu-gezondheidsindicatoren op nationaal en internationaal vlak is klaar voor toepassing. Enkele van de indicatoren worden getoetst in de pilootstudie 'Gezondheid en groene ruimten'. In het kader van de vraagbaak werden een tiental literatuurstudies uitgevoerd, zoals bijvoorbeeld rond gezondheidseffecten van wonen nabij stortplaatsen, effecten van zonnecrèmes, het risico van kanker door benzeen, en gezondheidseffecten van het wonen nabij een luchthaven. In het kader van risico- en perceptieonderzoek werd een gevalstudie uitgewerkt. Meer informatie over deze onderwerpen en over het Steunpunt is te vinden op de website: <http://www.milieu-en-gezondheid.be>.

Verder werd ook actief gewerkt aan een nationaal milieu- en gezondheidsbeleid. Het samenwerkingsakkoord Milieu en Gezondheid tussen de federale overheid, de gewesten en de gemeenschappen doorloopt de goedkeuringsprocedure. Via dit samenwerkingsakkoord zal onder meer uitvoering worden gegeven aan het in april 2003 goedgekeurde nationaal actieplan Milieu en Gezondheid (NEHAP).

Vanuit de milieuadministratie werd inbreng verzorgd rond onder meer de afbakening van de Vlaamse zeehavens (Antwerpen, Gent, Zeebrugge en Oostende), de stedelijke gebieden en het economisch netwerk Albertkanaal.

Een werkgroep rond kennisbeheer ruimtelijke uitvoeringsplannen (RUP's) werd opgestart, dit om de kennis van het instrumentarium van de ruimtelijke ordening te vergroten en de instrumenten van het milieubeleid beter af te stemmen op de mogelijkheden en beperkingen van ruimtelijke planvormen. Input werd gegeven bij de opmaak van een ontwerp decreet Ruimtelijke Economie. In samenwerking met de cel MER/VR worden BPA's gescreend op mogelijke milieu- en veiligheidsaspecten.

Bij de voorbereiding van de evaluatie en herziening van het RSV werd ruimte voor water als specifiek aandachtspunt naar voor geschoven. Als aanloop naar concrete invulling bij het tweede RSV werd gestart met de visieontwikkeling. Vanuit de milieuadministratie werd een visienota voorbereid over het RSV.

Grote inspanningen werden ondernomen om de kaart met de recent overstroomde gebieden (ROG) te corrigeren en te actualiseren. Op basis van dit materiaal en van modelleringen gebeurde een eerste afbakening van risicozones voor overstromingen.

Begin 2003 werd een beleidsdomeinoverschrijdende werkgroep Doelgroepenbeleid Landbouw opgericht. Hieraan ging een inventarisatie vooraf van lopende beleidsprocessen en samenwerkingsverbanden met de doelgroep landbouw (zie ook deel 'Actoren'). Deze werkgroep heeft o.a. als opdracht om te onderzoeken waar er nood is aan bijkomende afstemming en dit zowel bij de voorbereiding als bij de uitvoering van beleid.

Verschillende administratieoverschrijdende overlegstructuren voor beleidsafstemming rond bepaalde thema's of instrumenten functioneren al, bijvoorbeeld voor het pesticidenbeleid. In het kader van de sensibilisering en informatieverschaffing naar de landbouwsector werd door de landbouw- en milieuadministratie een studiedag georganiseerd met betrekking tot het gebruik van het buitengebied om de dialoog tussen landbouw en milieu en natuur te bevorderen. Beide beleidsdomeinen werkten samen aan de opmaak van het Landbouwklimaatactieplan, in uitvoering van het Vlaams Klimaatbeleidsplan. Hierin worden de belangrijkste bronnen van de broeikasgasemissies vanuit de landbouwsector besproken en de mogelijke maatregelen om deze emissies terug te dringen.

Beide beleidsdomeinen werken ook samen rond de toepasbaarheid van conserveringslandbouw in Vlaanderen. Conserveringslandbouw is een landbouwmethode waarbij er niet of beperkt wordt geploegd en de bodem permanent bedekt wordt gehouden. Zo wordt de compositie, structuur en biodiversiteit van de bodem bewaard en zo mogelijk verbeterd.

Wat de uitvoering van het PDPO betreft, werden binnen het beleidsdomein leefmilieu verschillende pakketten beheersovereenkomsten ontwikkeld in het kader van erosiebestrijding, die de goedkeuringsprocedure op Europees niveau doorliepen. Landbouwers worden begeleid bij de aanvraag van beheersovereenkomsten of het opmaken van bedrijfsplannen. Onderzoek werd uitgevoerd om na te gaan wat de externe productieomstandigheden zijn voor landbouw met verbrede doelstellingen en hoe hiermee kan rekening gehouden worden bij de inrichtingsprojecten. Wetenschappelijke onderbouwing omtrent duurzame landbouw wordt tevens verzorgd door het eind 2002 opgerichte Steunpunt Duurzame Landbouw.

Het ontwerp Mobiliteitsplan Vlaanderen werd afgestemd op de milieudoelstellingen en maatregelen uit diverse thema's van het Milieubeleidsplan. Milieu- en sociale effecten van het ontwerp Mobiliteitsplan Vlaanderen werden onderzocht via een plan-m.e.r. Het ontwerp Mobiliteitsplan mondde uit in het Mobiliteitsplan Vlaanderen – beleidsvoornemens, dat op 17 oktober 2003 door de Vlaamse regering principieel werd goedgekeurd.

Ontsnipperingsprojecten, ecologisch bermbeheer en een reductie van het biocidengebruik maken meer en meer deel uit van wegen- en waterwerken en -onderhoud. Dit uit zich onder meer in de opmaak van bermbeheersplannen en de aanleg van natuurvriendelijke oevers, vispaaiplaatsen en vistrappen.

Emissie- en mobiliteitsmodellering voor het wegverkeer werden op mekaar afgestemd. Een verdere verfijning en uitbreiding naar spoor en binnenvaart is voorzien.

Er werd een cluster 'mobiliteit' opgenomen in de Samenwerkingsovereenkomst met gemeenten waardoor milieubeleids- en mobiliteitsbeleidplanning, en de bijhorende maatregelen op elkaar worden afgestemd op lokaal niveau. Een plan-m.e.r. werd opgestart voor de mobiliteitsproblematiek in Antwerpen.

2.2.2. Mijlpalen en indicatoren

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting
Gezondheid		
Draaiboek voor opmaken milieukwaliteitsnormen bodem, water en lucht beschikbaar		Begin 2004
Afgewerkte strategie voor doorwerking milieukwaliteitsnormen naar bronnencontrole en plan van aanpak bij overschrijding voor de compartimenten lucht en bodem		Eind 2004
Werkprogramma milieu en gezondheid klaar		Midden 2004
Afgewerkte inventarisatie blootstellingsniveaus van niet-ioniserende elektromagnetische straling voor de bevolking in Vlaanderen		Midden 2004
Voorstel voor EU-biomonitoringprogramma 2004-2010 klaar		Midden 2004
Ruimtelijke ordening		
Afgewerkte evaluatie Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen		Begin 2004

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting
Ruimtelijke ordening (vervolg)		
Afgewerkte visie 'Ruimte voor water'		Begin 2004
Plan-m.e.r. Masterplan Antwerpen afgewerkt		Midden 2004
Plan-m.e.r. havengebieden afgewerkt		Eind 2004
Plan-m.e.r. LTV Schelde-estuarium afgewerkt		Midden 2004
Integratie waterbeleid		
Uitvoeringsbesluit Watertoets klaar		Midden 2004
Landbouw		
Tussentijdse evaluatie PDPO beschikbaar		Eind 2003
Mobiliteit		
Convenant mobiliteit en milieu met bedrijven opgesteld		Eind 2004
Opnemen van emissievoorwaarden in exploitatiebesluit openbaar vervoer		Eind 2003
Goedkeuring Mobiliteitsplan door Vlaamse regering		Midden 2004

Indicatoren	Realisatie	Verwachting/ Doelstelling
Gezondheid		
Aantal acties opgestart in uitvoering NEHAP		1/jaar van inwerkingtreding samenwerkingsovereenkomst
Landbouw		
Aantal biologische landbouwbedrijven	251 in 2002	4.000 of 10% van alle bedrijven (2010)
Aantal afgesloten beheersovereenkomsten (milieumaatregelen plattelandsbeleid)	4.772 hoofdovereenkomsten (2000-2004)	Ca. 1.000/jaar

2.2.3. Aanpak 2004

Gezondheid

Op basis van de inventarisatiestudie van het huidig onderzoek en van de studie voor de effectiviteitsverbetering van acties en instrumenten (zie hoger) zullen de hiaten in het beleid met betrekking tot milieu en gezondheid kunnen gedetecteerd en ingevuld worden.

Een strategie voor de doorwerking van emissieplafonds inzake milieukwaliteitsnormen op de bronnencontrole voor de compartimenten lucht en bodem en een plan van aanpak bij overschrijding van de normen zal worden opgesteld. Het Vlaamse beleid rond het binnenhuismilieu wordt in 2004 verder uitgewerkt en geconcretiseerd.

Een inventarisatie van niet-ioniserende elektromagnetische straling wordt opgemaakt, waarna een gebiedsgerichte meetcampagne volgt. Milieumeetnetten en -strategieën zullen worden afgestemd op het biomonitoringsprogramma, indien nuttig en haalbaar. Een strategie voor het verzamelen van incidentiegegevens i.v.m. mogelijke hormoonverstoring bij de mens wordt uitgewerkt, evenals een voorstel voor het

gebruik van relevante en bruikbare biologische methodes om extracten van atmosferische pollutie te meten op biologische activiteit. Met het oog op de evaluatie van de blootstelling aan PAK's in Vlaanderen wordt een inventarisatiestudie opgestart.

Een communicatiestrategie op vlak van milieu en gezondheid wordt uitgewerkt in samenwerking met alle betrokken partijen, in de eerste plaats het zich ontwikkelende medisch milieukundig netwerk in Vlaanderen, met de LOGO's als eerste trap.

De activiteiten van het Steunpunt Milieu en Gezondheid zullen verder nauw opgevolgd worden. De beheersovereenkomst tussen de overheid en het steunpunt loopt tot 2006.

Verwacht wordt dat de samenwerkingsovereenkomst met de federale overheid, de gemeenschappen en de gewesten inzake milieu en gezondheid begin 2004 in werking treedt. Concrete acties ter uitvoering van de aanbevelingen van het NEHAP zullen worden uitgewerkt.

Ook Europese en internationale ontwikkelingen inzake milieu en gezondheid worden op de voet gevolgd. Er is een actieve participatie aan de voorbereidingen voor de pan-Europese Interministeriële Conferentie Milieu en Gezondheid die in juni 2004 zal plaatshebben in Boedapest. Zo trekt Vlaanderen bv. de werkgroep Biomonitoring die in het kader van de Europese strategie Milieu en Gezondheid een actieplan 2004-2010 voorbereidt. Het pan-Europees plan op het gebied van transport, gezondheid en milieu wordt mee opgevolgd en uitgevoerd. Er wordt ook meegewerkt aan een Europese studie waarbij voor grote Europese luchthavens een uniforme gemeenschappelijke milieu-gezondheidsindicatorenset ontwikkeld wordt.

Ruimtelijke ordening

De aandacht zal vooral gaan naar de (tussentijdse) evaluatie van het huidige Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen, wat de start kan betekenen van een breed intern samenwerkingsverband ter voorbereiding van een nieuw RSV medio 2007. Daarom zal vanuit het beleidsdomein leefmilieu verder gewerkt worden aan het onderbouwen en positioneren van de eigen beleidsdoelstellingen.

Concrete gebiedsgerichte projecten vanuit andere beleidsdomeinen (ter uitvoering van diverse ruimtelijke structuurplannen) worden door middel van een procesmatige coördinatie mee aangestuurd.

Specifieke procedures worden uitgewerkt om de uitvoering van de Vogel- en de Habitatrichtlijn door te laten werken naar de effectenrapportering

Nieuwe aandachtspunten in het ruimtelijk beleid zijn veiligheid en milieuzonering.

Project 'Integratie waterbeleid'

In 2004 is het belangrijkste aandachtspunt de onderbouwing van de input voor het luik water bij de afbakening van de natuurlijke en landbouwkundige structuur. Hiervoor zal gebruik gemaakt worden van de modelleringen en ecologische visiestudies voor de verschillende waterlopen, en van de voorbereidingen van de bekkenbeheerplannen. Richtlijnen voor toepassing van de watertoets zullen opgemaakt worden. Er zullen proefprojecten 'Ruimte voor water' worden voorbereid, waarbij de mogelijkheden zullen worden nagegaan om een ruimtelijk uitvoeringsplan voor water toe te passen.

Landbouw

Het uitbouwen van overlegstructuren

Voorstellen voor betere afstemming en betere structuren van overleg en coördinatie worden vanuit de werkgroep Doelgroepenbeleid intern en aan vertegenwoordigers van

landbouworganisaties voorgelegd. In 2004 zullen de voorstellen in de praktijk worden gebracht en nadien geëvalueerd worden.

Er zal gewerkt worden aan de afstemming van de instrumenten van het landbouwbeleid met andere bestuursniveaus. Wat lokale overheden aangaat is het bestuursakkoord over het kerntakendebat het uitgangspunt. Voor afstemming met de resterende federale bevoegdheden – productbeleid, voedselveiligheid en dierenwelzijn – zullen voorstellen worden gedaan via het federaal plan Duurzame Ontwikkeling 2005-2008. Als voorbereiding hiertoe zal de werkgroep Doelgroepenbeleid Landbouw zich buigen over overlegstructuren met andere bestuursniveaus.

De uitvoering van het PDPO

Binnen de bestaande overlegstructuren (Managementcomité en Comité van Toezicht) zal aandacht besteed worden aan afstemming tussen landbouwmaatregelen met impact op milieu en milieumaatregelen met impact op de landbouw.

Eind 2003 zal de tussentijdse evaluatie van het PDPO beschikbaar zijn, waarin de economische, sociale en milieukundige effecten van het Vlaams plattelandsbeleid zullen onderzocht zijn. Op basis hiervan zullen bijsturingen gebeuren aan het PDPO. In de loop van 2004 zal gestart worden met de voorbereidingen van de volgende programmeringsmethode (2007-2013).

Op basis van het onderzoek van het Steunpunt Duurzame Landbouw zal een indicatorenset worden opgemaakt om duurzaamheid in de landbouw te meten en te stimuleren.

Mobiliteit

Naast de bestaande kwantitatieve doelstellingen voor de verkeersemisseries van stikstof-oxiden, vluchtige organische stoffen, zwaveldioxide en koolstofdioxide in het ontwerp Mobiliteitsplan zal ook voor fijn stof een kwantitatieve doelstelling worden uitgewerkt. In 2004 zullen beide beleidsdomeinen gezamenlijk de indicatoren en mogelijke modellen om de milieueffecten van het mobiliteitsbeleid in kaart te brengen uitwerken. Ook inzake milieuvriendelijk en veilig rijgedrag staat het gezamenlijk uitwerken van maatregelen centraal.

Een reductieprogramma en nationale emissieplafonds voor 2015 en 2020 voor emissies van stikstofoxide, zwaveldioxide, vluchtige organische stoffen en fijn stof zullen worden voorbereid (zie ook thema 'Verontreiniging door fotochemische stoffen'). Het behalen van internationale luchtkwaliteitsnormen voor fijn stof en stikstofoxiden en het belang van verkeer hierbij is een ander aandachtspunt.

Er zal gewerkt worden aan een verdere ontwikkeling van emissiemodules (zie 'Verontreiniging door fotochemische stoffen') en aan de implementatie van het nieuwe MER-decreet voor mobiliteitgerelateerde dossiers. Criteria voor de MER-plicht hebben o.m. betrekking op de verkeersgenererende werking, de cumulatieve effecten t.o.v. bestaande of nieuw geplande projecten of acties, de verwachte hinder van die mobiliteit inzake emissies, geluid, veiligheid, en ook de kwetsbaarheid van de gebieden of locaties waarop de mobiliteitseffecten invloed kunnen hebben. De opmaak van een plan-m.e.r is voorzien met betrekking tot de langetermijnvisie voor de Vlaamse zeehavens (2004), de langetermijnvisie voor het Schelde-estuarium (2003-2004) en het Masterplan Antwerpen (2003-2004).

Voor het meer concreet uitgewerkt NTMB-programma wordt verwezen naar het thema 'Versnippering'.

Verbindingsambtenaren bij de betrokken administraties zullen zorgen voor een directe link met de mobiliteitssector. Specifieke aandacht zal gaan naar het reductieprogramma voor biocidengebruik.

Economie en energie

De bilaterale overleggroep Leefmilieu/Economie zal samenkomen in functie van de vraag. Er wordt verder gewerkt aan de afstemming tussen het toekomstig bodemsaneringsfonds (leefmilieu) en het toekomstig amortisatiefonds (economie) voor brown-fields. Tot slot zal de Taskforce Klimaatbeleid (zie thema 'Verandering van het klimaat door het broeikas-effect') in 2004 voornamelijk werken aan de afwerking van het nationaal allocatieplan voor verhandelbare emissierechten, de Vlaamse input voor het nationaal register voor emissierechten en de kennisopbouw omtrent de mogelijkheden van het gebruik van Kyoto-flexibiliteitsmechanismen in Vlaanderen.

Project 'Milieu en gezondheid'

2003	2004	2005	2006	2007
• opmaken van een beleidsprogramma milieu en gezondheid • identificeren van kennisleemten en -behoeften in het Vlaams beleid; opzetten initiatieven om te komen tot een samenhangend beleids-onderbouwend onderzoeksgeheel • uitwerken van milieugezondheidskruispuntdatabank • uitwerken strategie voor doorwerking van emissie-plafonds inzake milieukwaliteitsnormen naar bronnencontrole • opstellen plan van aanpak bij overschrijding van milieukwaliteitsnormen • inventariseren blootstellingsniveaus van niet-ioniserende elektromagnetische straling • optimaliseren van beleid inzake het binnenhuismilieu • onderzoeken van mogelijkheden voor afstemmen van milieumeetnetten en -meetstrategieën op het biomonitoringsprogramma en de resultaten van de Europese studie i.v.m. luchthavens • onderzoeken van de relatie tussen blootstellings- en effectmerkers van het biomonitorings-programma en milieumeetgegevens • onderzoek inzamelingsmogelijkheden potentieel gevaarlijke stoffen uit bedrijfsleven • uitwerken communicatiestrategie • begeleiden werking Steunpunt Milieu en Gezondheid	• uitvoeren van beleidsprogramma • initiëren, uitvoeren en opvolgen van studies voor invulling van deze kennisleemten opvolgen van deze initiatieven en nemen van bijkomende initiatieven indien nodig • onderhouden van databank • voorstellen voor opnemen/aanpassen milieukwaliteitsnormen in bestaande wetgeving • uitwerken communicatieluik • uitwerken van aan-gepaste maatregelen • opvolgen van implementatie van beleid • afstemmen van de milieumeetnetten en meetstrategieën • eventueel bijsturen van biomonitorings-programma • uitwerken inzamelings-methode voor prioritaire stoffen • uitvoeren communicatiestrategie, opzetten sensibiliseringscampagne	• uitvoeren van plan van aanpak bij overschrijding milieukwaliteitsnormen, inclusief communicatieluik • implementeren van maatregelen • implementeren inzamelingsmethode • evalueren en eventueel aanpassen van deze afstemming • evalueren bijgestuurd monitoringsprogramma • implementeren inzamelingsmethode • evalueren werking Steunpunt	• evalueren en bijsturen van beleidsprogramma • evalueren en bijsturen van de studies en initiatieven, initiëren van verdere studies of bijkomende initiatieven • evalueren en aan-passen van databank • evalueren van maatregelen • evalueren en even-tueel bijsturen beleid • meewerken aan aangepast biomoni-toringsprogramma • evalueren inzamelings-methode • eventueel opmaken en opvolgen van nieuwe overeenkomst	
• uitvoeren van het samenwerkingsakkoord Milieu en Gezondheid en van de aanbevelingen van het NEHAP			• evalueren en eventueel aanpassen van het NEHAP; uitvoeren samenwerkingsakkoord	

Project 'Integratie waterbeleid'

2003	2004	2005	2006	2007
- visieontwikkeling rond water als mede-orderend principe - water als ordenend principe toepassen bij evaluatie en herziening RSV, afbakening buitengebied en opmaak bekkenbeheersplannen - verfijnen afbakening overstromingsgebieden en risicozones voor overstromingen - voorbereiding proefprojecten inrichtingsmaatregelen "ruimte voor water" - opmaak richtlijnen en handleiding watertoets		- implementatie 'Ruimte voor water' bij voorbereiding RSV II - uitvoering proefprojecten	doorwerking bekken-beheersplannen in RO	doorwerking stroom-gebiedsbeheers-plannen in RO

Project 'Milieu en mobiliteit'

2003	2004	2005	2006	2007
- afstemming modellering wegverkeer - ontwikkeling modellering spoor en binnenvaart - kwantitatieve doelstellingen uitwerken voor de transportsector m.b.t. lucht-verontreiniging - opvolging en kennisvergaring - verdere concretisering en uitvoering Mobiliteitsplan Vlaanderen - uitwerking monitoringsysteem - optimalisatie beleidsinstrumenten (plan-m.e.r., MOBER) - uitwerking van maatregelen in onderling overleg - verdere uitwerking van de ontsnipperende NTMB-maatregelen voor transportinfrastructuur		- verdere verfijning monitoringsysteem - verdere uitbouw overlegstructuren - overleg opstarten met federale overheid - evaluatie Samenwerkingsovereenkomst met gemeenten - evaluatie afstemming Samenwerkingsovereenkomst – mobiliteitsconvenant en gewestelijke beleidsplannen	- kwantitatieve doelstellingen uitwerken voor andere milieucompartimenten - evaluatie en bijsturing mobiliteitsbeleid (o.a. i.f.v. internationale verplichtingen) - herziening Samenwerkingsovereenkomst met gemeenten - verdere uitbouw milieukennis en input naar mogelijke maatregelen	

3. Samenwerking met de andere gewesten en gemeenschappen en met de federale overheid

3.1. Inleiding

Het overgrote deel van de milieu- en natuurbevoegdheden ligt bij de gewestelijke overheden. De federale overheid is evenwel onder meer bevoegd voor zaken als productnormering, ioniserende stralingen en radioactief afval, het marien milieu, de doorvoer van afvalstoffen en de in- en doorvoer van niet-inlandse planten en dieren. Gelet op de samenhang met de gewestelijke milieubevoegdheden is afstemming wenselijk. Recent kwam hierbij ook de nood tot een veel ruimere nationale afstemming in het kader van het beleid rond duurzame ontwikkeling. Daarnaast werd door de Interministeriële Conferentie voor Buitenlands Beleid beslist dat de gewestelijke milieuministers sinds juli 2003 de lidstaat België vertegenwoordigen in de Europese Leefmilieuraad. Dit impliceert een optimalisatie van de overlegstructuren met de federale overheid en de andere gewesten ter voorbereiding van de standpunten van België op Europees en internationaal niveau. Ook voor de coördinatie van de uitvoering van internationale verplichtingen zijn slagkrachtiger coördinatiestructuren nodig.

3.2. Projecten en maatregelen

3.2.1. Toelichting en evaluatie tot jaar 2003

Begin 2003 werd op Vlaams niveau een informele ambtelijke werkgroep voor duurzame ontwikkeling opgericht. Deze werkgroep bewaakt de bovengewestelijke (federale en internationale) tendensen inzake duurzame ontwikkeling en coördineert de inbreng van de Vlaamse standpunten binnen deze bovengewestelijke discussies. De werkgroep gaf ook input naar de twee vertegenwoordigers van het Vlaamse Gewest in de Interdepartementale Commissie Duurzame Ontwikkeling (ICDO). Er werd actief meegewerkt door de Vlaamse milieuadministratie in de ICDO, in hoofdzaak rond productbeleid en aan de voorbereidingen van het tweede federaal plan Duurzame Ontwikkeling.

De Vlaamse milieuadministratie neemt actief deel aan de algemene vergadering van de federale Raad Duurzame Ontwikkeling (FRDO) en aan de werkgroepen rond duurzaamheidsstrategieën, internationale betrekkingen en klimaat.

Vanaf juli 2003 is leefmilieu overgeheveld van raadscategorie II naar III. Dat betekent dat niet langer de federale overheid, maar wel de gewesten de lidstaat België vertegenwoordigen in de Europese Leefmilieuraad. Als gevolg hiervan werd een aantal beleidsbeslissingen voorbereid die de komende periode moeten worden genomen. Om de werking te versterken onderging ook de CCIM een eerste hervorming, in hoofdzaak betreffende stroomlijning en taakverdeling van de werkgroepen.

Hoe ver deze verandering in de samenwerking zal gaan is nog volop in onderhandeling. Zo gebeurt bijvoorbeeld de organisatie van de coördinatie van Europese milieudossiers conform het toepasselijk samenwerkingsakkoord, volledig door de federale overheid. Het is mogelijk dat de gewesten deze coördinatie meer gaan ondersteunen.

De ICL-beslissingen van oktober 2002 en oktober 2003 om een nieuwe werkgroep op te richten die op structurele basis, tijdig en constructief overleg moet mogelijk maken

tussen de federale overheid en de gewesten over 'productgerelateerde initiatieven' werden nog niet uitgevoerd. Deze nieuwe structuur zou nochtans de aanzet kunnen vormen voor een vast forum voor de wederzijdse uitwisseling van informatie en suggesties en voor coördinatie van de uitvoering van beleidsplannen op de diverse beleidsniveau's.

Door de installatie van de Klimaatcommissie wordt voor een prioritair dossier voorzien in een ad hoc samenwerkingsstructuur. Voor de meeste andere milieuthema's bestaat dergelijke structuur echter niet. Het uitvoeringsgericht 'nationaal' overleg met de federale overheid en de andere gewesten verloopt daarom zeer versnipperd. Bovendien dienen er zich steeds meer onderwerpen aan die nationale coördinatie behoeven. Bijvoorbeeld het pesticidenbeleid (cfr de nieuwe federale wet op het productbeleid) en een aantal nieuwe EU-richtlijnen waarvan de uitvoering, ook een nationale coördinatie vereist zoals bijvoorbeeld m.b.t. ozon.

Het intergewestelijk overleg loopt op informele basis.

3.2.2. Mijlpalen en indicatoren

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting
Goedkeuring tweede federaal plan voor Duurzame Ontwikkeling, met voldoende Vlaamse accenten		Begin 2004
Vlaamse strategie voor duurzame ontwikkeling		Eind 2004
Overheveling van leefmilieu van raads categorie II naar III	Ja, midden 2003	
Vademecum voor Belgische coördinatie van EU- en multilateraal beleid		Midden 2004
Structuur voor overleg en samenwerking ter uitvoering van milieu-beleidsplannen (productbeleid)		Midden 2004

3.2.3. Aanpak jaar 2004

Actieve deelname aan de Interdepartementale Commissie Duurzame Ontwikkeling (ICDO)

De ambtelijke werkgroep voor duurzame ontwikkeling zal verder input leveren naar de twee vertegenwoordigers van het Vlaamse Gewest in de ICDO, in het bijzonder inzake het tweede federaal plan voor Duurzame Ontwikkeling (FPDO). De onderhandelingen over dit FPDO vergen een niet aflatende inzet wat deelname aan de ICDO betreft. Vanaf 2004 zal de ambtelijke werkgroep voor duurzame ontwikkeling de opmaak van een Vlaamse strategie voor duurzame ontwikkeling begeleiden.

Actieve deelname aan de Federale Raad Duurzame Ontwikkeling (FRDO) en zijn werkgroepen

Deelname aan FRDO en zijn werkgroepen zal worden verder gezet, dit onder de vorm van actieve opvolging van de algemene vergadering en de werkgroepen Duurzaamheidstrategieën en Internationale Betrekkingen. In de toekomst zal meer systematisch aandacht besteed worden aan de werking rond productnormen, sensibilisatie en klimaat. Er is nood aan een coördinatie van de Vlaamse inbreng in deze diverse werkgroepen.

Opstarten overleg over uitvoeringsaspecten van het Milieubeleidsplan

Na de beslissingen van het ICL wordt een voorstel verwacht vanuit de federale diensten. De op te richten werkgroep zou een algemene aanvulling moeten bieden op de

bestaande thematische overlegstructuren (buiten de CCIM) die al dan niet op basis van specifieke samenwerkingsakkoorden worden georganiseerd (bv. Klimaatcommissie, ozon, plastic boodschappenzakjes).

Verankeren van de samenwerking met andere gewesten

Het Vlaams Gewest werkt voorstellen uit om aan het nuttige bestaande overleg tussen de milieudiensten van de drie gewesten een minimale formalisering te geven.

CCIM-werking versterken/Structureel en wettelijk verankeren van de samenwerking met de andere gewesten/Hertekenen samenwerking met federale overheid

Als gevolg van de overheveling van leefmilieu van raads categorie II naar III zal de goede samenwerking met de andere gewesten en de federale overheid in de toekomst moeten worden behouden, en de intergewestelijke samenwerking moeten worden versterkt. Deze overheveling betekent immers dat niet langer de federale overheid, maar wel de gewesten de lidstaat België vertegenwoordigen in de Europese Leefmilieuraad. In 2003 wordt verder onderhandeld over de draagwijdte van deze verandering. De interne Belgische bevoegdheidsverdeling alsook de praktijk van coördinatie tussen de federale overheid en de drie gewesten inzake internationaal milieubeleid vertalen zich logischerwijze in een interfederaal samenwerkingsmodel, nl. een model waarbij de gelijkwaardigheid van de 4 partners een uitgangspunt is.

In de eerste plaats wordt gewerkt aan een vademecum dat binnen de klijtlijnen van het samenwerkingsakkoord, de spelregels vastlegt voor de Belgische coördinatie over de totstandkoming van EU – en multilaterale beslissingen. Daarnaast staat een praktische reorganisatie van de structuren van de CCIM op stapel. Versterking van de werking van de CCIM kan de detachering inhouden van een medewerker naar het secretariaat van het CCIM. Er komen ook vernieuwde actuele lijsten van EU- en multilaterale dossiers in besluitvorming en van dossiers in omzetting.

Door deze ingrepen wordt een betere (Vlaamse) opvolging verzekerd en een tijdige formele omzetting nagestreefd. Op langere termijn kunnen deze nieuwe afspraken uitmonden in een nieuw samenwerkingsakkoord ter vervanging van het samenwerkingsakkoord van 1995 ter oprichting van het CCIM. Het overleg over deze nieuwe instrumenten is in de loop van 2003 opgestart, en (de operationalisering) zal ook een groot deel van 2004 in beslag nemen. In 2004 wordt gestart met een nieuw informatiesysteem voor de opvolging van Europese milieudossiers, zo mogelijk via de CCIM op nationaal niveau. Dit systeem kan ook als basis dienen voor de externe informatie over EU-dossiers, onder meer aan belangengroepen, adviesorganen en het parlement. Binnen het CCIM zullen zesmaandelijks consultatievergaderingen met de erkende belangengroepen zorgen voor een meer open besluitvorming over EU- en multilaterale dossiers.

4. Samenwerking met lokale overheden

4.1. Inleiding

Lokale overheden spelen een belangrijke rol in de uitvoering van het milieubeleid. Ze kunnen hierbij eigen accenten leggen. De Vlaamse overheid tracht, door een gerichte samenwerking met de lokale overheden, specifieke stimulansen te geven om een duurzaam lokaal milieubeleid mogelijk te maken. Een belangrijk aandachtspunt hierbij is de horizontale-integratiedachte. Om dit mogelijk te maken worden de lokale besturen ondersteund en worden milieu- en natuurverenigingen of verenigingen die zich bezig houden met milieurelevante beleidsdomeinen aangemoedigd hun expertise in te brengen in het lokale beleid. In dit kader is een belangrijke rol toebedeeld aan de Samenwerkingsovereenkomst 'Milieu als opstap naar duurzame ontwikkeling', die tot doel heeft lokale overheden te ondersteunen bij het voeren van een lokaal milieubeleid.

4.2. Projecten en maatregelen

4.2.1. Toelichting en evaluatie tot 2003

Via het project 'Aanspreekpunt lokale overheden' werd werk gemaakt van de opvolging van de Samenwerkingsovereenkomst 'Milieu als opstap naar duurzame ontwikkeling' en van een betere communicatie tussen het Vlaams gewest en de lokale overheden. Daartoe werd op Vlaams niveau een Aanspreekpunt Lokale Overheden opgericht. Dit aanspreekpunt bestaat uit een centrale cel die instaat voor de coördinatie van de samenwerking, met antennes naar de verschillende betrokkenen binnen en buiten de milieuadministratie) voor de opvolging van themaspecifieke onderdelen.

Op 1 januari 2002 ging de Samenwerkingsovereenkomst 'Milieu als opstap naar duurzame ontwikkeling' van start. Via deze overeenkomst wordt integrale milieubeleidsplanning gestimuleerd. Verder maken ook thema's als tewerkstelling, ruimtelijke ordening, mobiliteit en energie deel uit van deze overeenkomst. Via gebiedsgerichte en/of doelgroepgerichte werking wordt de samenhang tussen al deze thema's en beleidsdomeinen bevorderd. Lokale overheden rapporteren jaarlijks over de uitvoering van deze thema's en beleidsdomeinen via het MJP. Een Visitatiecommissie werd ingesteld, die de concrete uitvoering op het terrein steekproefsgewijze toetst.

Via de overeenkomst worden lokale overheden ook gestimuleerd en ondersteund in het werken met indicatoren. Midden 2003 maakten al ruim 20% van de gemeenten gebruik van indicatoren voor de opvolging van hun milieubeleid. Onder meer via een handleiding en een studiedag werd hier ondersteuning geboden.

Met oog op het stimuleren van projecten in het kader van externe integratie werden ook de samenwerkingsovereenkomsten met de lokale overheden en de NGO's (BBL en VODO) uitgeschreven ter ondersteuning van de overeenkomsten met lokale overheden. In uitvoering van deze overeenkomsten werden de NGO-steunpunten Tandem en Steunpunt Lokale Agenda 21 opgericht. Deze steunpunten zoeken lokale overheden die samen met verenigingen willen werken aan acties rond milieu of duurzame ontwikkeling. Ook werden projecten ter ondersteuning van het duurzaam lokaal milieubeleid opgestart, waarbij telkens een NGO optreedt als projectverantwoordelijke. Deze projecten hebben betrekking op de introductie van duurzame levensstijlen, de ecologische voetafdruk als educatief instrument, gedragsveranderende actie en lokale agenda 21.

Verder werden ook initiatieven van andere beleidsdomeinen opgevolgd met het oog op afstemming van het beleid (bv. de stadsmonitor voor het stedelijk beleid en het conve-nant ontwikkelingssamenwerking).

De communicatie rond de uitvoering van de overeenkomst werd gestroomlijnd door het Aanspreekpunt Lokale Overheden. Verder werd ook een website (www.samenwerkingsovereenkomst.be) operationeel en werden specifieke ad hoc-communicaties gedaan (mailing, evaluatiewijzer). Specifieke vormingsmomenten werden ingericht rond mobiliteit, energie, vaste stoffen, natuurlijke entiteiten en het instrumentarium.

Ook werd de werking van het bestaande Milieuoverleg Lokale Overheden (MILO) verder uitgebouwd met specifieke thematische werkgroepen voor elk onderdeel van de Samenwerkingsovereenkomst.

Verder werd een inventaris milieutaken lokale overheden voorbereid, als aanzet naar een kader binnen hetwelk gemeenten en provincies hun milieubeleid voeren.

Op internationaal vlak was de top van Johannesburg een belangrijk evenement. De samenwerking met lokale overheden was een belangrijk topic. Veel belangstelling ging uit naar de samenwerkingsovereenkomsten die in Vlaanderen met de lokale overheden worden afgesloten.

4.2.2. Mijlpalen en indicatoren

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting
Inwerkingtreding Samenwerkingsovereenkomst lokale overheden	Begin 2002	
In werking treden samenwerkingsovereenkomst NGO's	Eind 2002	
Evaluatie Samenwerkingsovereenkomst ter voorbereiding van een nieuwe	Eind 2003	
Nieuwe samenwerkingsovereenkomst lokale overheden en NGO's ter beschikking		Eind 2004
Operationeel projectenfonds (projecten van verenigingen)		Begin 2004
Website voor opvolging algemeen lokaal milieubeleid verder uitgebouwd		Eind 2004
Uitgebouwde overlegstructuur opvolging lokaal beleid operationeel		Midden 2004

Indicatoren	Stand van zaken	Doelstelling
Samenwerking met lokale overheden		
Aantal gemeenten/provincies die de Samenwerkingsovereenkomst hebben ondertekend	227 (74%) gemeenten (waarvan 222 goedgekeurd) en vijf provincies	80% gemeenten en steden en alle provincies (2004)
Aantal georganiseerde vormingsmomenten	20 (2003)	20 (2004)
Aantal georganiseerde overlegmomenten	5 in kader van MILO, 5 algemene interne overlegmomenten, 12 clusterspecifiek	4 i.k.v. MILO, 4 algemene interne overlegmomenten, 16 clusterspecifiek (2004)
Aantal (terrein)bezoeken – gemeenten/steden/provincies door Visitatiecommissie	15 (2003)	15 (2004)
Samenwerking met NGO's		
Projecten/opdrachten NGO's	14	20 (cumulatief)

4.2.3. Aanpak 2004

Het lokale milieu- en natuurbeleid versterken

De werking van het aanspreekpunt zal indien nodig bijgestuurd worden en verder uitgebouwd.

De samenwerkingsovereenkomsten met de lokale overheden worden opgevolgd en geëvalueerd in voorbereiding van de tweede fase die op 1 januari 2005 van start gaat. Met oog op het verder stimuleren van de integrale beleidsplanning zal het 'Kader gemeentelijk milieubeleidsplan' geactualiseerd en afgestemd worden op het nieuwe Vlaamse Milieubeleidsplan.

Een inventaris van milieutaken voor lokale overheden zal afgewerkt worden eind 2003 en zal op een toegankelijke manier worden aangeboden. De gegevens m.b.t. het statuut van de milieudiensten en hun personeel zullen worden verwerkt. Mogelijk wordt bijkomend studiewerk verricht.

Intenser betrekken van bevolking en milieu- en natuurverenigingen.

De samenwerkingsovereenkomsten – die eind 2002 werden afgesloten met VODO en BBL – worden verder opgevolgd en geëvalueerd in voorbereiding van de tweede fase die op 1 januari 2005 van start gaat. Specifieke aandacht zal gaan naar de afstemming tussen de werking van de steunpunten en de aanspreekpunten op Vlaams en provinciaal niveau.

Naast de structurele ondersteuning van de NGO-sector is projectmatige ondersteuning voorzien via een nieuw projectenfonds.

Uitbouw van een ondersteunend beleid

Specifieke aandacht zal gaan naar de ondersteuning van doelgroepenbeleid en communicatie. In functie van de vraag naar bijkomende ondersteuning zal de handleiding verder worden geactualiseerd en uitgewerkt. De huidige website wordt verder uitgebouwd tot een instrument voor de opvolging van het gehele algemene lokale milieubeleid. Ook het bestaande overleg zal in die zin verder uitgebouwd worden.

deel 6
internationaal beleid

Internationaal beleid

1. Inleiding

Het grensoverschrijdende of mondiale karakter van milieudruk en de globalisering van de economie maken het voor het Vlaamse milieubeleid cruciaal om internationaal een hoog beschermingsniveau na te streven en voor tal van thema's een internationale norm af te spreken. Een duurzame ontwikkeling staat hierbij centraal. Prioritaire maatregelen zijn het integreren van milieu, ontwikkelingssamenwerking en armoedebestrijding, de structurele uitbouw van de participatie aan het multilaterale, het Europese en interregionale niveau en de interne Vlaamse afstemming.

2. Projecten en maatregelen

2.1. Toelichting en evaluatie tot 2003

Een belangrijke basis voor het internationale milieubeleid voor de komende jaren werd gelegd tijdens de wereldtop over duurzame ontwikkeling in Johannesburg (augustus 2002). Concreet leverde de top drie 'soorten' uitkomsten op: (1) een politieke verklaring, waarin de regeringsleiders zich verbinden tot het nastreven van duurzame ontwikkeling (DO). Ook bevestigden 22 regionale overheden waaronder Vlaanderen de afspraak om van DO het centrale beleidsprincipe te maken. Dit engagement mondde uit in het interregionaal netwerk (NRG4SD); (2) een nieuwe benadering van ontwikkelingssamenwerking met vrijwillige partnerschappen tussen alle actoren, inclusief privé-sector, internationale organisaties, NGO's, ... en de toezeggingen van deze actoren tot participatie in publiek-private partnerschappen.; (3) een implementatieplan, dat concrete en tijdsgebonden doelstellingen en maatregelen beschrijft, die de basis zullen vormen voor de internationale agenda inzake DO tijdens de volgende 10 jaar.

Wat het Europese milieubeleid betreft, vertegenwoordigen de gewesten (i.p.v. de federale overheid) sinds juli 2003 België tijdens de Europese ministerraden Milieu. Ter voorbereiding van deze gewijzigde situatie werden een aantal succesvol gebleken werkwijzen en structuren - ontwikkeld tijdens het Belgisch voorzitterschap van de Europese Unie (tweede helft 2001) - verder uitgebouwd. Dit omvat onder meer de oprichting van een "Vlaams Overleg Internationaal Milieubeleid" (VOIM).

Tijdens de pan-Europese ministeriële conferentie 'Environment for Europe' te Kiev (mei 2003) werd de kroon gezet op een aantal pan-Europese milieudossiers. In Kiev ondertekenden de betrokken milieuministers drie protocollen en diverse soft-law (niet bindende regelgeving) instrumenten die de afgelopen jaren intensief werden opgevolgd en onderhandeld door Vlaamse experts. De belangrijkste volgende stappen zijn de ratificatie en nadien de implementatie van de drie protocollen. Tevens werden een aantal initiatieven geïnitieerd (cf. "Education for Sustainable Development", EECCA-strategie (zie verder), partnerships).

Inzake de relatie tussen milieu en handel werd tijdens de vierde ministeriële conferentie van de WHO (Wereldhandelsorganisatie) in Doha (november 2001) een agenda voor de nieuwe onderhandelingsronde over handelsafspraken bepaald waarin leefmilieu voor het eerst een belangrijke plaats krijgt toegedeeld. Van 10 tot 14 september 2003 vond de vijfde ministeriële conferentie plaats in Cancun (Mexico). De conferentie had tot doel een evaluatie van het beleid en het verdere verloop van de onderhandelingen in de aanloop naar de meer beslissende ministeriële conferentie van 2005 te bepalen.

Ter voorbereiding van de top in Cancún heeft Vlaanderen actief deelgenomen aan de onderhandelingen in het comité Handel en Milieu van de WHO in Genève. In dit comité wordt onder andere de relatie van WHO-regelgeving ten opzichte van de reeds bestaande multilaterale milieuakkoorden besproken. Daarnaast volgt Vlaanderen ook zijdelings de activiteiten in de andere comités die indirect milieubelangen omvatten zoals bijvoorbeeld de GATS-onderhandelingen (algemene overeenkomst betreffende de handel in diensten) omtrent de liberalisering van leefmilieudiensten.

2.2. Mijlpalen en indicatoren

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting
Oprichten informele ambtelijke werkgroep voor duurzame ontwikkeling ter opvolging van Johannesburg en andere bovengewestelijke DO-dossiers	Ja, begin 2003	
Formalisering VOIM	Ja, begin 2003	
CSD 11: agendasetting voor mondiaal debat DO voor de komende 15 jaar	Ja, begin 2003	
Oprichting UNECE Regional Implementation Forum voor een regionale opvolging van de wereldtop van Johannesburg.		Begin 2004
Oprichting consortium Water voor Ontwikkeling		Begin 2004
Interministeriële milieuconferentie "Environment for Europe" te Kiev (ondertekening drie protocollen en diverse soft-law instrumenten)	Ja, midden 2003	
Oprichting van het 'Network of Regional Governments for Sustainable Development' (NRG4SD)	Ja, begin 2003	

Indicatoren	Stand van zaken	Verwachting/ Doelstelling
Vlaamse achterstand in aantal om te zetten Europese Interne-marktrichtlijnen	1,5% overschrijding voor richtlijnen tussen 0 en 2 jaar oud	0% overschrijding voor richtlijnen ouder dan 2 jaar 1% overschrijding voor richtlijnen tussen 0 en 1 jaar oud 0% overschrijding voor richtlijnen ouder dan 1 jaar
Aantal (milieu)projecten of samenwerkingsprogramma's dat Vlaanderen (mee) opstart in andere regio's	Lopende en op te starten projecten 2001-2003 met Centraal- en Oost-Europa: 34 Lopende en op te starten projecten in het kader van ontwikkelings-samenwerking: 10	Aantal laten toenemen i.f.v. beschikbare middelen

2.3. Aanpak 2004

Het opstellen van een concrete programmering van het Europese en internationale beleid voor de komende jaren wordt bemoeilijkt door het dynamische karakter van het internationale forum. Zo is de Europese agenda afhankelijk van de prioriteiten van de voorzitter van de EU (wisselt om de zes maanden), prioriteiten van de Europese Commissie, het algemene beleidsklimaat (bv. economische crisis) en prioriteiten die door een boven-Europees niveau worden opgelegd (bv. wereldtop voor duurzame ontwikkeling). Het **project 'Internationaal milieubeleid'** omvat volgende maatregelen:

Milieu, ontwikkelingssamenwerking en armoedebestrijding integreren en uitbouwen

In navolging van de wereldtop DO (Johannesburg) wordt onderzocht aan welke bestaande partnerschappen Vlaanderen zal deelnemen en welke nieuwe partnerschappen kunnen worden opgestart. Het implementatieplan, de Europese en OESO-strategie voor DO zullen worden omgezet in een Vlaamse strategie voor DO. Verder zal Vlaanderen deelnemen aan de jaarlijkse VN-Commissie voor DO (CSD), waar in 2004 en 2005 de toegang tot sanitaire basisvoorzieningen, het beschikken over veilig drinkwater en menselijke nederzettingen de topprioriteiten vormen. De tegen maart 2004 verwachte oprichting van een consortium Water voor Ontwikkeling (een forum waar alle Vlaamse actoren rond water en ontwikkelingssamenwerking worden samengebracht) kan uitgroeien tot een precedent bij de voorbereiding van elke nieuwe CSD-cyclus. Vlaanderen zal ook meewerken aan de ontwikkeling van de indicatoren voor DO (o.a. in het kader van de OESO en CSD).

Participatie aan multilaterale instellingen en aan multilaterale verdragen versterken

Vlaanderen zal zijn participatie aan multilaterale instellingen en verdragen waar mogelijk versterken door nauwere banden aan te halen met UNEP en te voorzien in een gestructureerde deelname aan o.a. de Governing Council (high-level vergadering) van de UNEP (United Nations Environment Programme), CSD (Commission on Sustainable Development), UNFF (United Nations Forum on Forests), CEP (Committee on Environment Policy van de UNECE (Economic Commission for Europe)), het UNECE Regionale Implementation Forum en de EPOC (Environmental Policy Committee van de OESO).

De mogelijkheden van (een deelname aan of) de opvolging van de milieuactiviteiten van UNESCO (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization) en FAO (Food and Agriculture Organisation) wordt nagegaan.

Naast de opvolging van de thematische items zal er ook een structuur uitgebouwd worden voor de opvolging van processen (cf. "Environment for Europe", "Health & Environment"), transversale items (cf. openbaarheid van milieu-informatie, naleving, aansprakelijkheid,...) en integratiedomeinen (milieu-economie, milieu-transport, ...) In dit kader wordt ook de voorbereiding en opvolging voorzien van de UNECE/WHO-conferentie 'Gezondheid en leefmilieu' te Boedapest in 2004.

Participatie aan Europese Unie versterken

Onder meer i.f.v. de periodieke vertegenwoordiging van de Vlaamse minister voor leefmilieu in de Europese ministerraad Milieu (onder meer tweede helft van 2003) worden de Belgische en Vlaamse overlegfora verder aangepast (zie deel 'Geïntegreerd overheidsbeleid', 'afstemmen op Vlaams niveau' en 'samenwerking met de federale overheid').

Ook de uitbreiding van de EU met tien nieuwe landen (vanaf 1 mei 2004) heeft impact op de Vlaamse participatie aan de Europese Unie. Praktisch wordt het aantal deel-

nemers aan het overleg per lidstaat verminderd. De Belgische/ Vlaamse vertegenwoordiging wordt voorbereid.

De nodige dossiervoorbereidingen vinden plaats. Om de (vooral Europese, maar ook multilaterale) leefmilieudossiers op een meer proactieve wijze aan te pakken wordt een 'early warning'-systeem ontwikkeld, waardoor de relevante milieudossiers in een zeer vroege fase onder de aandacht kunnen worden gebracht bij de juiste Vlaamse expert. Belangrijk voor Vlaanderen inzake inhoudelijke opvolging zijn onder meer: de ontwerpverplichtingen inzake milieuaansprakelijkheid, handel in broeikasgassen, verpakking en verpakkingsafval, kwaliteit van het zwemwater, batterijen en accumulatoren, de verordening inzake de bewaking van bossen en milieu-interacties in de Europese Gemeenschap (Forest Focus) en regelgeving in verband met bodem.

Interregionale samenwerking bevorderen

De interregionale samenwerking in het kader van het netwerk NRG4SD, dat de uitwisseling van ervaringen beoogt over ondermeer bilaterale (ontwikkelings)samenwerking en over het opstellen van strategieën voor DO, zal dienen als ondersteuning bij de verdere uitbouw van een Vlaams beleid voor ontwikkelingssamenwerking, de samenwerking met andere regio's zoals Noord-Rijn-Westfalen en voor de eigen voorbereidingen voor het opstellen van de Vlaamse strategie voor DO. Vlaanderen zal een sturende rol spelen in dit uitgebouwd netwerk door de modaliteiten en aandachtspunten voor de verdere uitbreiding van het netwerk vast te leggen, presentaties van het netwerk op internationale fora te ondersteunen, budgetcontrole, de voorbereiding van volgende conferenties en de finalisering van de statuten van het netwerk en het bijhorende werkprogramma.

Afstemmen op Vlaams niveau

Via het VOIM wordt gezorgd voor een halfjaarlijkse rapportage over het internationale milieubeleid aan de beleidsraad, het uitwerken van een gedragscode voor alle actoren betrokken bij het Vlaams internationale milieubeleid, het voorbereiden van en debatteren over de CCIM en het voorstellen van prioritaire dossiers en experts die deze dossiers kunnen opvolgen.

Correcte toepassing van supra- en internationale regelgeving

De Vlaamse achterstand in het aantal om te zetten Europese Interne-markttrichtlijnen (met nagenoeg alle nieuwe milieurichtlijnen) wordt verder verkleind. Ook zal de ratificatie van de multilaterale leefmilieuverdragen en hun protocollen worden geïntensifieerd. Verder wordt op de OESO-ministerconferentie Leefmilieu (april 2004) een follow-up gedaan van de nationale implementatie van de "OECD Environmental Strategy for the First Decade of the 21st Century". Ten slotte doet de OESO geregeld een landenonderzoek, waarbij het milieubeleid van de lidstaten van de OESO wordt doorgelicht. De laatste doorlichting voor België vond plaats in 1998. Het volgende OESO-bezoek zal waarschijnlijk plaatsvinden in 2005. De OESO herzielt haar review-methode, wat door Vlaanderen wordt opgevolgd.

Ondersteunen van een sterker internationaal institutioneel kader voor leefmilieu en duurzame ontwikkeling

Ten behoeve van deze maatregel zal Vlaanderen actief participeren aan het nieuwe UNECE Regional Implementation Forum, voor de regionale implementatie van de resultaten van de wereldtop DO (Johannesburg). Verder gepland is een opvolging van de Governing Council en het wereldwijde milieuforum op ministerieel niveau (GMEF), als een van de belangrijkste fora voor internationale agendasetting voor leefmilieu. Hier wordt ook de herstructurering en het budget van UNEP besproken (maart 2004,

Zuid-Korea). Eventuele input wordt gegeven m.b.t. de hervormingsprocessen die momenteel lopen bij de OESO en de VN. Zo wordt tijdens de ministeriële OESO-vergadering van april 2004 beslist of de Ad Hoc groep DO in zijn huidige vorm blijft bestaan, of dat deze werkgroep wordt geïnstitutionaliseerd.

In het kader van de uitbreiding van de EU dringt de vraag naar de meerwaarde van een aantal van de multilaterale instellingen (OESO, Raad van Europa, UN/ECE) zich op en wordt er over de heroriëntatie van de eigen werkprogramma's binnen deze organisaties een diepgaande discussie georganiseerd.

Relatie milieu – handel – investeringen uitklaren

De studie 'Integratie van leefmilieu in handel en investeringen: voorbereiding en follow-up van de vijfde WHO-ministeriële conferentie Cancún' geeft een ondersteuning bij de toekomstige positionering van het Vlaams Gewest. Het voornaamste doel van de studie is immers de ontwikkeling van een lange-termijnconcept die de mogelijkheden voor het Vlaams Gewest inzake de integratie van leefmilieu in handel en investeringen in kaart brengt. Hierbij is een actieve inbreng vanuit bv. de NGO's en het bedrijfsleven voorzien middels de organisatie van ronde tafels.

De 'mislukking' van de vijfde ministeriële conferentie schept tevens de behoefte aan heroriëntatie van de Vlaamse strategie. Een mogelijkheid om de Vlaamse betrokkenheid in deze materie te vergroten is door het accent te leggen op het thema ontwikkeling. Concreet gezien zou dit kunnen uitmonden in het aangaan van projecten in het kader van ontwikkelingssamenwerking.

Ondersteunen van globale, regionale en nationale initiatieven voor duurzame consumptie- en productiepatronen

De expertise inzake duurzame productie en consumptie zal verder worden uitgebouwd door de actieve deelname aan de verschillende initiatieven hieromtrent op alle niveaus. Zo zal het Marrakech-proces dat een 10-jarenkader ontwikkelt voor duurzame consumptie en productiepatronen actief opgevolgd worden, evenals de internationale strategie inzake beheer van chemische stoffen (SAICM). Ook worden het "life cycle-initiatief" van UNEP en de strategie inzake natuurlijke hulpbronnen van de Europese Commissie opgevolgd.

Realiseren van samenwerkingsakkoorden met Centraal- en Oost-Europa

In het kader van samenwerkingsakkoorden financiert Vlaanderen milieuprojecten in een aantal landen van Centraal- en Oost-Europa. Een groot deel van deze landen wordt binnenkort lid van de EU waardoor deze financiering grotendeels wordt opgevangen via financieringskanalen van de EU. Daarom wordt in Vlaanderen een studie gevoerd naar een mogelijke heroriëntering van het buitenlands beleid naar de EECCA-regio (Eastern Europe, Caucasus and Central Asia). Nieuwe samenwerkingsverbanden met landen uit die regio kunnen mogelijk worden uitgewerkt binnen de zgn. EECCA-milieu-strategie. Deze strategie vormt een kader voor samenwerkingsverbanden (bilateraal, partnerschappen, via internationale instellingen etc.) en werd binnen het 'Environment for Europe'-proces goedgekeurd. Binnen deze strategie werd door de EU reeds een 'waterinitiatief' uitgewerkt om het aantal mensen dat toegang heeft tot drinkbaar water en sanitaire voorzieningen te verhogen. Dit impliceert de ontwikkeling van duurzame oplossingen voor de waterbeheerproblematiek in samenwerking met landen en regio's door onder meer publiek en privé-kapitaal ter beschikking te stellen. Onderzocht wordt in welke mate Vlaanderen concrete projecten in dit verband kan ondersteunen.

deel 7
instrumenten

1. Beleidsvoorbereiding, -evaluatie en -opvolging

1.1. Inleiding

De basis voor een gecoördineerde planningscyclus wordt gelegd met het decreet algemene bepalingen inzake milieubeleid (DABM, 1995). De drie pijlers van de planning (plan, rapport, programma) werden sindsdien verder uitgebouwd. Vrij onafhankelijk daarvan evolueerde de wijze waarop begrotingen en beleidsbrieven worden opgesteld en de wijze waarop het beleid in grote lijnen wordt geëvalueerd. Het decreet op het Natuurbehoud voegde nog de opmaak van een natuurrapport toe. Op vraag van de beleidsraad werden de mogelijkheden onderzocht om de planningscyclus en de begrotingscyclus beter op mekaar af te stemmen, en dit vanaf de opmaak van de begroting 2004 en het MJP 2004. Het beleid concentreert zich op de uitvoering van MINA-plan 3, de afstemming van MJP en begroting en de toepassing van beleidsevaluaties en indicatoren in de planningscyclus.

1.2. Projecten en maatregelen

1.2.1. Toelichting en evaluatie tot 2003

In het voorbije jaar werd vooruitgang geboekt inzake beleidsvoorbereiding, -evaluatie en -opvolging. Een definitief ontwerp van het MINA-plan 3 werd reeds in 2002 voorgelegd aan de Vlaamse regering. Voor de eerste maal werd het volledige milieubeleid opgenomen en bijgevolg de volledige leefmilieubegroting. Daarbij werden ook voorstellen gelanceerd voor het uitbouwen van een netwerk voor de uitvoering van MINA-plan 3. Het plan en de bijhorende behoeftenramingen werden zo opgebouwd dat zij vlot konden dienen als kader voor de jaarlijks weerkerende rapporteringen en programmeringen.

Op 19 september 2003 werd het MINA-plan 3 goedgekeurd.

In het MINA-plan 3 wordt voor het eerst een set van 30 sleutelindicatoren opgenomen, voorzien van een stand van zaken. Voor de themahoofdstukken werden plandoelstellingen beter opvolgbaar gemaakt door er operationele indicatoren aan te koppelen. Parallel met de opmaak van het Milieubeleidsplan is een set van beleidsindicatoren voor opvolging van de beleidsnota Leefmilieu 2000-2004 opgemaakt. Tevens werd een overlegforum beleidsindicatoren opgestart.

De opbouw en opmaak van het milieujaarprogramma werd gewijzigd om een kort, duidelijk en werkbaar milieujaarprogramma te krijgen. De nieuwe stijl is gekenmerkt door de opname van de plandoelstellingen en indicatoren om de plandoelstelling te evalueren. In de structuur wordt een aanzet gegeven om de afstemming tussen MJP/beleidsbrief/begroting te realiseren. Dit moet toelaten de kwaliteit van de begrotingsteksten én de economische onderbouwing van het MJP te verbeteren. In het Milieujaarprogramma 2004 wordt ook voor de eerste maal gerapporteerd over de projecten. Een kwantitatieve opvolging van de beleidsuitvoering wordt mogelijk gemaakt door de opname van mijlpalen en outputindicatoren.

Op het vlak van beleidsevaluatie werden een aantal projecten opgestart vanuit het Steunpunt Milieubeleidswetenschappen. Er wordt gewerkt rond een algemene methodologie. Tegelijkertijd werden een aantal gevalstudies afgerond. Een deel van de bekomen informatie werkt door in het eerste MIRA-BE dat midden 2003 gepubliceerd werd.

1.2.2. Mijlpalen en indicatoren

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting
Goedkeuring MINA-plan 3	Ja, eind 2003	
Opmaak basisset beleidsindicatoren		Eind 2004
Publicatie MJP 2004		Begin 2004
Voostel voor bijdrage aan de regering		Midden 2004
Volledige afstemming MJP/beleidsbrief		Eind 2004

Indicatoren	Realisatie	Verwachting/ Doelstelling
Aantal thema's/delen met volwaardige set outputindicatoren in het MJP		100% (2005)
Percentage van de leefmilieukredieten, die via een geïntegreerde planningscyclus worden verantwoord		100% (2006)

1.2.3. Aanpak 2004

Project 'Planningscyclus'

Het project wordt volledig gerealiseerd d.m.v. de vermelde maatregelen.

Het volledige milieubeleid kaderen in het MINA-plan

In de nabije toekomst zullen er alleszins voor water, natuur, afval en klimaat beleidsplannen worden uitgewerkt. Het is de bedoeling om deze, althans voor wat het aspect leefmilieu betreft, te kaderen in het MINA-plan 3. Bij uitbreiding moet in 2004 verder gewerkt worden aan het inbedden van alle meer operationele plannen in een geïntegreerde planningscyclus. Dit principe werd ingeschreven in de voorbereidingen van het project 'Beter Bestuurlijk Beleid' (BBB) voor het beleidsdomein Leefmilieu. Het zal echter nog moeten blijken hoe alle diverse onderdelen op een goede manier in elkaar geschoven kunnen worden. Het gaat hier dan niet alleen meer over de globale planningscycli, maar ook over de beheersovereenkomsten en de daaraan gebonden indicatoren en de diverse operationele plannen van de onderscheiden entiteiten.

Op het uitvoeringsvlak zal verder gezocht worden naar een netwerk voor de uitvoering van het MINA-plan 3, dat rekening houdt met eventuele organisatorische wijzigingen in het kader van BBB. Ook zullen zich hierbij ongetwijfeld opstartproblemen voordoen, waaraan verholpen moet worden. Een eenvormige aansturing en uitvoering van de voorziene projecten moet hierbij de eerste stap worden.

Afstemming MINA-plan, regeerakkoord en beleidsnota

In 2004 wordt een nieuwe Vlaamse regering gevormd. Belangrijk hierbij is dat de ideeën uit het bestaande MINA-plan worden aangereikt als bijdrage vanuit de administratie aan het regeerakkoord. Nadien zal het de uitdaging worden om een afstemming te bereiken tussen de beleidsnota van de minister en het geldende MINA-plan. Eventuele nieuwe accenten moeten worden opgevangen door het MJP 2005. Om ook een betere juridische basis te voorzien voor deze afstemming, zal o.m. in die optiek een wijziging van het decreet Algemene Bepalingen worden voorbereid.

Afstemming MJP, beleidsbrief en begroting

In 2004 zal de opmaak van het milieujaarprogramma opnieuw geëvalueerd worden. Nagegaan wordt of de geplande cyclus voor het milieujaarprogramma ook effectief kan worden doorlopen. Een verdere afstemming tussen begrotingscyclus en milieujaarprogramma zal zeker nodig zijn. In de milieujaarprogramma's zelf zijn vermoedelijk verdere verfijningen noodzakelijk met betrekking tot begroting, plandoelstellingen en output-indicatoren. Ook de opmaak van het begrotingsdocument moet gestroomlijnd worden. Belangrijk aandachtspunt is dat bij de opmaak van het MJP 2005 voldoende tijd wordt besteed aan mogelijke inhoudelijke bijsturingen onder de vorm van actualisaties en nieuwe accenten.

Beleidsvaluatie coördineren

Tot het in werking treden van BBB zullen de huidige inspanningen rond beleidsvaluatie op een gelijkaardige wijze verder worden gezet. Ter voorbereiding van een meer in de planningscyclus geïntegreerde evaluatie worden wel voorbereidingen getroffen om dit aspect in aanloop naar de opmaak van het MJP 2005 meer aan bod te laten komen. Een globale coördinatie van alle evaluatie-initiatieven en de eerste aanzetten voor beleids-effectenrapporten kunnen maar hun ingang vinden na de reorganiastie.

Beleidsindicatoren uitwerken en opvolgen

Teneinde de afstemming inzake beleidsindicatoren (MINA-plan, beleidsnota, MJP, begrotingsdocument) te optimaliseren, wordt een basisset van beleidsindicatoren voor het domein leefmilieu opgemaakt. Deze set zal de basis vormen voor de actualisatie van de sleutelindicatoren van het MINA-plan in 2004, en kan tevens als insteek fungeren voor de opmaak van een indicatorenset bij de volgende beleidsnota. Op niveau van de jaarcyclus (MJP) wordt verdergebouwd aan een set van output-indicatoren. De reeds bestaande operationele beleidsindicatoren worden jaarlijks opgevolgd.

1.2.4. Werkschema**Project 'Planningscyclus'**

2003	2004	2005	2006	2007
• starten uitvoering MINA-plan 3	• afstemmen beleidsbrieven met MJP's • opmaak bijdrage aan de regering • voorbereiden beleidsnota			• opmaken ontwerp MINA-plan 4
• opmaken MJP's in overeenstemming met begrotingsvoorstellen				
• opmaak MIRA-BE	• opmaken globale en jaarlijkse beleidseffectenrapporten			
• voostellen voor wijziging DABM				
• opbouw basisset beleidsindicatoren				
	• actualisatie sleutelindicatoren MINA-plan • indicatorenset voor opvolging beleidsnota Leefmilieu			• indicatoren MINA-plan 4
• opbouw set output indicatoren t.b.v. MJP			• ontwikkeling opvolgingssysteem	

2. **Beleidsontwikkeling: Kennisverwerving**

2.1. Inleiding

Om het geplande wetenschappelijk onderzoek binnen het domein leefmilieu op een systematische wijze bijeen te brengen wordt sinds 1994 een globaal onderzoeksprogramma opgesteld (TWOL). Hierbij werd een poging gedaan om alle door AMINAL, VMM, OVAM, VLM, IN en IBW uit te besteden studies op te nemen in één programma.

Vanaf 1999 wordt een verdere stroomlijning van het wetenschappelijk onderzoek in het domein leefmilieu beoogd. Het toen opgestarte project heeft drie doelstellingen: een meer planmatige aansturing van het wetenschappelijk onderzoek (1), een verbetering van de coördinatie en de procedures (2) en een toename van de bruikbaarheid van de onderzoeksresultaten (3). Het project bevat 8 deelprojecten, die alle lopen.

Vanuit de opgedane ervaringen is de nood ontstaan om de stroomlijning te verruimen in de richting van eigen onderzoek en dataverwerking (bv. monitoring en meetnetten).

2.2. Projecten en maatregelen

2.2.1. Toelichting en evaluatie tot 2003

Eind 2002 werd voor de stroomlijning van het wetenschappelijk onderzoek een nieuwe coördinatie- en overlegstructuur opgestart. Aan de hand van zeven thematische en themaoverschrijdende overlegorganen worden de ingediende onderzoeksprojecten ex ante geëvalueerd en wordt gezocht naar synergieën. Het geheel wordt overkoepeld door een stuurgroep Onderzoek. Ook de MiNa-Raad wordt als adviesorgaan ingeschakeld in het nieuwe overlegproces. Het overlegproces voor TWOL 2003 vertoonde de nodige kinderziektes, maar maakte alleszins het nut van een dergelijke oefening duidelijk. De vertegenwoordigers van andere Vlaamse en federale onderzoeksprogrammerende instanties zijn met het oog op afstemming in de stuurgroep Onderzoek opgenomen.

In de voorbije jaren werden enkele voorbereidende studies afgerond die voor een aantal 'thema's' (natuur, bodem en milieugevaarlijke stoffen) de leemten in de kennis blootleggen en een voorstel doen voor de inhoudelijke klijnlijnen waarbinnen het toekomstig onderzoek zich zou moeten situeren. Ook worden organisatorische aanbevelingen gedaan, die kunnen bijdragen tot een optimale programmering en uitvoering van het onderzoek.

Er functioneert een databeheersysteem (GMO-databank), waarin alle uitbestede en uit te besteden onderzoeksprojecten worden ondergebracht. De informatie heeft zowel betrekking op gegevens nodig voor de programmering als voor de ontsluiting van de resultaten. Recentelijk werd de databank gebruiksvriendelijker gemaakt. Bovendien werd de ontsluiting op het internet van een deel van deze gegevens (afgeronde onderzoeksprojecten) voorbereid.

Tenslotte werd vorm gegeven aan een gemeenschappelijk begrippenkader en werd een definiëring overeengekomen over wat als 'onderzoek' (in het kader van TWOL) moet worden gecatalogeerd en welke bijkomende categorieën hierin onderscheiden kunnen worden.

2.2.2. Mijlpalen en indicatoren

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting
Afstemming met onderzoeksprogramma IN en IBW gerealiseerd		Midden 2004
Opmaak TWOL-programma 2004		Eind 2003
Akkoord over voorwaarden BIP		Eind 2004

Indicatoren	Realisatie	Verwachting/ Doelstelling
Uitvoeringspercentage TWOL-programma	60%	85% (2007)
Aantal ontsloten afgeronde onderzoeksprojecten	100	250 (2007)
Aantal opgestarte strategische onderzoeksprogramma's	0	2 (2007)

2.2.3. Aanpak 2004

Het **Project 'Wetenschappelijk onderzoek'** valt uiteen in de diverse maatregelen die in het hoofdstuk beschreven zijn.

Planmatige aanpak en overleg

Net als andere jaren zal veel tijd besteed worden aan de opmaak van het TWOL-programma. Vanaf het programma 2004 worden de werkprogramma's van het IN en het IBW mee in de programmering betrokken. Doel is een optimale afstemming in de onderzoeksprogrammering te bekomen. Ook met VITO zal overlegd worden.

Het voorziene tussentijdse evaluatiemoment zal gehanteerd worden om in overleg in de loop van het jaar het onderzoeksprogramma waar nodig bij te stellen. De directe opvolging van de uitvoering zal ook hiertoe versterkt worden.

Een belangrijke ambitie voor de komende periode is het formuleren van een aantal grote onderzoekslijnen waarlangs de onderscheiden thematische en themaoverschrijdende onderzoeksprogramma's moeten lopen. Deze onderzoekslijnen vullen de huidige bottom-up benadering van TWOL aan. Zij zouden het kader moeten vormen waarbinnen projectvoorstellen worden geformuleerd en op een logische wijze met de beleidsplanning en -rapportering moeten samenhangen. In het zoeken naar dergelijke onderzoekslijnen dienen zoveel mogelijk actoren te worden betrokken (opdrachtgevers, dienstverleners en gebruikers). Deze onderzoekslijnen dienen als een logisch geheel o.m. voort te vloeien uit de milieubeleidsplanning en -rapportering.

Hierbij en bij de andere initiatieven tot stroomlijning wordt best een onderscheid gemaakt tussen het meer strategisch versus het operationeel onderzoek, ook al is dit onderscheid niet altijd even duidelijk. Het meer strategisch onderzoek zal zich beter lenen tot een inbedding in beleidslijnen, het samenstellen van een coherent programma en het uitwerken van een budgettair implementatieplan (BIP). Dit laatste kan ertoe leiden dat de procedures voor uitbesteding worden vereenvoudigd, indien de programmering vooraf duidelijk is.

Onderzoeksprogramma's

Het initiëren van thematische en/of themaoverschrijdende strategische onderzoeksprogramma's is een van de beoogde prioriteiten. Hierbij is het de bedoeling om de onderzoekscapaciteit in een bepaald domein te stimuleren en de beleidsvoorbereiding te ondersteunen. De klemtoon zal hierbij o.m. liggen op beleidsverkenning lange-

termijnonderzoek. In 2004 zal dit voor een thema ofwel themaoverschrijdend worden uitgewerkt.

Bruikbaarheid en beschikbaarheid van de resultaten

Op korte termijn wordt werk gemaakt van het beschikbaar maken van de in de GMO-databank aanwezige onderzoeksgegevens via het internet. De gegevens dienen hiertoe voldoende kwaliteitsvol te zijn én volledig. De interne verspreiding en consulteerbaarheid van de onderzoeksgegevens wordt via de GMO-databank en het extranet continu geoptimaliseerd.

Rol van de interne kennisopbouw

Het is de bedoeling om in eerste instantie vanuit dit hoofdstuk te werken aan de stroomlijning van het uitbestede onderzoek. Vanzelf komen hierbij ook het eigen onderzoek en de meetnetten en monitoring kijken. Het vermelde project 'Meetnetten en monitoring' zal in 2004 vermoedelijk nog niet als dusdanig worden opgestart. Wel zal ter voorbereiding worden nagegaan wat de grenzen van het project zijn en op welke wijze het nadien vorm kan worden gegeven.

2.2.4. Werkschema

Project 'Wetenschappelijk onderzoek'

2003	2004	2005	2006	2007
- jaarlijkse opmaak en evaluatie TWOL-programma - integreren van werk-programma's van IN en IBW in TWOL-programma - updaten GMO-databank - formaliseren overlegstructuren	- integreren van Vito-onderzoeksactiviteiten in het TWOL-programma - TWOL als BIP voorbereiden - uitwerken thematische en themaoverschrijdende onderzoekslijnen - informatie-uitwisseling en discussie met extern betrokkenen over onderzoekslijnen en -projecten	evalueren output van onderzoeksresultaten naar het beleid		
uitwerken strategische onderzoeksprogramma's	'call for proposal' strategische onderzoeks-programma's		evaluatie uitvoering strategische onderzoeksprogramma's	
ontsluiten van de onderzoeksresultaten (o.m. via website)				
beoordelen en verwerken MiNa-Raad advies over wetenschappelijk onderzoek				
actualiseren en vervolledigen onderzoeksgegevens databank				

3. Beleidsonderbouwing: Informatiebeheer

3.1. Inleiding

Milieukennis en milieu-informatie zijn elementaire bouwstenen voor de voorbereiding, de uitvoering, de evaluatie en de onderbouwing van het milieubeleid. Het proces om tot bruikbare en geïntegreerde milieu-informatie te komen vergt afstemming en koppeling van alle mogelijke informatielagen. Naast informatie uit de milieumeetnetten of de monitoring van het milieu in het algemeen komt er ook geschikte informatie uit instrumentengebonden dossieropvolging. Tevens is een belangrijk deel van de milieu-informatie en daaruit voortvloeiende beleidsmaatregelen lokatiegebonden en kan gesitueerd worden op een kaart en via een geoloket beschikbaar worden gesteld. Dergelijke geoloketten kunnen tevens milieu-informatie integreren en combineren, wat ze zeer geschikt maakt als beleidsonderbouwend instrument.

3.2. Projecten en maatregelen

3.2.1. Toelichting en evaluatie tot 2003

Het project 'Milieu management informatiesysteem' is sinds maart 2000 operationeel. Dit project wordt ook opgevolgd door de Milieuinfostuurgroep. Momenteel wordt het merendeel van het voorziene budget van de Milieuinfostuurgroep besteed aan MMIS-projecten. De MMIS-projecten kunnen naargelang hun karakteristieken opgedeeld worden in:

- projecten die werken aan 'basis-databanken' als onderdeel van één logische milieu-databank en het koppelen en/of raadpleegbaar maken van milieu-informatie tussen de milieu-instantie;
- het opzetten van referentiedatabanken om milieu-informatie die aanwezig is bij de milieu-instanties aan elkaar te koppelen;
- het ontsluiten van al deze milieu-informatie naar burgers en ondernemingen en het opzetten van internetloketten voor milieu-informatie uitwisseling en dossieropvolging.

Het faciliteren van basisinformatiesystemen bij milieu-instanties wordt verzorgd. De databanken en informatiesystemen - vis informatiesysteem, natuurgebiedendatabank, databank watersysteemkennis, databank ondergrond Vlaanderen, codering stilstaande wateren, rioleringsinfrastructuur, databank fauna en flora, monitoringsdatabank natuur en indicatoredatabank - werden opgestart in 2002-2003 en worden stapsgewijze in productie gebracht in 2004 en 2005.

3.2.2. Mijlpalen en indicatoren

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting
Toegang tot milieu-informatie: Wegwijzer www.milieuinfo.be: - on-line (incl. Inhoudsbeheer) - koppeling aan andere websites van milieuinstanties	Ja, eind 2002	Begin 2004

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting
Opzetten van het MMIS: referentiedatabanken, uitbouwen van een 'backoffice'		
- milieu-extranet	Ja, eind 2002	
- centraal bedrijvenbestand CBB	Ja, eind 2003	Eind 2004 (koppeling met partners)
- centraal activiteitenbestand CAB		Eind 2004
- prototype milieubeleidsregister (milieuvergunningendatabank)		Midden 2004
Toegang tot opvolgingssytemen tussen milieu-instanties		
- dossieropvolging advies lozingsvergunningen VMM		Begin 2004
- recht van voorkoop Natuur (VLM)	Ja, begin 2003	
- gemeentelijke rioleringsprojecten (Aquafin)	Ja, begin 2003	
Natuurvergunningenloket: publiek loket		Midden 2004
Uitrol milieuklachtenregistratie opvolgingssysteem MKROS		Begin 2004
Integraal milieujaarverslag bedrijven: MRI-loket		
- front (internet-applicatie, testfase)		Begin 2004
- backoffice		Eind 2004
Milieuvergunningenloket		
- front (internetapplicatie)		Midden 2004
- backoffice		Eind 2004
Basisloket beheersovereenkomsten		Midden 2004
Basisloket land management Informatiesysteem		Eind 2004

Indicatoren	Stand van zaken	Verwachting/ Doelstelling
Gebruik van het CBB in alle milieudossiers:		100% (2004)
Gewestelijke instanties		100% (2005)
Gemeenten		
Aantal gemeenten die het digitale loket Natuurvergunningen gebruiken	30 gemeenten (2004)	75 % (2004)
Geoloketten Leefmilieu en Natuur	* 4 geoloketten gerealiseerd in 2003	** bijkomende geo- loketten in 2004

* databank ondergrond Vlaanderen DOV, Natura 2000, vogelatlas, Vlaams Ecologisch Netwerk

** vis informatiesysteem VIS, natuurgebieden en verspreidingsgegevens flora en fauna, e.a.

3.2.3. Aanpak jaar 2004

Basisonderdelen van de geïntegreerde milieudatabank uitbouwen en op elkaar afstemmen

Hoewel in de afgelopen jaren reeds heel wat nieuwe databanken/basisonderdelen werden opgestart, wordt bijzondere aandacht geschonken aan de volgende systemen:

- Oppervlaktewaterinformatiesysteem OWIS: afstemmen en koppelen van de databanken m.b.t. oppervlaktewater, meer bepaald de meetdatabanken inzake waterkwantiteit en met de meetdatabank waterkwaliteit van de VMM. De Vlaamse hydrografische atlas wordt uitgebreid met een coderingssysteem voor stilstaande wateren. Deze projecten dragen in belangrijke mate bij tot de informatieverstrekking en rapportage die nodig is ten behoeve van de kaderrichtlijn Water en het integraal waterbeleid. De informatie van het OWIS wordt o.a. via een geoloket beschikbaar gesteld.

- Het dossieropvolgingssysteem (DOS) voor de Milieu-inspectie: dit systeem is het informatiesysteem als onderbouwing van de handhaving van het vergunningen-beleid en milieubeleid in het algemeen. Het dient koppelbaar te worden gemaakt aan andere milieu-informatiesystemen. Hierdoor kan de afdeling Milieu-inspectie haar informatie koppelen aan het milieubeleidsregister (milieuvergunningen), de heffingendatabank e.a. en zijn de gegevens van milieu-inspectie toegankelijk voor andere instanties.
- Integratie en/of toegankelijk maken van dossieropvolgingssystemen tussen milieu-instanties: het AVOS (adviesverlening lozingsvergunningen VMM dat sinds eind 2003 operationeel is) wordt selectief opengesteld voor andere milieu-instanties
- In het kader van het afvalwaterinformatiesysteem (AWIS) wordt een rioleringsdatabank (infrastructuur) als referentiesysteem opgezet, waarbij naast Aquafin vooral de gemeenten leverancier zijn van deze gegevens. Bij dit project wordt tevens het OC GIS Vlaanderen betrokken voor het geografische luik.

Deze afstemming en toegankelijkheid van databanken tussen de verschillende betrokken milieu-instanties gebeurt via het operationele milieu-extranet.

Milieu management informatiesysteem (MMIS) verder ontwikkelen

Het MMIS dient verder uitgebouwd te worden als een managementsysteem. Dit betekent dat milieu-informatie van verschillende instanties gekoppeld en geïntegreerd dient te worden. De pijlers van het MMIS zijn enkele referentiedatabanken die door alle milieu-instanties gebruikt dienen te worden en centraal beheerd worden. Dit zijn het centraal bedrijvenbestand CBB, het centraal activiteitenbestand CAB en het milieubeleidsregister (alle informatie inzake milieuvergunningen). Het centraal bedrijvenbestand wordt doorgevoerd in de dossieropvolgingssystemen van alle gewestelijke en lokale overheidsinstanties d.m.v. een communicatiesysteem tussen het CBB en de koepelbestanden van de aangesloten partners:

- dit is essentieel voor de 'backoffice' van het MRI-loket (opvolging integraal milieu-jaarverslag van bedrijven);
- op die manier functioneert het CBB als echte kruispuntendatabank om verschillende milieudossiers van exploitanten aan elkaar te kunnen koppelen;
- hierdoor kan een veel efficiëntere integratie van de basisinformatie (emissies, afval,..) die noodzakelijk is voor de milieurapportage (MIRA).

Daarnaast wordt een koppeling voorzien van het CBB met de Vlaamse (en federale) kruispuntenbank ondernemingen (VKBO).

Geïntegreerd milieuinformatieloketsystemen verder ontwikkelen

Gelijktijdig met het afstemmen van databanken tussen milieu-instanties worden loketsystemen opgezet die informatiestromen tussen de overheidsinstanties enerzijds en burgers en ondernemingen anderzijds optimaliseren. Deze loketten zullen geïntegreerd zijn (het 'milieuloket'). Het centraal bedrijvenbestand en centraal activiteitenbestand spelen hierbij een sleutelrol. Deze loketsystemen dragen bij tot de algemene doelstellingen van het 'E-government Vlaanderen'. Anderzijds dragen deze loketten in belangrijke mate bij tot het milieu- en natuurbelief.

De organisatie van deze loketsystemen gebeurt in het kader van 'E-government Vlaanderen'. Heel wat MMIS-projecten worden opgenomen in het clusterplan 2004 van het 'E-government Vlaanderen'.

In 2004 gaat met betrekking tot deze e-government-projecten de aandacht naar de volgende onderdelen:

- beschikbaar stellen van milieu-informatie via de zgn. geo-loketten (GIS Vlaanderen)
- het milieuvergunningenloket (begeleiding en aanvraag van een milieuvergunning)

via internet) en het op elkaar afstemmen van de dossieropvolgingssystemen inzake milieuvergunningen (gemeenten, provincies en gewest);

- het natuurvergunningenloket: invoeren en opvolging van natuurvergunningen via een internetloket. Een tweede fase wordt voorzien waarbij het publieke gedeelte (opvolging door aanvrager, openbaar onderzoek,..) wordt opgezet;
- Het internetloket voor het indienen en afhandelen van het integraal milieujaarverslag van bedrijven (MRI-loket).

3.2.4. Werkschema

Project 'Milieu management informatiesysteem'

2003	2004	2005	2006	2007
	- opzetten van een centraal loket milieu-vergunningen - openstellen en koppelen van dossieropvolgingssystemen tussen milieuinstanties via het milieu-extranet	uitbouw van de backoffice (geïntegreerde dossier-opvolging) voor milieuvergunningen		
opzetten en opvolging van het natuurvergunningen-loket		evaluatie van het natuurvergunningenloket en integratie van verschillende vergunningsstelsels		
operationaliseren van het centraal bedrijvenbestand als referentiesysteem voor exploitanten en exploitaties				
opzetten van een referentie- en expertensysteem voor het centraal activiteitenbestand	- uitbouw van het MRI-loket: integraal milieu-jaarverslag IMJV bedrijven - integratie van natuurvergunningen en bouwvergunningen (met een mogelijke impact op natuur en bos)		evaluatie van de MRI's en bijsturing van het IMJV	
optimaliseren en koppelen van de verschillende informatiesystemen bij de milieu-instanties				
opvolging en onderhoud wegwijzersite www.milieuinfo.be, eveneens vanuit de websites van de verschillende gewestelijke milieu-instanties				
stelselmatig beschikbaar stellen van milieu-informatie via geoloketten (op de site geo-Vlaanderen van het OC GIS Vlaanderen)				

4. Beleidsuitvoering: Sociale instrumenten

4.1. Inleiding

Sociale instrumenten kenmerken zich doordat hun werking gebaseerd is op informatieverspreiding, educatie en communicatie en doordat ze uitgaan van vrijwilligheid en overreding. De overheid zet sociale instrumenten in het leefmilieubeleid in om het milieubewustzijn van individuen of groepen te vergroten met het oog op de vermindering van de milieubelasting van hun activiteiten. Sinds de Vlaamse overheid pleit voor milieuvriendelijk gedrag en maatregelen naar doelgroepen toe (bv. het stimuleren van de invoering van milieuzorgsystemen bij bedrijven) kan ze zelf niet achterblijven en moet ze minstens de ambitie hebben om het even goed te doen. Prioritair in het Vlaamse beleid is het verbeteren van de coördinatie en de planning van het communicatiebeleid en van de interne milieuzorg binnen de overheid. In het regeerakkoord van de huidige Vlaamse regering wordt de noodzaak tot milieuzorg binnen de Vlaamse overheid en haar overheidsinstellingen onderschreven.

4.2. Projecten en maatregelen

4.2.1. Toelichting en evaluatie tot 2003

In opvolging van het Vlaamse regeerakkoord besliste de Vlaamse regering in 2002 dat alle entiteiten van de Vlaamse overheid vanaf 2003 milieuzorg verplicht dienen in te voeren. Op deze manier wenst de Vlaamse overheid haar voorbeeldfunctie op te nemen en het minstens even goed te doen als de doelgroepen waarop ze haar beleid richt. Voor de invoering werd een implementatieplan uitgewerkt vertrekkende vanuit een centrale aansturing en een decentrale invulling op niveau van de entiteiten. Er werden vier milieuzorgniveaus gedefinieerd die gebaseerd zijn op het principe van zelfcontrole en de hierop volgende bijsturing door het management. Op decentraal niveau werd eind januari 2003 het vooronderzoek afgerond. Dit was een eerste algemeen onderzoek naar de huidige stand van zaken betreffende conformiteit met de milieuwetgeving en milieuzorg en de belangrijkheid van de verschillende milieudomeinen in de werking van de entiteiten. Op basis van de resultaten en na overleg met de betrokken entiteiten werd in een nieuwe beslissing van de Vlaamse regering voor elke entiteit een milieuzorgniveau vastgelegd.

Op centraal niveau werd de nodige procesbegeleiding verder uitgebouwd door de opstart van de Centrale Coördinatiecel Milieuzorg (CCM) en opleiding van de aanspreekpunten. De entiteiten hebben in de periode september–december 2003 een eerste grondige doorlichting gedaan naar conformiteit milieuwetgeving (milieuzorgniveau 1) en naar alle significante milieuaspecten (milieuzorgniveau 2). Op basis hiervan hebben zij eind 2003 een eerste actieplan opgesteld. Deze cyclus zal jaarlijks herhaald worden. Er moeten ondermeer verplicht acties opgenomen zijn rond het jaarthema 2004 ‘afval’ (indien van toepassing). Daarnaast moeten ze ook de nodige inspanningen leveren om de milieugegevens voor energieverbruik, afvalproductie en waterverbruik op een permanente manier te registreren. Centraal werden er instrumenten ontwikkeld ter ondersteuning van de entiteiten, zoals een website voor doorlichting en opmaak actieplannen (afronding oktober 2003) en communicatievisie en -strategie (juni 2003).

Sinds een aantal jaren wordt jaarlijks een communicatieplan opgemaakt bestaande uit een lijst met alle belangrijke externe communicatieacties van AMINAL, VMM, OVAM, VLM en de wetenschappelijke instituten en de mogelijkheden tot samenwerking tussen de entiteiten. Dit plan wordt continu bijgeschaafd en geplaatst op de milieukoepsite om afstemming met de partners (lokale besturen, NGO's) te bevorderen.

Met de creatie van de milieukoepsite (www.milieuinfo.be) werd in 2003 een belangrijke stap gezet in de richting van een uniek infoloket milieu en natuur.

In 2003 werd de uitbreiding en optimalisatie van natuur- en milieu-educatie (NME) gerealiseerd door enerzijds te werken aan de NME-netwerking d.m.v. meer overleg te plegen in platforms en werkgroepen en anderzijds door samenvoegen en samenspannen van projecten. Een voorbeeld hiervan is 'Milieuzorg Op School' (MOS)', een samenvoeging van de projecten 'Groene school' (secundair onderwijs) en MOS (basisonderwijs). De Schoolkoopwijzer, een wegwijzer voor milieuvriendelijke aankopen op school, werd volledig operationeel. Het project 'Vergroening van de schoolomgeving' werd opgestart. M.b.t. milieuzorg op de universiteit en op de hogescholen is voor elk een overleg gestart. Ook met NME voor andere dan schoolse doelgroepen werd een begin gemaakt. Een meerjarenactieplan 'Jeugd en NME' is opgemaakt; een eerste actie 'Milieuvriendelijk op kamp' werd uitgevoerd. Een meerjarenactieplan 'NME en volwassenen/gezinnen/socioculturele verenigingen' is in ontwerp opgemaakt. MOS-scholen werken aan thema's of aandachtsvelden afvalpreventie, water, energie, verkeer, natuur op school (groenvoorziening), keuken en kantine en materialen. MOS-scholen kunnen een logo behalen, een kwaliteitslabel dat aangeeft dat de school in een educatief proces stapt, systematisch milieuacties organiseert en volgehouden inspanningen levert om alle schoolleden voor milieuzorg te mobiliseren.

4.2.2. Mijlpalen en indicatoren

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting
Beslissing van de Vlaamse regering interne milieuzorg	Ja, 2003	
Evaluatie rond interne milieuzorg in de entiteiten		Eind 2004
Opmaak milieucommunicatiestrategie		Eind 2004
Milieukoepsite creëren	Ja, 2003	
Schoolkoopwijzer operationeel	Ja, 2003	
Meerjarenactieplan jeugd en NME klaar	Ja, 2003	
Meerjarenactieplan volwassenen/ gezinnen/socio-culturele verenigingen		2004
Milieukoopwijzer		2004

Indicatoren	Stand van zaken	Verwachting/ doelstelling
Aantal (sub)entiteiten met actieplan milieuzorg in functie van het bereikte milieuzorgniveau		Eind 2004: Milieuzorgniveau 1: 11 Milieuzorgniveau 2: 92
Aandeel scholen die deelnemen aan het educatieve project 'Milieuzorg op school':	Eind 2002:	Eind 2005:
- basisscholen:	11%	40%
- secundair:	41%	65%

4.2.3. Aanpak 2004

Project 'Milieuzorg in de Vlaamse overheid'

Begin 2004 zullen de entiteiten van start gaan met het uitvoeren van hun actieplannen. Op basis van de bevindingen tijdens de opmaak van de eerste actieplannen zal de webapplicatie verder worden geoptimaliseerd. Centraal zullen richtlijnen en aanbevelingen uitgewerkt worden voor de belangrijkste milieuthema's, met de bijhorende communicatie- en sensibilisatiepakketten. Er worden ook vormingsactiviteiten georganiseerd voor de aanspreekpunten. Er zal overleg zijn met functioneel betrokken groepen (bv. aankoop). Eind 2004 is een evaluatie voorzien van het project. Op basis van de bevindingen van de evaluatie kunnen ook aanbevelingen geformuleerd worden voor een verdere centrale opvolging van milieuzorg in de entiteiten van de Vlaamse overheid.

Coördinatie en planning van het communicatiebeleid verbeteren

In 2004 wordt een communicatiestrategie voor de Vlaamse milieuoverheid (op hoofdlijnen) uitgewerkt en zal de communicatieplanning daarop worden afgestemd, zodat deze laatste het niveau van een lijst van acties overstijgt. Het e-zine naar de lokale besturen moet de vele publicaties vervangen.

Informatieverstrekking afstemmen

De renovatie van de site www.mina.be wordt in de tweede helft van 2003 aangevat en omgebouwd tot bedrijfssite van het nieuwe Departement. Alle info wordt aangeboden op maat van vier verschillende bezoekersprofielen. Daarnaast wordt gewerkt aan de creatie van één visuele identiteit van de Vlaamse milieuoverheid d.m.v. het uitwerken van een huisstijl (maximale invulling), of een logo en/of een slagzin (minimale invulling).

Natuur- en milieu educatie uitbreiden naar nieuwe doelgroepen

De promotie van het MOS-project en het begeleiden van scholen zal even intens doorgaan. 'Vergroening van de schoolomgeving' wordt een educatief aanbod met permanente ondersteuning en begeleiding. Naast een permanente aandacht voor NME binnen het onderwijs zullen ook buitenschoolse NME bij jongeren (jeugdwerk) en bij volwassenen en gezinnen (vormingsorganisaties) ontwikkeld en gestimuleerd worden. De Schoolkoopwijzer wordt een meer uitgebreide milieuwijzer, een instrument voor milieuvriendelijke aankopen voor scholen, lokale besturen en overheidsadministraties. Concreet worden in 2004 onder meer ook actieprogramma's opgesteld rond het intensief sensibiliseren inzake milieuvriendelijk kamperen, en rond NME in jeugdlokalen en rond een NME-aanboddatabank voor jeugdorganisaties. De eerste acties voor volwassenen/ gezinnen worden in overleg met de doelgroep opgestart.

4.2.4. Werkschema

Project 'Milieuzorg in de Vlaamse overheid'

2003	2004	2005
• afronden en verwerken vooronderzoek		
• opstart en uitbouw van de Centrale Coördinatiecel Milieuzorg (CCM)		
• voorstel van beslissing betreffende: - milieuzorgniveau per entiteit - centrale doelstelling - centrale milieu-beleidsverklaring	• voorstel van beslissing betreffende: - centrale doelstelling 2005	• voorstel van beslissing betreffende: - milieuzorgniveau per entiteit - centrale doelstelling
• ontwikkeling van de nodige instrumenten		
• begeleiding en ondersteuning van de entiteiten (bv. communicatie- en sensibilisatieacties, opleiding, organisatie overlegfora)		
• rapportering aan o.a. Vlaams Parlement	• evaluatie van het project	• formuleren van aanbevelingen naar de verdere opvolging van milieuzorg in de Vlaamse overheid

5. Beleidsuitvoering: Economische instrumenten

5.1. Inleiding

Economische instrumenten kunnen door de overheid worden ingezet om via financiële prikkels het gedrag van de doelgroepen zodanig te sturen dat voldaan kan worden aan bepaalde (milieu)kwaliteitsdoelstellingen. Het Vlaamse economische instrumentarium is op te delen in financiële instrumenten (i.e. milieuheffingen en subsidies) en marktcreërende instrumenten (i.e. verhandelbare emissierechten, verhandelbare plichten). Momenteel is het gebruik van economische instrumenten, en dan meer bepaald van marktcreërende instrumenten, in het Vlaamse milieubeleid aan een sterke opmars bezig.

5.2. Projecten en maatregelen

De verschillende maatregelen uit het subdeel Economische instrumenten van het deel 'Instrumenten' zitten alle vervat in de uitvoering van het project 'Milieueconomie en financiering milieubeleid'.

Het project 'Milieueconomie en financiering milieubeleid' bestaat uit twee grote delen: één focust op alle maatregelen uit het deel 'Kosten en financiering', het andere op de maatregelen uit het subdeel 'Economische instrumenten'. De voorbije periode werd er echter voornamelijk gewerkt aan de maatregelen uit het deel 'Kosten en financiering'. Het is wel de bedoeling om in 2004 meer aandacht te besteden aan het economische instrumentarium. Voor de duidelijkheid worden hier enkel de maatregelen relevant voor dit deel besproken en wordt er voor de rest van het project verwezen naar het deel 'Kosten en financiering'.

5.2.1. Toelichting en evaluatie tot 2003

Wat betreft de financiële instrumenten werd er in 2002 zeer veel tijd geïnvesteerd in de opmaak van een discussienota over de langetermijnvisie binnen leefmilieu op de financiering van het milieubeleid. In deze nota werden de Vlaamse milieuheffingen in detail geanalyseerd en werden er op basis van een resolutie van het Vlaams Parlement uit 1997 onder meer voorstellen geformuleerd ter hervorming van de afvalwaterheffing. De politieke discussie over de inhoud van de nota staat nu open. Begin 2003 werd er ook intensief werk gemaakt van de evaluatie van de milieugerelateerde aspecten van het subsidiedecreet ter verlening van expansiesteun voor ecologische investeringen, een decreet dat onder de bevoegdheid van het beleidsdomein economie valt. Midden 2003 is een interne studie uitgevoerd met het oog op de evaluatie van de eerste fase van de samenwerkingsovereenkomsten. Hierbij werden de subsidiestromen vanuit de Vlaamse overheid richting lokale overheden in kaart gebracht.

Op het vlak van de marktcreërende instrumenten werd er in 2002 en 2003 door de Taskforce Klimaatbeleid hard gewerkt aan de beleidsvoorbereiding van de richtlijn Verhandelbare Emissierechten (voor CO₂), en aan de implementatie van deze richtlijn in Vlaanderen (zie thema 'Verandering van het klimaat door het broeikaseffect' en subdeel 'Externe integratie: economie'). Er werd onder meer van start gegaan met de uitwerking van een algemeen beleidskader voor de inzet van de Kyoto-flexibiliteitsmechanismen in Vlaanderen, alsook met het startkader van de eerste pilootprojecten van het

Kyoto-mechanisme CDM (Clean Development Mechanism). Ook werden duidelijke afspraken gemaakt over de inhoud en tijdsschema van het nationaal allocatieplan en de juridische verankering daarvan in de Vlaamse wetgeving. Verder werd op initiatief van de minister van energie op 1 januari 2002 van start gegaan met de handel in groene-stroomcertificaten (i.e. verhandelbare plichten), ter stimulering van electriciteitsproductie uit hernieuwbare energiebronnen.

Begin 2003 werd een studie opgestart naar de mogelijke inzetbaarheid van economische instrumenten (financiële of marktcreërende) voor het luchtbeleid in Vlaanderen. Het gaat meer bepaald over de haalbaarheid van verschillende beleidsopties ter reductie van de uitstoot van de luchtpolluenten NO_x, SO₂ en VOS (zie thema's 'Verzuring' en 'Verontreiniging door fotochemische stoffen').

5.2.2. Mijlpalen en indicatoren

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting
Discussienota 'Langetermijnvisie op de financiering van het milieubeleid'	Ja, 2002	
Evaluatie subsidiedecreet expansiesteun voor ecologische investeringen	Ja, begin 2003	
Implementatie EU-richtlijn Verhandelbare Emissierechten	Zie thema 'Klimaat'	Zie thema 'Klimaat'
Eindrapport verkennende studie economische instrumenten in het luchtbeleid (NO _x , SO ₂ , VOS)		Begin 2004 voor NO _x en SO _x , eind 2004 voor VOS
Subsidiestromen lokale overheden in kaart brengen	Ja, eind 2003	
Onderzoek naar vergroening van de fiscaliteit (rapport MIRA-T)	Eind 2003	

5.2.3. Aanpak 2004

Alle maatregelen van het subdeel 'Economische instrumenten' vallen onder het project 'Milieueconomie en financiering milieubeleid'.

Kenniscapaciteit uitbreiden en verdiepen

Deze maatregel is een continu proces gedurende de gehele planperiode, zonder echte mijlpalen.

Het evalueren en bijsturen van de bestaande economische instrumenten

De discussienota 'Langetermijnvisie op de financiering van het milieubeleid' ligt op politiek niveau en belangrijke aanpassingen in de Vlaamse milieuheffingen zullen op de politieke besluitvorming moeten wachten. In 2004 zal de hervorming van de afvalwaterheffing voorbereid worden. Doel is een regulerende heffing voor oppervlakte-waterlozers enerzijds en een prijs of een retributie voor rioolwaterlozers anderzijds. Ook zal in 2004 verder gewerkt worden aan de afstemming van de grondwaterheffing aan de milieudoelstellingen inzake grondwater.

In 2004 zal de aandacht vooral uitgaan naar de evaluatie van het economisch instrument subsidiëring. In eerste instantie zullen leefmilieusubsidies geëvalueerd worden op o.m. de criteria effectiviteit, efficiëntie en billijkheid. Een van deze cases wordt de betoelaging van de aankoop van parken. In tweede instantie (op langere termijn) zullen subsidies, uitgekeerd in andere beleidsdomeinen (bv. mobiliteit, landbouw, ...), geëvalueerd worden op hun milieu-effecten.

Zoeken naar een beter en waar nodig meer uitgebreid instrumentarium en aansturen op de implementatie ervan

De studie 'Economische instrumenten voor het luchtbeleid' (SO_x, NO_x en VOS) zal afgewerkt worden in 2004. Complementair hieraan zullen juridische aspecten van (eventuele) emissiehandel voor deze polluenten onderzocht worden binnen het Steunpunt Milieubeleidswetenschappen (studie naar de mogelijke inzetbaarheid van verhandelbare emissierechten).

In 2004 zal de Taskforce Klimaatbeleid intensief verder werken aan de voorbereiding van de inwerkingtreding van de richtlijn Verhandelbare Emissierechten begin 2005 (zie thema 'Verandering van het klimaat door het broeikaseffect'). Ook in het kader van het bodembeleid wordt geïnvesteerd in de ontwikkeling van nieuwe economische instrumenten. Meer specifiek gaat het over financiële instrumenten gericht op (1) de financiering van de ambtshalve bodemsaneringen (via de oprichting van het algemeen bodemsaneringsfonds of het ecologisch fonds), (2) de erosiebestrijding, (3) de beperking van de sedimenttoevoer in waterlopen en (4) de stimulering van het hergebruik van bagger- en ruimingsspecie als bodem.

De fiscaliteit vergroenen

In het kader van het steunpuntproject 'Algemeen evenwichtsmodel' zal er onderzoek plaatsvinden naar de effecten van bepaalde maatregelen ter vergroening van de fiscaliteit op de federale en gewestelijke geldstromen.

6. Beleidsuitvoering: Juridische instrumenten

6.1. Inleiding

Het overheidsoptreden is haast altijd juridisch verankerd en het milieubeleid vormt daarop geen uitzondering. In het huidige milieubeleid vervullen de milieuvergunning en de –inspectie een centrale rol. Analooq met andere rechtstakken is het Vlaamse milieurecht het voorbije decennium sterk toegenomen. Veel nieuwe milieuregelgeving ontstaat op hogere beleidsniveaus en moet een plaats krijgen in het Vlaamse milieurecht. Daarnaast dient de VLAREM wetgeving worden bijgeschaafd om te voldoen aan de steeds evoluerende Europese wetgeving. De Vlaamse prioriteiten worden gelegd bij de uitbouw van een centraal coördinerend milieureguleringssteam en de bijsturing van het milieuvergunningenbeleid en het handhavingsbeleid.

6.2. Projecten en maatregelen

6.2.1. Toelichting en evaluatie tot 2003

Wat het project ‘Fundamentele principes en instrumentenontwikkeling’ betreft, werd in het voorbije jaar voornamelijk in het kader van de hervorming van de Vlaamse administratie (Beter Bestuurlijk Beleid) nagedacht over de mogelijke taken van een subentiteit ‘Optimalisatie van het Instrumentarium’.

Er werd wetenschappelijke en beleidsliteratuur verzameld inzake reguleringsimpactanalyse en in het kader van het Steunpunt Milieubeleidswetenschappen werd een ontwerp tekst opgesteld over strategisch wetgevingsbeleid. Een ander onderzoeksproject van het Steunpunt betreft de juridische randvoorwaarden voor de invoering van emissiehandel in Vlaanderen. De in 2002 opgestarte werkgroep reguleringsmanagement kwam ook in 2003 enkele keren samen. Deze werkgroep is voornamelijk een platform voor informatie-uitwisseling. Daarnaast wordt binnen de werkgroep de bijdrage vanuit het beleidsdomein leefmilieu aan de activiteiten van de Kenniscel Wetsmatiging gecoördineerd.

Wat het project ‘Milieuvergunningenbeleid’ betreft werden de verschillende stappen betreffende de implementatie van de IPPC-richtlijn. In de Vlaamse aanpak worden de IPPC-bedrijven opgesplitst in 3 types prioritaire bedrijven (P-bedrijven) waarvan de eerste twee types lozen naar het aquatisch milieu en het laatste type lozingen heeft naar verschillende milieucompartimenten. Een gedetailleerde inventarisatie leverde 327 IPPC-bedrijven van het laatste type op waarvoor een herziening van de vergunning nodig is en 500 veehouderijen waarvan de vergunningsvoorwaarden kunnen worden aangepast door aanpassing van de sectorale voorwaarden. De herzieningen van de vergunningen verleend vòòr mei 1999 voor het laatste type prioritaire bedrijven dient te worden afgerond tegen eind 2007. Indien sectoren voldoende homogeen zijn wordt gewerkt via de aanpassing van de sectorale milieuvergunningsvoorwaarden. Bij de herziening van de vergunningen worden de vergunningen getoetst aan o.a. de BBT- of de BREF-studies, voorkoming van ontstaan van afvalstoffen, doelmatig gebruik van energie, voorkomen van ongevallen, emissiereductieprogramma’s.

Onder het koepel van het TOM (Technisch Overleg Milieu) overlegplatform werd de voorbije jaren gewerkt aan de harmonisatie van inplantingsregels (verbods- en

afstandsregels) en aan de uitwerking van sectorale voorwaarden voor zeehandelshavens. De uitwerking van de sectorale voorwaarden voor zeehandelshavens is echter nog niet afgerond.

Rond het decreet Bronnenbeheersing (beheersing puntbronnen van verontreiniging) en het maken van uitvoeringsbesluiten rond integrale milieuvoorwaarden werd een eerste voorontwerp van decreet (milieu-audit en milieuvoorwaarden) opgeleverd dat een nieuw luik toevoegt aan het DABM. Later (gepland in 2006) volgt nog een tweede luik rond procedures. Dit voorontwerp ligt momenteel voor advies bij de Raad van State. Het decreet Bronnenbeheersing heeft als doel een basis te scheppen voor het ontwikkelen van voorwaardenpakketten op maat van specifieke groepen van hinderlijke inrichtingen die relatief kleine gebiedsgerichte impact hebben, het vervangen van de verschillende besluitvormingsprocedures voor verschillende soorten milieuvoorwaarden in VLAREM I door één geïntegreerde besluitvormingsprocedure en het scheppen van de mogelijkheid om milieuvergunning en bouwvergunning gedeeltelijk te integreren (voor wat betreft de hinderlijke inrichtingen). Daarnaast werd gestart met de opmaak van voorwaardenpakketten voor de sectoren schrijnwerkerij en de garages.

Betreffende de uitvoering van een kleine herziening VLAREM I en II werd een klein deel dat betrekking had op omzetting van Europese reglementering (richtlijn Luchtkwaliteit CO/Benzeen en verordening Ozonafbrekende Stoffen) definitief goedgekeurd begin 2003, terwijl het grootste deel van de voorstellen voor advies liggen bij de Raad van State sinds begin 2003. Voor de uitvoering van een grote herziening VLAREM I en II werd het eindrapport ingediend. Voor het decreet Stilzwijgende Milieuvergunning werd een voorontwerp van decreet voor advies aan de Raad van State voorgelegd.

Tevens werd gewerkt aan de omzetting van de Europese richtlijn inzake het ingeperkt gebruik van GGO's. Midden 2002 werd het ontwerpbesluit tot wijziging van VLAREM I en II principieel goedgekeurd door de Vlaamse regering en volgens het advies van de Raad van State dient een juridische basis te worden uitgewerkt om naast de milieuvergunning, bijkomende verplichtingen inzake kennisgeving en toelating te kunnen opleggen. Begin 2003 werd een voorstel van decreet opgemaakt en bezorgd aan het Vlaams Parlement.

In het kader van het project 'Handhaving' werd voor 2003 het zevende Milieu-inspectieplan opgesteld. Dit inspectieplan legt de prioriteiten vast en geeft een invulling aan de beleidslijnen van de Vlaamse regering en aan de aanbevelingen van het Europees Parlement en de Europese Raad.

Een voorontwerp van decreet Handhaving Milieurecht is bijna klaar en de politieke besluitvorming wordt aangevat. De algemene doelstellingen van dit decreet zijn de oprichting van een handhavinginstrumentarium voor het volledige milieurecht (minstens voor het milieuhygiënerecht), het vervangen van zoveel mogelijk handhabingbepalingen in de verschillende milieudecreten, verbetering van vormgeving van het handhavinginstrumentarium, het stimuleren van planmatige handhaving en implementatie van het verdrag van de Raad van Europa

Een ontwerp van een decreet voor de erkenning van de deskundigen en laboratoria werd geschreven en voorgelegd aan een aantal doelgroepen. Het decreet beoogt de integratie van tientallen besluitvormingsprocedures voor afleveren van erkenningen aan deskundigen en aan laboratoria.

Het decreet Milieueffect- en Veiligheidsrapportage van 18 december 2002 reorganiseert het bestaande MER/VR-instrumentarium.

De vroegere MER (milieueffectenrapportage) wordt nu project-MER genoemd. Naast de project-MER wordt een nieuw type MER-rapportage ingevoerd: nl. de plan-MER, die wordt opgesteld bij de opmaak van strategische plannen. Het opstellen van de plan-

MER wordt verplichtend vanaf 21 juli 2004, doch in de praktijk zijn er reeds plan-MER's in opmaak voor de strategische projecten voor de zeehavengebieden. In het kader van een transparant MER-beleid organiseert de cel MER sinds 2001 twee maal per jaar bijeenkomsten met MER-deskundigen teneinde info door te geven i.v.m. toekomstige evoluties, uitwisseling van ervaringen, toelichtingen over nieuwe analysetechnieken enz. Tevens werd de site 'www.mer.vlaanderen.be' ontworpen en in werking gesteld ter ondersteuning van de MER-deskundigen.

Voor wat betreft het VR (veiligheidsrapportage)-gedeelte van het decreet Milieueffect- en Veiligheidsrapportage, wordt een gelijkaardige heroriëntatie doorgevoerd, nu bestaan er drie soorten VR: nl. de omgevings-VR (vroegere VR) gekoppeld aan vergunningen, de ruimtelijke VR gekoppeld aan ruimtelijke uitvoeringsplannen en de VR i.k.v. het samenwerkingsakkoord tussen de federale staat en de gewesten teneinde een integrale VR op te stellen voor zowel binnen als buiten bedrijfsterreinen. VR is van toepassing op Seveso-bedrijven en bestaat onder meer uit een kwantitatieve risicoanalyse in geval van zware ongevallen en rampen met doding van mensen als gevolg van acute concentraties van giftige stoffen, ontploffingen, branden,...

Momenteel zijn nog een aantal uitvoeringsbesluiten betreffende VR in opmaak. In het voorbije jaar werd tevens een studie uitgevoerd aangaande de herverdeling van Seveso-heffingen naar de gewesten toe. De resultaten van de studie moeten nu nog de politieke besluitvormingscyclus doorlopen. Een knelpunt in het veiligheidsbeleid is de veiligheid van transporten (federale bevoegdheid) van gevaarlijke producten.

6.2.2. Mijlpalen en indicatoren

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting
Invoering van een centraal coördinerend milieureguleringssteam		2004
Onderzoek naar de basiselementen voor een concept van milieureguleringseffectenrapportage in Vlaanderen		Eind 2004
Rapport strategisch wetgevingsbeleid		Midden 2004
Actieplan systematische herziening IPPC-milieuvergunningen	ja	
Decreet Bronnenbeheersing: eerste voorontwerp van decreet	ja	
Voorwaardenpakketten inzake milieuvergunningen voor twee pilootsectoren (schrijnwerkerij en garages)		2004
Eindrapport herziening VLAREM I en II	ja	
Voorontwerp decreet Handhaving Milieurecht	ja	
Ontwerp decreet Erkenningen	ja	
Decreet Milieueffect- en Veiligheidsrapportage'	ja	
Uitvoeringsbesluiten Milieueffect- en Veiligheidsrapportage		Eind 2003
MER: bestaande richtlijnenboeken actualiseren en publiceren		2004
VR: richtlijnenboeken opstellen en publiceren		2004

6.2.3. Aanpak 2004

Project 'Fundamentele principes en instrumentenontwikkeling'

Tegen midden 2004 moet het rapport strategisch wetgevingsbeleid worden afgerond en dit rapport bevat aanbevelingen m.b.t. evolutie van het milieurecht op middellange termijn en m.b.t. de verbetering van de processen die leiden tot nieuwe regelgeving of wijziging van bestaande regelgeving.

De actuele aanpak van opstelling en bijsturing van milieuregelgeving verloopt nog steeds weinig gestroomlijnd en systematisch. Met de opstelling van een milieureguleringsmethodiek wordt beoogd een soort basishandleiding of code van goede praktijk voor de bij een wetgevingsproject betrokken ambtenaren ter beschikking te stellen. Uiteraard dient het nut van dergelijke aanpak getoetst te worden in de praktijk.

Een toetsing via RIA (reguleringsimpactanalyse) is mogelijk voor zover betrokken diensten, zowel binnen als buiten het beleidsdomein leefmilieu daadwerkelijk kunnen en willen participeren. Daartoe zijn elementaire beleidsafspraken nodig (bv. in de vorm van een protocol). Een belangrijk onderdeel van een milieureguleringsmethodiek is de uitvoering van een reguleringsimpactanalyse. Dit omvat de inzet en samenwerking van diverse competenties.

De hiervoor beschreven en in eerste instantie proefsgewijze aanpak moet op termijn leiden tot een meer permanente en ruim verspreide milieureguleringswerkwijze. De belangrijkste stappen en opties ervan kunnen in de vorm van een handleiding ter beschikking van betrokkenen worden gesteld. Tevens zal er nood zijn aan een voldoende ruime bekendmaking ten einde een geharmoniseerde toepassing van de werkwijze te bekomen.

Project 'Milieuvergunningenbeleid'

Bij de herziening van de vergunningen in het kader van de IPPC-richtlijn worden de vergunningen getoetst aan nieuwe BBT- of BREF-studies (waaronder een horizontale BREF voor REG (rationeel energiegebruik)), aan de resultaten van de sectorstudies inzake emissiereductieprogramma's (zie o.m. thema "Verontreiniging door fotochemische stoffen"), reductieprogramma's milieugevaarlijke stoffen, sectorstudies geurnormering.

Het opstellen van sectorale voorwaarden voor zeehandelshavens wordt verder uitgewerkt.

De goedkeuring van het ontwerpdecreet tot wijziging van het milieuvergunningendecreet inzake het ingeperkt gebruik van GGO's wordt voorzien in 2003. De voorziene publicatie van het decreet in het Staatsblad en de definitieve goedkeuring door de Vlaamse regering van het besluit tot wijziging van VLAREM I en II is ook voor 2003.

Project 'Handhaving'

Een nieuw Inspectieplan 2004 wordt opgesteld en uitgevoerd waarbij planmatige controles de basiskeuze blijft en specifieke handhavingscampagnes hoge prioriteit krijgen. Tevens wordt gewerkt aan de uitbreiding van het plan naar alle aspecten van de Vlaamse handhavingenbeleid (ook beleidsevaluatie en beleidsformulering).

Het voorontwerp van decreet Handhaving doorloopt de politieke besluitvorming en een einddatum voor publicatie wordt gepland rond midden 2004.

Evaluatie en bijsturing van het thematisch en horizontaal regelgevend kader met inbegrip van vrijwillige instrumenten

Er wordt een entiteit Erkenningen opgericht die zal functioneren als uniek loket erkenningen en als procesbewaker. Er komt een uitvoeringsbesluit waarin algemene erkenningvoorwaarden en voorwaarden per erkenning zullen worden ontwikkeld.

Vanaf de publicatie van de nieuwe uitvoeringsbesluiten MER/VR zal worden gewerkt met twee nieuwe lijsten van MER-plichtige activiteiten. Voor de MER dienen lijsten te worden opgesteld van de activiteiten of plannen die MER-plichtig zijn en nieuwe procedures voor o.a. erkenningen, inspraak bij het begin van de MER-procedure. Voor VR dienen objectieve criteria te worden uitgewerkt teneinde te bepalen wanneer een plan al dan niet VR-plichtig is.

Daarnaast worden voor MER de bestaande richtlijnboeken per discipline en de ontwerp-richtlijnen per activiteit voor de project-MER geactualiseerd. Nadien volgt het opstellen van richtlijnenboeken voor de plan-MER. Tenslotte worden de richtlijnen opgesteld teneinde de ontheffingsaanvragen voor project-MER te kunnen beoordelen. Voor de VR wordt er verder gewerkt aan het opstellen van een reeks criteria, die omschrijven wat een aanvaardbaar risico is bij rampen. Het opstellen van richtlijnenboeken voor de omgevings-VR, de ruimtelijke VR en de VR i.k.v. de samenwerkingsakkoorden tussen de federale staat en de gewesten wordt afgerond tegen midden 2004, daarna worden de richtlijnenboeken gepubliceerd. Er wordt gestart met de uitwerking en de introductie van de milieurisico-analyse binnen de VR.

6.2.4. Werkschema**Project 'Fundamentele principes en instrumentenontwikkeling'**

2003	2004	2005	2006	2007
• aanvang en organisatie basisaanpak milieuregulering • milieureguleringsmethodiek-onderzoek (RIA)				
	Bijkomende aanwervingen • uitbouw milieureguleringsmethodiek en experimentele werking • beleidsafspraken inzake toepassing milieuregulering m.i.v. RIA (MIRIA=milieureguleringsimpactanalyse) • opstellen handleiding MIRIA + informatiecampaagnes			
		Definitieve opstart werking COMIRTE (coördinerend milieureguleringsteam) • adviezen • opstart en begeleiding onderzoek fundamentele principes		
				• evaluatie MIRIA en COMIRTE

deel 8 **kosten en financiering**

Kosten en financiering

1. Inleiding

Via het inzetten op de maatregelen uit het deel 'Kosten en financiering' van het Milieubeleidsplan 2003-2007 wil de Vlaamse milieuhuishouding komen tot een sterke(re) milieueconomische onderbouwing van het milieubeleid. Dergelijke onderbouwing kan ertoe bijdragen dat de middelen van de samenleving zo efficiënt mogelijk ingezet worden voor een beter leefmilieu.

In de eerste plaats is kennis van de milieukosten en -uitgaven van de overheid en de doelgroepen belangrijk voor het voeren van een efficiënt en doelmatig milieubeleid. Daarnaast moet echter ook bekeken worden hoe de financiering van de inspanningen van overheden en doelgroepen ter verbetering van het leefmilieu aangepakt dient te worden.

2. Projecten en maatregelen

Het project 'Milieueconomie en financiering milieubeleid' bestaat uit twee grote delen: één tak van het project focust op alle maatregelen uit het deel 'Kosten en financiering', de andere tak op de maatregelen uit het subdeel 'Economische instrumenten' van het deel 'Instrumenten'. De voorbije periode werd voornamelijk gewerkt aan de maatregelen uit het deel 'Kosten en financiering'. Voor de duidelijkheid bespreken we hier enkel de maatregelen van dit deel en verwijzen we voor de rest van het project naar het subdeel 'Economische instrumenten'.

2.1. Toelichting en evaluatie tot 2003

Beleidsondersteunende statistieken werden opgesteld over de overheidsuitgaven voor leefmilieu in Vlaanderen. Hierbij werden tijdsreeksen bekomen die de evolutie en de verdeling van de beleidskredieten over de verschillende thema's en delen van het milieubeleidsplan aangeven.

Via een centrale databank werden de behoeften die gepaard gaan met het Milieubeleidsplan 2003-2007 in kaart gebracht.

Begin 2003 werd met het oog op de begrotingsopmaak 2004 een afstemming voorbereid tussen de milieujaarprogramma's en de begroting, door elke begrotingspost te verdelen over de thema's en de meervragen/verschuivingen voor de begroting te funderen op en te koppelen aan de maatregelen van het ontwerpplan.

In 2001 werd het project 'Milieukostenmodel' (MKM) voor Vlaanderen opgestart (via het BBT-kenniscentrum van VITO). In 2003 werden de eerste belangrijke resultaten geboekt, met de publicatie van het 'Achtergronddocument milieukostenmodel' en de ontwikkeling van de eerste modelversies. Het achtergronddocument geeft algemene definities en methodieken van basisbegrippen i.v.m. milieukosten en kosteneffectiviteit en past deze toe op het specifieke project MKM. Daarnaast is in 2003 een evaluatie van classificatiesystemen (zoals NACE, SNAP) gebeurd in het kader van het MKM. Wat de feitelijke modelontwikkeling betreft, is in 2003 veel energie gestoken in het bepalen en invullen van een geschikte databank. Uiteindelijk is gekozen om maximaal gebruik te maken van de Europese techno-economische databank Ecodat ontwikkeld door EGTEI. Hierin staan de Belgische gegevens inzake o.a. implementatie en toepasbaarheidsgraad van milieumaatregelen in de industrie. Er zijn kleine testmodellen gebouwd en eind

2003 is het MKM operationeel voor minstens twee polluenten en meerdere sectoren en is de link gelegd tussen het MKM en de EGTEI-databank. Eind 2003 wordt ook een technische nota met de modelbeschrijving van het milieukostenmodel (MKM) voor Vlaanderen opgesteld.

Eind 2003 is verder het eerste deel van de pilootstudie MKM voor oppervlaktewaterkwaliteit afgerond. Hierin wordt een methodologie voorgesteld voor inventarisatie van de benodigde data en wordt de databank met de huidige toestand uitgewerkt voor het Netebekken.

2.2. Mijlpalen en indicatoren

Mijlpalen	Realisatie	Verwachting
Volledige themastatistiek milieu-uitgaven overheid	Ja, tot 2003	Jaarlijkse bijwerking
Afgewerkte statistiek milieu-uitgaven bedrijven voor 2002		Eind 2004
Afgewerkte behoefteaming MINA-plan 3	Ja, eind 2002	
Koppeling MKM-EGTEI-databank	Ja, eind 2003	
Publicatie achtergronddocument milieukostenmodel	Ja, begin 2003	

Indicatoren	Stand van zaken	Verwachting/ Doelstelling
Aantal subsectoren en aantal polluenten waarvoor het MKM operationeel is	2 industriële subsectoren voor 2 luchtpolluenten	midden 2004: alle industriële EGTEI subsectoren voor 3 luchtpolluenten eind 2004/begin 2005: 1 sector voor 1 water-polluent

2.3. Aanpak 2004

Alle maatregelen van het deel 'Kosten en financiering' vallen onder project 41:

Milieukosten en -uitgaven jaarlijks in kaart brengen

De tweejaarlijkse Eurostat-OESO enquête zal in 2004 opnieuw beantwoord moeten worden in samenwerking met het NIS. Tegelijkertijd worden de statistieken (vanaf 1996 tot op heden) met de thematische verdeling van de overheidsuitgaven voor leefmilieu op Vlaams niveau jaarlijks aangevuld. Wat de uitgaven voor milieu door de doelgroepen betreft, zal de Belgische structuurenquête ondernemingen (SEO) in de toekomst een vrij correcte regionale desaggregatie toelaten. Naast de investeringen zal de nieuwe SEO waarschijnlijk ook de lopende uitgaven voor milieubescherming opvragen. Ook het werk van het Federaal Planbureau inzake milieurekeningen zal verder opgevolgd worden, zodat de resultaten voor de Vlaamse milieubeleidsvoorbereiding gebruikt kunnen worden.

Toekomstige milieukosten en -uitgaven ramen

Overheid

In 2004 wordt het werk rond behoefteamingen, simulaties van overheidsuitgaven en afstemming planning-begroting niet als prioritair beschouwd. In het project 'Planningscyclus' wordt over dit laatste punt wel onderzoek gepland.

Doelgroepen

In 2004 zal het MKM voor het compartiment lucht afgewerkt worden, door de andere industriële subsectoren en de polluenten VOS en, indien de nodige gegevens beschikbaar zijn, ook fijn stof, in het model te brengen en allerlei simulaties uit te voeren (zoals bvb. toepassing van economische instrumenten). Ook zal gewerkt worden aan een Vlaamse techno-economische databank die de structuur van de EGTEI-databank volgt, maar beter rekening houdt met de specifieke Vlaamse situatie (op basis van de beschikbare sectoriële studies voor lucht).

In 2004 zal de pilootstudie 'MKM water' voor het Netebekken vervolgd worden met een baselinescenario en een inventarisatie van de potentiële toekomstige maatregelen met hun kosten en reductiepotentieel. Dit zou eind 2004/begin 2005 moeten toelaten het MKM toe te passen voor de polluenten CZV, N en P voor het Netebekken.

In 2004 wordt getracht het MKM voor het compartiment lucht uit te breiden met een of meer andere doelgroepen, naast de doelgroep industrie. Dit werk zal ook nog na 2004 voortgezet worden.

Ontvangstenstatistiek en simulatiemodellen ontvangstenramingen

Op korte termijn wordt hiervoor weinig gepland. Er zijn voorlopig geen belangrijke heffingswijzigingen in het vooruitzicht.

Economische afwegingskaders ingang doen vinden in het milieubeleid

Het binnen het beleidsdomein leefmilieu geplande onderzoek met een milieu-economisch aspect zal zo goed mogelijk centraal worden opgevolgd, er zal methodologische inbreng gebeuren en gezorgd worden voor kennisopbouw (o.a. door de in het kader van het Steunpunt Milieubeleidswetenschappen geplande lessenreeks over economische waardering van water) en informatie-uitwisseling. Ook zal het project regulerings-impactanalyse van de Kenniscel Wetsmatiging van dichtbij opgevolgd worden.

Algemeen evenwichtsmodel (AEM) voor milieubeleid in Vlaanderen ontwikkelen

Voor deze maatregel wordt enerzijds het deelproject AEM van het Steunpunt Milieubeleidswetenschappen van nabij opgevolgd en anderzijds (de opvolger van) het DWTC-project 'Greenmod' (een algemeen evenwichtsmodel dat ontwikkeld wordt voor België en dat regionaal opgesplitst is) gevolgd via de gebruikersgroep. Beide projecten zijn op dit moment nog in de startfase. Een van de knelpunten op dit onderzoeksdomein is het ontbreken van een volwaardige input-outputtabel van de Vlaamse economie. De administratie Planning en Statistiek is hiermee bezig, maar resultaten worden pas op middellange termijn verwacht.

Leefmilieubegroting en -boekhouding hervormen

In afwachting van hervormingen van het comptabiliteitsdecreet en van het decreet Beter Bestuurlijk Beleid, worden de inspanningen toegespitst op de afstemming tussen de plannings- en de begrotingscyclus in het project 'Planningscyclus'.

Nieuwe financieringsinstrumenten ontwikkelen

In afwachting van politieke keuzes over de langetermijnvisie of de financiering van het milieubeleid, zal het accent in deze maatregel liggen op het volgen van de reeds opgestarte initiatieven (zoals de ontwikkeling van fondsen voor bodemsanering) met het oog op kennisverwerving, ervaringsuitwisseling en toetsing aan de financieringsnota. Op het vlak van PPS zal het recent goedgekeurde ontwerpdecreet een positieve stimu-

lans betekenen voor het gebruik van dit alternatief financieringsmechanisme binnen Vlaanderen.

2.4. Werkschema

Project 'Milieueconomie en financiering milieubeleid', onderdeel 'Toekomstige milieukosten en –uitgaven ramen: voor de doelgroepen via het milieukostenmodel (MKM)'

2003	2004	2005	2006	2007
• MKM-simulaties voor twee luchtpolluenten voor minstens 2 industriële sectoren	• MKM-simulaties voor minstens één extra pollutent en voor alle EGTEI- industriële sectoren			
• afronding pilootstudie Nete deel 1 uitbreiding MKM naar compartiment water	• pilootstudie Nete deel 2 en start MKM-simulaties voor drie waterpolluenten voor het Netebekken	• MKM-simulaties voor meerdere waterpolluenten en voor meerdere bekkens		
	• integratie overige doelgroepen (landbouw en/of transport en/of bevolking) in het MKM	• vervolledigen van de integratie van de overige doelgroepen in het MKM, simulaties met meerdere doelgroepen en MKM-simulaties met verschillende soorten instrumenten		
		• koppeling MKM aan andere modellen (bv. algemeen evenwichtsmodel)		

bijlagen

Bijlage 1

Overzicht geplande studies (TWOL 2004)

Titel	Hoofdt thema
Aanpassing emissiemodellering wegverkeer	Verontreiniging door fotochemische stoffen
Afstemmen referentiecondities en evaluatiesystemen in functie van KRLW (deel 1)	Verontreiniging van oppervlaktewater
Afvalpreventie op school	Verontreiniging door afvalstoffen
Afwegingskader én rekenmodel voor de bepaling van de steekproefgrootte bij beleidsgerichte monitoring	Verlies aan biodiversiteit
Ammoniakemissies bij mestscheidingstechnieken	Vermesting
Automatische validatie van organische parameters en detectie van korte termijntrend als ondersteuning voor jaarrapporten	Verontreiniging van oppervlaktewater
Beleidsopvolging en prestatiemeting	Milieu planning
Bemiddeling met openbare besturen, proefproject leefmilieu/ ruimtelijke ordening	Instrumenten
Beoordeling Impact Internationale Regelgeving Milieuaansprakelijkheid	Internationaal
Bepalen van een methodiek voor het opmaken van een praktisch uitvoerbare en controleerbare bodembalans op perceelsniveau	Vermesting
Bepalen van groenindicatoren	Verlies aan biodiversiteit
Blootstelling aan PM2,5 in Vlaanderen	Verspreiding van milieugevaarlijke stoffen
Data Assimilatie Luchtkwaliteit (DAL)	Verontreiniging door fotochemische stoffen
De fiscale behandeling van bodemsaneringskosten	Verontreiniging en aantasting van de bodem
De registratie van pesticidengebruik in Vlaanderen optimaliseren en de haalbaarheid van heffingen op pesticidengebruik uitklaren	Verspreiding van milieugevaarlijke stoffen
Diffuse bronnen fijn stof (en aanwezige zware metalen, PAK, dioxines,...): grootte + reductiemaatregelen	Verspreiding zwevend stof
Diffuse verontreiniging, verder onderzoek metalen naar oppervlaktewater	Verontreiniging van oppervlaktewater
Diverse pilootprojecten rond verpakkingsafval : Interza, Aalst, IOK, Dilbeek, Regionale Milieuzorg	Verontreiniging door afvalstoffen
Draagvlakonderzoek voor natuurbeleid	Verlies aan biodiversiteit
Duurzaam bouwen en wonen	Doelgroepen
Een integrale gebiedsvisie voor het Vlaams natuurreservaat 'De Zwinduinen	Verlies aan biodiversiteit
Een Rode lijst van polyporen van Vlaanderen Subtitel : onderzoek naar huidige en historische frequentie, verspreiding en ecologie van polyporen (paddestoelen, Basidiomycotina, Polyporales s.l.)	Verlies aan biodiversiteit

Titel (vervolg)	Hoofdtthema
Emissiemodel spoor en binnenvaart	Verontreiniging door fotochemische stoffen
Emissies van off-road mobiele machines	Verontreiniging door fotochemische stoffen
Energiebruikscoefficienten voor de landbouw	Verandering van het klimaat door broeikaseffect
Evaluatie milieusubsidies	Instrumenten
Evaluatie van de geldende milieunormen naar hun doelstelling van bescherming van de bevolking inbegrepen de gevoelige subpopulaties	Verspreiding van milieugevaarlijke stoffen
Historische ecologische studie van Meerdaalwoud	Verlies aan biodiversiteit
Houttechnologisch onderzoek	Gebruik van grondstoffen
Impact emissiearme mestaanwending op lachgasemissies uit de bodem	Verandering van het klimaat door broeikaseffect
Inventarisatiestudie(s) in het kader van geluidkartering	Verstoring door geluidshinder
Karakterisatie van puin in bodem	Verontreiniging en aantasting van de bodem
Kostprijs geurhinder	Verstoring door geurhinder
Methodologie effectiviteitsrapporten + aansturing actoren mbv indicatoren	Verontreiniging van oppervlaktewater
Methodologie integrale modellering	Verdroging
Monitoring recreatie-natuurwaarden in Nationaal Park Hoge Kempen	Verlies aan biodiversiteit
Multifunctionaliteit van overstromingsgebieden: wetenschappelijke bepaling van de impact van waterberging op natuurkwaliteit en landbouwopbrengst.	Verdroging
Niet-technische samenvatting van veiligheidsrapporten	Veiligheidsrapportering
Normering en risico-evaluatie bodemsanering	Verontreiniging en aantasting van de bodem
Nutriëntegebruik en nutriëntenverliezen in open lucht tuinbouw	Vermesting
Onderbouw milieukwaliteitsnormen	Verspreiding van milieugevaarlijke stoffen
Onderbouwing beheersplan Hoeveheide	Verlies aan biodiversiteit
Onderbouwing van het hydro-ecologisch model NICHE: onderzoek naar nutriëntenhuishouding en mineralisatie in leembodems	Verlies aan biodiversiteit
Ondersteunend onderzoek Factor 10	Verontreiniging door afvalstoffen
Onderzoek aan virtueel Interuniversitair Kenniscentrum voor Zware Ongevallen waarbij gevaarlijke stoffen zijn betrokken	Veiligheidsrapportering
Onderzoek fijn stof	Verspreiding zwevend stof
Onderzoek geprioritiseerde bedrijfsafvalstoffen - nieuwe sector	Verontreiniging door afvalstoffen

Titel (vervolg)	Hoofdt thema
Onderzoek naar de basiselementen voor een concept van milieureguleringseffecten-rapportage in Vlaanderen	Instrumenten
Onderzoek naar de financiering van het huishoudelijk afvalbeleid	Verontreiniging door afvalstoffen
Onderzoek naar de kansen van een mogelijke herintroductie van het pimperlblauwtje (<i>Maculinea teleius</i>) in de mesofiele hooilanden van de Markvallei.	Verlies aan biodiversiteit
Onderzoek naar de kosten van natuurbeheer in Vlaanderen	Verlies aan biodiversiteit
Onderzoek naar de mogelijkheden voor een effectieve communicatiestrategie inzake M&G	Doelgroepen
Onderzoek naar de samenstelling van het houten plaatmateriaal, gebruikt in het Vlaamse Gewest	Verontreiniging door afvalstoffen
Onderzoek optimalisatie meettechniek dioxinen en PCB's en normering PCB's	Verspreiding van milieugevaarlijke stoffen
Onderzoek van het bodemmilieu in functie van het fysico-chemisch kwantificeren van de effecten van grondgebruik en beheer op archeologische bodemsporen in Vlaanderen	Verontreiniging en aantasting van de bodem
Onderzoek van PBDE's in diverse milieumedia	Verspreiding van milieugevaarlijke stoffen
Onderzoek wetgeving Ruimtelijke Ordening en Stedenbouw in functie van (geluid) hinder	Verstoring door geluidshinder
Ontwikkelen beleidskader stofstromenbeleid	Verontreiniging door afvalstoffen
Openbaarheid van veiligheidsrapporten	Veiligheidsrapportering
Opmaak methodiek voor groenplanning	Doelgroepen
OPS optimalisatie	Verzuring
Optimalisatie collectief industrie	Verzuring
Optimalisatie emissie-inventaris lucht	Verontreiniging door fotochemische stoffen
Optimalisatie emissie-inventaris lucht (O ₃ -afbrekende stoffen en F-gassen)	Verdunning van de ozonlaag
Optimalisatie van het decision support system EcoVisie	Verlies aan biodiversiteit
Opvolgen van de ontplooiing van het netwerk hergebruikcentra in Vlaanderen anno 2004 (inclusief financiële staalkaart)	Verontreiniging door afvalstoffen
Opvolgingsmetingen NO _x - roetnabehandelingssystemen	Verontreiniging door fotochemische stoffen
Opzetten GISTI-programma in eerste prioritaire sector	Verontreiniging door afvalstoffen
OVL 2004	Instrumenten
Pilootproject verpakkingsafval bij kustgemeenten	Verontreiniging door afvalstoffen
PM10 in hotspotgebieden: doorrekening reductiemaatregelen ikv saneringsplan richtlijn 1999/30/EG	Verspreiding zwevend stof

Titel (vervolg)	Hoofdt thema
Procesbegeleiding bij de implementatie van de projectgebonden flexibiliteitsmechanismen in Vlaanderen	Verandering van het klimaat door broeikaseffect
Proefproject STIP-bedrijven - onderwerp: ketenbeheer	Verontreiniging door afvalstoffen
Proefproject STIP-particulieren	Verontreiniging door afvalstoffen
Proefprojecten rond zwerfvuil te Aalst en in Gent	Verontreiniging door afvalstoffen
Richtlijnen m.e.r. bodem, water en lucht	Instrumenten
Richtlijnen m.e.r. fauna en flora	Instrumenten
Stand van zaken van het gemeentelijke wegbermbeheer in Vlaanderen	Verlies aan biodiversiteit
Studie naar de metapopulatiestructuur bij de Groene kikker (<i>Rana esculenta</i> synklepton) en de implicaties voor de ruimtelijke configuratie van geïsoleerde habitats.	Verlies aan biodiversiteit
Studie van 'natuurlijke biobarrières' voor VOCI's in de interfase tussen grondwater en oppervlaktewater	Verontreiniging en aantasting van de bodem
Studie van de geografische differentiatie van autochtone populaties van struiken voor de afbakening van autochtone herkomstgebieden in Vlaanderen	Verlies aan biodiversiteit
Studie voor de ontwikkeling van een integrale beleidsvisie voor het proefproject stiltegebied Dender-Mark ter vrijwaring en/of verbetering van het stiltekarakter van het gebied	Verstoring door geluidshinder
Systeeminnovatie in functie van het concept 'transitiemanagement'	Andere
Technologie en innovatie	Andere
Toetsing van de doeltreffendheid en gebruiksvriendelijkheid van het aanbod aan [digitale] milieu-informatie gericht op de doelgroep consumenten + voorstel tot stroomlijning	Doelgroepen
Uit- en doorwerking van langetermijndoelstellingen leefmilieu	Milieuplanning
Uitwerken steekproefschema voor de tweede bosinventarisatie van het Vlaamse Gewest	Verlies aan biodiversiteit
Vademecum 'Biotoopgeschiktheid en biotoopverbetering'	Verlies aan biodiversiteit
Vergelijking reguleringskosten instrumenten	Instrumenten
Vervolgonderzoek hormoonverstoring	Verspreiding van milieugevaarlijke stoffen
VMM - SMOGSTOP 2004	Verontreiniging door fotochemische stoffen
Voortzetting Wetenschappelijk onderzoek onderbouwing heffingen grootverbruikers	Verontreiniging van oppervlaktewater
Waardevolle bodems	Verontreiniging en aantasting van de bodem
Zwerfvuilanalyse in Vlaanderen aan de hand van proefstroken	Verontreiniging door afvalstoffen

Bijlage 2

Overzicht lopende studies MINA-plan 2

Titel	Hoofdthema	Voorzien bedrag EUR	Status
Abiotische onderbouwing van de natuurtypes voor waterlopen voor Vlaanderen	Verlies aan biodiversiteit	148.736,1149	Lopend
Abiotische onderbouwing van kwetsbare natuurtypen m.b.t. de thema's verdroging, verzuring en vermesting	Verdroging	173.525,4673	Lopend
Atlas van de waadvogels (AEWA) - Projecten internationale overeenkomsten	Verlies aan biodiversiteit	127.175,0054	Lopend
Bouwstenen voor monitoring (3). Onderbouwing en uitwerking van een basismonitoring van de natuurreservaten in Vlaanderen	Verlies aan biodiversiteit	148.736,1149	Lopend
Coördinatie uitbouw grondwatermeetnet in Vlaamse natuurreservaten i.f.v. opmaak signaalkaart verdroging	Verlies aan biodiversiteit	74.368,0574	Lopend
de aanpak van bronnenclusters en industriecomplexen standaardiseren	Verstoring door geurhinder	111.552,0861	Lopend
De mogelijkheden van een systematiek van Vlaamse natuurtypen onderzoeken en aanwenden	Verlies aan biodiversiteit	495.787,0495	Lopend
De status en mogelijke overleving van de Grote modderkruiper in het Goorken	Verlies aan biodiversiteit	24.789,3525	Lopend
Ecosysteemvisies uitwerken voor bepaalde rivier-en beekvalleien en voor de natuurlijke structuur in functie van de beheersplannen	Verlies aan biodiversiteit	1.487.361,1486	Lopend
Een grondwatermeetnet voor bestrijdingsmiddelen uitwerken	Verspreiding van milieugevaarlijke stoffen	niet beschikbaar	Lopend
Evaluatie Ecotunnel Teut-Ten Haagdoornheide	Versnippering	54.536,5755	Lopend
Evaluatie van 4 jaar meten overstortfrequenties en -debieten	Verontreiniging van oppervlaktewater	20.000	Lopend
Evaluatie van de inzetbaarheid van economische instrumenten in het emissiereductiebeleid voor luchtverontreinigende stoffen	Verzuring	128.904,6329	Lopend
Evaluatie van de naleving van de wet- en regelgeving m.b.t. de zorgplicht	Instrumenten	24.789,3525	Lopend
Evaluatie van het reductiepotentieel voor diverse pollutiemissies naar het compartiment lucht in een aantal homogene subsectoren van de chemische industrie in Vlaanderen deel 2	Verontreiniging door fotochemische stoffen	223.104,1723	Lopend
Evaluatie van het reductiepotentieel voor diverse pollutiemissies naar het compartiment lucht in een aantal homogene subsectoren van de chemische industrie in Vlaanderen, deel 3	Verontreiniging door fotochemische stoffen	223.104,1723	Lopend
Evaluatie van het reductiepotentieel voor VOS-emissies naar het compartiment lucht en problematiek van de implementatie van de Europese richtlijn 99/13/EG in de sector van de automobielassemblage in Vlaanderen	Verontreiniging door fotochemische stoffen	123.946,7624	Lopend
Evaluatie van het reductiepotentieel voor VOS-emissies naar het compartiment lucht en problematiek van de implementatie van de Europese richtlijn 99/13/EG in de verfsector in Vlaanderen	Verontreiniging door fotochemische stoffen	148.736,1149	Lopend

Titel	Hoofdthema	Voorzien bedrag EUR	Status
Evaluatie van het reductiepotentieel voor VOS-emissies naar het compartiment lucht en problematiek van de implementatie van de Europese richtlijn 99/13/EG in diverse industriële sectoren in Vlaanderen	Verontreiniging door fotochemische stoffen	173.525,4673	Lopend
Extra studies voor BBT-milieukostenmodel DEEL 1: het compartiment water Pilotstudie: toepassing milieukostenmodel op het thema oppervlaktewater voor een prioritair bekken;	Kosten en financiering	147.968,48	Lopend
Deel 1: inventarisatie en relaties			
Gebiedsvisies uitwerken voor gewestgrensoverschrijdende natuurgebieden	Verlies aan biodiversiteit	24.789,3525	Lopend
Haalbaarheidsonderzoek natuurinrichting	Verlies aan biodiversiteit	155.212,1349	Lopend
Haalbaarheidsstudie inzake natuurbehoud en -ontwikkeling in de bron-gebieden van de Westflank van het Kempens plateau	Verlies aan biodiversiteit	148.736,1149	Lopend
Het maken van vegetatiekaarten van enkele Vlaamse natuurreservaten in Limburg	Verlies aan biodiversiteit	88.129,39	Lopend
Het opstellen van een afwegingskader ter bevordering van de integratie tussen de verschillende wetten en reglementeringen die het gebruik van het buitengebied regelen	Verlies aan biodiversiteit	49.578,705	Lopend
Initieel onderzoek naar de volledige abiotiek van verschillende beek-begeleidende Alno-padion-gemeenschappen met de bedoeling het areaal van dit type uit te breiden in welbepaalde Oost-Vlaamse Speciale Beschermingszones van de Habitatrichtlijn	Verlies aan biodiversiteit	125.000	Lopend
Integrale bekkenbeheersplannen opmaken: methodologie planfase	Gebiedsgerichte benadering	123.946,7624	Lopend
Integratie milieubeheersrecht in een nieuw decreet	Instrumenten	495.787,0495	Lopend
Kraenepoel te Aalter: hydrologie - opvolging na herstel- en beheersmaatregelen	Verlies aan biodiversiteit	42.233,124	Lopend
Kraenepoel te Aalter: macro-invertebraten: monitoring van het herstel	Verlies aan biodiversiteit	138.822,8528	Lopend
Kraenepoel te Aalter: ontwikkeling flora en vegetatie na herstel- en beheersmaatregelen	Verlies aan biodiversiteit	30.494,3245	Lopend
Kraenepoel te Aalter: ontwikkeling zoöplankton en visfauna na herstel- en beheersmaatregelen	Verlies aan biodiversiteit	122.707,2948	Lopend
Kraenepoel te Aalter: zaadvoorraadanalyse en protistenonderzoek: monitoring van het herstel	Verlies aan biodiversiteit	156.172,9206	Lopend
Natuurinrichtings- en beheersplannen VMW	Verlies aan biodiversiteit	37.142,0603	Lopend
Natuurinrichtingsproject Uitkerkse Polders: ecohydrologische studie	Verlies aan biodiversiteit	60.866,1648	Lopend
Natuurinrichtingsproject West-Vlaamse Scheldemeersen: topografische opmetingen - bijkomende opdrachten	Verlies aan biodiversiteit	4.161,81	Lopend
Onderzoek naar de ecologische relevantie en betekenis van de groepsparameters "VOX, AOX en EOX"	Verontreiniging van oppervlaktewater	12.747,9245	Lopend
Onderzoek naar de milieubezwaarlijkheid van afvalwaters afkomstig van ziekenhuizen lozend op RWZI (totale effluentbeoordeling)	Verspreiding van milieugevaarlijke stoffen	148.736,1149	Lopend
Ontwerp van een ecosysteemvisie voor de poldergebieden gelegen in het gebied Oostende-Brugge-Knokke	Verlies aan biodiversiteit	570.155,107	Lopend

Titel	Hoofdthema	Voorzien bedrag EUR	Status
Ontwerp van een ecosysteemvisie voor de vallei van de Grote Nete	Verlies aan biodiversiteit	570.155,107	Lopend
Ontwerp van een ecosysteemvisie voor heiden en bossen van zandig Vlaanderen	Verlies aan biodiversiteit	123.946,7624	Lopend
Ontwerp van een ecosysteemvisie voor het West-Vlaamse Heuvelland	Verlies aan biodiversiteit	123.946,7624	Lopend
Ontwikkelen van een index voor het biologisch kwaliteitselement vis voor de Vlaamse rivieren, meren en overgangswateren overeenkomstig de Europese kaderrichtlijn Water - Uittesten van de Europese ontwerpmethodiek 'Refcond' voor het kwaliteitselement vis	Verontreiniging van oppervlaktewater	50.000	Lopend
Ontwikkelen van een score of index voor het biologisch kwaliteitselement 'bentische ongewervelde fauna' voor de Vlaamse rivieren en meren overeenkomstig de Europese kaderrichtlijn Water - Uittesten van de Europese handleiding 'Refcond' voor dit kwaliteits	Verontreiniging van oppervlaktewater	50.000	Lopend
Ontwikkelen van een score of index voor het biologisch kwaliteitselement 'macrofyten' voor de Vlaamse rivieren en meren overeenkomstig de Europese kaderrichtlijn Water	Verontreiniging van oppervlaktewater	62.000	Lopend
Opmaak projectuitvoeringsplan natuurinrichting Het Vinne	Verlies aan biodiversiteit	64.924,4297	Lopend
Opmaak projectuitvoeringsplan natuurinrichting Smeetshof	Verlies aan biodiversiteit	159.871,2441	Lopend
Opmaak van een ontwerp-ecosysteemvisie voor de vallei van de Visbeek-Kindernouwebeek	Verlies aan biodiversiteit	148.736,1149	Lopend
Opmaak van een ontwerp-ecosysteemvisie voor de Kalkense meersen	Verlies aan biodiversiteit	148.736,1149	Lopend
Opmaak van een ontwerp-ecosysteemvisie voor de zuidelijke bron- en bovenlopen van het Kempisch Plateau (Asbeek, Roelerbeek, Bezoensbeek en Zutendaalbeek)	Verlies aan biodiversiteit	111.552,0861	Lopend
Opmaak van een ontwerp-ecosysteemvisie voor de vallei van de A-beek	Verlies aan biodiversiteit	148.736,1149	Lopend
Opmaak van een systematiek natuurtypen in Vlaanderen: duinen, heiden, moerassen, graslanden en slikken & schorren	Verlies aan biodiversiteit	347.050,9347	Lopend
Opmaak van een systematiek natuurtypen in Vlaanderen: pioniervegetaties, ruigten, struwelen, mantel- en zoomvegetaties	Verlies aan biodiversiteit	99.157,4099	Lopend
Opmaak van Gis-databank historische bodemgegevens voor gebieden met natuurfunctie	Verlies aan biodiversiteit	123.946,7624	Lopend
Opstarten van een verkort onderzoeksprogramma voor milieu- en dierverantwoorde (ammoniakarme) stalsystemen voor de Vlaamse situatie	Verzuring	247.893,5248	Lopend
Opstellen van een beheersplan voor het Vlaams Natuurreservaat Mangelbeek	Verlies aan biodiversiteit	niet beschikbaar	Lopend
Opstellen van een voorontwerp decreet & ontwerp uitvoeringsbesluit inzake de harmonisatie / integratie van besluitvormingsprocedures erkenningen deskundigen / labo's.	Instrumenten	37.184,0287	Lopend
Opstellen van richtlijnen voor de invulling van natuurverwerving zowel procesmatig (aanpak) als inhoudelijk (richtplannen)* + proefprojecten - deel 1	Verlies aan biodiversiteit	743.680,5743	Lopend
Procesbegeleiding bij de opmaak van een geïntegreerd gebiedsgericht beleid voor de Dendervallei	Gebiedsgerichte benadering	57.015,5107	Lopend

Titel	Hoofdthema	Voorzien bedrag EUR	Status
Soortenbeschermingsplan voor de das in Vlaams-Brabant (vervolg) van een analoge studie in Limburg	Verlies aan biodiversiteit	198.314,8198	Lopend
Steunpunt Milieubeleidswetenschappen	Instrumenten	371.840,2872	Lopend
Steunpunt Milieubeleidswetenschappen	Instrumenten	743.680,5743	Lopend
Toepassing van de Europese kaderrichtlijn Water op de Dender en zijbeken	Verontreiniging van oppervlaktewater	65.310,9948	Lopend
Uitwerken van gebiedsvisies en voorbereiding van de opmaak van de natuurrichtplannen VEN gekoppeld aan pilootprojecten (minimaal 1 of 2 per provincie)	Verlies aan biodiversiteit	326.963,701	Lopend
Uitwerking van de methodiek voor de bepaling van de gewenste grondwater-situatie voor natuur in potentieel natte gebieden in Vlaanderen	Verlies aan biodiversiteit	99.157,4099	Lopend
Uitwerking van geïntegreerde monitoring 'natte natuur' i.f.v. een betere onderbouwing van de effecten van verdroging, verzuring en vermessing op natuurkwaliteit	Verdroging	99.157,4099	Lopend
Valideren van de meetprocedure voor de bepaling van geur- en ammoniak-emissies van referentieveestallen als voorbereiding op de implementatie van de beoordelingsrichtlijn voor emissie-arme stalsystemen	Verstoring door geurhinder	111.552,0861	Lopend
Vegetatiekartering en trendanalyse Vijvergebied Midden-Limburg	Verlies aan biodiversiteit	51.877,4464	Lopend
Wateraudits - perceel 2 - Wasserijen	Verdroging	86.762,7337	Lopend
Wateraudits - perceel 3 - Textiel	Verdroging	867.627,337	Lopend
Wateraudits - perceel 4 - Slachterijen	Verdroging	100.872,8579	Lopend
wateraudits: perceel 1 - melkveehouderij	Verdroging	61.973,3812	Lopend
wateraudits: perceel 2 - varkenshouderij	Verdroging	61.973,3812	Lopend
wateraudits: perceel 3 - intensieve open lucht groententeelt	Verdroging	61.973,3812	Lopend
Wateraudits: perceel 4 - glasgroenteteelt op substraat	Verdroging	61.973,3812	Lopend
Wateraudits: perceel 5 - sierteelt in open lucht sierteelt in volle grond	Verdroging	61.973,3812	Lopend
Wateraudits: perceel 6 - sierteelt op containervelden	Verdroging	61.973,3812	Lopend
Wetenschappelijke beoordeling van een gecombineerde de NO _x -katalysator met CRT roetfilter voor bussen	Verontreiniging door fotochemische stoffen	110.285,45	Lopend
Wetenschappelijke beoordeling van roetnabehandelingssystemen voor voertuigen	Verontreiniging door fotochemische stoffen	131.383,5681	Lopend
Wetenschappelijke onderbouwing voor de normering van pollutanten in Vlaamse oppervlaktewateren en selectie van ecologische en ecotoxicologische indicatoren voor de waterkwaliteit	Verontreiniging van oppervlaktewater	188.631,7021	Lopend

Bijlage 3

Stand van uitvoering van de Europese milieuwetgeving

Europese milieuwetgeving

De normeringsinstrumenten inzake milieu waarover (1) de Raad, (2) de Commissie en – overeenkomstig de medebeslissingsprocedure – (3) het Europese Parlement samen met de Raad beschikken, zijn ook diegene die in artikel 189 van het EG-verdrag worden gedefinieerd: verordeningen, richtlijnen, beschikkingen, aanbevelingen en adviezen. Deze instrumenten hebben niet dezelfde rechtsgevolgen.

- Een *verordening* heeft een algemene strekking, is bindend in al haar onderdelen en is rechtstreeks van toepassing in elke lidstaat.
- Een *richtlijn* is bindend ten aanzien van het te bereiken resultaat voor elke lidstaat waarvoor ze bestemd is. Aan de nationale instanties wordt de bevoegdheid gelaten vorm en middelen te kiezen. In tegenstelling tot de verordening is de richtlijn dus niet rechtstreeks van toepassing; ze verkrijgt haar volwaardige normatieve status in de interne (lees Vlaamse) rechtsorde slechts na omzetting in nationaal (lees Vlaams) recht.
- Een *beschikking* is bindend in al haar onderdelen voor degenen tot wie ze uitdrukkelijk is gericht; *aanbevelingen* en *adviezen* daarentegen zijn niet bindend.

Stand van de uitvoering van Europese richtlijnen

De richtlijnen dienen te worden “omgezet” in intern Vlaams recht binnen de omzettingstermijnen voorzien in elke richtlijn zelf. Deze omzetting gebeurt of gebeurde via decretale weg en/of (meestal) via besluiten van de Vlaamse regering. Telkens als er een omzetting in intern Vlaams recht gebeurt, wordt deze via de Permanente Vertegenwoordiging bij de EU medegedeeld aan de Commissie. De Commissie gaat de correctheid van de omzetting na en signaleert welke correcties er moeten gebeuren.

De stand van zaken die hierna wordt gegeven, werd afgesloten op 1 oktober 2003. Bij het overzicht van de uitvoering wordt een onderscheid gemaakt tussen:

1. de bestaande Europese richtlijnen die reeds zijn omgezet;
2. de bestaande Europese richtlijnen die nog dienen te worden omgezet;
3. de Europese richtlijnen die nog in voorbereiding zijn en die later zullen moeten worden omgezet.

Naast de titel wordt voor elke richtlijn eveneens de volgende informatie gegeven:

- de officiële referentie (jaar/volnummer ID = interinstitutioneel dossier, PBC = Publicatieblad EC met mededelingen);
- de publicatiedatum;
- de referentie in het Europese Publicatieblad (PBL = Publicatieblad EC met wetgeving).

De verordeningen werden niet opgenomen in de overzichtslijst omdat ze immers geen “omzetting” behoeven en in de regel, behoudens voor specifieke Vlaamse behoeften en toepassingen, geen wetgevend initiatief van de Vlaamse overheid vereisen.

Overzicht van de omgezette Europese richtlijnen (stand op 01.10.2003)

Ref.	Publicatie- datum	Titel richtlijn	Ref. Publicatieblad
75/0439	25.07.75	Richtlijn van de Raad van 16 juni 1975 inzake de verwijdering van afgewerkte olie	PBL 194 p. 31
75/0440	25.07.75	Richtlijn van de Raad van 16 juni 1975 betreffende de vereiste kwaliteit van het oppervlaktewater dat is bestemd voor de productie van drinkwater in de Lid-Staten	PBL 194 p. 34
75/0442	25.07.75	Richtlijn van de Raad van 15 juli 1975 betreffende afvalstoffen	PBL 194 p. 47
76/0160	05.02.76	Richtlijn van de Raad van 8 december 1975 betreffende de kwaliteit van het zwemwater	PBL 31 p. 1
76/0403	26.04.76	Richtlijn van de Raad van 6 april 1976 betreffende de verwijdering van polychloorbifenylen en polychloortefenylen [sedert 16.09.96 vervangen door richtlijn 96/59]	PBL 108 p. 41
76/0464	18.05.76	Richtlijn van de Raad van 4 mei 1976 betreffende de verontreiniging veroorzaakt door bepaalde gevaarlijke stoffen die in het aquatisch milieu van de Gemeenschap worden geloosd	PBL 129 p. 23
78/0176	26.02.78	Richtlijn van de Raad van 20 februari 1978 betreffende de afvalstoffen afkomstig van de titaandioxyde-industrie	PBL 54 p. 19
78/0319	31.03.78	Richtlijn van de Raad van 20 maart 1978 betreffende toxische en gevaarlijke afvalstoffen [sedert 12.12.93 vervangen door richtlijn 91/869]	PBL 84 p. 49
78/0659	14.08.78	Richtlijn van de Raad van 18 juli 1978 betreffende de kwaliteit van zoet water dat bescherming of verbetering behoeft teneinde geschikt te zijn voor het leven van vissen	PBL 222 p. 1
79/0409	25.04.79	Richtlijn van de Raad van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand	PBL 103 p. 1
79/0869	29.10.79	Richtlijn van de Raad van 9 oktober 1979 inzake de meetmethoden en de frequentie van de bemonstering en de analyse van het oppervlaktewater dat bestemd is voor de productie van drinkwater in de lidstaten	PBL 271 p. 44
79/0923	10.11.79	Richtlijn van de Raad van 30 oktober 1979 inzake de vereiste kwaliteit van schelpdierwater	PBL 81 p. 47
80/0068	26.01.80	Richtlijn van de Raad van 17 december 1979 betreffende de bescherming van het grondwater tegen verontreiniging veroorzaakt door de lozing van bepaalde gevaarlijke stoffen	PBL 20 p. 43
80/0778	30.08.80	Richtlijn van de Raad van 15 juli 1980 betreffende de kwaliteit van voor menselijke consumptie bestemd water	PBL 229 p. 11
80/0779	30.08.80	Richtlijn van de Raad van 15 juli 1980 betreffende de grens- en richtwaarden van de luchtkwaliteit voor zwaveldioxyde en zwevende deeltjes	PBL 229 p. 30
82/0176	27.03.82	Richtlijn van de Raad van 22 maart betreffende de grenswaarden en kwaliteitsdoelstellingen voor kwiklozingen afkomstig van de sector electrolyse van alkalichloriden	PBL 81 p. 29
82/0501	05.08.82	Richtlijn van de Raad van 24 juni 1982 inzake de risico's van zware ongevallen bij bepaalde industriële activiteiten	PBL 230 p. 1

Ref.	Publicatie- datum	Titel richtlijn	Ref. Publicatieblad
82/0883	31.12.82	Richtlijn van de Raad van 3 december 1982 betreffende de voorschriften voor het toezicht op en de controle van de milieus die betrokken zijn bij de lozing van de titaandioxyde-industrie	PBL 378 p. 1
82/0884	31.12.82	Richtlijn van de Raad van 3 december 1982 betreffende een grenswaarde van de luchtkwaliteit voor lood	PBL 378 p. 15
83/0029	03.02.83	Richtlijn van de Raad van 24 januari 1983 tot wijziging van richtlijn 78/176/EEG betreffende afvalstoffen afkomstig van de titaandioxyde-industrie	PBL 32 p. 28
83/0513	24.10.83	Richtlijn van de Raad van 26 september 1983 betreffende de grenswaarden en kwaliteitsdoelstellingen voor lozingen van cadmium	PBL 291 p. 1
84/0156	17.03.84	Richtlijn van de Raad van 8 maart 1984 betreffende de grenswaarden voor kwiklozingen in het aquatisch milieu afkomstig van andere sectoren dan de electrolyse van alkalichloriden	PBL 74 p. 49
84/0360	16.07.84	Richtlijn van de Raad van 28 juni 1984 betreffende de bestrijding van door industriële inrichtingen veroorzaakte luchtverontreiniging	PBL 188 p. 20
84/0491	17.10.84	Richtlijn van de Raad van 9 oktober 1984 betreffende de grenswaarden en kwaliteitsdoelstellingen voor de lozing van hexachloorcyclohexaan	PBL 274 p. 11
84/0631	13.12.84	Richtlijn van de Raad van 6 december 1984 betreffende toezicht en controle in de Gemeenschap op de grensoverschrijdende overbrenging van gevaarlijke afvalstoffen [sedert 06.05.94 opgeheven door verordening van 01.02.93]	PBL 326 p. 31
85/0203	27.03.85	Richtlijn van de Raad van 7 maart 1984 inzake luchtkwaliteitsnormen voor stikstofdioxyde	PBL 87 p. 1
85/0337	05.07.85	Richtlijn van de Raad van 27 juni 1985 betreffende de milieu-effectbeoordeling van bepaalde openbare en particuliere projecten	PBL 175 p. 40
85/0411	30.08.85	Richtlijn van de Commissie van 25 juli 1985 tot wijziging van richtlijn 79/409/EEG van de Raad inzake het behoud van de vogelstand	PBL 233 p. 33
86/0278	04.07.86	Richtlijn van de Raad van 12 juni 1986 betreffende de bescherming van het milieu, in het bijzonder de bodem, bij gebruik van zuiveringsslib in de landbouw	PBL 181 p. 6
86/0280	04.07.86	Richtlijn van de Raad van 12 juni 1986 betreffende grenswaarden en kwaliteitsdoelstellingen voor lozingen van bepaalde onder lijst I van de bijlage van richtlijn 76/464/EEG vallende gevaarlijke stoffen	PBL 181 p. 16
87/0101	12.02.87	Richtlijn van de Raad van 22 december 1986 tot wijziging van RLR 75/349 inzake de verwijdering van afgewerkte olie	PBL 42 p. 43
87/0216	28.03.87	Richtlijn van de Raad van 19 maart 1987 tot wijziging van richtlijn 82/501/EEG inzake de risico's van zware ongevallen bij bepaalde industriële activiteiten	PBL 85 p. 36
87/0217	28.03.87	Richtlijn van de Raad van 19 maart 1987 inzake voorkoming en vermindering van verontreiniging van het milieu door asbest	PBL 85 p. 40
88/0347	25.06.88	Richtlijn van de Raad van 16 juni 1988 tot wijziging van bijlage II van richtlijn 86/280/EEG betreffende grenswaarden en kwaliteitsdoelstellingen voor lozingen van bepaalde onder lijst I van de bijlage van richtlijn 76/464/EEG vallende gevaarlijke stoffen	PBL 158 p. 35
88/0609	07.12.88	Richtlijn van de Raad van 24 november 1988 inzake beperking van de emissies van bepaalde stoffen in de lucht door grote stookinstallaties	PBL 336 p. 1

Ref.	Publicatie- datum	Titel richtlijn	Ref. Publicatieblad
88/0610	07.12.88	Richtlijn van de Raad van 24 november 1988 tot wijziging van richtlijn 82/501/EEG inzake de risico's van zware ongevallen bij bepaalde industriële activiteiten	PBL 336 p. 14
89/0369	14.06.89	Richtlijn van de Raad van 8 juni 1989 ter voorkoming van door nieuwe installaties voor de verbranding van stedelijk afval veroorzaakte luchtverontreiniging	PBL 196 p. 32
89/0427	14.07.89	Richtlijn van de Raad van 21 juni 1989 tot wijziging van richtlijn 80/779/EEG betreffende de grenswaarden en richtwaarden van de luchtkwaliteit voor zwavel-dioxide en zwevende deeltjes	PBL 201 p. 53
89/0428	14.07.89	Richtlijn van de Raad van 21 juni 1989 tot vaststelling van de procedure voor de harmonisering van de programma's tot vermindering en uiteindelijke algehele opheffing van de verontreiniging door afval van de titaandioxide-industrie [vernietigd door arrest Hof van Justitie dd. 11.06.91 en vervangen door richtlijn 92/112]	PBL 201 p. 56
89/0429	15.07.89	Richtlijn van de Raad van 21 juni 1989 ter voorkoming van door bestaande installaties voor de verbranding van stedelijk afval veroorzaakte luchtverontreiniging	PBL 203 p. 50
90/0219	08.05.90	Richtlijn van de Raad van 23 april 1990 inzake het ingeperkt gebruik van genetisch gemodificeerde micro-organismen	PBL 117 p. 1
90/0220	08.05.90	Richtlijn van de Raad van 23 april 1990 inzake de doelbewuste introductie van genetisch gemodificeerde organismen in het milieu	PBL 117 p. 15
90/0313	23.06.90	Richtlijn van de Raad van 7 juni 1990 inzake de vrije toegang tot milieu-informatie	PBL 158 p. 56
90/0415	18.08.90	Richtlijn van de Raad van 27 juli 1990 tot wijziging van bijlage II bij richtlijn 86/280/EEG betreffende grenswaarden en kwaliteitsdoelstellingen voor lozingen van bepaalde onder lijst I van de bijlage bij richtlijn 76/464/EEG vallende gevaarlijke stoffen	PBL 219 p. 49
90/0667	27.12.90	Richtlijn van de Raad van 27 november 1990 tot vaststelling van gezondheidsvoorschriften voor de verwijdering en verwerking van dierlijke afval, voor het in de handel brengen van dierlijke afval en ter voorkoming van de aanwezigheid van ziekteverwekkers in diervoeders van dierlijke oorsprong (vissen daaronder begrepen) en tot wijziging van richtlijn 90/425/EEG	PBL 363 p. 51
91/0156	26.03.91	Richtlijn van de Raad van 18 maart 1991 tot wijziging van richtlijn 75/442/EEG van de Raad van 15 juli 1975 betreffende afvalstoffen	PBL 78 p. 32
91/0157	26.03.91	Richtlijn van de Raad van 18 maart 1991 inzake batterijen en accu's die gevaarlijke stoffen bevatten	PBL 78 p. 38
91/0244	08.05.91	Richtlijn van de Commissie van 6 maart 1991 tot wijziging van richtlijn 79/409/EEG van de Raad inzake het behoud van de vogelstand	PBL 115 p. 41
91/0271	30.05.91	Richtlijn van de Raad van 21 mei 1991 inzake de behandeling van stedelijk afvalwater	PBL 135 p. 40
91/0676	31.12.91	Richtlijn van de Raad van 12 december 1991 inzake de bescherming van water tegen verontreiniging door nitraten uit agrarische bronnen	PBL 375 p. 1
91/0689	31.12.91	Richtlijn van de Raad van 12 december 1991 betreffende gevaarlijke afvalstoffen	PBL 377 p. 20
91/0692	31.12.91	Richtlijn van de Raad van 23 december 1991 tot standaardisering en rationalisering van de verslagen over de toepassing van bepaalde richtlijnen op milieugebied	PBL 377 p. 48
92/0072	13.10.92	Richtlijn van de Raad van 21 september 1992 betreffende de verontreiniging van de lucht door ozon	PBL 297 p. 1

Ref.	Publicatie- datum	Titel richtlijn	Ref. Publicatieblad
92/0112	31.12.92	Richtlijn van de Raad van 15 december 1992 tot vaststelling van de procedure voor de harmonisatie van de programma's tot vermindering en uiteindelijke algehele opheffing van de verontreiniging door afval van de titaandioxide-industrie	PBL 409 p. 11
93/0076	22.09.93	Richtlijn van de Raad van 13 september 1993 tot beperking van kooldioxide-emissies door verbetering van de energie-efficiëntie (SAVE)	PBL 237 p. 28
94/0015	22.04.94	Richtlijn van de Commissie van 15 april 1994 betreffende aanpassing voor de eerste maal, van de technische vooruitgang van richtlijn 90/220	PBL 103 p. 20
94/0024	30.06.94	Richtlijn van de Raad van 8 juni 1994 tot wijziging van bijlage II bij richtlijn 79/409/EEG inzake het behoud van de vogelstand	PBL 164 p. 9
94/0031	02.07.94	Richtlijn van de Raad van 27 juni 1984 tot wijziging van richtlijn 91/689/EEG betreffende gevaarlijke afvalstoffen	PBL 168 p. 28
94/0051	18.11.94	Richtlijn van de Commissie van 7 november 1994 betreffende aanpassing aan de technische vooruitgang van richtlijn 90/219/EEG van de Raad inzake het ingeperkt gebruik van genetisch gemodificeerde micro-organismen	PBL 297 p. 29
94/0062	31.12.94	Richtlijn van het Europees parlement en de Raad van 20 december 1994 betreffende verpakking en verpakkingsafval	PBL 365 p. 10
94/0063	31.12.94	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 2 december 1994 betreffende de beheersing van de uitstoot van vluchtige organische stoffen (VOS) als gevolg van de opslag en de distributie van benzine vanaf terminals naar benzinestations	PBL 365 p. 24
94/0066	24.12.94	Richtlijn van de Raad van 15 december 1994 tot wijziging van richtlijn 88/609/EEG inzake beperking van de emissies van bepaalde verontreinigende stoffen in de lucht door grote stookinstallaties	PBL 337 p. 83
94/0067	31.12.94	Richtlijn van de Raad van 16 december 1994 betreffende verbranding van gevaarlijke afvalstoffen	PBL 365 p. 34
96/0059	24.09.96	Richtlijn van de Raad van 16 september 1996 betreffende de verwijdering van polychloorbifenylen en polychloorterfenylen (PCB's/PCT's)	PBL 243 p. 31
96/0061	10.10.96	Richtlijn van de Raad van 24 september 1996 inzake geïntegreerde preventie en bestrijding van verontreiniging	PBL 257 p. 26
96/0062	21.11.96	Richtlijn van de Raad van 27 september 1996 inzake de beoordeling en het beheer van de luchtkwaliteit	PBL 296 p. 55
97/0016	06.05.97	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 10 april 1997 betreffende de beperking van het op de markt brengen en het gebruik van hexachloorethaan	PBL 116 p. 31
97/0035	27.06.97	Richtlijn van de Commissie van 18 juni 1997 houdende tweede aanpassing van de vooruitgang van de techniek van Richtlijn 90/220	PBL 169 p. 72
98/0083	05.12.98	Richtlijn van de Raad van 3 november 1998 betreffende de kwaliteit van voor menselijke consumptie bestemd drinkwater	PBL 330 p. 32
99/0049	13.08.97	Richtlijn van de Commissie van 29 juli 1997 tot wijziging van richtlijn 79/409 van de Raad inzake het behoud van de vogelstand	
97/0062	08.11.97	Richtlijn van de Raad van 27 oktober 1997 tot aanpassing van de technische en wetenschappelijke vooruitgang van Richtlijn 92/43	PBL 305 p. 42
98/0015	07.03.98	Richtlijn van de Commissie van 27 februari 1998 houdende wijziging van richtlijn 91/271 ten aanzien van enkele in bijlage I vastgestelde voorschriften	PBL 67 p. 29

Ref.	Publicatie- datum	Titel richtlijn	Ref. Publicatieblad
98/0083	5.12.98	Richtlijn van de Raad van 3.11.98 houdende herziening van richtlijn 80/779 i.v.m. de kwaliteit van voor menselijke consumptie bestemd water	PBL 330
99/0013	29.03.99	Richtlijn van de Raad van 11 maart 1999 inzake de beperking van emissie van vluchtige organische stoffen ten gevolge van het gebruik van organische oplosmiddelen bij bepaalde werkzaamheden en in installaties	PBL 85 p. 1
99/0030	29.06.99	Richtlijn van de Raad van 22 april 1999 betreffende de grenswaarden voor zwaveldioxide, stikstofdioxide en stikstofoxiden, zwevende deeltjes en lood in de lucht	PBL 163 p. 41
99/0031	16.07.99	Richtlijn van de Raad van 26 april 1999 betreffende het storten van afvalstoffen	PBL 182 p. 1
99/0032	11.05.99	Richtlijn van de Raad van 26 april 1999 betreffende een vermindering van het zwavelgehalte van bepaalde vloeibare brandstoffen en tot wijziging van richtlijn 93/0012	PBL 121 p. 13
00/0053	21.10.2000	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 18 september 2000 betreffende autowrakken	PBL 269 p. 34
00/0059	28.12.2000	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 27. November 2000 betreffende havenontvangstvoorzieningen voor scheepsafval en ladingresiduen	PBL 332 p.81
00/0069	13.12.2000	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 16 november 2000 betreffende grenswaarden voor benzeen en koolmonoxide in de lucht	PBL 313 p.12
01/0081	27.11.2001	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 23.10.2001 inzake nationale emissieplafonds voor bepaalde luchtverontreinigende stoffen	PBL 309 p. 22
02/003	09.03.2002	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 12 februari 2002 betreffende ozon in de lucht	PBL 67 p.14
02/0030	28.03.2002	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 26.03.2002 betreffende de vaststelling van regels en procedures met betrekking tot de invoering van geluidsgerelateerde exploitatiebeperkingen op luchthavens in de Gemeenschap	PBL 85 p.40

Overzicht van de nog om te zetten Europese richtlijnen (stand op 01.10.2003)

Ref.	Publicatie- datum	Titel richtlijn	Ref. Publicatieblad
92/0043	22.07.92	Richtlijn van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde fauna en flora	PBL 206 p.7
96/0082	14.01.97	Richtlijn van de Raad van 9 december 1996 betreffende de beheersing van de gevaren van zware ongevallen waarbij gevaarlijke stoffen zijn betrokken ⁱⁱ	PBL 10 p. 13
97/0011	14.03.97	Richtlijn van de Raad van 3 maart 1997 tot wijziging van richtlijn 85/337/EEG betreffende de milieu-effectbeoordeling van bepaalde openbare en particuliere projecten	PBL 73 p. 5
98/0081	05.12.98	Richtlijn van de Raad van 26 oktober 1998 tot wijziging van richtlijn 91/219 inzake het ingeperkt gebruik van genetisch gemodificeerde micro-organismen	PBL 330 p. 13
01/0018	17.04.2001	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 12 maart inzake de doelbewuste introductie van genetisch gemodificeerde organismen in het milieu en tot intrekking van Richtlijn 90/220 van de Raad	PBL 106 p. 1
01/0080	27.11.2001	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 23 oktober 2001 inzake de beperking van de emissies van bepaalde verontreinigende stoffen in de lucht door grote stookinstallaties	PBL 309 p.1
00/0060	22.12.2000	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 23 oktober 2000 tot vaststelling van een kader voor communautaire maatregelen betreffende het waterbeleid	PBL 327 p. 1
00/0076	28.12.2000	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 4 december 2000 betreffende de verbranding van afval	PBL 332 p. 91
01/0042	21.07.2001	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 27 Juni 2001 betreffende de beoordeling van de gevolgen voor het milieu van bepaalde plannen en programma's	PBL 197 p. 30
02/0049	18.07.2002	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 25 juni 2002 inzake de evaluatie en de beheersing van omgevingslawaaï	PBL 189 p.12
02/0096	13.2.03	Richtlijn van het EP/R van 27.3.03 betreffende afgedankte elektrische en elektronische apparatuur	PBL 37
02/0004	14.2.03	Richtlijn van het EP/R van 28.1.03 betreffende de vrije toegang tot de milieu-informatie	PBL41
03/0035	25.6.03	Richtlijn van het EP/R van 26.5.03 tot voorziening in inspraak van het publiek in de opstelling van bepaalde plannen en programma's betreffende het milieu en met betrekking tot inspraak van het publiek en toegang tot de rechter tot wijziging RL 95/337 en 91/61	PBL 157

Overzicht van de Europese richtlijnen in voorbereiding (stand op 01.10.2003)

Ref.	Titel richtlijn	Ref. Publicatieblad
ID 01/0257	Voorstel van het Europees Parlement en de Raad tot wijziging van richtlijn 96/82 (Seveso II)	
ID 01/245	Voorstel van de Raad betreffende broeikas emissierechten en tot wijziging van richtlijn 96/61 (IPPC)	
PBC 112 + ID 94/6	Gewijzigd voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende de kwaliteit van het zwemwater (vervanging richtlijn 76/160)	22.04.99
PBC 62	Voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad tot wijziging van richtlijn 94/25 inzake de onderlinge aanpassing van de wettelijke en bestuurs-rechterlijke bepalingen van de lidstaten met betrekking tot pleziervaartuigen	27.2.2001
ID 97/314	Voorstel van een Richtlijn van de Raad tot wijziging van de richtlijn 94/67 betreffende de verbranding van gevaarlijke afvalstoffen	
ID 01/291	Voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad tot wijziging van richtlijn 94/62 betreffende verpakking en verpakkingsafval	
PBC 382 en ID 96/123	Voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad inzake merktekens op verpakkingen en inzake de vaststelling van een procedure voor de overeenstemmingsbeoordeling van verpakkingen 18.12.96	
PBC 337 + ID 97/114	Voorstel van een richtlijn van de Raad betreffende afgedankte voertuigen	07.11.97
PBC 55	Voorstel voor richtlijn tot wijziging richtlijn 76/464	
PBC 114	Voorstel voor richtlijn tot wijziging richtlijn 86/278 (zuiveringsslib in de landbouw)	08.05.90
ID 02/21	Voorstel van een richtlijn van EP/R betreffende de milieuaansprakelijkheid m.b.t. het voorkomen en herstellen van milieuschade	
ID 02/301	Voorstel voor een richtlijn van EP/R betreffende de beperking van emissies van VOS (wijziging richtlijn 99/13)	
ID 01/245	Voorstel voor een richtlijn van EP/R tot vaststelling van een kader voor de verhandeling van broeikasgas-emissierechten in EU en wijziging van richtlijn 96/61 (IPPPC)	
ID 03/164	Voorstel voor een richtlijn van EP/R betreffende arseen, cadmium, kwik, nikkel en polycyclische aromatische KW in de lucht	
ID 3/84	Voorstel van een richtlijn tot wijziging van richtlijn 02/96 (wit- en bruingoed)	

i Richtlijn 91/676 is gedeeltelijk omgezet door MAP; thans ter aanvulling en herziening.

ii Implementering via verplicht samenwerkingsakkoord, thans in behandeling bij federale overheid.

Bijlage 4

Stand van zaken aangaande de goedkeuring van internationale overeenkomsten

Toelichting bij tabel

De gegevens in de tabel werden bijgehouden tot 15 september 2003.

Zoals de voorgaande jaren reeds het geval was, werden de gegevens overgenomen uit het “repertorium” bijgehouden door de administratie Buitenlands Beleid (ABB).

De lezers, die geïnteresseerd zijn in de procedurele aspecten van de ratificatiegang, worden doorverwezen naar de inleiding bij betrokken repertorium.

Vindplaats in het repertorium

Nummer	Kwalificatie
1	II. EXCLUSIEF – BILATERAAL
2	Idem
3	Idem
4	II. EXCLUSIEF – MULTILATERAAL
5	Idem
6	Idem
7	Idem
8	III.4.C GEMENGD-EU
9	III.5. GEMENGD-RVE
10	Idem
11	III.6. GEMENGD-IAO
12	III.7.A. GEMENGD-MULTILATERAAL Milieu
13	Idem
14	Idem
15	Idem
16	Idem
17	Idem
18	Idem
19	Idem
20	Idem
21	Idem
22	Idem
23	Idem
24	Idem

Nummer	Kwalificatie
25	Idem
26	Idem
27	Idem
28	Idem
29	Idem
30	Idem
31	Idem
32	Idem
33	Idem
34	Idem
35	Idem
36	Idem
37	Idem
38	Idem
39	Idem
40	Idem
41	Idem
42	Idem
43	Idem
44	Idem
45	Idem
46	Idem
47	III.7.D. GEMENGD-MULTILATERAAL Varia
48	Idem

	preliminaire ondertekening		goedkeuringsdecreet			internationale ratificatie	opmerkingen
	fase	verdrag	Goedkeuring ontwerpdecreet door Vlaamse regering	Goedkeuring decreet door Vlaams Parlement	Bekrachtiging en afkondiging door Vlaamse regering		
1	Overeenkomst met Nederland inzake de verdediging van de oeveren langs de Westerschelde tegen inschaling	06/01/1993 Brussel	29/09/1998	31/03/1999	13/04/1999 (BS 26/05/1999)	4/2/2000	Inwerkingtreding 1/4/2000
2	Verruiming vaarweg Westerschelde (Vlaanderen, Nederland)	17/01/1995, Antwerpen	28/07/1995	21/12/1995	22/12/1995 (BS 06/03/1996)	20/06/1996	In werking getreden op 01/07/1996. HYMEDIS- overeenkomst in uitvoering van art. 9 van het verdrag verrui- ming vaarweg Westerschelde. 15/12/1998: VR keurt goed en machtigt te ondertekenen.
3	Afvoer Maaswater (Vlaanderen, Nederland)	17/01/1995, Antwerpen	28/07/1995	21/12/1995	22/12/1995 BS 06/03/1996	20/06/1996	In werking getreden op 01/07/1996
4	UNESCO-conventie inzake de bescherming van het cultureel en natuurlijk erfgoed in de wereld (16/11/1972, Parijs).	16/11/1972, Parijs	12/01/1994	19/05/1994	01/06/1994 (BS 05/08/1994)	24/07/1996	Inwerkingtreding 24/10/1996
5	Overeenkomst ter bescherming van vleermuizen in Europa (04/12/1991, Londen)	4/12/1991, Londen	31/03/2000	14/03/2001	23/03/2001 (BS 26/04/2001)	14/05/2003	Inwerkingtreding 13/06/2003 Mededeling VR over notificatie: BS 02/06/2003
6	Bescherming waterkwaliteit Maas (Vlaams, Brussels Hoofdstedelijk en Waals Gewest, Frankrijk, Nederland)	17/01/1995, Antwerpen	15/11/1995	27/03/1996	16/04/1996 (BS 29/05/1996)	20/06/1996	Inwerking getreden op 01/01/1998 Actieprogramma door de VR op 08/12/1998 goedgekeurd
7	Bescherming waterkwaliteit Schelde (Vlaams, Brussels Hoofd- stedelijk en Waals Gewest, Frankrijk, Nederland)	17/01/1995, Antwerpen	15/11/1995	27/03/1996	16/04/1996 (BS : 29/05/1996)	20/06/1996	Inwerking getreden op 01/01/1998 Actieprogramma door de VR op 8/12/1998 goedgekeurd

preliminaire ondertekening		goedkeuringsdecreet		internationale	opmerkingen
fase	verdrag			ratificatie	
8	Verdrag inzake het Europees Energiehandvest + amendementen + protocol i.v.m. energie-efficiëntie	03/06/1997 Goedkeuring ontwerpdecreet door Vlaamse regering	18/12/1997 Goedkeuring decreet door Vlaams Parlement	19/12/1997 (BS 10/02/1998) 18/12/1997 Bekrachtiging en afkondiging door Vlaamse regering	08/05/1998 Fed. Instemmingswet 16/4/1998 Inwerkingtreding 6/8/1998 Dit verdrag zet de principes van het Europees Energiehandvest (= een politieke verklaring, ondertekend in Den Haag op 17/12/1991) om in juridisch afdwingbare regels
9	Conventie inzake de bescherming van het leefmilieu door het strafrecht (4/11/1998, Straatsburg) (ETS 172)	WGV op 20/06/1996 + 14/10/1998: gemengd verklaard	07/05/1999, Straatsburg		
10	Europees verdrag inzake landschappen (ETS 176)	20/10/2000, Florence	09/07/2003 (BS 05/09/2003)	18/07/2003 (BS 05/09/2003)	
11	Verdrag nr. 174 inzake voorkoming van industriële ongevallen	WGV 25/03/1996: gemengd verklaard	22/06/1993, Genève	01/06/2001 06/02/2002 (BS 12/04/2002)	Fed instemmingswet 06/09/1996
12	Protocol tot wijziging van de overeenkomst inzake watergebieden van internationale betekenis (i.h.b. als verblijfplaats voor watervogels) (03/12/1982, Parijs)	03/12/1982, Parijs	13/01/1998 08/07/1998	14/7/1998 (BS 22/8/1998)	Fed. Instemmingswet 10/5/1994 Inwerkingtreding: 28/10/1998
13	Amendement op de overeenkomst inzake watergebieden van internationale betekenis (i.h.b. als verblijfplaats voor watervogels) (28/05/1987, Regina)	28/05/1987, Regina	13/01/1998 08/07/1998	14/7/1998 (BS 22/8/1998)	Fed. Instemmingswet 10/05/1994 Inwerkingtreding 1/2/1999

preliminaire fase	ondertekening verdrag	goedkeuringsdecreet		internationale ratificatie	opmerkingen
		Goedkeuring ontwerpdecreet door Vlaamse regering	Goedkeuring decreet door Vlaams Parlement		
14 Protocol bij de overeenkomst van 1979 betreffende de luchtverontreiniging i.v.m. de reductie van uitstoot van stikstofdioxiden of hun stromen (Sofia, 31/10/1988)	31/10/1988, Sofia	19/05/2000	05/07/2000	17/07/2000 (BS 12/08/2000)	Fed. Instemmingswet 25/03/1999 Inwerkingtreding 06/02/2001
15 Verdrag inzake milieu-effect-rapportering in grensoverschrijdend verband (25/02/1991, Espoo)	25/02/1991, Espoo	25/03/1997	09/07/1997	15/07/1997 (BS 01/10/1997)	Fed. Instemmingswet 09/06/1999 Inwerkingtreding 30/09/1999
16 Protocol betreffende milieu-bescherming bij het Antarctica – verdrag (04/10/1991, Madrid)	4/10/1991, Madrid	15/11/1995	21/12/1995	22/12/1995 (BS 06/03/1996)	Fed. Instemmingswet 19/05/1995 In werking getreden op 14/1/1999
17 Protocol betreffende grensoverschrijdende luchtverontreiniging inzake beheersing van emissies van vluchtige organische koolwaterstoffen of hun grensoverschrijdende stromen (Genève, 18/11/1991) bij het verdrag inzake grensoverschrijdende luchtverontreiniging (Genève 1979)	WGV 17/12/1997: gemengd verklaard	11/03/1997	09/07/1997	15/07/1997 (BS. 29/08/1997)	Fed. Instemmingswet 24/06/2000 Inwerkingtreding 06/02/2001
18 Verdrag inzake de grensoverschrijdende gevolgen van industriële ongevallen (17/03/1992, Helsinki)	WGV 17/12/1997 gemengd verklaard	17/03/1992, Helsinki	01/06/2001	06/02/2002 (BS 12/04/2002)	

	preliminaire fase	ondertekening		goedkeuringsdecreet		internationale ratificatie	opmerkingen
		fase	verdrag				
19	Verdrag inzake de bescherming en het gebruik van grensoverschrijdende waterlopen en internationale meren (17/03/1992, Helsinki)	WGV 25/03/1996 gemengd verklaard	17/03/1992, Helsinki	Goedkeuring ontwerpdecreet door Vlaamse regering	Goedkeuring decreet door Vlaams Parlement	Bekrachtiging en afkondiging door Vlaamse regering	Fed. Instemmingswet 29/09/2000 Inwerkingtreding 06/02/2001
20	VN-raamverdrag inzake klimaatverandering (09/05/1992, New York)		04/06/1992, Rio de Janeiro	22/02/1995	04/04/1995	19/04/1995 (BS 7/07/1995)	Fed. Instemmingswet 11/05/1995 Inwerkingtreding 15/04/1996
21	Verdrag inzake biologische diversiteit (05/06/1992, Rio de Janeiro)		05/06/1992, Rio de Janeiro	18/10/1995	28/02/1996	19/03/1996 (BS 24/05/1996)	Fed. Instemmingswet 11/5/1995 Inwerkingtreding 20/02/1997
22	Verdrag inzake de bescherming van het mariene milieu van de Noord-Oostelijke Atlantische Oceaan – OSPAR-verdrag (22/09/1992, Parijs)	WGV, 17/06/1998 Gemengd verklaard	22/09/1992, Parijs	21/12/1994	04/04/1995	19/04/1995 (BS 4/10/1995)	Fed. Instemmingswet 11/5/1995 In werking getreden op 25/03/1998
23	Protocol inzake grensover- schrijdende luchtverontreiniging betreffende de verlaging van zwaremissies en bijlagen I tot VI (Oslo, 1994) bij het verdrag inzake grensoverschrijdende lucht- verontreiniging (Genève, 1979)	WGV 4/05/1994 gemengd verklaard	14/06/1994, Oslo	19/05/2000	05/07/2000	17/07/2000 (BS 12/08/2000)	Fed. Instemmingswet 24/06/2000 Inwerkingtreding 06/02/2001
24	Akkoord inzake toepassing deel XI van het VN-verdrag inzake het recht van de zee (10/12/1982, Montego Bay)		28/07/1994, New York	12/05/1998	08/07/1998	14/07/1998 (BS 22/8/1998)	Fed. Instemmingswet 18/06/1998 Inwerkingtreding 13/12/1998

	preliminaire ondertekening		goedkeuringsdecreet			internationale ratificatie	opmerkingen
	fase	verdrag	Goedkeuring ontwerpdecreet door Vlaamse regering	Goedkeuring decreet door Vlaams Parlement	Bekrachtiging en afkondiging door Vlaamse regering		
25 Amendement op het verdrag inzake de beheersing van de grensoverschrijdende overbrenging van gevaarlijke afvalstoffen en de verwijdering ervan (Bazel, 22/03/1988)	WGV 17/12/1997 gemengd verklaard	22/09/1995, Genève	18/05/2001	27/11/2002	06/12/2002 (BS 31/12/2002)	20/06/2003	Federale instemmingswet: 06/03/2003
26 Verdrag inzake verzameling, afgifte en inname van afval in de Rijn- en binnenvaart	WGV 14/05/1996 + 20/06/1996: gemengd verklaard	09/09/1996, Straatsburg					
27 Protocol tot wijziging van de internationale overeenkomst ter voorkoming van de verontreiniging van de zeeën ten gevolge van het storten van afvalstoffen (29/12/1972, Londen)	WGV op 23/10/1996 17/12/1997 + 14/01/1998: gemengd verklaard	27/03/1998, Londen					
28 Protocol van 11.12.97 bij het raamverdrag inzake klimaatverandering (09/05/1992, New York, BS 19/03/1996)	WGV 17/12/1997: gemengd verklaard	29/04/1998, Kyoto	14/09/2001	30/01/2002	22/02/2002 (BS 23/03/2002)	31/05/2002	Federale instemmingswet 26/09/2001
29 Protocol m.b.t. persistente organische stoffen (POP's) bij het verdrag inzake grensoverschrijdende luchtverontreiniging over lange afstand (Genève 1979).	WGV 13/05/1998: gemengd verklaard	24/06/1998, Aarhus	18/07/2003 voortontwerp				

preliminaire fase	ondertekening verdrag	goedkeuringsdecreet		internationale ratificatie	opmerkingen
		Goedkeuring ontwerpdecreet door Vlaamse regering	Goedkeuring decreet door Vlaams Parlement		
30 Protocol over zware metalen bij het verdrag inzake grens- overschrijdende luchtveront- reiniging over lange afstand (Genève 1979)	WGV 13/05/1998: gemengd verklaard Aarhus	18/07/2003 voortontwerp			
31 Verdrag over toegang tot informatie, inspraak van de bevolking in de besluitvorming en toegang tot de rechter inzake milieu-aangelegenheden	WGV 13/05/1998: gemengd verklaard Aarhus	19/07/2002	27/11/2002	06/12/2002 (BS 07/01/2003)	Federale instemmingswet: 17/12/2002 Inwerkingtreding 21/04/2003
32 Bijlage V en aanhangsel 3 bij het OSPAR-verdrag	WVG op 17/06/1998: gemengd verklaard Sintra				
33 Protocol inzake water en gezondheid bij de conventie van Helsinki betreffende de bescherming en het gebruik van grensoverschrijdende water- lopen en internationale meren	WGV op 17/03/1999: gemengd verklaard Londen				
34 Overeenkomst inzake de bescherming van Afrikaans- Euraziatische trekkende water- vogels (15/08/1996, Den Haag)	WGV 13/06/1995: gemengd verklaard Den Haag	31/01/2003	14/05/2003	23/05/2003 (BS 18/06/2003)	
35 Protocol ter bestrijding van verzuuring, eutrofiëring en ozon in de omgevingslucht bij het verdrag inzake grensoverschrij- dende luchtverontreiniging over lange afstand (Genève 1979)	WGV 22/09/2000: gemengd verklaard New York				

	preliminaire ondertekening		goedkeuringsdecreet			internationale ratificatie	opmerkingen
	fase	verdrag	Goedkeuring ontwerpdecreet door Vlaamse regering	Goedkeuring decreet door Vlaams Parlement	Bekrachtiging en afkondiging door Vlaamse regering		
36	Protocol betreffende bioveiligheid bij de conventie inzake biologische diversiteit ("Cartagena Protocol")	26/05/2000, Nairobi	05/09/2003 voortontwerp				
37	Overeenkomst inzake persistente organische polluenten (POP's)	23/05/2001, Stockholm	18/07/2003 voortontwerp				
38	Scheldeverdrag	29/11/2002: VR keurt goed en machtigt tot ondertekening	03/12/2002, Gent				
39	Maasverdrag	29/11/2002: VR keurt goed en machtigt tot ondertekening	03/12/2002, Gent				
40	Internationaal verdrag betreffende de controle van schade- lijke aangroeiwerende systemen op schepen (TBT-verdrag) (Londen, 5 oktober 2001)	22/11/02: VR keurt goed en machtigt tot ondertekening	23/12/2002, Londen				
41	Protocol inzake strategische milieubeoordeling bij het verdrag inzake milieueffect- rapportage in grensover- schrijdend verband (SEA-protocol)	WGV 13/01/2003 gemengd verklaard 25/04/2003: VR keurt goed en machtigt tot ondertekening	21/05/2003, Kiev				

preliminaire ondertekening		goedkeuringsdecreet		internationale	opmerkingen
fase	verdrag			ratificatie	
42 Protocol betreffende registratiesystemen inzake de emissie en verplaatsing van verontreinigende stoffen (PRTR-protocol)	WGV 13/01/2003: gemengd verklaard 25/04/2003: VR keurt goed en machtigt tot ondertekening	Goedkeuring ontwerpdecreet door Vlaamse regering	Goedkeuring decreet door Vlaams Parlement	Bekrachtiging en afkondiging door Vlaamse regering	
43 Protocol inzake burgerlijke aansprakelijkheid en vergoeding door schade veroorzaakt door de grensoverschrijdende effecten van industriële ongevallen op grensoverschrijdende waterlopen	WGV 13/01/2003: gemengd verklaard 25/04/2003: VR keurt goed en machtigt tot ondertekening				
44) Protocol inzake aansprakelijkheid voor een vergoeding van schade uit internationale afvalstransporten, onder Bazelverdrag	WGV 08/12/1999: gemengd verklaard				
45 VN-verdrag over het recht inzake het gebruik van internationale waterlopen voor andere doeleinden dan de scheepvaart	19/05/2000: VR keurt goed en machtigt tot ondertekening				
46 Protocol van 1997 dat het internationaal verdrag uit 1973 inzake de preventie van vervuiling door schepen, zoals gewijzigd door het protocol van 1978, amendeert	WGV 22/03/2002: gemengd verklaard				

preliminaire ondertekening		goedkeuringsdecreet			internationale	opmerkingen
fase	verdrag				ratificatie	
47	Internationaal verdrag inzake hulpverlening op zee	WGV 02/10/2001: gemengd verklaard	28/04/1989, Londen	Goedkeuring ontwerpdecreet door Vlaamse regering	Goedkeuring decreet door Vlaams Parlement	Bekrachtiging en afkondiging door Vlaamse regering
48	Verdrag inzake verbod op chemische wapens (13/01/1993, Parijs)		13/01/1993, Parijs	06/06/1996	09/10/1996	24/10/1996 (BS 29/11/1996)
						27/01/1997
						Federale instemmingswet 20/12/1996
						Inwerkingtreding 29/04/1997
						Toetreding Federale instemmingswet 13/05/2003

Colofon

D/2004/3241/036

Verantwoordelijk uitgever
Jean-Pierre Heirman
Voorzitter Gewestelijk Milieuoverleg
p/a Graaf de Ferrarisgebouw
Koning Albert II-laan 20 bus 8
1000 Brussel
Vormgeving
SignBox, Oosterzele
Druk
Sintjoris nv, Merendree

Gedrukt op 100% gerecycleerd papier

**De milieujaarprogramma's
worden jaarlijks opgesteld
door de Vlaamse regering.
Ze dienen ter uitvoering
van het Milieubeleidsplan.**

**De Vlaamse regering nam akte van het
Milieujaarprogramma 2004 op 13 februari 2004.**

Ministerie van de
Vlaamse Gemeenschap